

Νικόλαος Μπεζαντάκος
Ευαγγελία Λουτριανάκη

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Βασίλειος Χαραλαμπάκος

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Νικόλαος Μπεζαντάκος , Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Αμφιλόχιος Παπαθωμάς , Επίκουρος Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Ευαγγελία Λουτριανάκη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β΄/θμιας Εκπαίδευσης Βασίλειος Χαραλαμπάκος , Φιλολόγος
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αλέξανδρος Κεσίσογλου , Αναπληρωτής Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων Μαρίνα Δεδούλη , Σχολική Σύμβουλος Γεωργία Κατσαγάνη - Γιαννακοπούλου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β΄/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Δημήτριος Καλανδράνης , Σκιτσογράφος Σπυρίδων Καράμπαλης , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Σωτήριος Γκλαβάς , Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Σεβαστιανή Μακρή , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

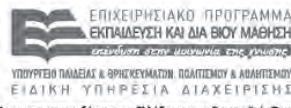
Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος
Ευαγγελία Λουτριανάκη

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Βασίλειος Χαραλαμπίκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	8
Το ταξίδι των λέξεων στον χρόνο...	
Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα	
Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου	
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής – Από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους στη Νέα Ελληνική	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	14
Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα (Πλάτων, <i>Πρωταγόρας</i> 325c-326c, ελεύθερη διασκευή)	
A. Κείμενο	
B. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;	
Γ. Φθόγγοι και γράμματα	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	20
Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων (Ξενοφών, <i>Απομνημονεύματα</i> 2.7.6, ελεύθερη διασκευή)	
A. Κείμενο	
B. Ετυμολογικά: Η ετυμολογία των λέξεων – Παραγωγή και Σύνθεση	
Γ. Γραμματική: 1. Τόνοι και πνεύματα 2. Μέρη του λόγου 3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών 4. Τα παρεπόμενα του ρήματος	
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	28
Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας (Λουκιανός, <i>Αληθής Ιστορία</i> 2.3-4, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ή φωνή</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (α' μέρος): – υποκοριστικά – περιεκτικά – τοπικά	
Γ. Γραμματική: 1. Το άρθρο 2. Β' κλίση ουσιαστικών 3. Προσωπικές αντωνυμίες	
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	36
Ο πλούτος της αττικής γης (Ξενοφών, <i>Πόροι</i> 1.1-5, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ή γῆ</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος): παρώνυμα – εθνικά – πατρωνυμικά – γονεωνυμικά	
Γ. Γραμματική: 1. Οριστική ενεστώτα ρ. <i>εἰμί</i> 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική μέλλοντα ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	44
Η ομορφιά δεν είναι το παν (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>πίνω</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α' μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, το αποτέλεσμα ενέργειας	
Γ. Γραμματική: Α' κλίση ουσιαστικών	
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	52
Η λύση του γόρδιου δεσμού (Άρριανός, <i>Αλεξάνδρου Ανάβασις</i> 2.3.1-8, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ξευγνύω</i> (και <i>ξεύγνυμι</i>)	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν όργανο ή μέσο, τόπο	

Γ. Γραμματική: **1.** Η αύξηση **2.** Οριστική παρατατικού ρ. *εἰμί* **3.** Οριστική παρατατικού και αορίστου ε.φ. βαρύτων ρημάτων **4.** Οριστική αορίστου ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 **60**

Ένα μοιραίο λάθος (Λουκιανός, *Νεκρικοί Διάλογοι* 17, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἐλεύθερος*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Γ. Γραμματική: **1.** Δευτερόκλιτα επίθετα **2.** Η δεικτική αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 **68**

Ανυπέρβλητα πρότυπα (Ίσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὁ πατήρ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (α' μέρος): παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Γ. Γραμματική: **1.** Ο αναδιπλασιασμός **2.** Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. βαρύτων ρημάτων **3.** Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 10 **76**

Ο Σωκράτης για τη φιλία (Ξενοφών, *Άπομνημονεύματα* 2.4.1-7, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κτάομαι, κτῶμαι*

B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική: Επαναληπτικές ασκήσεις

ΕΝΟΤΗΤΑ 11 **82**

Η αγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα (Άρριανός, *Άλεξάνδρου Άνάβασις* 5.19.4-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἡ πόλις*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (β' μέρος): παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Γ. Σύνταξη: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο και κατηγορημα

ΕΝΟΤΗΤΑ 12 **90**

Αθήνα και Ατλαντίδα (Πλάτων, *Τίμαιος* 25a-d, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κρατέω, κρατῶ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό, ύλη ή (σπάνια) χρώμα, τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

Γ1. Γραμματική: Γ' κλίση ουσιαστικών: α. καταληκτικά διπλόθεμα φωνεντόληκτα σε *-ις* (γεν. *-εως*) β. καταληκτικά μονόθεμα φωνεντόληκτα σε *-εύς* (γεν. *-έως*) -ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε *-α* (γεν. *-ατος*)

Γ2. Σύνταξη: Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους: απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες

ΕΝΟΤΗΤΑ 13 **98**

Δάμων και Φιντίας (Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη* 10.4.3-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὁ τύραννος*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (β' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο

Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές ε.φ. βαρύτων ρημάτων

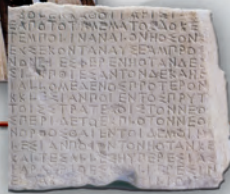
Γ2. Σύνταξη: 1. Το απαρέμφατο 2. Η μετοχή	
ΕΝΟΤΗΤΑ 14	106
Ένα άδικο παράπονο (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ἄρχω</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (α' μέρος): κυρίως ρηματικά επίθετα με καταλήξεις -τέος, -τος	
Γ. Γραμματική: 1. Γ' κλίση ουσιαστικών: α. ακατάληκτα διπλόθεμα οδοντικόληκτα σε -ων (γεν. -οντος) β. καταληκτικά μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -ας (γεν. -αντος) 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μ.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική μέλλοντα ρ. <i>εἰμί</i>	
ΕΝΟΤΗΤΑ 15	114
Η μεταμόρφωση του Λευκίππου (Ἄντωνῖνος Λιβεράλις, <i>Μεταμορφώσεων Συναγωγή 17</i> , διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>φύω</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (β' μέρος)	
Γ. Γραμματική: Οριστική παρατατικού και αορίστου μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 16	120
Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου (Αίλιανός, <i>Ποικίλη Ἱστορία 6.12</i> , διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ἡ θάλαττα / θάλασσα</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα	
Γ. Γραμματική: Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 17	126
Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση (Μέγας Βασίλειος, <i>Ὅμιλία εἰς τὴν Ἑξαήμερον 7.3</i>)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ἡ σάρξ</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιρρημάτων: τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά	
Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	
Γ2. Σύνταξη: 1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου: ταυτοπροσωπία - ετεροπροσωπία 2. Το υποκείμενο της μετοχής: συνημμένη - απόλυτη	
ΕΝΟΤΗΤΑ 18	134
Η ειλκρίνεια ανταμείβεται (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ἡ δίκη</i>	
B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	
Γ. Γραμματική - Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις	
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	141
I. Παράλληλα κείμενα	142
II. Το λεξιλόγιο των κειμένων.....	160
III. Αρχικοί χρόνοι ρημάτων.....	169
IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων (Γραμματική - Σύνταξη - Ετυμολογία)	170

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε με σκοπό να προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν μια μορφή της ελληνικής γλώσσας, αυτήν που ονομάζουμε «Αρχαία Ελληνικά». Είναι αλήθεια ότι τα «Αρχαία Ελληνικά» έγιναν γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο και πολλοί ασχολήθηκαν μαζί τους, επειδή είναι η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν έργα που θεμελίωσαν τον πνευματικό πολιτισμό της ανθρωπότητας. Αυτή η γνωριμία, αν γίνει σωστά, νομίζουμε ότι θα είναι χρήσιμη για πολλούς λόγους, μερικοί από τους οποίους αξίζει να αναφερθούν. Κάθε γλώσσα υπακούει σε κανόνες, έχει συγκεκριμένη δομή, βάσει της οποίας συγκροτείται ο λόγος, δικό της κλιτικό σύστημα, στοιχεία, δηλαδή, που και μόνο η μάθησή τους αποτελεί σπουδαίο διανοητικό γύμνασμα. Πολύ περισσότερο που τα «Αρχαία Ελληνικά» είναι μια πολύ πειθαρχημένη γλώσσα που δίνει όμως ταυτόχρονα μεγάλη ελευθερία να την χρησιμοποιεί κανείς με το δικό του προσωπικό ύφος. Νομίζουμε, λοιπόν, ότι η κατανόηση της δομής ενός κειμένου οξύνει τη σκέψη του μαθητή όσο και η κατανόηση μιας αλγεβρικής εξίσωσης. Εξάλλου τα Αρχαία Ελληνικά είναι ο όχι και τόσο μακρινός πρόγονος της γλώσσας που μιλάμε και γράφουμε σήμερα. Μετρώντας τον χρόνο με κάπως ιδιόμορφο τρόπο μπορούμε να πούμε ότι π.χ. από τον Αισχύλο και τον Θουκυδίδη μας χωρίζουν «μόνο» εβδομήντα, το πολύ ογδόντα παππούδες. Είναι, λοιπόν, δυνατόν να αντιληφθούν οι μαθητές πολύ εύκολα ότι η γλώσσα που μιλάμε σήμερα είναι ο κατ' ευθείαν απόγονος εκείνης της μορφής της ελληνικής γλώσσας που μιλιόταν εδώ στον ίδιο χώρο πριν από τουλάχιστον 2.500 χρόνια. Με κάποια έκπληξη ίσως θα διαπιστώσουν ότι σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούνται τότε και τώρα οι ίδιες λέξεις με την ίδια ή με διαφορετική σημασία. Αυτή η παρακολούθηση των σημασιών των λέξεων και της χρήσης τους μέσα στο πέρασμα του χρόνου αποτελεί ασφαλώς μια γοητευτική «εξερεύνηση», η οποία θα κάνει τον μαθητή να αντιληφθεί καλύτερα την εξέλιξη της γλώσσας μας και να αποκτήσει καλύτερη γνώση γι' αυτήν.

Προσπαθήσαμε με το παρόν βιβλίο να δείξουμε αυτή την συνέχεια και την συγγένεια με τρόπο απλό και ευχάριστο, γιατί θέλαμε τα ελληνόπουλα να αγαπήσουν τα «Αρχαία Ελληνικά», να πάψουν να τα θεωρούν δύσκολα και ακόμη να πιστέψουν ότι είναι χρήσιμα. Ελπίζουμε ότι σε μεγάλο βαθμό θα πετύχουμε αυτούς τους στόχους μας. Είναι καιρός να πάψουν να θεωρούνται τα «Αρχαία Ελληνικά» μάθημα στην καλύτερη περίπτωση δύσκολο και στην χειρότερη άχρηστο. Είναι οι ρίζες της γλώσσας μας και πρέπει να τα φροντίζουμε γιατί η γλώσσα μας τα έχει ανάγκη, όπως ακριβώς κάθε ζωντανός οργανισμός έχει ανάγκη τις ρίζες του. Ελπίζουμε ότι στο τέλος και της Τρίτης τάξης του Γυμνασίου οι μαθητές θα έχουν αποκτήσει μια αρκετά καλή γνώση της Αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Ίσως έτσι φθάσουν κάποτε να συνεχίσουν την ενασχόλησή τους με τη γλώσσα (όχι κατ' ανάγκην επαγγελματικά) και να αποκτήσουν το προνόμιο που θα ήθελαν να έχουν πολλοί άνθρωποι απ' όλον τον κόσμο: να κατανοήσουν κάποιο αρχαίο ελληνικό κείμενο διαβάζοντάς το στο πρωτότυπο.

Η συγγραφική ομάδα

Το ταξίδι των λέξεων

Η Νέα Ελληνική γλώσσα προήλθε από την Αρχαία Ελληνική και είναι αποτέλεσμα συνεχούς εξέλιξης μέσα στους αιώνες. Η συγγένεια της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής είναι σαφής, αρκεί να δούμε πόσες λέξεις, καταλήξεις, σημασίες κ.ά. της αρχαίας γλώσσας επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας ή πόσες φράσεις αρχαίες και αρχαιοπρεπείς λόγιες χρησιμοποιούνται σήμερα στον γραπτό ή προφορικό λόγο της Νέας Ελληνικής. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

νοῦς ὑγιής ἐν σώματι ὑγιεῖ

εὖ ἀγωνίζεσθαι

πύξ λάξ

κύκνειον ἄσμα

δημοσία δαπάνη

τὰ παιδιά παίζει

γνώθι σαυτόν

ἔπεα πτερόεντα

τὸ δις ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ

Εὐρηκα! Εὐρηκα!

εὖ ζῆν

μολῶν λαβέ!

μή μου ἄπτου!

καινὰ δαιμόνια

στήλη ἄλατος

ἄρον ἄρον

ἀπὸ μηχανῆς θεός

γόρδιος δεσμός

Χρησιμοποιείτε ή ακούτε συχνά ανάλογες φράσεις; Να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Στο προοίμιο της *Ὀδύσσειας* απαντούν λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη Νέα Ελληνική με την ίδια σημασία: *Μοῦσα, πολὺς, ἱερός, ἄνθρωπος, πόντος, ψυχή, ἑταῖρος, νόστος, αὐτός, θεά.*

στον χρόνο...

Η Αρχαία Ελληνική (μέσω και της Λατινικής στην περίπτωση των γαλλικών, των ισπανικών, των ιταλικών και των ρουμανικών) προσέφερε λέξεις ή ρίζες λέξεων σε όλες τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες:

“...Our critical problems such as the numismatics plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch... In parallel, a panethnic unhyprocritical economic synergy and harmonization in a democratic climate is basic...”

Απόσπασμα από ομιλία του Ξενοφώντα Ζολώτα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στις 26/9/1957. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, ήταν ο σκοπός του ομιλητή;

(αγγλ. / γαλλ.) Europe < Εὐρώπη (= αυτή που έχει εὐρεῖς ὄπας, μεγάλα μάτια)

(αγγλ.) democracy - monarchy - anarchy - despotism - hegemonism - tyranny

(αγγλ.) harmony < ἀρμονία < ἀρμός

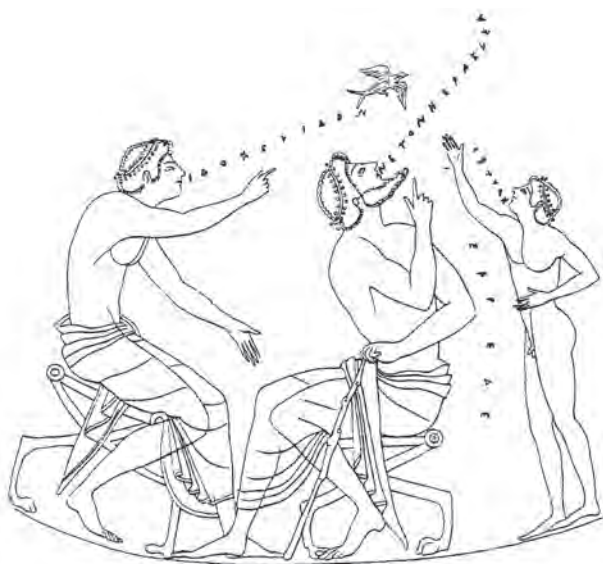
(γαλλ.) histoire < ἱστορία < ἵστωρ (= ο γνώστης)

ἀνάλυσις > (αγγλ.) analysis / (γαλλ.) analyse / (ιταλ.) analisi / (γερμ.) Analyse

(αγγλ.) athlete < ἀθλητής < ἀθλοῦμαι < ἄθλον (= βραβείο, έπαθλο)

Αν γνωρίζετε άλλες ξένες λέξεις με ελληνική προέλευση, να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η ανίχνευση λέξεων που χρησιμοποιούμε στη Νέα Ελληνική και θεωρούνται δάνεια από ξένες, ενώ στην πραγματικότητα είναι ελληνικές λέξεις που... ταξίδεψαν και επέστρεψαν στον τόπο τους. Πρόκειται για **αντιδάνεια**, όπως είναι λ.χ. η λ. «καναπές» < γαλλ. canapé < λατ. conopeum < ελλ. κωνωπέιον, η λ. «πέναλι» < μεσαιων. λατ. roenalitas < λατ. roenalis < λατ. roena < ελλ. ποιινή.

Παράδειγμα διαλόγου σε παράσταση αγγείου, ο οποίος στη νε. αποδίδεται ως εξής: «Ένα χελιδόνι!», «Μα τον Ηρακλή, ήρθε η άνοιξη!» (παράσταση σε αττικό αγγείο, 6ος αι. π.Χ., Αγία Πετρούπολη).

Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα

Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα αποτελεί μέρος της **πολιτιστικής κληρονομιάς** των Ελλήνων.

Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας αρχίζει πριν από **40 αιώνες** περίπου. Τα **παλαιότερα μνημεία** της είναι οι πινακίδες της γραμμικής γραφής Β' (περ. 1450-1200 π.Χ.), που ήταν γραμμένες σε συλλαβογραφικό αλφάβητο. Αξιωματικό είναι ότι η Ελληνική αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα γλώσσας με **αδιάκοπη ιστορική συνέχεια**. Έτσι, μπορούμε να μιλάμε για **ενιαία** ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Τα κείμενα που έχουν διασωθεί, σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά ευρήματα, αποτελούν τις **μαρτυρίες του παρελθόντος**. Η επαφή με τα πρωτότυπα κείμενα έχει την ίδια σημασία με το άγγιγμα ενός αγάλματος, καθώς αποκομίζουμε μια **αίσθηση οικειότητας με το παρελθόν μας**.

Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου

Οι Φοίνικες και οι Έλληνες

Το **φοινικικό αλφάβητο** εισάγεται στην Ελλάδα κατά την περίοδο ακμής των σχέσεων Φοινίκων και Ελλήνων, δηλ. μεταξύ 12ου και 9ου αι. π.Χ. Ήταν ένα **συμφωνογραφικό - συλλαβογραφικό** αλφάβητο, το οποίο περιλάμβανε 21 συλλαβογράμματα, καθένα από τα οποία αντιστοιχούσε και σε κάποιες συλλαβές, π.χ. το τ = τ, τα, τε, το, τι. Τα γράμματα Ξ, Φ, Χ, Ψ, Ω έλειπαν, ενώ υπήρχαν επιπλέον το δίγαμμα (F) και το κόππα (Q).

Παράδειγμα: Η λέξη «μαθητής», εάν υπήρχε, στο φοινικικό σύστημα θα γραφόταν «μ.θ.τ.ς», θα μπορούσε δηλ. κάποιος που δεν καταλαβαίνει καλά τα συμφραζόμενα να διαβάσει «μαθητές» ή «μαθητάς» (αιτ. πληθ.) ή «μαθητός» (= αυτός που μπορεί να μαθευτεί).

Οι Έλληνες έκριναν ότι το αλφάβητο αυτό θα προκαλούσε δυσκολίες. Το προσάρμοσαν, λοιπόν, στις δικές τους φωνητικές ανάγκες και το συμπλήρωσαν μετατρέποντάς το σε **φωνολογικό**. Δηλαδή, κάθε γράμμα αντιστοιχούσε πλέον σε έναν φθόγγο, φωνήεν ή σύμφωνο, οπότε επιτυγχανόταν ακρίβεια και ευκολία στην εκμάθησή. Το νέο αλφάβητο ονομάστηκε **ελληνικό**.

Τα **πρώτα σωζόμενα γραπτά μνημεία** της ελληνικής γλώσσας στο ελληνικό αλφάβητο είναι η επιγραφή του ποτηρίου του Νέστορος (πιθ. 740-720 π.Χ.) και της οινοχόης του Διπύλου (735-725 π.Χ.).

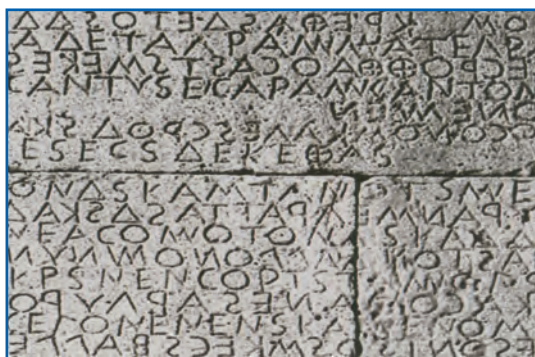

Οινοχόη διακοσμημένη με γεωμετρικά θέματα που βρέθηκε το 1871 στο Δίπυλο του Κεραμεικού στην Αθήνα. Χρονολογείται στο τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ. Η επιγραφή που φέρει αποτελεί το αρχαιότερο έως τώρα γνωστό δείγμα αλφαβητικής γραφής στον ελληνικό κόσμο. Δόθηκε ως έπαθλο ορχηστικού αγώνα (δηλ. αγώνα χορού), όπως μαρτυρεί η επιγραφή που φέρει: «Όποιος τώρα απ' όλους τους χορευτές χορεύει πιο ανάλαφρα, αυτός ας το πάρει» (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

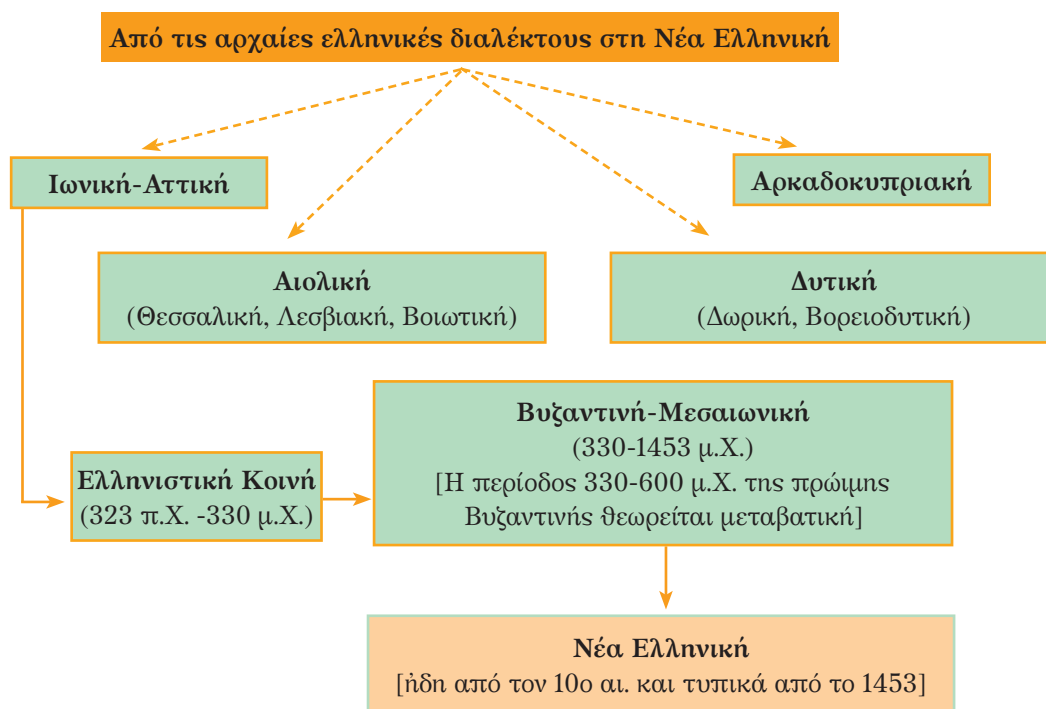
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής

Η Αρχαία Ελληνική παρουσιάζει ποικιλία διαλέκτων. Από τον 4ο αι. π.Χ. άρχισε να επικρατεί η **Αττική**, που διαμορφώθηκε στην **Αθήνα**, έφτασε σε υψηλό βαθμό καλλιέργειας με τα κείμενα του 5ου και του 4ου αι. π.Χ. και τελικά κυριάρχησε.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις κύριες διαλέκτους της Αρχαίας Ελληνικής και τους κύριους σταθμούς στην πορεία της ελληνικής γλώσσας μέχρι σήμερα. Είναι αυτονόητο ότι ο διαχωρισμός είναι συμβατικός, αφού η γλωσσική εξέλιξη γίνεται **βαθμιαία** και όχι με απότομες αλλαγές.

Ο Νόμος της Γόρτυνας, ισχυρή πόλη της Κρήτης, είναι γραμμένος σε δωρική διάλεκτο. Το απόσπασμα περιέχει διατάξεις σχετικές με το διαζύγιο (450 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι εντυπωσιακή η επιβίωση στοιχείων της α.ε. σε **νεοελληνικά ιδιώματα** και **διαλέκτους** σε επίπεδο λεξιλογίου, σημασιών και σύνταξης, π.χ. (Μάνη) κλαίουσι, λέουσι, (Τσακωνική) μάτη (< δωρικό *μάτηρ* = η μητέρα), (Ποντιακή) τ' εμόν (το δικό μου), τα παιδιά, (Κρητική) χοχλιός (< α.ε. *κοχλίας*), αμπώθω (< α.ε. *άπωθῶ*) (Κυπριακή) έδοξέν μου (< α.ε. *έδοξέ μοι* = μου φάνηκε), ορτσούμαι (< α.ε. *όρχοῦμαι* = χορεύω).

«Γιατί να μάθω Αρχαία Ελληνικά;»

Μια απάντηση στο παραπάνω ερώτημα δίνει ένας διαπρεπής ξένος φιλόλογος:

«Από όλες τις δημιουργίες του αρχαίου ελληνικού πνεύματος η πιο θαυμαστή είναι χωρίς αμφιβολία η γλώσσα. Ο άπειρος πλούτος της λεξιλογικής παραδόσεως, η σχεδόν απεριόριστη δυνατότητα συνθέσεως, η σημασιολογική ακρίβεια των πολυάριθμων συνωνύμων, η απλότητα του κλιτικού συστήματος των ονομάτων και ο πλούτος του κλιτικού συστήματος των ρημάτων, το εναλλασσόμενο παιχνίδι των μορίων και των προθέσεων, η διαφάνεια της λογικής και συντακτικής δομής, το εύηχον και η μουσικότητα, τέλος, δημιούργησαν το πιο τέλει όργανο που ο άνθρωπος έφτιαξε, για να εκφράσει τις σκέψεις του. Και όπως η γλώσσα δημιουργήθηκε από την ανάγκη να εκφρασθεί η ανθρώπινη σκέψη, έτσι και η ίδια με τη σειρά της συνέβαλε να δημιουργηθούν απ' αυτή τη σκέψη οι λογοτεχνικές μορφές με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: σκέπτεται κανείς τα Ελληνικά της ποίησης, σ' όλη την ποικιλία της. Και κατόπιν τα Ελληνικά της φιλοσοφίας και της ιστορίας, της ρητορικής, της αφήγησης και του μυθιστορήματος, της γραμματικής και της φιλολογίας, της ιατρικής και των μαθηματικών, της αστρονομίας και της φυσικής, της ζωολογίας και της βοτανικής, της γεωγραφίας και της εθνογραφίας, της θεολογίας. Πλευρές της σκέψεως, τις οποίες, μαζί με άλλες ακόμη, η Ελλάδα αποκάλυψε στην ανθρωπότητα σε μορφές που έμειναν βασικές. Γι αυτό η εκφραστική δύναμη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας παρέμεινε ενεργή και ζωντανή σε όλες τις γλώσσες του πολιτισμού (τεχνικοί όροι του λεξιλογίου σε όλες τις σύγχρονες γλώσσες)».

Raffaele Cantarella, *La letteratura greca classica*, Firenze 1967, σ. 25

(μτφρ. των συγγραφέων)

Στο κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών εικονίζονται οι επιστήμες προσωποποιημένες.

Ασκήσεις - Δραστηριότητες

1. Να αναπτύξετε σύντομους διαλόγους στη ν.ε. στους οποίους θα χρησιμοποιήσετε τις φράσεις της σελ. 8 ή άλλες ανάλογες.
2. Να βρείτε στο λεξικό (ή να σκεφτείτε) τις ελληνικές λέξεις που αποδίδουν τους παρακάτω ξενικούς όρους: γκλάμουρ, φαστφούντ, σκόντο, μπάσος, ανφάς, σκάρτος.
3. Με τη βοήθεια λεξικού να βρείτε την ελληνική ρίζα των παρακάτω ξενικών λέξεων: τουρνούα, τζίρος, φαντεζί, παρλάρω, πιάτσα, σκιτσάρω.
4. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να αναζητήσετε σε έναν τηλεφωνικό κατάλογο εταιρείες ή προϊόντα με αρχαία ελληνικά ονόματα ή θέματα (π.χ. «Ταχυμεταφορές Ο ΕΡΜΗΣ»). Αφού τα κατηγοριοποιήσετε (π.χ. ονόματα θεών, ηρώων, ιστορικών προσώπων), να τα παρουσιάσετε σε ένα κολάζ που θα συνθέσετε. Τα συμπεράσματά σας μπορούν να αποτελέσουν υλικό για ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας ή σε άλλο μαθητικό έντυπο.
5. Αναζητήστε στο προοίμιο της *Ίλιάδας* λέξεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε. αυτούσιες (ή ελαφρά τροποποιημένες) ως προς τη μορφή και τη σημασία.

6. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε αγγειογραφίες που αναπαριστούν σκηνές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ελλάδα. Στη συνέχεια να βρείτε φωτογραφίες με ανάλογες σκηνές της σύγχρονης ζωής και να δημιουργήσετε ένα μεγάλο κολάζ που θα το παρουσιάσετε στην τάξη σας καλώντας τους συμμαθητές σας να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, καθώς το περιεργάζονται.

Παιδιά διασκεδάζουν με ένα πρόχειρο αμαξάκι (αγγείο του 5ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Έφηβοι παίζουν παιχνίδι που θυμίζει το σύγχρονο χόκεϋ (επιτύμβιο μνημείο του 6ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Θέμα για συζήτηση

Η αρχαία Ελλάδα τροφοδοτεί με ποικίλες ιδέες, όρους και εικόνες την παγκόσμια εμπορική βιομηχανία (ονόματα αρωμάτων, αυτοκινήτων, θέματα κινηματογραφικών ταινιών κτλ.). Πού πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό; Να συζητήσετε στην τάξη διάφορα παραδείγματα.

Αναγκαιότατον μάθημα τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά

Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον 2.31.34

Το πιο απαραίτητο μάθημα είναι να λησμονεῖς κάνεις τα κακά που ἔμαθε.

Στην εξωτερική όψη της κύλικας του Δούριδος (περ. 480 π.Χ.) απεικονίζονται σκηνές από την καθημερινή ζωή του σχολείου της εποχής. Στο κέντρο ο δάσκαλος κρατά ανοιχτό παπύρινο κύλινδρο, όπου διακρίνεται η αρχή ποιήματος, ενώ ο μαθητής στέκεται όρθιος. Αριστερά ένας άλλος δάσκαλος κάθεται σε δίφρο και παραδίδει μάθημα λύρας στον επίσης καθισμένο μαθητή. Στην άκρη δεξιά παρακολουθεί τη σκηνή ο παιδαγωγός (Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Α. Κείμενο

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα αποτέλεσε πρότυπο για πολλές αρχαίες ελληνικές πόλεις. Ιδεώδες της ήταν να γίνουν οι νέοι «καλοί κάγαθοί». Αυτό επιτυγχανόταν με την άσκηση του σώματός τους, ώστε αυτό να αποκτήσει ευρωστία και ομορφιά, και της ψυχής τους, ώστε να γίνουν ενάρετοι.

Ἐν Ἀθήναις τοὺς παῖδας μετ' ἐπιμελείας διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσι. Πρῶτον μὲν καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ ἐπιμελοῦνται ὅπως βέλτιστος γενήσεται ὁ παῖς, διδάσκοντες ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον καὶ τόδε μὲν καλόν, τόδε δὲ αἰσχρὸν ἐστὶ. Εἶτα δέ, ἐπειδὴν οἱ παῖδες εἰς ἡλικίαν ἔλθωσι, οἱ γονεῖς εἰς διδασκάλων πέμπουσιν, ἔνθα οἱ μὲν γραμματισταὶ ἐπιμελοῦνται ὅπως γράμματα μάθωσι καὶ τὰ γεγραμμένα ἐννοῶσι, οἱ δὲ κιθαρισταὶ τῷ κιθαρίζειν ἡμερωτέρους αὐτοὺς ποιεῖν πειρῶνται καὶ τὰς τῶν παιδῶν ψυχὰς πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν οἰκειοῦσι. Ἔτι οἱ παῖδες ἐν γυμνασίοις καὶ παλαίστραις φοιτῶσι, ἔνθα οἱ παιδοτρίβαι βελτιῶν τὰ σώματα αὐτῶν ποιοῦσι, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν τῶν σωμάτων πονηρίαν.

Η κορασίδα πηγαίνει στο σχολείο... (460-450 π.Χ., Μπροπολικό Μουσείο Νέας Υόρκης)

Πλάτων, *Πρωταγόρας* 325c-326c (ελεύθερη διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

<p>μετ' ἐπιμελείας νουθετοῦσι (ρ. νουθετέω, νουθετῶ) ἢ τροφός</p> <p>ἐπιμελοῦνται (ρ. ἐπιμελέομαι, ἐπιμελοῦμαι) ὅπως βέλτιστος γενήσεται (ρ. γίνομαι) τὸ μέν... τὸ δέ... τότε μέν... τότε δέ ἔστί (ρ. εἶμι) ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν</p> <p>ὁ αἰσχρός, ἡ αἰσχρά, τὸ αἰσχρόν ἐπειδὴν δ' εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν εἰς διδασκάλων (ενν. οἴκους) πέμπουσιν (ρ. πέμπω) ἔνθα ὁ γραμματιστής ὅπως... μάθωσιν (αόρ. ρ. μανθάνω) καὶ ἐννοῶσι ὁ κιθαριστής</p> <p>τῷ κιθαρίζειν (ρ. κιθαρίζω) ποιεῖν (ρ. ποιέω, ποιῶ) πειρῶνται (ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) οἰκειοῦσι (ρ. οἰκειόω, οἰκειῶ) ἔτι</p> <p>ἐν γυμνασίοις (ουσ. τὸ γυμνάσιον) καὶ παλαίστραις (ουσ. ἡ παλαίστρα) φοιτῶσιν (ρ. φοιτάω, φοιτῶ)</p> <p>ὁ παιδοτρίβης ἔνθα βελτίω τὰ σώματα ποιοῦσι ἵνα (τελικός σύνδ.) ἀποδειλιᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. ἀποδειλιάω, ἀποδειλιῶ) διὰ τὴν τοῦ σώματος πονηρίαν</p>	<p>με φροντίδα, επιμελημένα νουθετούν, συμβουλεύουν η παραμάνα, η δούλη που μεριμνούσε για την ανα- τροφή του νηπίου φροντίζουν (πβ. ν.ε.: επιμέλεια, επιμελητής) πώς θα γίνει πολύ καλό το ένα... το άλλο... αυτό... το άλλο είναι ὁμορφος, ωραίος, καλός (στην α.ε. το επίθετο αναφέ- ρεται στο κάλλος, στην ομορφιά, ενώ σήμερα έχει περισσότερο ηθικό περιεχόμενο) ἀσχημος, επαίσχυντος, αἰσχρός, ἀπρεπής ὅταν φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία στα σπίτια των δασκάλων, στα σχολεία στέλνουν (πβ. ν.ε.: πομπός, πομπή) όπου ο δάσκαλος της γραφής και της ανάγνωσης να μάθουν και να καταλαβαίνουν ο δάσκαλος της μουσικής που μάθαινε στα παιδιά να παίζουν λύρα (ή αυλό), να τραγουδούν και να χορεύουν με το να παίζουν λύρα (ή αυλό) προσπαθούν να κάνουν εξοικειώνουν ακόμα, επιπλέον στα γυμναστήρια (στις σχολές της γυμναστικής) και στις παλαίστρες (στις σχολές της πάλης) συχνά- ζουν / περνούν τον καιρό τους (πβ. ν.ε.: φοιτητής) ο δάσκαλος της γυμναστικής όπου κάνουν καλύτερα, πιο δυνατά τα σώματα (τους) για να να δειλιάζουν εξαιτίας της κακής σωματικής κατά- στασης</p>
--	--

Ερμηνευτικά σχόλια

Στην Αθήνα της κλασικής εποχής η **εκπαίδευση και η διαπαιδαγώγηση των νέων** ενδιέφεραν οπωσδήποτε την επίσημη Πολιτεία, αλλά δεν αποτελούσαν δικό της μέλημα, όπως αποτελούν σήμερα. Η εκπαίδευση των παιδιών αποτελούσε μέρημα κυρίως των γονέων. Τα κορίτσια δεν αποκτούσαν ιδιαίτερες γνώσεις πέρα από αυτές που θα τους επέτρεπαν να διαχειρίζονται σωστά τις υποθέσεις του σπιτιού τους, όταν θα αποκτούσαν οικογένεια.

Τρεις κατηγορίες δασκάλων αναλάμβαναν τη στοιχειώδη μόρφωση των αγοριών στην Αθήνα: ο γραμματιστής, ο κιθαριστής και ο παιδοστρίβης. Αυτοί δίδασκαν στα παιδιά γραφή, μουσική και γυμναστική αντίστοιχα, δίνοντας έμφαση όχι μόνο στη σωματική ευεξία και τη μουσική καλλιέργεια, αλλά και στην ψυχική, πνευματική και ηθική διαπαιδαγώγηση.

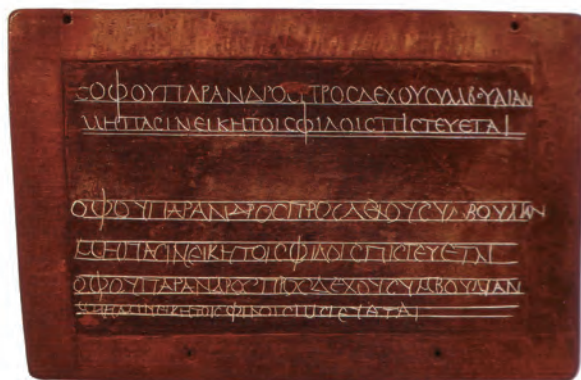

Νέοι που αθλούνται (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Ερωτήσεις

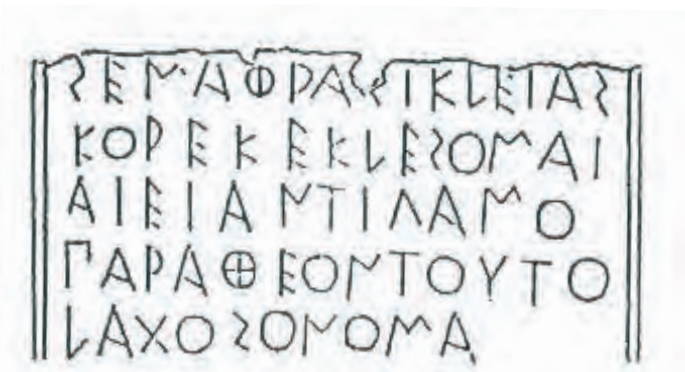
1. Ποιοι είχαν την ευθύνη για τα πρώτα στάδια της αγωγής των παιδιών στην αρχαία Αθήνα;
2. Σε ποια σχολεία φοιτούσαν οι μικροί Αθηναίοι, από ποιες ειδικότητες δασκάλων εκπαιδεύονταν και τι μάθαιναν από τον καθένα;

Σε αυτό το πινακίδιο-«τετράδιο» των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων ο γραμματοδιδάσκαλος έχει γράψει δύο γνωμικά, για να τα αντιγράψει ο μαθητής: «Σοφοῦ παρ' ἀνδρός προσδέχου συμβουλίαν» και «Μὴ πᾶσιν εἰκῆ τοῖς φίλοις πιστεύεται (ἀντί του ὀρθοῦ «πιστεύετε!»)» (Βρετανικό Μουσείο).

Β. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;

Παρατηρήστε την επιγραφή που ακολουθεί και τη μεταγραφή της:

ΣΕΜΑ ΦΡΑΣΙΚΛΕΙΑΣ
ΚΟΡΕ ΚΕΚΛΕΣΟΜΑΙ
ΑΙΕΙ ΑΝΤΙ ΓΑΜΟ
ΠΑΡΑ ΘΕΟΝ ΤΟΥΤΟ
ΛΑΧΟΣ ΟΝΟΜΑ

Σήμα Φρασικλείας·
κόρη κεκλήσομαι
αίει, ἀντί γάμου
παρά θεῶν τοῦτο
λαχοῦσ' ὄνομα.

Ποια συμπεράσματα βγάξετε για τη λεγόμενη «μεγαλογράμματη» ή «κεφαλαιογράμματη» γραφή; Η μικρογράμματη γραφή (η οποία συνδέεται με τη συστηματική χρήση τόνων, πνευμάτων και κενών μεταξύ των λέξεων) εισάγεται τον 9ο αι. μ.Χ.

Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποίησαν τρεις κυρίως τρόπους γραφής: α) από δεξιά προς τα αριστερά, β) βου-στροφηδόν (βλ. επιγραφή παρακάτω), και γ) από αριστερά προς τα δεξιά (όπως και σήμερα).

ΜΙΚΑΝΔΡΘΜΑΜΕΘΕΚΕΜΘΚΘΣΟΓΟΙΙΟΧΕΑΙΡΘΙΘΡΟΡΘΔΕΙΜΟ
 ΘΤΞΜΙΣΓΞΔΙΟΞΜΞΜΘΗΔΗΟΒΓΑΡΟΧΟΣΞΞΟΚΘΔΓΟΤΟΒΚΙΔ
 ΘΘΡΑΠΣΟΔΑΓΟΧΟΣΝ

Επιγραφή των μέσων του 7ου αι. π.Χ. από τη Δήλο (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας) χαραγμένη βουστροφηδόν (δηλ. από τα αριστερά προς τα δεξιά στην πρώτη σειρά, από τα δεξιά προς τα αριστερά στη δεύτερη κ.ο.κ.) στον αριστερό μηρό αγάλματος της Άρτεμης:

Νικάνδρη μ' ανέθεκεν έκηβόλω ίοχεαίρη κόρη, Δεινοδίκεω τοῦ Ναξίου, ἔξοχος ἀλέων, Δεινομένους δὲ κασιγνήτη, Φράξου δ' ἄλοχος νῦν (μτφρ.: Η Νικάνδρα με αφιέρωσε στη θεά που χτυπά από μακριά και χαίρεται με τα βέλη, η κόρη του Δεινοδίκου από τη Νάξο, η πιο σπουδαία ανάμεσα στις άλλες, αδερφή του Δεινομένου και τώρα σύζυγος του Φράξου).

Το παραπάνω επίγραμμα σε αττικό αλφάβητο είναι χαραγμένο στη βάση ενός επιτύμβιου κούρου (περ. 530 π.Χ.) που βρέθηκε στην Ανάβυσσο της Αττικής (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας):

Στῆθι καὶ οἴκτιρον Κροίσου παρὰ σῆμα θανόντος, ὄν ποτ' ἐνὶ προμάχοις ὤλεσε θοῦρος Ἄρης (μτφρ.: Στάσου και θρήνησε δίπλα στον τάφο του νεκρού Κροίσου. Ο ορμητικός Άρης τον θανάτωσε, ενώ πολεμούσε στην πρώτη γραμμή).

Ο Αρχίλοχος υπήρξε μεγάλος λυρικός ποιητής που έζησε τον 7ο αι. π.Χ. Το 1960 βρέθηκε ο τάφος του στην Πάρο και το παραπάνω επιτύμβιο κιονόκρανο, στο οποίο υπάρχει η επιγραφή «*Αρχίλοχος Πάριος Τελεσικλέος ἐνθάδε κείται* (= τοῦ) *Δόκιμος μνημεῖον ὁ Νεοκρέωντος τόδ' ἔθηκεν*». (Αρχαιολογικό Μουσείο Πάρου)

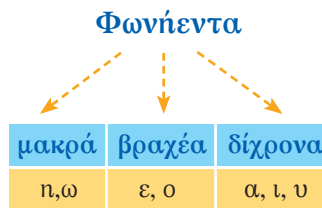

«Όστρακα» (θραύσματα αγγείων) με ονόματα πολιτικών της Αθήνας που προτάθηκαν από τον αθηναϊκό δήμο, για να πάρουν τον δρόμο της εξορίας (Μουσείο Αγοράς Αθήνας). Ο οστρακισμός αποτελούσε από τον 6ο αι. π.Χ. θεσμό της αθηναϊκής δημοκρατίας που απέβλεπε στην προστασία του πολιτεύματος από πολίτες που συγκέντρωναν επικίνδυνα μεγάλη δύναμη. Μία φορά τον χρόνο οι Αθηναίοι πολίτες αποφάσιζαν για τη σκοπιμότητα διεξαγωγής της διαδικασίας. Εάν η απόφαση ήταν καταφατική, σε μυστική ψηφοφορία που λάμβανε χώρα στην Εκκλησία του Δήμου χάραζε ο καθένας σε ένα θραύσμα αγγείου το όνομα του πολιτικού άντρα που θεωρούσε τον πλέον επικίνδυνο. Στη συνέχεια ο πολιτικός του οποίου το όνομα είχε χαραχτεί στα περισσότερα όστρακα απομακρυνόταν για δέκα χρόνια από την πόλη.

Γ. Φθόγγοι και γράμματα

Οι **φθόγγοι** της α.ε. παριστάνονται με **24 γράμματα**, που είναι τα ίδια με αυτά της ν.ε.* Οι φθόγγοι της α.ε. διαιρούνται σε **φωνήεντα** και σε **σύμφωνα**.

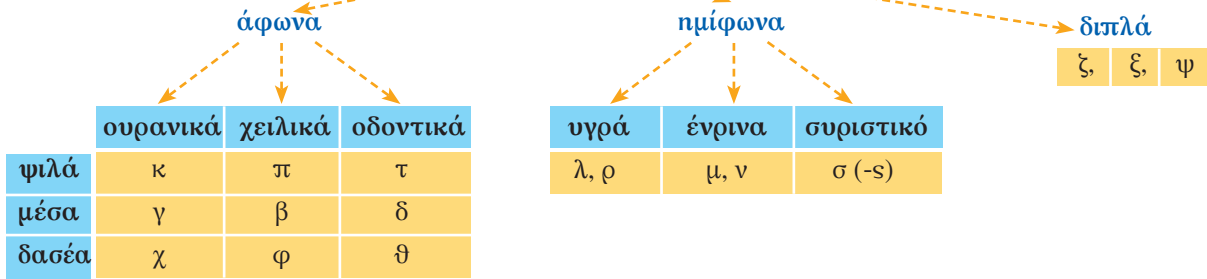
- Τα **φωνήεντα** διαιρούνται σε **βραχύχρονα**, **μακρόχρονα** και **δίχρονα**, με βάση τη διάρκεια της προφοράς τους.
- Τα **βραχύχρονα** ή **βραχεία** (σύμβολο βραχύτητας: ˘) προφέρονταν όπως και σήμερα, σε σύντομο (βραχύ) χρόνο: ἔλεος = [eleos].
- Τα **μακρόχρονα** ή **μακρά** (σύμβολο μακρότητας: ˉ) προφέρονταν περίπου σε διπλάσιο (μακρότερο) χρόνο. Το «η» ακουγόταν ως δύο «ε» (εε) και το «ω» ως δύο «ο» (οο): ἠώς (η χαραυγή) = [eeos].
- Τα **δίχρονα** ήταν σε κάποιες λέξεις βραχεία και σε κάποιες μακρά.

* Αρχικά το ελληνικό αλφάβητο περιλάμβανε και το γράμμα **βαυ** ή **δίγαμμα** (Ϝ), που προφερόταν σαν «β» ή σαν μισό «ου», όπως όταν προφέρουμε τη λέξη «Ουάσιγκτον». Επίσης, στην παλαιότερη α.ε. υπήρχε και ο φθόγγος **γιουτ** (που δε μας σώθηκε το σύμβολό του και ο οποίος παριστάνεται με το λατ. j), που ακουγόταν όπως ο φθόγγος «ι» στη λέξη «παιδιά».

Σύμφωνα

Διαίρεση συμφώνων

- Τα σύμφωνα προφέρονταν σε γενικές γραμμές όπως και σήμερα. Ιδιαίτερη προφορά είχαν, π.χ., το «β», που προφερόταν «μπ», το «δ», που προφερόταν «ντ» (βάδην = [bádeɛn]), και το «γ», που προφερόταν «γκ».

Δίφθογγοι

- Οι δίφθογγοι αποτελούνταν από δύο φωνήεντα που προφέρονταν γρήγορα μαζί σε μία συλλαβή.
- Διακρίνονται σε οκτώ **κυρίες** και τρεις **καταχρηστικές**.
- Οι **κυρίες** σχηματίζονται από συνδυασμούς άλλων φωνηέντων με τα φωνήεντα **ι** και **υ**:

$$\left. \begin{matrix} \alpha \\ \varepsilon \\ \omicron \end{matrix} \right\} + \mathbf{i, u} \rightarrow \begin{cases} \mathbf{αι, ει, οι} & \mathbf{n + u \rightarrow nu} \\ \mathbf{αυ, ευ, ου} & \mathbf{u + i \rightarrow ui} \end{cases}$$

- Οι **καταχρηστικές** σχηματίζονται από τον συνδυασμό των **α, η, ω** με ένα **ι** που «υπο-γράφεται» (γράφεται από κάτω) και ονομάζεται **υπογεγραμμένη**:

αι, ηι, ωι

- Είναι **μακρόχρονα** εκτός κάποιων εξαιρέσεων.

Άσκηση

Να σημειώσετε επάνω από τις συλλαβές των παρακάτω λέξεων το σημείο $\bar{\ }$ για τις μακρόχρονες και το σημείο $\check{\ }$ για τις βραχύχρονες: ζω-ή, ἦ-βη (= η νεότητα), ἦ-δέ-ως (= με ευχαρίστηση), κοι-νός, κρό-τος, νω-θρός, νό-μος, οἰ-ω-νός (= μαντικό πτηνό ή σημείο), μή-τηρ, παι-δες, γο-νεῖς, πρῶ-τον.

Βακτηρία γάρ ἐστὶ παιδεία βίου

Μένανδρος, Γνώμαι Μονόστιχοι

Η παιδεία είναι στήριγμα στη ζωή.

Στο αρχαϊκό χάλκουργείο που απεικονίζεται σε αυτό το αγγείο διακρίνεται αριστερά ο φούρνος τήξεως μετάλλου και δεξιά ένας τεχνίτης που συναρμολογεί τα μέλη ενός χάλκινου αγάλματος (480 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Παράσταση εμπορικής συναλλαγής. Δύο νέοι ζυγίζουν σε μεγάλο ζυγό εμπορεύματα χρησιμοποιώντας όχι σταθμά αλλά ισοβαρή εμπορεύματα (6ος αι. π.Χ., Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων

Α. Κείμενο Μια εξέχουσα πόλη, όπως η Αθήνα του 5ου αι. π.Χ., ήταν εύλογο να παρουσιάζει αυξημένες ανάγκες για προϊόντα και υπηρεσίες. Τις ανάγκες αυτές κάλυπταν ποικίλες κατηγορίες επαγγελματιών, από τους οποίους άλλοι ήταν ελεύθεροι πολίτες και άλλοι μέτοικοι ή και δούλοι.

Ἀθηναῖοι, ὡς καὶ οἱ ἑτέρας πόλεις κατοικοῦντες, πολλὰ ἐν τῷ βίῳ ἐπιτηδεύουσι, ἵνα τὰ ἀναγκαῖα πορίζωνται: *Ναυσικύδης ναύκληρος ὦν περὶ τὴν τοῦ σώματος τροφήν ἑαυτῷ καὶ τοῖς οἰκείοις ἐσπούδαζε, τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐποίουν Ξένων ὁ ἔμπορος καὶ Ξενοκλῆς ὁ κάπνλος. Πολύζηλος ἀπὸ ἀλφιτοποιίας ἑαυτὸν καὶ οἰκέτας ἔτρεφε, ἔτι δὲ πολλάκις τῇ πόλει ἐλειτούργει. Γλαύκων ὁ Χολαργεὺς ἐγεώργει καὶ βοῦς ἔτρεφε, Δημέας δὲ ἀπὸ χλαμυδουργίας διετρέφετο, Μεγαρέων δ' οἱ πλεῖστοι ἀπὸ ἐξωμιδοποιίας. Οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν τέχνην τινὰ ἐξεμάνθανον, οἷον τὴν τῶν λιθοξόων, κεραμέων, τεκτόνων, σκυτοτόμων, καὶ πλεῖστα ἐπιτήδεια τῷ βίῳ ἐξειργάζοντο.*

Ξενοφῶν, Ἀπομνημονεύματα 2.7.6 (ελεύθερη διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ὡς καὶ οἱ ἑτέρας πόλεις κατοικοῦντες
 ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (επιμερ. αντων.)
 ἐπιτηδεύω
 ἵνα... πορίζονται (ρ. πορίζομαι)
 ὁ ναύκληρος
 περὶ τὴν τοῦ σώματος τροφήν ἑαυτῷ καὶ τοῖς
 οἰκείοις ἐσπούδαζεν
 τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐποίει (ρ. ποιέω, ποιῶ)
 ὁ κάπηλος
 ἢ ἀλφιτοποιία
 ὁ οἰκέτης
 ἔτι
 πολλάκις
 ἐλειτούργει (ρ. λειτουργέω, λειτουργῶ)
 ἐγεώργει (ρ. γεωργέω, γεωργῶ)
 ὁ βοῦς, τοῦ βοός
 ἢ χλαμδουργία
 ἢ ἐξωμιδοποιία

τινά (ἀόρ. αντων.)
 ἐξεμάνθανον (ρ. ἐκμανθάνω)
 οἶον
 ὁ λιθοξόος
 κεραμέων (ουσ. ὁ κεραμεύς)
 τεκτόνων (ουσ. ὁ τέκτων)

ὁ σκυτοτόμος
 τὰ ἐπιτήδεια
 ἐξεργάζοντο (ρ. ἐξεργάζομαι)

ὅπως και αυτοί που ζουν / κατοικούν στις άλλες πόλεις
 άλλος, άλλη, άλλο
 ασχολούμαι, ασκώ επάγγελμα (πβ. ν.ε.: επιτηδευματίας)
 για να αποκτούν / εξασφαλίζουν
 ο ιδιοκτήτης πλοίου, ο ναυτικός, ο θαλασσινός
 μεριμνούσε για τη συντήρηση του εαυτού του και των
 δικών του
 και το ίδιο ακριβώς έκανε
 ο μικροπωλητής
 η παρασκευή αλφίτων, κριθάλευρου
 ο οικιακός δούλος
 ακόμα, επιπλέον
 πολλές φορές
 προσέφερε δημόσια υπηρεσία με δικά του χρήματα
 ήταν γεωργός, καλλιεργούσε τη γη
 το βόδι (στον πληθ. τα βοοειδή, τα κτηνοτροφικά ζώα)
 η τέχνη της κατασκευής χλαμύδων
 η τέχνη της κατασκευής εξωμίδων (ενδυμάτων που ά-
 φηναν ακάλυπτους τους ώμους)
 κάποια (τέχνη)
 μάθαιναν καλά (πβ. ν.ε.: εκμάθηση, μαθησιακός)
 όπως, παραδείγματος χάρι
 ο τεχνίτης της πέτρας, ο μαρμαράς
 των κεραμέων, των τεχνιτών του πηλού
 των μαραγκών ή οικοδόμων (πβ. ν.ε.: αρχιτέκτονας,
 τεκτονικός)
 ο βυρσοδέψης, ο τσαγκάρης
 τα αναγκαία για τη ζωή
 εργάζονταν και αποκτούσαν / εξασφάλιζαν

Ερμηνευτικά σχόλια

πολλά ἐν τῷ βίῳ ἐπιτηδεύουσι: Μόλις ένας νεαρός Αθηναίος ολοκλήρωνε τη βασική εκπαίδευση που περιγράψαμε στην προηγούμενη Ενότητα, μπορούσε να ακολουθήσει –ιδιαίτερα από τον 5ο αι. π.Χ.– ανώτερες σπουδές κοντά στους φιλοσόφους και τους σοφιστές. Αυτό βέβαια ίσχυε, κυρίως, για τα αγόρια των εύπορων οικογενειών. Τα υπόλοιπα στρέφονταν στον βιοπορισμό ακολουθώντας, συνήθως, τα επαγγέλματα των γονέων τους.

ναύκληρος: Χάρη στη γεωγραφική θέση της πόλης τους και λόγω της αδυναμίας της αττικής γης να συντηρήσει αποκλειστικά με τη γεωργία τους κατοίκους της, οι Αθηναίοι στράφηκαν γρήγορα στο εμπόριο, κυρίως στο θαλάσσιο. Πλοιοκτήτες και κυβερνήτες των εμπορικών πλοίων ήταν οι *ναύκληροι* με εισαγωγές και εξαγωγές ασχολούνταν οι *ἔμποροι*, ενώ με το λιανικό εμπόριο οι *κάπηλοι*. Υπηρεσίες αλλαγής ξένων νομισμάτων στο τοπικό νόμισμα παρείχαν οι *ἀργυραμοιβοί*.

Ερωτήσεις

1. Να αναφέρετε στηριζόμενοι στο κείμενο επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων.
2. Σε ποια επαγγελματική δραστηριότητα διακρίθηκαν οι Αθηναίοι εξαιτίας της αδυναμίας της γης τους να τους συντηρήσει; Ποια επαγγέλματα που αναφέρονται στο κείμενο σχετίζονται με αυτή τη δραστηριότητα;

Β. Ετυμολογικά

Η ετυμολογία των λέξεων

Παραγωγή και Σύνθεση

Στο Β' μέρος κάθε Ενότητας θα παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους σχηματίζονται οι λέξεις στην Αρχαία Ελληνική. Η διερεύνηση της προέλευσης και του σχηματισμού των λέξεων λέγεται **ετυμολογία***. Σκοπό έχει να βοηθήσει στην πληρέστερη κατανόηση των λέξεων της ελληνικής γλώσσας.

Μερικές λέξεις **δημιουργούνται** από μία άλλη λέξη:

τρέφω

τροφή

κέραμος

κεραμεύς

Μερικές άλλες λέξεις **προέρχονται** από την ένωση δύο ή περισσότερων λέξεων:

ναύ - κληρος

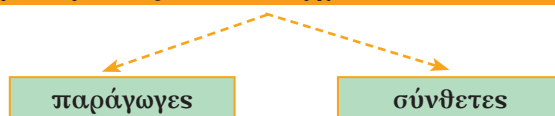
ναῦς + κλῆρος

σκυτο - τόμος

σκῦτος (= δέρμα) + τέμνω

Οι διαδικασίες αυτές σχηματισμού νέων λέξεων είναι αντίστοιχα η **παραγωγή**, την οποία θα μελετήσετε σε αυτή την τάξη, και η **σύνθεση**, με την οποία θα ασχοληθείτε εκτενώς στην επόμενη τάξη.

Σχηματισμός λέξεων στην Αρχαία και Νέα Ελληνική

Παράγωγες λέξεις

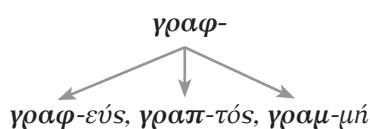
- Η λέξη από την οποία σχηματίζεται μια άλλη λέξη λέγεται **πρωτότυπη**. Η λέξη που παράγεται από μια πρωτότυπη λέξη λέγεται **παράγωγη**.
- Οι παράγωγες λέξεις σχηματίζονται από τις πρωτότυπες με την προσθήκη **παραγωγικών καταλήξεων**:

πρωτότυπη λέξη	παράγωγη λέξη
θέμα + κατάληξη	θέμα + κατάληξη
σπουδ-ή	σπουδ-άζω
έπιτηδεύ-ω	έπιτήδευ-μα

* Ο όρος προέρχεται από τη λ. **ἔτυμον** (ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. **ἔτυμος** = αληθινός) και σημαίνει «αληθινή σημασία μιας λέξης σύμφωνα με την καταγωγή της».

- Το αρχικό θέμα από το οποίο προέρχονται οι λέξεις, συχνά με μετασχηματισμούς, λέγεται **ρίζα**. Παρακάτω δίνονται ορισμένες λέξεις που παράγονται από τη ρίζα **γραφ-**. Έχουν όλες το ίδιο θέμα;

- Η λέξη που δεν παράγεται από άλλη, αλλά σχηματίζεται απευθείας από κάποια ρίζα με την προσθήκη μιας κατάληξης λέγεται **ριζική** λέξη.
- Μια ομάδα λέξεων (απλών ή σύνθετων) που προέρχονται από την ίδια ρίζα λέγονται **ομόρριζες**.

Σύνθετες λέξεις

- Οι λέξεις **λίθος** + **ξέω** (= ξύνω) δημιουργούν τη λέξη **λιθοξόος**. Μια λέξη που σχηματίζεται από δύο άλλες ονομάζεται **σύνθετη** λέξη. Οι λέξεις που τη σχηματίζουν αποτελούν τα **συνθετικά μέρη** της.

συνθετικά μέρη	σύνθετη λέξη
α' συνθετικό + β' συνθετικό	
λίθος + ξέω	λιθοξόος
διά + τρέφομαι	διατρέφομαι
έκ + μανθάνω	έκμανθάνω

- Κάθε λέξη που δεν είναι σύνθετη είναι **απλή**.

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις λέξεις που ακολουθούν σε απλές και σύνθετες: *τρέφω, πόλις, βραχύβιος, κωμόπολις, βίος, ανατρέφω, έξωμυδοποιία, χλαμυδουργία, τέχνη, κατοικέω-κατοικῶ*.
2. Να αντιστοιχίσετε τις πρωτότυπες λέξεις της στήλης Α' με τις παράγωγές τους στη στήλη Β':

Α'	Β'
1. ποιέω, ποιῶ	α. μαθητής
2. κάπηλος	β. πολίτης
3. πόλις	γ. καπηλεύω
4. σθένος	δ. κόσμημα
5. μανθάνω	ε. ποίημα
6. κοσμέω, κοσμῶ	στ. σθεναρός

3. Να αντιστοιχίσετε τις νεοελληνικές λέξεις της Α' στήλης με τις αρχαίες ελληνικές της Β' στήλης με τις οποίες παρουσιάζουν ετυμολογική συγγένεια. Συμβουλευτείτε λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής:

Α'	Β'
1. συμφορά	α. τυγχάνω
2. κρατικός	β. φαίνω
3. τυχερός	γ. τάχος
4. φανερός	δ. νέμω
5. επιτάχυνση	ε. επικράτησις
6. διανομή	στ. φέρω

1. Τόνοι και πνεύματα

Η Αρχαία Ελληνική αρχικά γραφόταν χωρίς τόνους και πνεύματα, καθώς οι φυσικοί ομιλητές της δε χρειάζονταν ιδιαίτερα σημεία για να προφέρουν σωστά τις λέξεις, γιατί ακούγονταν μόνο στην προφορά. Μετά όμως από την επέκταση του Ελληνισμού με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου η ελληνική γλώσσα υπέστη μεταβολές εξαιτίας της επαφής της με άλλες γλώσσες. Γι' αυτό παρουσιάστηκε η ανάγκη να αναπτυχθούν τρόποι και κανόνες που θα βοηθούσαν στη σωστή εκμάθηση της Ελληνικής από τους ξένους. Μεταξύ αυτών ήταν και η επιινόηση των τόνων και των πνευμάτων.

Τόνοι

Σε κάθε λέξη, επάνω στο φωνήεν ή στη δίφθογγο της συλλαβής που **τονίζεται**, σημειώνουμε έναν ορισμένο τόνο. Οι **τόνοι** είναι: η **οξεία** (´), η **βαρεία** (˘) και η **περισπωμένη** (˜).

- Η **οξεία** σημειώνεται πάνω από το φωνήεν της συλλαβής που προφέρεται σε υψηλότερο τόνο.
- Η **βαρεία** τονίζει μόνο τη λήγουσα, που προφέρεται σε χαμηλότερο τόνο, όταν δεν ακολουθεί σημείο στίξης.
- Η **περισπωμένη** [ή οξυβαρεία (˘)] σημειώνεται μόνο σε μακρές συλλαβές, όταν ο ομιλητής πρέπει να ανεβάσει και αμέσως μετά να κατεβάσει τον τόνο της φωνής του κατά την προφορά του ίδιου φωνήεντος. Έτσι, η λέξη «βῆμα» προφερόταν στην α.ε. «μπέμα».

Πνεύματα

Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο ρ- παίρνει πάνω σε αυτό ένα πνεύμα. Τα πνεύματα είναι: η **ψιλί** (´) και η **δασεία** (˘).

- Οι περισσότερες λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο παίρνουν ψιλί.
- Η **δασεία** διπλωνόταν αρχικά με το γράμμα «Η» και προφερόταν σαν ένα αχνό «χ», περίπου όπως ο αγγλικός φθόγγος «h» (π.χ. στη λέξη «history»). Έτσι, όταν σε μια αρχαία επιγραφή διαβάζουμε «**ΗΕΛΛΑΣ**», μεταγράφουμε «Έλλάς».
- Στη *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* θα βρείτε τον κατάλογο με τις δασυνόμενες λέξεις. Εύκολα μπορείτε να θυμάστε ότι **δασύνονται πάντα το υ και το ρ**, όταν βρίσκονται στην **αρχή** μιας λέξης, π.χ. ὕδωρ, ῥοή*.

Οι πέντε βασικοί κανόνες τονισμού:

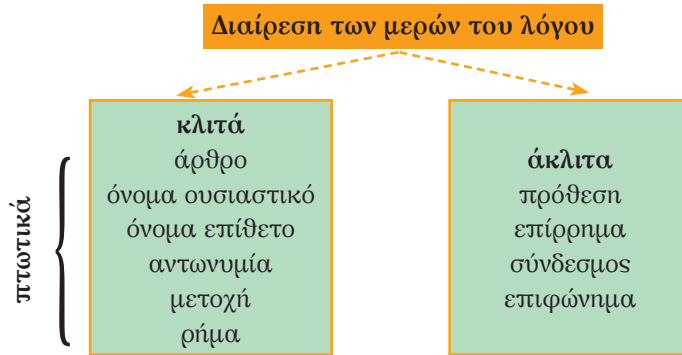
1. Όταν η **λήγουσα** είναι **μακρόχρονη**, **δεν τονίζεται η προπαραλήγουσα**, π.χ. *ἀνθρώπου*.
2. Μια **μακρόχρονη παραλήγουσα**, όταν τονίζεται, παίρνει **οξεία**, αν η **λήγουσα** είναι **μακρόχρονη**, π.χ. *μνήμη*.
3. Μια **μακρόχρονη παραλήγουσα**, όταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**, αν η **λήγουσα** είναι **βραχύχρονη**, π.χ. *μῆλον, οἶκος*.
4. Η **προπαραλήγουσα** παίρνει πάντοτε **οξεία**, **ποτέ περισπωμένη**, π.χ. *ἄτομον*.
5. Μια **βραχύχρονη** συλλαβή παίρνει πάντοτε **οξεία**, **ποτέ περισπωμένη**, π.χ. *τόμος*.

* Επίσης, παρατηρήστε ότι οι ελληνικές λέξεις που δασύνονται αρχίζουν συνήθως από **h**, όταν μεταγράφονται σε ξένες γλώσσες π.χ. (αγγλ.) Hellas, history (ιστορία), hero (ήρωας), (γαλλ.) Homère (Όμηρος), hystérie (ύστερία), (γερμ.) Harmonie (άρμονία).

2. Μέρη του λόγου

Στην α.ε., όπως και στη ν.ε, υπάρχουν δέκα κατηγορίες λέξεων, τα **μέρη του λόγου**.

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε όλα τα μέρη του λόγου (εκτός από επιφωνήματα):

άρθρο	ουσιαστικό	επίθετο	αντωνυμία	ρήμα	μετοχή	επίρρημα	πρόθεση	σύνδεσμος
οί	πόλεις	πολλά	έτερας	έσπουδαζε	κατοικούντες	ώς	έν	καί

Από τα μέρη του λόγου το άρθρο, το όνομα (ουσιαστικό ή επίθετο), η αντωνυμία και η μετοχή σχηματίζουν πτώσεις, γι' αυτό και ονομάζονται **πτωτικά**.

3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών

Τα **παρεπόμενα** (ή συνακόλουθα) των πτωτικών στην α.ε. είναι τα εξής:

α. Οι γνωστές από τη ν.ε. **πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική)**. Στην α.ε. υπήρχε άλλη μία πτώση, η **δοτική**, η οποία σήμερα χρησιμοποιείται μόνο σε κάποιες στερεότυπες εκφράσεις, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Η λέξη «δοτική» προέρχεται από το ρήμα «δίδωμι» (= δίνω) και δηλώνει αυτόν στον οποίο δίνεται κάτι, π.χ. *δίδωμι τῷ φίλῳ δῶρα* (= δίνω στον φίλο δώρα).

Στο κείμενο της Ενότητας απαντούν οι ακόλουθες λέξεις σε δοτική πτώση:
τῷ βίῳ, ἐαυτῷ, τοῖς οἰκείοις, τῇ πόλει.

Για να αποδώσουμε τη δοτική στη ν.ε., χρησιμοποιούμε κυρίως **φράσεις με τις προθέσεις με, σε (στον, στην, στο), για ή απλή αιτιατική πτώση**.

Στη ν.ε. σώζονται **στερεότυπες φράσεις με δοτική**. Ποια είναι η σημασία των παρακάτω προτάσεων;

1. Διέπραξε το έγκλημα **εν ψυχρώ!**
2. Του έτυχαν αναποδιές, **εντούτοις** (έν τούτοις) δεν έχασε το κέφι του.
3. Έχεις **εν μέρει** δίκιο.
4. **Εν τέλει** (έν τέλει) αποφάσισε να έρθει στην εκδρομή.
5. **Εν συνεχεία** θα μιλήσουμε για τις συνέπειες του σεισμού.
6. Κηδεύτηκε με τιμές **εν ενεργεία** ναυάρχου.
7. **Εν πάση περιπτώσει**, θα έρθω μαζί σου.
8. Τον απέφευγαν **λόγω** του χαρακτήρα του.
9. **Δόξα τῷ Θεῷ**, φτάσαμε στην ώρα μας.
10. **Συν Θεῷ** θα κερδίσουμε στον αυριανό δύσκολο αγώνα.

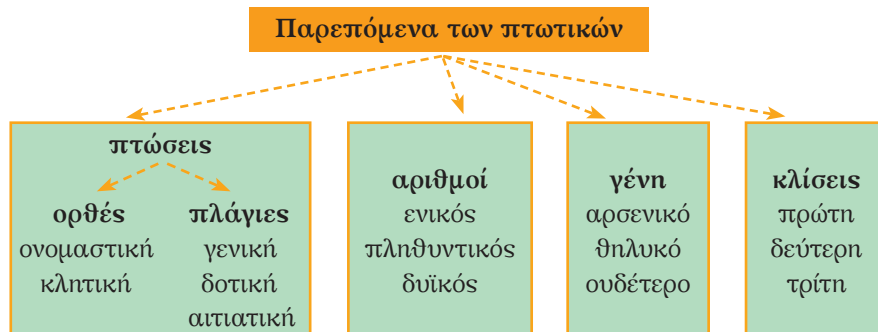

Από τις πτώσεις της α.ε. η ονομαστική και η κλητική χαρακτηρίζονται **ορθές** και οι υπόλοιπες **πλάγιες**.

β. Τα γνωστά από τη ν.ε. **γένη** (**αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο**).

γ. Οι **αριθμοί** στην α.ε. είναι τρεις: ο **ενικός**, ο **πληθυντικός** και ο **δυϊκός** (που δεν υπάρχει στη ν.ε.): ο τελευταίος φανερώνει ότι γίνεται λόγος για δύο πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, π.χ. (εν.) ὁ ἄνθρωπος - (πληθ.) οἱ ἄνθρωποι - (δυϊκός) τῶ ἄνθρώπῳ (=οἱ δύο ἄνθρωποι).

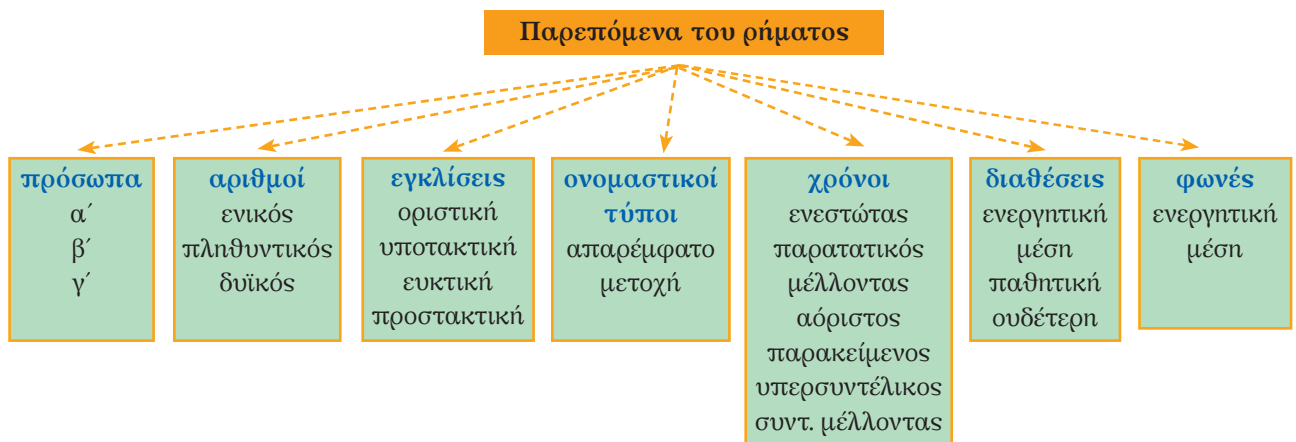
δ. Οι **κλίσεις** στην α.ε. είναι τρεις: η **πρώτη**, η **δεύτερη** και η **τρίτη**, π.χ. ἡ τράπεζα (ουσ. α' κλίσης), ὁ ἄνθρωπος (ουσ. β' κλίσης), ἡ πόλις (ουσ. γ' κλίσης), ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν (επίθ. β' κλίσης), ὁ/ἡ εὐγνώμων, τὸ εὐγνώμον (επίθ. γ' κλίσης).

4. Τα παρεπόμενα του ρήματος

Τα παρεπόμενα (ή συνακόλουθα) του ρήματος στην α.ε. είναι τα εξής:

- α. Τα γνωστά από τη ν.ε. **πρόσωπα** (α', β', γ').
- β. Οι **αριθμοί** (**ενικός, πληθυντικός, δυϊκός**).
- γ. Οι **εγκλίσεις** (**οριστική, υποτακτική, ευκτική, προστακτική**) και οι **ονομαστικοί τύποι** (**απαρέμφατο, μετοχή**).
- δ. Οι **χρόνοι** (**ενεστώτας, παρατατικός, μέλλοντας, αόριστος, παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας**). Αξίζει να σημειωθεί ότι η α.ε. δε διαθέτει χωριστό τύπο μέλλοντα για τη δήλωση του στιγμιαίου και του εξακολουθητικού. Έτσι, π.χ., ο τύπος μέλλοντα *λύσω* μπορεί να αποδοθεί με τις φράσεις «θα λύσω» ή «θα λύνω».
- ε. Οι **φωνές** (**ενεργητική και μέση**).
- στ. Οι **διαθέσεις** (**ενεργητική, μέση, παθητική, ουδέτερη**)*.
- ζ. Τέλος, τα ρήματα της α.ε., ανάλογα με τον τρόπο που κλίνονται, εντάσσονται σε **συζυγίες**. Στην **α' συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που στο α' ενικό της οριστικής ενεστώτα ενεργητικής φωνής λήγουν σε **-ω** (π.χ. λέγω) και στη **β' συζυγία** όσα λήγουν σε **-μι** (π.χ. τίθημι).

* Τόσο στην Αρχαία όσο και στη Νέα Ελληνική δε θα πρέπει να συγχέονται η **φωνή** και η **διάθεση** ενός ρήματος. Η φωνή είναι γραμματική κατηγορία που σχετίζεται με την κατάληξη του ρήματος, ενώ η διάθεση έχει να κάνει με τη σημασία του (βλ. σ. 87).

Ασκήσεις

1. Να τονίσετε τις ακόλουθες λέξεις, δικαιολογώντας την επιλογή σας, και να βάλετε το σωστό πνεύμα: *θηκη, λεγω, νησος, σταδιον, περιβολος, αδυτον, ναυλος, κτηνος, μεσον, τροπος, λογων, νεος, βωλος, ταυρος, δουλων, δουλος, γενναιων, οινος, γενναιος, μπκος, ζευγος, οικτος, ρωμη (= σωματική δύναμη), ρητωρ, ψηφος, χωρος, πολεμων, τραπεζης, ανθρωπων, τοιχος.*
2. Να συνδυάσετε τις φράσεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες της στήλης Β', ώστε να σχηματιστούν νοηματικώς αποδεκτές προτάσεις:

Α'	Β'
Η λέξη <i>διετρέφετο</i>	είναι ουσιαστικό
Η λέξη <i>τινά</i>	είναι πρόθεση
Η λέξη <i>άπό</i>	είναι ρήμα
Η λέξη <i>κεραμέων</i>	είναι αντωνυμία

3. Να γράψετε (με τη βοήθεια λεξικού) προτάσεις στη ν.ε. χρησιμοποιώντας τις παρακάτω λόγιες φράσεις: *εν κινήσει, εν δράσει, εν ανάγκη, εν προκειμένω, ενόψει, επ' αυτοφώρω, εν καιρώ, εν λευκώ.*
4. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες λέξεις της στήλης Β', ώστε να σχηματιστούν λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε. Στη συνέχεια να σχηματίσετε με αυτές προτάσεις στη ν.ε.

Α'	Β'
<i>πάση</i>	<i>λόγω</i>
<i>ενώπιος</i>	<i>ευκαιρία</i>
<i>επ' ουδενί</i>	<i>χρόνω</i>
<i>επί τη</i>	<i>θυσία</i>
<i>εν ευθέτω</i>	<i>ενωπίω</i>

5. Αφού παρατηρήσετε την εικόνα, να επιλέξετε την κατάλληλη συνοδευτική φράση:

1. *Γλύπται αγάλματα σμιλεύουσι.*
2. *Κεραμείς κρατήρας (= αγγεία για κρασί) εκ πηλοῦ πλάττουσιν.*
3. *Χαλκείς ξίφη σιδηρᾶ ποιούσιν.*

Μουσείο Καλών Τεχνών Βοστώνης

ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος

Ἡσίοδος, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ. 311

Ἡ δουλειά δεν είναι ντροπή· ντροπή είναι να μην κάνεις τίποτε.

Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας

Α. Κείμενο

Ο Λουκιανός (γεννήθηκε το 120 μ.Χ. περίπου) καταγόταν από τη Συρία. Άριστος γνώστης της ελληνικής γλώσσας, στρέφεται με το έργο του εναντίον καθιερωμένων αντιλήψεων και καυτηριάζει τα κακώς κείμενα της εποχής του. Ένα σημαντικό έργο του είναι η *Άληθης Ιστορία*, που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της δημιουργικής φαντασίας και του ανήσυχου πνεύματός του. Σε αυτό, με χαριτωμένο λόγο και περιπαικτική διάθεση, σατιρίζει τα περιπετειώδη μυθιστορήματα της εποχής του επινοώντας ένα υπερπόντιο ταξίδι που τον οδηγεί σε μια απίστευτη συνάντηση...

Πλέομεν ὅσον τριακοσίους σταδίους καὶ νήσῳ μικρᾷ καὶ ἐρήμῃ προσφερόμεθα. Μείναντες δὲ ἡμέρας ἐν τῇ νήσῳ πέντε, τῇ ἕκτῃ ἐξορμῶμεν καὶ τῇ ὀγδόῃ καθορῶμεν ἀνθρώπους πολλοὺς ἐπὶ τοῦ πελάγους διαθέντας, ἅπαντα ἡμῖν προσεοικότας καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ μεγέθη, πλὴν τῶν ποδῶν μόνων· ταῦτα γὰρ φέλλινα ἔχουσιν· ἀφ' οὗ δὴ, οἶμαι, καλοῦνται Φελλόποδες. Θαυμάζομεν οὖν ὀρῶντες οὐ βαπτιζομένους, ἀλλὰ ὑπερέχοντας τῶν κυμάτων καὶ ἀδεῶς ὁδοιποροῦντας. Οἱ δὲ καὶ προσέρχονται καὶ ἀσπάζονται ἡμᾶς ἐλληνικῇ φωνῇ λέγουσί τε εἰς Φελλῶ τὴν αὐτῶν πατρίδα ἐπείγεσθαι. Μέχρι μὲν οὖν τινος συνοδοιποροῦσι ἡμῖν παραθέοντες, εἶτα ἀποτρεπόμενοι τῆς ὁδοῦ βαδίζουσιν εὐπλοῖαν ἡμῖν ἐπευχόμενοι.

Λουκιανός, *Άληθης Ιστορία* 2.3-4 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

τὸ στάδιον (πληθ. τὰ στάδια και οἱ στάδιοι)

προσφέρομαι

ἐξορμάω, ἐξορμῶ

καθοράω, καθορῶ

διαθέοντας (μτχ. ρ. διαθέω)

ἅπαντα ἡμῖν προσεοικότας

πλὴν τῶν ποδῶν

ὁ φέλλινος, ἡ φελλίνη, τὸ φέλλινον

ἀφ' οὗ δῆ, οἶμαι

θαυμάζω

ὀρῶντες (μτχ. ρ. ὀράω, ὀρῶ)

οὐ βαπτιζομένους, ἀλλὰ ὑπερέχοντας τῶν

κυμάτων και ἀδεῶς ὁδοιποροῦντας

προσέρομαι

ἀσπάζομαι

ἡμᾶς (προσ. αντων. α' προσ.)

λέγουσί τε ἐπείγεσθαι (απαρ. ρ. ἐπείγομαι)

μέχρι μὲν οὖν τινος συνοδοιποροῦσι

ἡμῖν παραθέοντες

εἶτα ἀποτρεπόμενοι τῆς ὁδοῦ βαδίζουσιν

εὐπλοῖαν ἡμῖν ἐπευχόμενοι

το στάδιο, αρχαία μονάδα μέτρησης μήκους ίση με

185 μ. περίπου (πβ. ν.ε.: στάδιο, σταδιοδρομία)

προσορμίζομαι, αγκυροβολῶ (πβ. ν.ε.: προσφορά,

πρόσφορο, αντιπρόσφορά)

ξεκινῶ (πβ. ν.ε.: ἐξόρμηση, παρορμητικός, ἐφόρμηση)

διακρίνω (πβ. ν.ε.: κάτοπτρο, κατοπτρεύω)

να τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ (πβ. ν.ε.: βοήθεια)

που ἐμοίαζαν μ' ἐμᾶς σε ὅλα

εκτός ἀπὸ τα πόδια

κατασκευασμένοι ἀπὸ φελλό

γι' αὐτὸν τον λόγο μάλιστα, νομίζω

ἀπορῶ, θαυμάζω

βλέποντας (πβ. ν.ε.: ορατός, ὄραση, διορατικός)

να μη βουλιάζουν, ἀλλὰ να μένουν πάνω στα κύματα

και να βαδίζουν χωρὶς φόβο

πλησιάζω

χαιρετῶ, καλωσορίζω

ἐμᾶς

και λένε ὅτι βιάζονται (να φτάσουν)

μέχρις ἐνός σημείου, λοιπόν, μας συνοδεύουν τρέχο-

ντας δίπλα μας

εἶπειτα ἀλλάζουν δρόμο και προχωροῦν ἐυχόμενοι

σ' ἐμᾶς «καλό ταξίδι»

Ερμηνευτικά σχόλια

Ο Λουκιανός στο ἔργο του *Ἀληθῆς Ἱστορία* διακωμωδεῖ μια κατηγορία λογοτεχνικῶν ἔργων που ἴταν ἰδιαίτερα ἀγαπητὰ στην εποχὴ του, ἴταν ὁμως γεμᾶτα ἀπὸ υπερβολές και ἐξωπραγματικές καταστάσεις. Ο συγγραφέας ξεκινᾶ για ἓνα θαλάσσιο ταξίδι με πολλὰ ἀπρόοπτα: ἐπισκέπτεται, μεταξύ ἄλλων, και το νησί των Φελλοπόδων, ὅπου ὅλα εἶναι ἀσυνήθιστα και παράξενα. Ενδεικτικὴ τῆς δροσιάς που ἀποπνέει ο λόγος του Λουκιανού εἶναι και η ἀφέλεια με την ὁποία ἐξηγούνται ὅλα τα δυσεξήγητα που μας περιγράφει.

ἅπαντα ἡμῖν προσεοικότας και τὰ σώματα και τὰ μεγέθη: Ἐνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον στοιχεῖο του τρόπου με τον ὁποῖο ο Λουκιανός παρουσιάζει τους φανταστικούς ἥρωές του εἶναι τα σχεδόν ἀνθρωπομορφικά χαρακτηριστικά τους. Ο ἀνθρωπομορφισμός στην παρουσίαση φανταστικῶν πλασμάτων εἶναι ἓνα χαρακτηριστικὸ που ἐπιβιώνει ἔως τις μέρες μας. Ἀς θυμηθοῦμε τις ταινίες κινουμένων σχεδίων, ὅπου τα διάφορα ζῶα σκέφτονται, ἐνεργοῦν και ἀντιδρῶν ὅπως ἀκριβῶς και οι ἀνθρώποι. Ἀπὸ το χαρακτηριστικὸ αὐτὸ ἐλάχιστες φορές ἔχει ξεφύγει και η πλέον προωθημένη «ἐπιστημονικὴ φαντασία» στη λογοτεχνία και στον κινηματογράφο, ὅπου ἀκόμα και τα πιο ἀποκρουστικά ἐξωγήινα και ἄλλα ἐχθρικά ὄντα ἔχουν χαρακτηριστικά ἀνθρώπου.

Ερωτήσεις

1. Ποια ἀξιοπερίεργα χαρακτηριστικά παρουσιάζουν οι Φελλόποδες που περιγράφει ο Λουκιανός;
2. Πὼς συμπεριφέρθηκαν οι Φελλόποδες στον ἀφηγητὴ και στους συντρόφους του;
3. Να συγκρίνετε τους φανταστικούς ἥρωες του Λουκιανού με τους ἀγαπημένους σας χαρακτήρες ἀπὸ τον κόσμο των κινουμένων σχεδίων ἢ τῆς ἐπιστημονικῆς φαντασίας.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή φωνή

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο φωνῆ]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	φωνητός [= αυτός που μπορεί να ειπωθεί]	τὸ φώνημα φωνητικός φωνῆεν	φονάζω φωναχτά φωνακλάς φωνηεντικός
	σύνθετα	ἀντιφωνέω, ἀντιφωνῶ εὐφωνος μικρόφωνος ἡ μικροφωνία μεγαλόφωνος	φωνασκέω, φωνασκῶ [= (α.ε.) καλλιερῶ τῆ φωνή μου, (ν.ε.) φονάζω δυνατά, κραυγάζω] ἡ φωνασκία ἡ εὐφωνία ἀναφωνέω, ἀναφωνῶ διαφωνέω, διαφωνῶ ἡ διαφωνία συμφωνέω, συμφωνῶ ἡ συμφωνία σύμφωνος ἄφωνος ἡ ἄφωνία καλλίφωνος παράφωνος ἡ παραφωνία πολύφωνος ἡ πολυφωνία	ευφωνικός μικρόφωνο μεγάφωνο πολυφωνικός μεγαλόφωνα (ἡ -ως) γραμμόφωνο φονογράφος φονοληψία φωνολογία φωνολογικός

Ασκήσεις

1. Συνδυάζοντας τις λέξεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες από τη στήλη Β' να δημιουργήσετε ονοματικά σύνολα:

Α'	Β'
1. μικροφωνική	α. γνώμη
2. σύμφωνη	β. πάθη
3. φωνητικές	γ. ευφωνίας
4. χάριν	δ. χορωδία
5. παράφωνη	ε. χορδές
6. φωνηεντικά	στ. εγκατάσταση

2. Χρησιμοποιώντας λέξεις μόνο από τον Λεξιλογικό Πίνακα να δώσετε ένα συνώνυμο ή ένα αντώνυμο των παρακάτω λέξεων:

Συνώνυμο	Αντώνυμο
έριδα, διχογνωμία → εὐφωνος → πλουραλισμός → κραυγάζω → κακόφωνος → δυσσαμονία →	χαμπλόφωνα → διαφωνία → ψιθυρίζω → μονοφωνία →

Παραγωγή ουσιαστικών

Ουσιαστικά παράγονται:

Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (α' μέρος)

• Υποκοριστικά - Περιεκτικά - Τοπικά

Υποκοριστικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά τα οποία δηλώνουν πραγματική ή συναισθηματική σμίκρυνση της πρωτότυπης λέξης.

Περιεκτικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά τα οποία σημαίνουν το μέρος που περιέχει πολλά από εκείνα που φανερώνει η πρωτότυπη λέξη ή πολλά όμοια πράγματα που βρίσκονται στο ίδιο μέρος.

Τοπικά είναι τα παράγωγα ουσιαστικά τα οποία σημαίνουν τον τόπο όπου μένει ή εργάζεται το πρόσωπο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή τον τόπο όπου γίνεται μια ενέργεια.

Καταλήξεις υποκοριστικών

-άριον	άνθρωπάριον < άνθρωπος
-ιον	σωμάτιον < σώμα
-ίδιον	οικίδιον < οίκος
-ίς	νησίς < νῆσος
-ίσκος	νεανίσκος < νεανίας
-ύδριον	νησύδριον < νῆσος
-ύλλιον	ειδύλλιον < εἶδος (σύντομο ποίημα συχνά με βουκολικό περιεχόμενο)

Καταλήξεις περιεκτικών

-(ε)ών	ἀμπελών < ἄμπελος ἐλαιών < ἐλαία
-ιά	μυρμηκιά < μύρμηξ στρατιά < στρατός

Καταλήξεις τοπικών

-ιον	ἐμπόριον < ἔμπορος
-(ε)ῖον	ἰατρῆιον < ἰατρός

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά στην κατηγορία στην οποία ανήκουν. Στη συνέχεια να υπογραμμίσετε την κατάληξή τους: *παιδάριον, λογείον, θυρίς, πυργίδιον, παρθενών, μαγειρείον, παιδίσκη, ξιφίδιον.*
2. Να γράψετε την πρωτότυπη λέξη των ουσιαστικών της προηγούμενης άσκησης.
3. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά της στήλης Α' με τα πρωτότυπα ουσιαστικά της στήλης Β' και να γράψετε στη στήλη Γ' αν αυτά είναι υποκοριστικά, περιεκτικά ή τοπικά:

A'	B'	Γ'
1. <i>ἀρχεῖον</i>	α. <i>ξένος</i>	_____
2. <i>σφηκιά</i>	β. <i>οἶκος</i>	_____
3. <i>οικίσκος</i>	γ. <i>σάνδαλον</i>	_____
4. <i>σανδάλιον</i>	δ. <i>σανίς</i>	_____
5. <i>ξενών</i>	ε. <i>σφήξ</i>	_____
6. <i>σανίδιον</i>	στ. <i>ἀρχή</i>	_____

4. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά (στήλη Α') με την κατηγορία στην οποία ανήκουν (στήλη Β'):

A'	B'
1. <i>πετρίδιον</i>	
2. <i>ἐπύλλιον</i>	α. υποκοριστικό
3. <i>κουρείον</i>	
4. <i>περιστερεών</i>	β. τοπικό
5. <i>πλοιάριον</i>	
6. <i>ψηφίς</i>	γ. περιεκτικό
7. <i>χρυσίον</i>	

5. Να γράψετε παράγωγα ουσιαστικά των παρακάτω λέξεων που να δηλώνουν αυτό που ζητείται στην παρένθεση:

χῶρος (υποκοριστικό) → _____ *θήρ* (υποκοριστικό) → _____
γραφεύς (τοπικό) → _____ *ὄμμα* (υποκοριστικό) → _____
κίων (υποκοριστικό) → _____ *ὠδή* (τοπικό) → _____

Γ. Γραμματική

1. Το άρθρο

Όπως και στη ν.ε., το άρθρο είναι μονοσύλλαβη κλιτή λέξη η οποία χρησιμοποιείται πριν από ουσιαστικά και επίθετα (ή πριν από λέξεις που παίζουν τον ρόλο ουσιαστικών και επιθέτων, όπως στη φράση: **το** λέγω είναι ρήμα), π.χ. *τῆ* νήσῳ, *τοῦ* πελάγους, *τὰ* σώματα, *τὰ* μεγέθη, *τῶν* ποδῶν, *τῶν* κυμάτων, *τὴν* πατρίδα, *τῆς* ὁδοῦ.

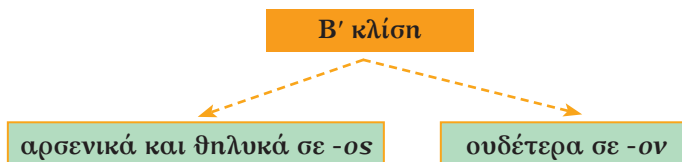
	αρσενικό γένος		θηλυκό γένος		ουδέτερο γένος	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	ὁ	οἱ	ἡ	αἱ	τό	τά
γενική	τοῦ	τῶν	τῆς	τῶν	τοῦ	τῶν
δοτική	τῷ	τοῖς	τῇ	ταῖς	τῷ	τοῖς
αιτιατική	τόν	τούς	τήν	τάς	τό	τά
κλιτική	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)

Ο τύπος *ὦ* δεν είναι τύπος του άρθρου, αλλά **επιφώνημα**, που χρησιμοποιείται μπροστά από ονόματα **κλιτικής** πτώσης.

2. Β' κλίση ουσιαστικών

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη Ενότητα, στην α.ε. υπάρχουν τρεις κλίσεις: η πρώτη, η δεύτερη και η τρίτη. Σε αυτή την Ενότητα θα μελετήσετε τη **β' κλίση**.

Οι **καταλήξεις** των πτώσεων είναι οι εξής:

	αρσενικό και θηλυκό		ουδέτερο	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	-ος	-οι	-ον	-α
γενική	-ου	-ων	-ου	-ων
δοτική	-ω	-οις	-ω	-οις
αιτιατική	-ον	-ους	-ον	-α
κλιτική	-ε	-οι	-ον	-α

- ▶ Να εντοπίσετε τα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας που ανήκουν στη β' κλίση.
- ▶ Να συμπληρώσετε την κλίση του ουσιαστικού **ὁ νόμος** με τη βοήθεια του προηγούμενου πίνακα. Να προσθέσετε και το άρθρο:

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	— νόμος	νόμος	—	νόμοι
γεν.	—	νόμου	—	νόμων
δοτ.	—		—	
αιτ.	—	νόμο	—	νόμους
κλιτ.	—	νόμο	—	νόμοι

➔ Παρατηρήσεις

1. Η **κατάληξη -α** στον πληθυντικό των ουδετέρων είναι **βραχεία**, π.χ. τὰ δῶρα.
2. Η **δίφθογγος οι**, όταν βρίσκεται στο τέλος κλιτικής λέξης (πλην ευκτικής ρήματος), είναι **βραχεία**, π.χ. οἱ χώροι (αλλά τοῖς χώροις).
3. Η **γενική** και η **δοτική** των ουσιαστικών β' κλίσης, όταν τονίζονται στη **λήγουσα**, **περισπώνται** και στους δύο αριθμούς, π.χ. τοῦ ποταμοῦ, τῶ ποταμῶ, τῶν ποταμῶν, τοῖς ποταμοῖς.
4. Τα **οξύτονα** και **παροξύτονα** ουσιαστικά β' κλίσης διατηρούν τον τόνο τους στην **ἴδια** συλλαβή σε όλες τις πτώσεις, π.χ. ὁ νομός, τοῦ νομοῦ, τῶ νομῶ, τὸν νομόν.
5. Τα **προπαροξύτονα** ουσιαστικά β' κλίσης τονίζονται στην **προπαραλήγουσα**, όταν η **λήγουσα** είναι **βραχεία**, π.χ. ὁ ἄνθρωπος, οἱ ἄνθρωποι. Ο τόνος τους κατεβαίνει στην **παραλήγουσα**, όταν η **λήγουσα** είναι **μακρά**, π.χ. τοῦ ἀνθρώπου, τῶν ἀνθρώπων.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που λείπουν στον παρακάτω πίνακα:

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	ἡ ἄμπελος			
γεν.		τοῦ ταύρου		
δοτ.				τοῖς ταύροις
αιτ.			τὰς ἀμπέλους	
κλπ.				

2. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῇ νήσῳ, τοῖς ἀνθρώποις, τὸν οἶνον, τοὺς ὄρκους, τῷ ποτηρίῳ.

3. Να αντιστοιχίσετε τα ουσιαστικά της στήλης Α' με τις πτώσεις τους στη στήλη Β':

A'	B'
1. σταδίους	α. γενική ενικού
2. Λουκιανός	β. ονομαστική ενικού
3. ποταμῶν	γ. αιτιατική πληθυντικού
4. νήσῳ	δ. γενική πληθυντικού
5. τυροῦ	ε. δοτική ενικού

4. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις και να τονίσετε τα ουσιαστικά και τους τύπους του άρθρου:

του μυστηρι____, την νησ____, τοῖς σταδι____, τα δένδρ____, των δωρ____, του οἰκ____, τον ἰατρ____, τῷ ἐφρηβ____, του καρπ____, τοῖς ποταμ____, ταις ψηφ____, τους γεωργ____, τους ἀνθρωπ____, τον Λουκιαν____.

5. Στις προτάσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε την κατάλληλη πτώση του ουσιαστικού και στη συνέχεια να γράψετε την ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

α. Οἱ _____ (ταῦρος) ἄγριοί εἰσιν. (_____)

β. Διεφθάρη (= έχασε) δὲ ὁ Θάμυρις ὑπὸ _____ (νόσος) τοὺς _____ (ὀφθαλμός).
(_____)(_____)

γ. Αἱ _____ (ἄμπελος) τὸν _____ (οἶνος) παρέχουσιν. (_____)
(_____)

δ. Ἐπίστανται (= γνωρίζουν) τὰ γινόμενα οἱ _____ (σύμμαχος) καὶ οἱ _____
(πολέμιος) καὶ ἅπαντες Ἕλληνες καὶ _____ (βάρβαρος).
(_____)(_____)(_____)

ε. Παῦσον (= σταμάτησε) τοῦ _____ (θρῆνος). (_____)

3. Προσωπικές αντωνυμίες

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τους τύπους *ἡμῖν* και *ἡμᾶς*, οι οποίοι ανήκουν στις προσωπικές αντωνυμίες της α.ε.

Ακολουθεί η κλίση του α' και β' προσώπου (το γ' πρόσωπο δεν απαντά συχνά στα πεζά κείμενα):

α' πρόσωπο

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	ἐγώ	εγώ	ἡμεῖς	εμεῖς
γεν.	ἐμοῦ, μου	εμένα, μου	ἡμῶν	εμάς, μας
δοτ.	ἐμοί, μοι		ἡμῖν	
αιτ.	ἐμέ, με	εμένα, με	ἡμᾶς	εμάς, μας

β' πρόσωπο

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	σύ	εσύ	ὕμεῖς	εσεῖς
γεν.	σοῦ, σου	εσένα, σου	ὕμῶν	εσάς, σας
δοτ.	σοί, σοι		ὕμῖν	
αιτ.	σέ, σε	εσένα, σε	ὕμᾶς	εσάς, σας

➔ Παρατήρηση

Οι αντωνυμίες **δεν έχουν κλιτική** (εξαιρείται η δεικτική αντωνυμία *οὗτος*, την οποία θα εξετάσουμε σε επόμενη Ενότητα).

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους προσωπικών αντωνυμιών της στήλης Α' με τη γραμματική τους ταυτότητα στη στήλη Β':

A'	B'
1. ὑμῖν	α. γενική ενικού α' προσώπου
2. με	β. δοτική ενικού β' προσώπου
3. ἡμῶν	γ. δοτική πληθυντικού β' προσώπου
4. ἐμοῦ	δ. αιτιατική ενικού α' προσώπου
5. σοι	ε. γενική πληθυντικού α' προσώπου

2. Να υπογραμμίσετε τις προσωπικές αντωνυμίες των παρακάτω φράσεων και να τις αναγνωρίσετε γραμματικά:

- α. Αἱ ψυχαὶ ἡμῶν καθαραὶ εἰσιν.
- β. Μάχονται ἡμῖν οἱ πολέμοι.
- γ. Αἰροῦνται ἡμᾶς στρατηγούς.
- δ. Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός.
- ε. Ὁ λόγος σου γλυκὺς ἐστί.
- στ. Οἱ πρόγονοι ὑμῶν γενναῖοι ἦσαν.
- ζ. Λέγω σοι καὶ τοῦτο.

Λίαν φιλῶν σεαυτὸν οὐχ ἔξεις φίλον

Μένανδρος, Γνώμαι Μονόστιχοι

Εάν αγαπάς υπερβολικά τον εαυτό σου, δε θα έχεις φίλους.

Ο Τριπτόλεμος ξεκίνησε από την Αττική επάνω σε φτερωτό άρμα, για να διδάξει στους ανθρώπους όλης της Γης την καλλιέργεια του σιταριού, όπως του ανατέθηκε από τη θεά Δήμητρα (5ος αι. π.Χ., Βρετανικό Μουσείο)

Ο πλούτος της αττικής γης

Α. Κείμενο

Ο Αθηναίος Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.) καταπιάστηκε στη διάρκεια της ζωής του με ποικίλες δραστηριότητες –μεταξύ άλλων, πήρε μέρος (401 π.Χ.) στην εκστρατεία του Κύρου του Νεότερου εναντίον του αδερφού του, βασιλιά της Περσίας, Αρταξέρξη-, διατηρώντας παράλληλα ζωντανή σχέση με τη συγγραφή. Έγραψε έργα ιστορικά, φιλοσοφικά, πολιτικά, οικονομικά κ.ά. Με το έργο του *Πόροι* καταθέτει μια πρόταση προκειμένου η αποδυναμωμένη Αθήνα του 4ου αι. π.Χ. να καταφέρει να βελτιώσει την οικονομική κατάστασή της και να διασφαλίσει την ευημερία των πολιτών. Στο απόσπασμα που θα μελετήσουμε ο Ξενοφών απεικονίζει οικονομικούς πόρους της πόλης που θα μπορούσαν να της εξασφαλίσουν ανάπτυξη, χωρίς να αναγκάζεται να στρέφεται εναντίον άλλων ελληνικών πόλεων ασκώντας επεκτατική πολιτική.

Τῶν Ἀθήνησι προεσθηκότων ἔλεγόν τινες ὡς γινώσκουσι μὲν τὸ δίκαιον, διὰ δὲ τὴν τοῦ πλήθους πενίαν ἀναγκάζονται ἀδικώτεροι εἶναι περὶ τὰς πόλεις. Ἐκ τούτου ἐπεχείρησα σκοπεῖν εἴ πῃ δύναντ' ἂν οἱ πολῖται διατρέφεσθαι ἐκ τῆς ἑαυτῶν. Τοῦτο μὲν οὖν εὐθύς ἀνεφαίνετό μοι, ὅτι ἡ χώρα πέφυκεν οἷα πλείστας προσόδους παρέχεσθαι. Αἱ μὲν γὰρ ὥραι ἐνθάδε προῶταται εἰσιν· ἃ δὲ πολλαχοῦ οὐδὲ βλαστάνει ἐνθάδε καρποφορεῖ. Ὡσπερ δὲ ἡ γῆ, οὕτω καὶ ἡ περὶ τὴν χώραν θάλαττα παμφορωτάτη ἐστίν. Καὶ μὴν ὅσα περ οἱ θεοὶ ἐν ταῖς ὥραις ἀγαθὰ παρέχουσι, καὶ ταῦτα πάντα ἐνταῦθα προβαίτατα μὲν ἄρχεται, ὀψιαίτατα δὲ λήγει. Πρὸς τούτοις καὶ αἰδία ἀγαθὰ ἔχει ἡ χώρα. Πέφυκε μὲν γὰρ λίθος ἐν αὐτῇ ἄφθονος, ἐξ οὗ κάλλιστοι μὲν ναοί, κάλλιστοι δὲ βωμοὶ γίνονται, εὐπρεπέστατα δὲ θεοῖς ἀγάλματα. Ἔστι δὲ καὶ γῆ ἡ σπειρομένη μὲν οὐ φέρει καρπὸν, ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους τρέφει ἢ εἰ σῖτον ἔφερε. Καὶ μὴν ὑπάργυρός ἐστι.

Ξενοφών, *Πόροι* 1.1-5 (διασκευή)

Διαδικασία εξόρυξης αργιλοχόματος στα ορυχεία του Λαυρίου (6ος αι. π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)

Γλωσσικά σχόλια

τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων (ρ. προϊστάμαι) τινές

ὡς (ειδ. σύνδ.) γινώσκουσι
διὰ τὴν τοῦ πλήθους πενίαν (ουσ. ἡ πενία)

ἐκ τούτου
ἐπεχείρησα σκοπεῖν (ρ. σκοπέω, σκοπῶ)
εἶ πη δύναιτ' ἂν διατρέφεσθαι

ἐκ τῆς ἑαυτῶν
ἀνεφαίνετό μοι
ἡ χώρα πέφυκεν οἷα πλείστας

προσόδους παρέχεσθαι
αἱ μὲν γὰρ ὧραι ἐνθάδε πραόταται εἰσιν
ἃ (αναφ. αντων.) δὲ πολλαχοῦ οὐδὲ βλαστάνει

ἐνθάδε
ὥσπερ... οὕτω
ὁ/ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον (< πᾶν + φέρω)
καὶ μὴν

ὄσαπερ (αναφ. αντων.)
ἐνταῦθα
πρωαίτατα ἄρχεται

ὀψιαίτατα
πρὸς τούτοις
ὁ/ἡ αἰδιος, τὸ αἰδιον

πέφυκε (ρ. φύομαι)
ἐξ οὗ
ὁ κάλλιστος, ἡ καλλίστη, τὸ κάλλιστον (επιθ.
ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν)

ὁ/ἡ εὐπρεπής, τὸ εὐπρεπές
ἔστι δὲ καὶ γῆ ἢ σπειρομένη

ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους τρέφει
ἢ εἰ σίτον ἔφερε

ὁ/ἡ ὑπάργυρος, τὸ ὑπάργυρον

μερικοί / κάποιοι από τους ηγέτες της Αθήνας (πβ.
ν.ε.: προϊστάμενος)

ὅτι δίθην γνωρίζουν (πβ. ν.ε.: γνώση, γνωστικός)
λόγω της φτώχειας του λαού

εξαιτίας αυτού, για τον λόγο αυτό
επιχείρησα να διερευνήσω (πβ. ν.ε.: σκοπός, σκέψη)
αν θα μπορούσαν με κάποιον τρόπο να συντηρηθούν

από τη χώρα τους
ἀρχισα να σχηματίζω τη γνώμη
η χώρα είναι από τη φύση της ικανή να παρέχει πάρα

πολλούς πόρους / έσοδα
γιατί οι εποχές εδώ είναι πάρα πολύ ήπιες
και τα φυτά που σε πολλά άλλα μέρη ούτε καν φυτρώ-

νουν
εδώ
ὅπως ακριβώς... έτσι
αυτός που παρέχει κάθε λογής αγαθά, ο πολύ εύφορος
και ασφαλώς

ὄσα βέβαια
εδώ
πάρα πολύ νωρίς (πβ. ν.ε.: πρώμιος, πρωί, πρωινός)
αρχίζουν (πβ. ν.ε.: αρχή, αρχηγός, άρχοντας)

πάρα πολύ αργά (πβ. ν.ε.: ὀψιμιος)
πέρα από αυτά, επιπλέον
παντοτινός, διαρκής

υπάρχει εκ φύσεως
από τον οποίο (ενν. λίθο)
πάρα πολύ όμορφος

κοιμψός
υπάρχουν και μερικές περιοχές που, όταν καλλιεργού-
νται

ὅταν όμως αξιοποιούνται για εξόρυξη, μπορούν να
θρέψουν πολύ περισσότερους απ' όσους θα έτρε-
φαν, αν καλλιεργούνταν (πβ. ν.ε.: ὀρυγμα, ορυ-
χείο, μεταλλωρύχος, αλατωρυχείο)

αυτός που έχει κοιτάσματα αργύρου

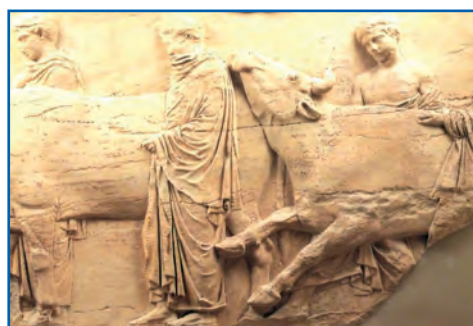
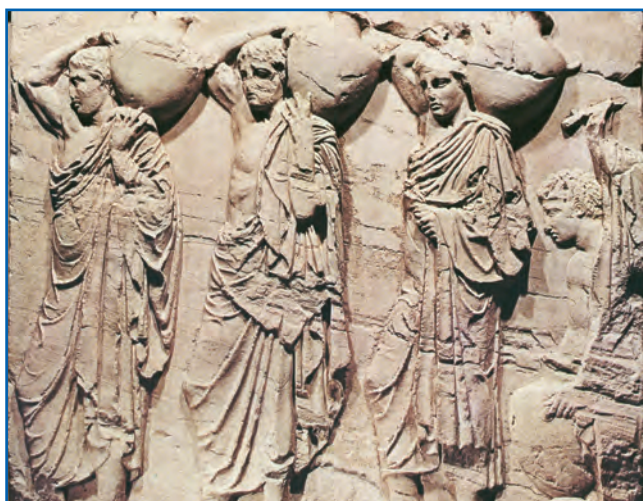
Ερμηνευτικά σχόλια

Τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων... τὰς πόλεις: Ο Ξενοφών υποστηρίζει ότι ηγέτες της Αθήνας προβάλλουν την αδυναμία της αττικής γης να εξασφαλίσει τα αναγκαία αγαθά στους πολίτες της ως δικαιολογία για την επεκτατική και ηγεμονική πολιτική που ασκεί η πόλη τους έναντι των άλλων ελληνικών πόλεων. Δηλώνει πως ο ισχυρισμός αυτός τον ώθησε να διερευνήσει κατά πόσο η αττική γη είναι ικανή να συντηρήσει τον πληθυσμό της πόλης. Στη συνέχεια καταδεικνύει πόσο γενναιόδωρη υπήρξε η φύση με την Αττική επικαλούμενος στοιχεία, όπως το εύκρατο κλίμα και το πλούσιο υπέδαφός της.

Ερωτήσεις

1. Ποιον ισχυρισμό προβάλλουν μερικοί άρχοντες των Αθηναίων, για να δικαιολογήσουν το ότι μερικές φορές αδικούν τους άλλους Έλληνες; Πώς αντιμετωπίζει αυτόν τον ισχυρισμό τους ο Ξενοφών; Ποια επιχειρήματα προβάλλει, για να στηρίξει την άποψή του;
2. Ο Ξενοφών περιγράφει την Αττική ως τόπο με ιδανικό κλίμα και εξαιρετικές δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης. Ποιες από αυτές πιστεύετε ότι έχουν αξιοποιηθεί από τους σύγχρονους Έλληνες, ποιες έχουν παραμεληθεί και ποιες έχουν χαθεί για πάντα;
3. Λαμβάνοντας υπόψη όσα γνωρίζετε από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους διακρίθηκαν οι Αθηναίοι. Ποιοι γεωγραφικοί και άλλοι παράγοντες πιστεύετε ότι τους έστρεψαν σε αυτούς;

Λεπτομέρειες από τη μεγαλοπρεπή πομπή των Παναθηναίων που απεικονίζεται στην πλάκα της βόρειας ζωφόρου του Παρθενώνα (Μουσείο Ακροπόλεως Αθήνας)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή γῆ

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο γῆ]

Αρχαία Ελληνική ----- Αρχαία/Νέα Ελληνική ----- Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά		γῆινος γεώδης (και γαιώδης)	
	σύνθετα	<p>ὁ γεωρύχος [= αυτός που σκάβει τη γη]</p> <p>ὁ γεωμόρος [= κτηματίας]</p> <p>γεωργέω, γεωργῶ</p> <p>ὁ γεωτόμος [= αυτός που κόβει, ανοίγει το έδαφος]</p> <p>ἔγγαιος (συν. ἔγγειος) [= ντόπιος, εγχώριος]</p>	<p>ὁ/ἡ γηγενής, τὸ γηγενές</p> <p>ὁ γεωπόνος</p> <p>ὁ γεωργός</p> <p>ὁ γεωγράφος</p> <p>ὁ γήλοφος και γεώλοφος (=λοφίσκος)</p> <p>τὸ γήπεδον (-ο) [= (α.ε.) τεμάχιο γης, (ν.ε.) εγκατάσταση διεξαγωγής αθλητικών συναντήσεων]</p> <p>ἡ γεωμετρία</p> <p>ἐπίγειος</p> <p>ἔγγειος</p> <p>μεσόγειος</p> <p>ὑπόγειος</p>	<p>γεωλόγος</p> <p>γεώμιλο [= πατάτα]</p> <p>γεώτρηση</p> <p>γεωτρύπανο</p> <p>γεωδυναμική</p> <p>γεωπολιτικός</p> <p>γήπεδούχος</p> <p>περίγειο</p> <p>απόγειο</p> <p>υδρογείος</p> <p>ισόγειος</p> <p>υπέργειος</p> <p>απογειώνω</p> <p>προσγειώνω</p>

Ασκήσεις

1. Να εξηγήσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων της ν.ε. και να τις χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:
 - α. δίνω γη και ύδωρ
 - β. η Γη της Επαγγελίας
 - γ. όπου γης και πατρίς

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:
 - α. Εγκαινιάστηκε η νέα _____ γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου.
 - β. Οι _____ μελετούν τα στρώματα του φλοιού της Γης και τις μεταβολές τους.
 - γ. Οι ποδοσφαιριστές συγκεντρώθηκαν πριν από την έναρξη του αγώνα στο κέντρο του _____.
 - δ. Παρά τις επανειλημμένες _____ δεν μπόρεσαν να βρουν νερό.
 - ε. Το παραθαλάσσιο χωριό στο οποίο παραθερίσαμε φέτος ήταν ένας _____ παράδεισος.

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος)

• Παρώνυμα - Εθνικά - Πατρωνυμικά - Γονεωνυμικά

Παρώνυμα είναι τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπο σχετικό με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

Εθνικά λέγονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύρια ονόματα χωρών, πόλεων και τόπων και σημαίνουν εκείνον που κατάγεται από κάποιον τόπο ή ανήκει σε αυτόν.

Πατρωνυμικά ονομάζονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύριο όνομα πατέρα, μητέρας ή άλλου πρόγονου και σημαίνουν τον γιο, την κόρη και γενικά τον απόγονο.

εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης (Ὀδύσσεια, θ 19)

Στον Όμηρο ο Οδυσσεύς ονομάζεται «Λαερτιάδης», δηλαδή «γιος του Λαερτίου (Λαέρτη)», ενώ ο Αγαμέμνων και ο Μενέλαος «Ἀτρείδαι», δηλαδή «γιοι του Ατρέα».

Γονεωνυμικά λέγονται τα ουσιαστικά που σημαίνουν το νεογνό ζώου.

Καταλήξεις
παρωνύμων

- εὺς *κεραμεύς < κέραμος*
- της: -(ί)της, -(έ)της, -(ώ)της
πολίτης < πόλις
ναύτης < ναῦς
τεχνίτης < τέχνη
φυλέτης (= αυτός που ανήκει στη φυλή) < φυλή
ἡπειρώτης < ἡπειρος, νησιώτης < νῆσος

Καταλήξεις
εθνικών

- ιος: -(α)ῖος, -(ε)ῖος, -(ω)ῖος > -ῶος
Κορίνθιος < Κόρινθος
Κερκυραῖος < Κέρκυρα,
Κῶος < Κῶς
- εὺς *Μεγαρεύς < Μέγαρα,*
Χολαργεύς < Χολαργός
- νός *Ἀσιανός < Ἀσία*
- ῖνος *Ἀμοργῖνος < Ἀμοργός*
- της: -(ά)της, -(ιά)της, -(ή)της, -(ί)της, -(ώ)της
Τεγεάτης < Τεγέα
Σπαρτιάτης < Σπάρτη, Σικελιώτης < Σικελία
- ήσιος *Ἰθακήσιος < Ἰθάκη*

Καταλήξεις
πατρωνυμικών

- (ά)δης *Αἰνειάδης < Αἰνεΐας,*
Λαερτιάδης < Λαέρτιος ἢ Λαέρτης
- (ε)ίδης *Πριαμίδης < Πριάμος,*
Ἀτρείδης < Ἀτρέυς
- ίων (κυρίως στην ποιίηση) *Κρονίων < Κρόνος*

Καταλήξεις
γονεωνυμικών

- ιδεύς *λαγιδεύς < λαγῶς*
(v.e. λαγός)

Ασκήσεις

1. Να καταγράψετε εθνικά ουσιαστικά της ν.ε. που σχηματίζονται με τις καταλήξεις που διδαχθήκατε.
2. Να γράψετε τις παράγωγες λέξεις που ζητούνται συμπληρώνοντας τη σωστή κατάληξη στα παρακάτω ουσιαστικά με βάση τους πίνακες:
Έρετρια → *Έρετρι-*____ (εθνικό), *γράμμα* → *γραμματ-*____ (παρώνυμο), *ἀετός* → *ἀετ-*____ (γονεωνυμικό),
Κρόνος → *Κρον-*____ (πατρωνυμικό), *Μῆλος* → *Μήλ-*____ (εθνικό), *πρέσβυς* → *πρεσβύ-*____ (παρώνυμο),
Μυτιλήνη → *Μυτιλην-*____ (εθνικό).
3. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά της στήλης Α' με την κατηγορία στην οποία ανήκουν από τη στήλη Β':

A'	B'
1. Δαναΐδης	
2. Μιλήσιος	α. παρώνυμο
3. όπλίτης	β. εθνικό
4. τοξότης	γ. πατρωνυμικό
5. Ιταλιώτης	

4. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τις παράγωγες λέξεις που ζητούνται:

ἵππος	παρώνυμο →
Τάνταλος	πατρωνυμικό →
Αἴγυπτος	εθνικό →
πελαργός	γονεωνυμικό →
Ῥόδος	εθνικό →
δῆμος	παρώνυμο →

Γ. Γραμματική

1. Οριστική ενεστώτα ρήματος εἰμί

Το *εἰμί* (= εἶμαι, υπάρχω) είναι βοηθητικό ρήμα της α.ε., όπως το *εἶμαι* και το *έχω* της ν.ε. Στην οριστική του ενεστώτα κλίνεται ως εξής:

	α.ε.	ν.ε.
ἐγώ	εἰμί	εἶμαι
σύ	εἶ	εἶσαι
(οὗτος, αὐτή, τοῦτο)	ἐστί(ν)	εἶναι
ἡμεῖς	ἐσμέν	εἶμαστε
ὕμεῖς	ἐστέ	εἶστε
(οὗτοι, αὐται, ταῦτα)	εἰσί(ν)	εἶναι

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο του ρ. *εἰμί* στις παρακάτω φράσεις:

- α. Ἐγὼ _____ ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.
- β. Ἡμεῖς _____ προγόνων ἀγαθῶν.
- γ. Ὑμεῖς _____ σύμμαχοι.
- δ. Ἡ πόλις ἡμῶν ἀρχαιοτάτη _____.
- ε. Οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ _____.

2. Να αντιστοιχίσετε τις φράσεις των δύο στήλων:

A'	B'
1. Αἱ ὥραι πραόταται	α. ἐσμέν
2. Ἡ γῆ παμφορωτάτη	β. ἐστέ
3. Ἡμεῖς Ἕλληνες	γ. εἰμί
4. Ὑμεῖς προεσθηκότες	δ. ἐστίν
5. Ἐγὼ διδάσκαλος τῆς ἀληθείας	ε. εἰσίν

3. Να γράψετε τον ίδιο τύπο της οριστικής μέλλοντα των ρηματικών τύπων: *παρέχουσι, κηρύττει*.

4. Να κλίνετε στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα τα ρήματα: *καταλύω, πείθω, τρέπω, λίγω*.

5. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού:

λέγουσι _____, *παρέχει* _____, *βλαστάνει* _____, *ἔχει* _____, *φονεύεις* _____, *κρούσομεν* _____, *λούετε* _____, *παύσουσιν* _____, *λύεις* _____, *ἰκετεύετε* _____, *ιδρύομεν* _____, *ἀριστεύσει* _____, *βασιλεύω* _____, *θεραπεύουσιν* _____.

6. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω φράσεων από τον ενεστώτα στον μέλλοντα:

- α. Ὁ στρατηγὸς κελεύει θαρσεῖν. _____
- β. Οἱ διδάσκαλοι παιδεύουσιν τοὺς μαθητάς. _____
- γ. Ἡμεῖς λύομεν τὰς σπονδάς. _____
- δ. Ὑμεῖς θύετε τοῖς θεοῖς. _____

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων από τον μέλλοντα στον ενεστώτα:

- α. Ἡμεῖς ἀριστεύσομεν. _____
- β. Οἱ ἄνθρωποι τοὺς θεοὺς ἰκετεύουσιν. _____
- γ. Οἱ πολέμοι ἐνεδρεύουσιν. _____
- δ. Ἡμεῖς τοξεύσομεν ταύρους ἀγρίους. _____
- ε. Ὁ ἀλιεὺς ἰχθῦς ἀλιεύσει. _____

Ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφην

Εὐριπίδης, Φοίνισσαι, στ. 469

Ἡ ἀλήθεια λέγεται με απλά λόγια.

Ψηφιδωτό δάπεδο από την Πέλλα με παράσταση κυνηγιού ελαφιού (τέλος 4ου αι. π.Χ.)

Η ομορφιά δεν είναι το παν

Α. Κείμενο

Οι πασίγνωστοι μύθοι του Αισώπου ήταν ευχάριστο και διδακτικό ανάγνωσμα όλων των εποχών. Ξεχωρίζουν για τη διεισδυτική ματιά και την ευφυΐα του δημιουργού τους, αναδεικνύουν με χιουμοριστικό πνεύμα τις ανθρώπινες αδυναμίες και παρακινούν για τη διόρθωσή τους. Μια από αυτές είναι και η υπερεκτίμηση της φυσικής ομορφιάς, την οποία πλήρωσε ακριβώς το ελάφι του μύθου που θα μελετήσετε.

Ἔλαφος εὐμεγέθης ὥρα θέρους διψῶν παραγίνεται ἐπὶ τινα πηγὴν διαυγῆ καὶ βαθεῖαν καὶ πιῶν ὅσον ἤθελεν προσεῖχεν τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ. Καὶ μάλιστα μὲν ἐπῆνει τὴν φύσιν τῶν κεράτων ὡς κόσμος εἶη παντὶ τῷ σώματι. Ἐφωγεν δὲ τὴν τῶν σκελῶν λεπτότητα ὡς οὐχ οἶων τε ὄντων φέρειν πᾶν τὸ βάρος. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν, ὑλακὴ τε κυνῶν αἰφνιδίως ἀκούεται καὶ κυνηγέται πλησίον. Ὁ δὲ πρὸς φυγὴν ὥρμα καὶ μέχρις ὅπου διὰ πεδίου ἐποιεῖτο τὸν δρόμον, ἐσώζετο ὑπὸ τῆς ὠκύτητος τῶν σκελῶν. Ἐπεὶ δὲ εἰς πυκνὴν καὶ δασεῖαν ὕλην ἐνέπεσεν, ἐμπλακέντων αὐτῷ τῶν κεράτων ἐάλω, πείρα μαθὼν ὅτι ἄρα ἄδικος ἦν τῶν ἰδίων κριτῆς ψέγων μὲν τὰ σώζοντα, ἐπαινῶν δὲ τὰ προδόντα αὐτόν.

Μύθος του Αισώπου (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

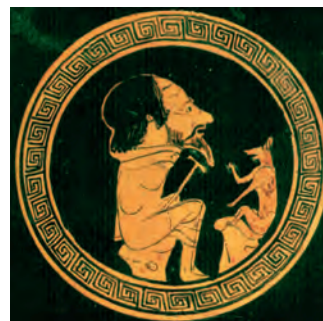
ὁ/ἡ ἔλαφος ὁ/ἡ εὐμεγέθης, τὸ εὐμεγεθες	το ελάφι αυτός που έχει μεγάλο μέγεθος, ο μεγάλος (πβ. ν.ε.: μεγεθύνω, μεγεθθυντικός)
ἡ ὥρα παραγί(γ)νομαι τινά (αόρ. αντων. τις, τις, τι) ὁ/ἡ διαυγής, τὸ διαυγές πιών (ρ. πίνω) προσεῖχεν τῇ τοῦ σώματος ἰδέα μάλιστα ἐπῆνει (ρ. ἐπαινέω, ἐπαινῶ) ἡ φύσις ὡς κόσμος εἶν παντὶ τῷ σώματι ψέγω	η εποχή (πβ. ν.ε.: ὥρα, ὠραίος) φτάνω κοντά κάποια καθαρός (πβ. ν.ε.: διαύγεια, αυγή) αφού ήπια παρατηρούσε τη μορφή του σώματός του πάρα πολύ, κυρίως επαινούσε η φύση, η μορφή (πβ. ν.ε.: φυσικός) με την ιδέα ότι ήταν στολίδι για ὅλο το σώμα του κατηγορώ, κατακρίνω (πβ. ν.ε.: ψεγάδι, ψόγος, αψεγάδια- στος, άψογος)
τὸ σκέλος ὡς οὐχ οἶων τε ὄντων φέρειν	το πόδι (πβ. ν.ε.: ισοσκελίζω, υποσκελίζω) επειδή κατά τη γνώμη του δεν μπορούσαν να αντέξουν / να σηκώσουν
ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν ύλακὴ κυνῶν (ουσ. ὁ/ἡ κύων) αἰφνιδίως κυνηγέται (ουσ. ὁ κυνηγέτης) ᾠρμα πρὸς φυγὴν (ρ. ὀρμάω, ὀρμῶ) μέχρις ὅπου διὰ πεδίου ἐποιεῖτο τὸν δρόμον ὑπὸ τῆς ὠκύτητος ἐπεὶ ὁ δασύς, ἡ δασεῖα, τὸ δασύ ἡ ὕλη ἐνέπεσεν (ρ. ἐμπίπτω) ἐμπλακέντων (ρ. ἐμπλέκομαι) αὐτῶ ἐάλω (ρ. ἀλίσκομαι)	κι ενώ ασχολούνταν με αυτά γάβγισμα σκυλιών ξαφνικά κυνηγοί άρχισε να τρέχει ορμπτικά, για να ξεφύγει ὅσο ἔτρεχε σε ομαλό ἔδαφος (πβ. ν.ε.: πεδιάδα, πεδινός, πεδίο)
πείρα μαθῶν (ρ. μανθάνω) ἄρα ἴδιος, ἴδια, ἴδιον ψέγων (ρ. ψέγω) τὰ σφύζοντα, ἐπαινῶν δὲ τὰ προδόντα (ρ. προδίδωμι) αὐτόν	από την ταχύτητα ὅταν πυκνός το δάσος (πβ. ν.ε.: υλοτόμος, υλοτομία) έπεσε σε (πβ. ν.ε.: πέφτω, πέσιμο) επειδή του μπλέχτηκαν (πβ. ν.ε.: εμπλοκή) παγιδεύτηκε, πιάστηκε (πβ.: η Πόλις ἐάλω ν.ε.: άλωση, αιχμάλωτος) και έμαθε εξ ἰδίας πείρας λοιπόν, πράγματι ατομικός, προσωπικός, δικός του (πβ. ν.ε.: ιδιαίτερος) επειδή κατηγορούσε αυτά που το έσωζαν (που μπορού- σαν να το σώσουν), ενώ επαινούσε αυτά που το πρό- δωσαν

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐπὶνει τὴν φύσιν τῶν κεράτων ὡς κόσμον παντὶ τῷ σώματι. Η ομορφιά κατέχει σε όλες τις

εποχές υψηλή θέση στην ιεραρχία των αξιών. Οι νέοι γύμναζαν και γυμνάζουν το σώμα τους, για να αποκτήσουν όχι μόνο ευρωστία, αλλά και ομορφιά. Η φιλαρέσκεια εκφραζόταν στην αρχαιότητα με πολλούς τρόπους: άντρες και γυναίκες φρόντιζαν την καθαριότητα του σώματός τους, έκαναν ωραία χτενίσματα, άλειφαν το σώμα τους με φυσικά μύρα και έλαια, διακοσμούσαν τα ρούχα τους και φορούσαν στεφάνια από χρυσό ή φύλλα. Ωστόσο, δεν είναι μόνο η ομορφιά που κάνει κάτι να είναι σημαντικό, αλλά και η χρησιμότητά του.

Ο Αίσωπος συνομιλεί με την αλεπού (450 π.Χ., Μουσείο Βατικανού)

Ερωτήσεις

1. Πατί καμάρωνε το ελάφι κοιτάζοντας την εικόνα του μέσα στο νερό; Ποιο ανατομικό χαρακτηριστικό του θεωρούσε ότι δεν ταίριαζε με τη συνολικά καλή εικόνα του;
2. Ποιο χαρακτηριστικό του ελαφιού το βοήθησε να ξεφύγει αρχικά από τους κυνηγούς; Ποιο χαρακτηριστικό του, αντίθετα, αποδείχθηκε μοιραίο;
3. Τι νομίζετε ότι διδάσκει ο μύθος αυτός του Αισώπου;
4. Πιστεύετε ότι στις μέρες μας αποδίδουμε σημασία στην εξωτερική εμφάνιση ή στον εσωτερικό μας κόσμο; Να επικαλεστείτε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Όλγα Κοτσιρέα, Αισώπου μυθοπλασίες, ακρυλικό σε ξύλο, 2004

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

πίνω

θ. *πι-, πο-, πω-*

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο *πιών*]

Αρχαία Ελληνική ----- Αρχαία/Νέα Ελληνική ----- Νέα Ελληνική

Ομόρροιζα		απλά		
απλά		<p>τὸ πῶμα [= το ποτό] τὸ πόμα [= το ποτό] ὁ πότος [= το συμπόσιο, το φαγοπότι] ὁ ποτισμός</p>	<p>τὸ ποτόν (-ό) ὁ πότης τὸ ποτήριον (-ι) πόσιμος [στην α.ε. κυρίως πότιμος (= κατάλληλος να τον πεις)] ἡ πόσις (-n) ποτίζω τὸ πότισμα</p>	<p>πιόμα πιωμένος</p>
σύνθετα		<p>ὁ ὑδροπότης [= αυτός που πίνει νερό]</p>	<p>καταπίνω ἡ κατάποσις (-n) προπίνω [= πίνω πρώτος ή στην υγεία κάποιου] ἡ πρόποσις (-n) ὁ συμπότης τὸ συμπόσιον (-ιο) ἡ ἄμπωτις (-n) [= η υποχώρηση του νερού της θάλασσας κατά την παλίρροια] ἡ ὑδροποσία ὁ οἰνοπότης ἡ οἰνοποσία ἡδύποτος</p>	<p>ποτοποιός ποτοαπαγόρευση το ηδύποτο [= γλυκό αλκοολούχο ποτό]</p>

Ασκήσεις

1. Να γράψετε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι παρακάτω φράσεις:

- α. πίνω νερό στο όνομα (κάποιου)
- β. πίνω το αμίλητο νερό
- γ. πίνω το πικρό ποτήρι (π.χ. της αχαριστίας)

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Βάλε τα _____ του κρασιού και πάρε αυτά του ούζου από το τραπέζι.
- β. Το νερό της βρύσης είναι _____ ή είναι καλύτερο να πίνουμε εμφιαλωμένο;
- γ. Θα κάνω εγώ την _____. Στην υγεία των νεογύμων!
- δ. Χτες το βράδυ γύρισε σπίτι _____· είχε μεγάλη στενοχώρια και προσπάθησε να βρει παρέα στο _____, αλλά βέβαια ήταν για λύπηση.
- ε. Σε αρκετές Πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών ισχύει _____ για νέους κάτω των 18 ετών.
- στ. Ο Τομέας Κλασικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών διοργανώνει διεθνές επιστημονικό _____ με θέμα την αρχαία ελληνική λυρική ποίηση.

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α' μέρος)

Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

Σημαίνουν:

• Ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί

Η λέξη *κριτής* του κειμένου της Ενότητας, όπως και στη ν.ε., προέρχεται από το ρήμα *κρίνω* (*κριτής* < *κρίνω*) και δηλώνει αυτόν ο οποίος κρίνει, το πρόσωπο δηλαδή που ενεργεί.

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί

-εύς	γραφεύς < γράφω
-ός	άρωγός < ἀρήγω (= βοηθώ)
-της	κριτής < κρίνω
-άς	φυγάς < φεύγω
-μών	ήγεμών < ήγεομαι, ήγομαι
-τήρ	σωτήρ < σφίζω
-τωρ	πράκτωρ < πράττω

• Ουσιαστικά που δηλώνουν ενέργεια, πάθος, κατάσταση ή το αποτέλεσμα ενέργειας

Το ουσιαστικό *φυγή* που απαντά στο κείμενο της Ενότητας προέρχεται από το θ. *φυγ-* του ρήματος *φεύγω*: (ορ. αορ. *ἔ-φυγ-ον*) και δηλώνει ενέργεια. Το ουσιαστικό *φύσις* (< ρ. *φύω*) δηλώνει κατάσταση.

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν:

α. ενέργεια, πάθος, κατάσταση

-σις	φύσις < φύω
-σία	δοκιμασία < δοκιμάζω
-ή	φυγή < φεύγω
-ά	χαρά < χαίρω
-ία	μανία < μαίνομαι
-ε-ία	βασιλεία < βασιλεύω (κυρίως από ρήματα σε -εύω)
-ος	τρόμος < τρέμω
-μός	όδυρμός < οδύρομαι
-(ε)τός	τρογυπτός < τρυγάω, τρυγῶ

β. το αποτέλεσμα μιας ενέργειας

-μα	ποίημα < ποιέω, ποιῶ
-μη	γραμμή < γράφω
-ος	ψεύδος < ψεύδομαι

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά με την κατηγορία στην οποία ανήκουν:

A'	B'
1. κάθαρσις	
2. βλέμμα	
3. κλητήρ	α. αποτέλεσμα ενέργειας
4. κλίσις	
5. πομπός	β. ενέργεια, κατάσταση
6. τοκεύς	
7. μαντεία	γ. πρόσωπο που ενεργεί
8. μάντευμα	
9. βρωσις	

2. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα που δίνονται στη στήλη A' με τα παράγωγα ουσιαστικά τους στη στήλη B':

A'	B'
1. θεάομαι, θεῶμαι	α. παιδευμα β. θεατής
2. βόσκω	γ. τιμητής δ. παιδευσις
3. φθείρω	ε. φθορά στ. τίμημα
4. τιμάω, τιμῶ	ζ. βοσκή η. θέαμα
5. παιδεύω	θ. βοσκός ι. παιδευτής

3. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά της στήλης B' της προηγούμενης άσκησης στην κατηγορία που ανήκουν με βάση το τι δηλώνουν.

4. Χρησιμοποιώντας την κατάλληλη κατάληξη να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. που να δηλώνουν ό,τι ζητείται στην παρένθεση:

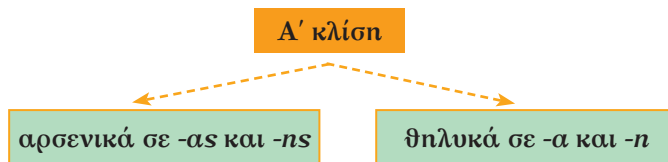
παύω	> ἡ παῦ-_____	(κατάσταση, ενέργεια)
στρέφω	> ἡ στροφ-_____	(ενέργεια)
αύλέω, αὐλῶ	> ὁ αὐλη-_____	(πρόσωπο που ενεργεί)
πέμπω	> ὁ πομπ-_____	(πρόσωπο που ενεργεί)
τίκτω	> ὁ τοκ-_____	(ενέργεια)
ποιέω, ποιῶ	> τὸ ποίη-_____	(αποτέλεσμα ενέργειας)
μνύω	> τὸ μίνυ-_____	(αποτέλεσμα ενέργειας)

5. Να αναζητήσετε στα κείμενα των προηγούμενων Ενοτήτων και να καταγράψετε τα παράγωγα ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας.

Α' κλίση ουσιαστικών

Η α' κλίση ουσιαστικών περιλαμβάνει **αρσενικά** και **θηλυκά** ουσιαστικά.

▶ Να εντοπίσετε τα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας που ανήκουν στην α' κλίση.

Οι **καταλήξεις** των πτώσεων είναι οι εξής:

	αρσενικά		θηλυκά		αρσενικά και θηλυκά
	ενικός αριθμός				
ονομαστική	-ας	-ης	-α	-η	-αι
γενική	-ου	-ου	-ας/-ης	-ης	-ῶν
δοτική	-α	-η	-α/-η	-η	-αις
αιτιατική	-αν	-ην	-αν	-ην	-ας
κλιτική	-α	-η/-α	-α	-η	-αι

▶ Να συμπληρώσετε την κλίση των αρσενικών ουσιαστικών **ὁ κοχλίας** και **ὁ κριτής** με τη βοήθεια του πίνακα των καταλήξεων:

	ενικός αριθμός				πληθυντικός αριθμός			
	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	ὁ κοχλίας	κοχλίας	ὁ κριτής	κριτής	οἱ κοχλί.....	κοχλίες	οἱ κριτ.....	κριτές
γεν.	τοῦ κοχλί...	κοχλία	τοῦ κριτοῦ	κριτή	τῶν κοχλι.....	κοχλιῶν	τῶν κριτῶν	κριτῶν
δοτ.	τῷ κοχλί...		τῷ κριτ.....		τοῖς κοχλί.....		τοῖς κριταῖς	
αιτ.	τὸν οχλί.....	κοχλία	τὸν κριτ.....	κριτή	τοὺς κοχλί.....	κοχλίες	τοὺς κριτ.....	κριτές
κλιπ.	(ῶ) κοχλί.....	κοχλία	(ῶ) κριτά	κριτή	(ῶ) κοχλί.....	κοχλίες	(ῶ) κριτ.....	κριτές

▶ Να συμπληρώσετε την κλίση των θηλυκών ουσιαστικών **ἡ ὥρα** και **ἡ πηγή** με τη βοήθεια του πίνακα των καταλήξεων:

	ενικός αριθμός				πληθυντικός αριθμός			
	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	ἡ ὥρα	ώρα	ἡ πηγή	πηγή	αἱ ὥρ.....	ώρες	αἱ πηγ.....	πηγές
γεν.	τῆς ὥρ.....	ώρας	τῆς πηγ.....	πηγῆς	τῶν ὥρ.....	ωρῶν	τῶν πηγ.....	πηγῶν
δοτ.	τῇ ὥρ.....		τῇ πηγ.....		ταῖς ὥρ.....		ταῖς πηγ.....	
αιτ.	τὴν ὥρ.....	ώρα	τὴν πηγ.....	πηγή	τὰς ὥρ.....	ώρες	τὰς πηγ.....	πηγές
κλιπ.	(ῶ) ὥρα.....	ώρα	(ῶ) πηγ.....	πηγή	(ῶ) ὥρ.....	ώρες	(ῶ) πηγ.....	πηγές

► Παρατηρήσεις

1. Η **κατάληξη -as** είναι **μακρά**, π.χ. *τοὺς κριτάς, τῆς ὥρας, τὰς ὥρας*.
2. Η **δίφθογγος αι**, όταν βρίσκεται στο τέλος κλιτικής λέξης (πλιν ευκτικής ρήματος), είναι **βραχεία**, π.χ. *οἱ κριταί (αλλά τοῖς κριταῖς), αἱ ὥραι (αλλά ταῖς ὥραις)*.
3. Η **γενική πληθυντικού** των ουσιαστικών α' κλίσης τονίζεται πάντοτε στη **λήγουσα** και **περισπάται**, π.χ. *τῶν κριτῶν, τῶν κοχλιῶν, τῶν ὠρῶν, τῶν πηγῶν*.
4. Η **γενική** και η **δοτική** των ουσιαστικών α' κλίσης, όταν τονίζονται στη **λήγουσα**, **περισπώνται** και στους δύο αριθμούς, π.χ. *τοῦ κριτοῦ, τῷ κριτῇ, τῶν κριτῶν, τοῖς κριταῖς, τῆς πηγῆς, τῇ πηγῇ, τῶν πηγῶν, ταῖς πηγαῖς*.
5. Τα **οξύτονα** και **παροξύτονα** ουσιαστικά α' κλίσης διατηρούν τον τόνο τους στην **ίδια** συλλαβή σε όλες τις πτώσεις (στη γενική βέβαια του πληθυντικού όλα τονίζονται στη λήγουσα), π.χ. *ὁ κριτής, τοῦ κριτοῦ, τῷ κριτῇ, τὸν κριτῆν*.
6. Προσοχή στην **κλιτική ενικού** των **αρσενικών** σε **-ns!** Τα περισσότερα σχηματίζουν κλιτική σε **-α βραχύ**. Μόνο τα ουσιαστικά σε **-dns** (π.χ. *εὐπατριδῆς*) και το κύριο όνομα **Αἰσχίνης** διατηρούν την κατάληξη **-n**.
7. Τα **θηλυκά σε -n** στον ενικό διατηρούν το **-n** σε όλες τις πτώσεις. Τα **θηλυκά σε -α** στον ενικό διατηρούν το **-α** σε όλες τις πτώσεις, εκτός από όσα πριν από το **-α** έχουν **σύμφωνο** (πλιν ρ). Τα τελευταία έχουν κανονικά κατάληξη **-α βραχύ** και το **τρέπουν στη γενική και δοτική του ενικού σε -n**, π.χ. *ἡ χώρα → τῆς χώρας, τῇ χώρᾳ, ἀλλά ἡ γλῶσσα → τῆς γλώσσης, τῇ γλώσσῃ*.

Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

στρατιωτῶν → _____
θεατάς → _____
νομοθετῶν → _____
κεφαλήν → _____
μανδύαις → _____
ιδιώτου → _____

2. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των παρακάτω ουσιαστικών και να τα τονίσετε:

τὴν ἀνδρῆι__, τῇ μαζ__, τῆς βοηθει __, αἱ χωρ__,
τοὺς ἐργατ__, ὃ μαθητ__(πληθ.), τῆς βασιλισσ__,
τῶν ἀθλητ__, τῷ ἐργατ__, τοῖς τεχνιτ__, τῇ
ιδε__, τῇ ὑλ__.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού που δίνεται στην παρένθεση:

α. Οἱ _____ (στρατιώτης) ἐν πολλῇ _____ (ἀπορία) εἰσίν.
β. Οἱ νόμοι ἐπιμελοῦνται (= φροντίζουν) τῶν _____ (πολίτης).
γ. Τὴν πόλιν ὄπλων καὶ βελῶν καὶ σίτου καὶ _____ (παρασκευή) ἀπάσης ἐνέπλησαν (= γέμισαν).
δ. Οἱ _____ (πρεσβύτες) θαυμάζουσι τὰς _____ (ἀρετή) τῶν _____ (νεανίας).
ε. Μεγίστης _____ (τιμή) ἀπολαύουσιν (= απολαμβάνουν) οἱ _____ (νικητής).

4. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες λέξεις της στήλης Β' και να σχηματίσετε με αυτές προτάσεις στη ν.ε. Κατόπιν να μεταγράψετε τις φράσεις στην Αρχαία Ελληνική:

A'	B'
1. δημοσία	α. ψυχῆς
2. η εσχάτη	β. τῆς ὑλῆς
3. δόξα	γ. δαπάνη
4. εν βρασμῷ	δ. ευκαιρία
5. εφ' ὅλης	ε. των ποιῶν
6. ἐπὶ τη	στ. τῷ θεῷ

κρεῖττον τοῖς ποσὶν ὀλισθεῖν ἢ τῇ γλώσσῃ

Διογένης Λαέρτιος, Βίοι Φιλοσόφων 7.26

Εἶναι προτιμότερο το στραβοπάτημα με τα πόδια παρά με τη γλώσσα.

Ο Αλέξανδρος στη μάχη της Ισού (Πομπηία, Εθνικό Μουσείο Νεαπόλεως)

Η λύση του γόρδιου δεσμού

Α. Κείμενο

Ο Φλάβιος Αρριανός (περ. 95-175 μ.Χ.) καταγόταν από τη Νικομήδεια της Βιθυνίας και προερχόταν από επιφανή οικογένεια. Τιμήθηκε με ιερατικά αξιώματα στην πόλη του και αργότερα κατέλαβε υψηλές διοικητικές και στρατιωτικές θέσεις του ρωμαϊκού κράτους. Νέος παρακολούθησε τη διδασκαλία του στωικού φιλοσόφου Επικτήτου, της οποίας κατέγραψε τα βασικά στοιχεία. Στα μέσα του 2ου αι. ήρθε στην Αθήνα, όπου έλαβε την ιδιότητα του πολίτη και εκλέχθηκε επώνυμος άρχοντας (147-148 μ.Χ.). Εκτός από το έργο του για τη φιλοσοφία του Επικτήτου, συνέγραψε στρατιωτικές πραγματείες και βιογραφίες. Το σπουδαιότερο έργο του, όμως, είναι η *Αλεξάνδρου Ανάβασις*, η σημαντικότερη πηγή για την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου στην Ασία, συμπλήρωμα της οποίας είναι η *Ινδική*.

Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἐς Γόρδιον παρῆλθε, πόθος λαμβάνει αὐτὸν τὴν ἄμαξαν ἰδεῖν τὴν Γορδίου καὶ τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης τὸν δεσμόν. Πρὸς δὲ δὴ ἄλλοις καὶ τότε περὶ τῆς ἀμάξης ἐμυθεύετο, ὅστις λύσειε τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης τὸν δεσμόν, τοῦτον χρῆναι ἄρξαι τῆς Ἀσίας. Ἦν δὲ ὁ δεσμὸς ἐκ φλοιοῦ κρανίας καὶ τούτου οὔτε τέλος οὔτε ἀρχὴ ἐφαίνετο. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἀπόρως μὲν εἶχεν ἐξευρεῖν λύσιν τοῦ δεσμοῦ, ἄλυστον δὲ περιδεῖν οὐκ ἤθελε, μὴ τινα καὶ τοῦτο ἐς τοὺς πολλοὺς κίνησιν ἐργάσπται, παίσας τῷ ζίφει διέκοψε τὸν δεσμόν καὶ λελύσθαι ἔφη. Ἀππλλάγη δ' οὖν ἀπὸ τῆς ἀμάξης αὐτὸς τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ὡς τοῦ λογίου τοῦ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ δεσμοῦ ζυμβεβηκός. Καὶ γὰρ καὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης βρονταί τε καὶ σέλας ἐξ οὐρανοῦ ἐπεσήμηναν· καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθυε τῇ ὑστεραίᾳ Ἀλέξανδρος τοῖς φήνασι θεοῖς τά τε σημεία καὶ τοῦ δεσμοῦ τὴν λύσιν.

Τα σωζόμενα ερείπια της φρυγικής πόλης Γόρδιον, όπου ο Μέγας Αλέξανδρος έκοψε τον γόρδιο δεσμό (Αρχείο Παπύρου)

Ἀρριανός, *Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις* 2.3.1-8 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ὡς ἐς Γόρδιον παρῆλθε (οριστ. αορ. ρ. παρέρχομαι)
 πρὸς δὲ ἄλλοις
 τόδε ἐμυθεύετο (οριστ. παρατ. ρ. μυθεύομαι)
 ὅστις λύσειε (ευκτ. αορ. ρ. λύω)
 τοῦτον χρῆναι (απαρ. ενεστ. απροσ. ρ. χρῆ)
 ἄρξαι (απαρ. αορ. ρ. ἄρχω)
 ἢ κρανία καὶ ἢ κράνεια
 ὡς ἀπόρως μὲν εἶχεν ἐξευρεῖν (απαρ. αορ. ρ. ἐξευρίσκω)
 περιδεῖν (απαρ. αορ. ρ. περιοράω, περιορῶ)
 μή τινα καὶ τοῦτο ἐς τοὺς πολλοὺς κίνησιν ἐργάσπται
 (υποτ. αορ. ρ. ἐργάζομαι)
 παίσας (μτχ. αορ. ρ. παίω) τῷ ξίφει (δοτ. εν. ουσ. τὸ ξίφος)
 λελύσθαι (απαρ. παρακ. ρ. λύομαι) ἔφη (οριστ. παρατ. ρ.
 φημί)
 ἀππλλάγη (οριστ. παθ. αορ. ρ. ἀπαλλάσσομαι)
 αὐτός τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτόν
 ὡς τοῦ λογίου τοῦ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ δεσμοῦ
 ξυμβεβηκός (μτχ. παρακ. ρ. ξυμβαίνω)
 καὶ γάρ
 τὸ σέλας
 ἐπεσήμναν (οριστ. αορ. ρ. ἐπισημαίνω)
 ἐπὶ τούτοις ἔθνε τῇ ὕστεραίᾳ
 τοῖς φήνασι (μτχ. αορ. ρ. φαίνω) θεοῖς τὰ τε σημεῖα καὶ
 τοῦ δεσμοῦ τὴν λύσιν

ὅταν ἔφτασε στο Γόρδιον (πβ. ν.ε.: παρελθόν)
 και μεταξύ άλλων
 αυτό λεγόταν (πβ. ν.ε.: μύθευμα, μυθιστόρημα)
 ὅποιος λύσει (πβ. ν.ε.: λύση, λυτός)
 ὅτι αυτός ήταν ορισμένο από τη μοίρα να εξουσι-
 άσει
 η κρανία, είδος δέντρου
 επειδή αδυνατούσε να βρει (πβ. ν.ε.: τα εύρετρα)
 να τον αφήσει
 (ενν. φοβούμενος) μήπως αυτό προκαλέσει ανα-
 ταραχή (εξέγερση) στο πλήθος
 αφού το χτύπησε με το ξίφος
 είτε ότι λύθηκε
 απαλλάχθηκε, απομακρύνθηκε (πβ. ν.ε.: απαλ-
 λαγή)
 ο ίδιος και οι σύντροφοί του
 με την ιδέα ότι ο χρυσός για τη λύση του δε-
 σμού είχε εκπληρωθεί (πβ. ν.ε.: συμβάν)
 και πράγματι
 το φως, η λάμψη
 έδωσαν σημείο επιδοκιμασίας (πβ. ν.ε.: σήμανση,
 σημείο, σημαντικός)
 γι' αυτόν τον λόγο / εξαιτίας αυτών προσέφερε
 θυσίες την επόμενη μέρα
 στους θεούς που του φανέρωσαν τα σημάδια και
 τον τρόπο λύσης του δεσμού

Ερμηνευτικά σχόλια

Γόρδιον: Η πρωτεύουσα της Μεγάλης Φρυγίας, που βρισκόταν κοντά στον Σαγγάριο ποταμό (στα βόρεια της Μικράς Ασίας). Στην ακρόπολή της υπήρχαν τα ανάκτορα και η άμαξα του Γορδίου, πατέρα του θρυλικού βασιλιά Μίδα, η οποία είχε προσφερθεί ως αφιέρωμα στον Δία. Η παράδοση έλεγε πως ὅποιος ἔλυνε τον γόρδιο δεσμό θα γινόταν κύριος της Ασίας.

παίσας τῷ ξίφει: Σύμφωνα με τον Αριστόβουλο, ο οποίος συμμετείχε στην εκστρατεία και έζησε από κοντά τα γεγονότα, ο Αλέξανδρος δεν έκοψε τον δεσμό με το ξίφος, αλλά αφαίρεσε το μεγάλο ξύλινο καρφί που τον συγκρατούσε. Την εκδοχή αυτή αναφέρει και ο Αρριανός. Ως μεταγενέστερος όμως (γράφει το έργο του πέντε αιώνες μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου βασιζόμενος σε προγενέστερα σχετικά έργα), αφηγείται και την εκδοχή της κοπής του δεσμού με ξίφος, που τονίζει την αποφασιστικότητα του νεαρού στρατηλάτη.

μή τινα καὶ τοῦτο ἐς τοὺς πολλοὺς κίνησιν ἐργάσπται: Ενδεχόμενη αποτυχία του Αλεξάνδρου ίσως ερμηνευόταν ως ένδειξη αδυναμίας, την οποία θα έσπευδαν να εκμεταλλευτούν ορισμένοι υποκινώντας εξέγερση εναντίον του.

Χάρτης της πορείας του Μ. Αλεξάνδρου στη Μικρά Ασία

Ερωτήσεις

1. Γιατί θέλησε ο Αλέξανδρος να λύσει τον γόρδιο δεσμό;
2. Ποιες δυσκολίες παρουσίαζε το εγχείρημα του Αλεξάνδρου και πώς τις ξεπέρασε ο νεαρός βασιλιάς;
3. Πώς αποδεικνύεται από το κείμενο η πίστη του Αλεξάνδρου στα θεϊκά σημάδια και στους χρησμούς;
4. Γνωρίζετε από την Ιστορία άλλα περιστατικά επιδείξεως αποφασιστικότητας εκ μέρους σημαντικών ιστορικών προσώπων; Πώς αξιοποιήθηκαν αυτά τα περιστατικά από μέρους τους προκειμένου να πείσουν τις μάζες για την αξία τους και για τη σοβαρότητα των επιδιώξεών τους;

Σύμφωνα με τον θρύλο, η γέννηση του Αλεξάνδρου που απεικονίζεται σε αυτό το ελληνορωμαϊκό ψηφιδωτό, συνδέεται με την καταστροφή του μεγάλου ιερού της Αρτέμιδος στην Έφεσο από πυρκαγιά, που προανάγγελλε την κατάκτηση της Ασίας από τον Αλέξανδρο (Εθνικό Μουσείο Βηρυτού).

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

ζευγνύω (και ζεύγνυμι) [= δένω μαζί με κάτι άλλο, ζευγαρώνω, ζεύω]

θ. ζευγ-, ζυγ-

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο ζυγοῦ]

Αρχαία Ελληνική

Αρχαία/Νέα Ελληνική

Νέα Ελληνική

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	ὁ ζῦγιος ἡ ζεύγλη [= το καμπύλο μέρος του ζυγοῦ]	ἡ ζευξίς (-n) [= (α.ε.) 1. η σύνδεση, 2. το ζέψιμο αλόγων] τὸ ζεύγμα [= (α.ε.) το μέσο που χρησιμοποιείται για τη σύνδεση] τὸ ζευῖνος τὸ ζευάριον (-ι) ὁ ζευγίτης ζευκτῆριος [= (α.ε.) ο κατάλληλος για ζεύξην] ζευκτός ζυγώω, ζυγῶ (-ώνω) [= (α.ε.) ενώνω κάτι από τον ίδιο ζυγό, (ν.ε.) πλησιάζω] τὸ ζυγόν και ὁ ζυγός τὸ ζύγμα	ζεύω [= τοποθετώ ζῶα στον ζυγό, για να σύρουν φορτίο] ζέψιμο ζευγιάς [= ο ζευγίτης] ζευγαρώνω ζευγαρωτός ζυγαριά ζύγισμα ζύγιση ζύγι ζυγματικός
	σύνθετα	διαζεύγνυμι ζυγοστατέω, ζυγοστατῶ [= ζυγίζω] ζυγοποιέω, ζυγοποιῶ [= φτιάχνω ζυγούς] τὸ ζυγόδεσμον τὸ ζύγαστρον [= κουτί, κιβώτιο] ζευγοτρόφος ὁ σύζυξ [= συζευγμένος] παραζεύγνυμι [= ζεύω μαζί, 2. ενώνω, παντρεύω] ὁ ἄζυξ [= ἄζευκτος, ἄγαμος]	ζευγπλάτης [= (α.ε.) ο οδηγός ζεύγους βοδιών, ο ζευγίτης, (ν.ε.) ο ζευγολάτης] ἡ διάζευξις (-n) ἡ σύζευξις (-n) ὁ συζυγής [= αυτός που είναι συνδεδεμένος με τον άλλον σε ενιαίο σύνολο] ἡ συζυγία σύζυγος ὁ ὁμόζυξ (ν.ε. ὁμόζυγος)	ζυγοστάθμιση διαζύγιο διαζευκτήριο διαζευγμένος σύζευγμα [= το αποτέλεσμα της σύζευξης] συζυγικός

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν σε σχέση με όσα διδαχθήκατε στις προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.) τα παράγωγα ουσιαστικά του ρ. ζεύγνυμι:

ή ζευξίς → _____
τὸ ζεύγμα → _____
τὸ ζεύγος → _____

2. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες από τη στήλη Β':

A'	B'
1. ζευγαρωτή	α. λύσατε
2. συζυγείς	β. α' συζυγίας
3. τους ζυγούς	γ. διαζύγιο
4. συζυγική	δ. σύνδεσμος
5. ζυγαριά	ε. αριθμοί
6. διαζευκτικός	στ. κλίνη
7. παίρνω	ζ. ακριβείας
8. ρήματα	η. ομοιοκαταληξία

3. Να γράψετε λέξεις της α.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα που αντιστοιχούν στους ορισμούς που δίνονται:

α. αυτός που δεν έχει ζευγάρι, ο άγαμος _____
β. ο διαχωρισμός _____
γ. ο ενωμένος με κάποιον άλλο κάτω από τον ίδιο ζυγό / ο έγγαμος _____
δ. η ένωση _____

4. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με την κατάλληλη λέξη από αυτές που δίνονται στο πλαίσιο:

α. «Στοιχηθείτε κατά _____» είπε ο γυμναστής και οι μαθητές έφτιαξαν δυάδες.
β. Αβάσταχτος ήταν για τους Έλληνες ο _____ (μτφ.) του Τούρκου κατακτητή.
γ. Η _____ Ρίου-Αντιρρίου είναι από τα έργα υποδομής που έλυσαν χρόνια προβλήματα.
δ. Από τα δώρα που πήρα για τη γιορτή μου αυτό που μου άρεσε ιδιαίτερα ήταν ένα _____ κόκκινα γάντια.

ζεύγη
ζευγάρι
ζυγός
ζεύξη

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος)

- Ουσιαστικά που δηλώνουν όργανο ή μέσο

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν όργανο ή μέσο

-τρον ή -θρον	ἄροτρον	< ἀρώω, ἀρῶ
-τρα ή -θρα	ξύστρα	< ξύω, ἀποβάθρα < ἀποβαίνω
-τήρ	λουτήρ	< λούω
-τηρία	ἀρτηρία	< αἰείρω
-τήριον	ποτήριον	< πίνω
-ανον	δρέπανον	< δρέπω
-άνη	σκαπάνη	< σκάπτω
-όνη	ἀγχόνη	< ἀγχω
-ίς	γραφίς	< γράφω

- Ουσιαστικά που δηλώνουν τόπο

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν τόπο

-τήριον	ὄρμητήριον	< ὀρμάομαι, ὀρμῶμαι
-τρα	παλαίστρα	< παλαίω
-τρον	θέατρον	< θεάομαι, θεῶμαι
-θρον	βάθρον	< βαίνω

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά που να φανερώνουν όργανο ή μέσο από τα παρακάτω ρήματα:

θέλω	→	τὸ	_____
κομίζω	→	τὰ	_____
φοβέω, φοβῶ	→	τὸ	_____
πλήττω	→	τὸ	_____
λάμπω	→	ὁ	_____
λύω	→	τὸ	_____
χέω	→	ἡ χύ	_____
		ἡ χο-	_____

2. Να σχηματίσετε από τα παρακάτω ρήματα παράγωγα ουσιαστικά που να φανερώνουν τόπο:

ἐργάζομαι	→	τὸ	_____
ὀρχέομαι, ὀρχοῦμαι	→	ἡ	_____
δικάζω	→	τὸ	_____
γυμνάζω	→	τὸ	_____

3. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α' με τα παράγωγα ουσιαστικά τους στη στήλη Β' και να γράψετε δίπλα στο καθένα τι δηλώνει:

A'	B'	δηλώνει
1. κεράννυμι (= αναμειγνύω)	α. λέκτρον (= κρεβάτι)	_____
2. κλείω (= κλείνω)	β. κρατήρ	_____
3. λέχομαι (= κοιμίζω κάποιον)	γ. νιπτήρ	_____
4. γλύφω (= σκαλίζω)	δ. κλειθρον (= κλειδί)	_____
5. νίζω/νίπτω (= πλένω)	ε. γλύφανον (= σμίλη)	_____

1. Η αύξηση

Τα ρήματα στην **οριστική** των **ιστορικών χρόνων**, δηλ. του παρατατικού, του αορίστου και του υπερσυντελικού, παίρνουν στην αρχή του θέματος **αύξηση**, η οποία δηλώνει το **παρελθόν**. Υπάρχουν δύο είδη αύξησης: η **συλλαβική** και η **χρονική**.

ρήματα που αρχίζουν από σύμφωνο

συλλαβική αύξηση

προσθήκη ενός *ε-* πριν από το θέμα
λύω → *ἔ-λυ-ον*
γράφω → *ἔ-γραφ-ον*

ρήματα που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο

χρονική αύξηση

έκταση του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος

<i>α, ε</i> → <i>η</i>	<i>ἄρχω</i> → <i>ἤρχον</i>	<i>ἐλπίζω</i> → <i>ἤλπιζον</i>
<i>αι, ει</i> → <i>η</i>	<i>αἴρω</i> → <i>ἤρον</i>	<i>εικάζω</i> → <i>ἤκαζον</i>
<i>ο</i> → <i>ω</i>	<i>ὀρίζω</i> → <i>ὠρίζον</i>	
<i>οι</i> → <i>ω</i>	<i>οἰκίζω</i> → <i>ὠκίζον</i>	
<i>ι, υ</i> → <i>ι, υ</i>	<i>ιδρύω</i> → <i>ἰδρουν</i>	<i>ὕβριζω</i> → <i>ὔβριζον</i>
<i>αυ, ευ</i> → <i>ηυ</i>	<i>αὔξω</i> → <i>ηὔξον</i>	<i>εὔδω</i> → <i>ηὔδον</i>

➔ Παρατηρήσεις

1. Τα **ρήματα που αρχίζουν από ρ-**, όταν παίρνουν αύξηση, γράφονται με **δύο ρ**, π.χ. *ρίπτω* → *ῥριπτον*
2. Στα σύνθετα ή παρασύνθετα* ρήματα με **ἀ-συνθετικό πρόθεση**, η αύξηση μπαίνει **μετά την πρόθεση**, π.χ. *ἀπάγω* → *ἀπῆγον*, *ἐκφέρω* → *ἐξέφερον*, *ἐγκωμιάζω* → *ἐνεκωμιάζον*.

2. Οριστική παρατατικού ρήματος *εἰμί*

Ο παρατατικός, όπως και στη ν.ε., είναι ο ιστορικός χρόνος που δηλώνει ότι μια πράξη γινόταν **διαρκώς ή επανειλημμένα στο παρελθόν**.

Το ρ. *εἰμί* κλίνεται στην οριστική του παρατατικού ως εξής (να συμπληρώσετε τους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών που λείπουν):

α.ε.	ν.ε.
_____ ἤ και ἦν	ἦμουν
_____ ἦσθα	ἦσουν
(οὗτος, αὕτη, τοῦτο) ἦν	ἦταν
_____ ἦμεν	ἦμαστε
_____ ἦτε	ἦσαστε
(οὗτοι, αὗται, ταῦτα) ἦσαν	ἦταν

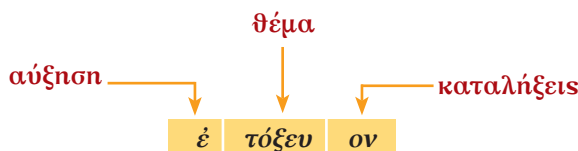
* **Παρασύνθετα** λέγονται τα ρήματα που προέρχονται: α. από συγγενή σύνθετα ονόματα, π.χ. *δυστυχής* > *δυστυχῶ*, ή β. από δύο ή περισσότερες λέξεις που αποτελούν μία έννοια, π.χ. *ἐν χειρὶ τήθημι* (= τοποθετώ στο χέρι) > *ἐγχειρίζω*.

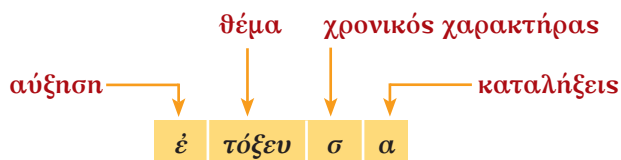
3. Οριστική παρατατικού και αορίστου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχτείτε τον σχηματισμό της οριστικής έγκλισης του παρατατικού και του αορίστου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων.

Σχηματισμός οριστικής παρατατικού ε.φ.

Σχηματισμός οριστικής αορίστου ε.φ.

Κλίση

οριστική παρατατικού		οριστική αορίστου	
α.ε.	ν.ε.	α.ε.	ν.ε.
έ-τόξευ-ον	τόξευα	έ-τόξευ-σ-α	τόξευσα
έ-τόξευ-ες	τόξευες	έ-τόξευ-σ-ας	τόξευσες
έ-τόξευ-ε	τόξευε	έ-τόξευ-σ-ε(ν)	τόξευσε
έ-τοξεύ-ομεν	τοξεύαμε	έ-τοξεύ-σ-αμεν	τοξεύσαμε
έ-τοξεύ-ετε	τοξεύατε	έ-τοξεύ-σ-ατε	τοξεύσατε
έ-τόξευ-ον	τόξευαν	έ-τόξευ-σ-αν	τόξευσαν

- ▶ Να υπογραμμίσετε στο κείμενο της Ενότητας τα ρήματα που έχουν καταλήξεις παρατατικού και αορίστου ίδιες με αυτές της ν.ε. (π.χ. έδενες, έδεσα).

4. Οριστική αορίστου ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Ισχύουν όσα διδαχτήκατε στην προηγούμενη Ενότητα για τη συγχώνευση του άφωνου χαρακτήρα του ρήματος με τον χρονικό χαρακτήρα **-σ-** στον μέλλοντα:

χειλικόληκτα: **-ψα**, π.χ. τρέπ-ω → έ-τρεπ-σ-α → έτρεψα, βλάπτω → έβλαψα.

ουρανικόληκτα: **-ξα**, π.χ. λήγω → έληγ-σ-α → έληξα, τάττω → έταξα.

οδοντικόληκτα: **-σα**, π.χ. πείθω → έπειθ-σ-α → έπεισα.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο οριστικής παρατατικού του ρήματος *είμι* στις παρακάτω φράσεις:
 - α. 'Ο 'Αριστείδης δίκαιος _____ .
 - β. 'Ιατρός _____ άτεχνος (= χωρίς γνώση της τέχνης του, αδαής).
 - γ. 'Η μήτηρ και ή θυγάτηρ καλοί _____ .
 - δ. 'Εγώ σύμβουλος αγαθός _____ ύμιν.
 - ε. 'Ο δέ τρόπος τής όρχήσεως ούτος _____ .

2. Να γράψετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στον αντίστοιχο τύπο του παρατατικού (όσα δίνονται στον ενεστώτα) ή του ενεστώτα (όσα δίνονται στον παρατατικό):

- α. Ὁ δοῦλος βοηθὸς ἦν τοῦ κυρίου αὐτοῦ.
 β. Ὑμεῖς ἐστε προγόνων ἀγαθῶν.
 γ. Οἱ τριάκοντα ἦσαν τύραννοι.
 δ. Σὺ εἶ φίλος ἡμῖν.
 ε. Δημοσθένης ἦν δεινότατος λέγειν.

3. Να μεταφέρετε τις ακόλουθες φράσεις στην α.ε.:

- εσύ άλλαξες → _____
 εγώ έβλαιψα → _____
 εμείς διδάσκαμε → _____
 εσείς ψηφίσατε → _____
 οι πολίτες κινδύνευαν → _____

4. Να συμπληρώσετε τους αντίστοιχους τύπους των άλλων χρόνων των ρημάτων που δίνονται στον πίνακα:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος
ἀγοράζεις			
	ἐδίωκε		
		κόψετε	
			ἔπαυσαν
τρέπομεν			
	ἐγύμναζες		
			ἔπεισαν
πλήττει			
		ἀρπάσομεν	
	ἐστρέφετε		

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων:

- α. Ὁ στρατηγὸς _____ (κηρύττει, οριστ. αορ.) τὸν πόλεμ_____ .
 β. Αἱ μυροφόρ _____ μύρον _____ (φέρω, οριστ. παρατ.).
 γ. Οἱ πολέμι _____ τὴν αὐτῶν δύναμιν _____ (ἀθροίζω, οριστ. παρατ.).
 δ. Κῦρος _____ (κελεύω, οριστ. αορ.) τοὺς στρατιώτ _____ μάχεσθαι.
 ε. Σὺ _____ (φυλάττω, οριστ. αορ.) τὴν τῶν νόμ _____ τάξιν.

6. Συμπληρώνοντας τις λέξεις που ζητούνται στα αντίστοιχα τετραγωνίδια θα σχηματιστεί στην έγχρωμη στήλη το όνομα της συζύγου του Περικλή:

- α. α' πληθ. οριστ. αορ. ρ. ἀθροίζω
 β. γ' εν. οριστ. αορ. ρ. κρούω
 γ. β' εν. οριστ. παρατ. ρ. κόπτω
 δ. β' εν. οριστ. αορ. ρ. σῶζω
 ε. γ' εν. οριστ. αορ. ρ. ἰππεύω
 στ. γ' πληθ. οριστ. παρατ. ρ. νομίζω
 ζ. β' πληθ. οριστ. αορ. ρ. ἐλπίζω

α.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

β.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

γ.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

δ.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

ε.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

στ.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

ζ.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

Οὐδὲν ἀλύσιτελέστερόν ἐστι φιλοδοξίας

Διογένης Λαέρτιος, Βίοι Φιλοσόφων 5.41

Τίποτε δεν είναι πιο ανώφελο από τη φιλοδοξία.

Γενειοφόρος άνδρας και νεαρός οινοχόος προετοιμάζονται για το συμπόσιο (6ος αι. π.Χ., Μουσείο Λούβρου)

Ένα μοιραίο λάθος

Α. Κείμενο

Στόχος της σκληρής κοινωνικής κριτικής που άσκησε ο Λουκιανός (βλ. Ενότητα 4) στην εποχή του ήταν οι κάθε λογής «παράσιτοι», δηλαδή όλοι εκείνοι που ζούσαν προσκολλημένοι σε κάποιον πλούσιο με την ελπίδα ποικίλων ανταλλαγμάτων (συνήθως κληρονομιάς). Ο διάλογος που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Λουκιανού *Νεκρικοί Διάλογοι*, που παρουσιάζει συζητήσεις μεταξύ νεκρών στον Άδη. Ο Καλλιδημίδης περιγράφει στον Ζηνόφαντο ποια κατάληξη είχε η προσπάθειά του να επισπεύσει τον θάνατο του ηλικιωμένου προστάτη του Πτοιόδωρου.

ΖΗΝ.: Σὺ δέ, ὦ Καλλιδημίδη, πῶς ἀπέθανες; Ἐγὼ μὲν γὰρ παράσιτος ὢν Δεινίου πλέον τοῦ ἱκανοῦ ἐμφαγῶν ἀπεπνίγην.

ΚΑΛ.: Τὸ δὲ ἐμὸν παράδοξόν τι ἐγένετο. Οἶσθα γὰρ καὶ σύ που Πτοιόδωρον τὸν γέροντα;

ΖΗΝ.: Τὸν ἄτεκνον, τὸν πλούσιον;

ΚΑΛ.: Ἐκεῖνον αὐτὸν ἀεὶ ἐθεράπευον ὑπισχνούμενον ἐπ' ἐμοὶ τεθνήξεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὑπὲρ τὸν Τιθωνὸν ὁ γέρον ἐζη, ἐπίτομόν τινα ὁδὸν ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐξηῦρον· πριάμενος γὰρ φάρμακον ἀνέπεισα τὸν οινοχόον, ἐπειδὴν τάχιστα ὁ Πτοιόδωρος αἰτήσῃ πιεῖν, ἐμβαλόντα εἰς κύλικα ἔτοιμον ἔχειν αὐτὸ καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, ἐλεύθερον ἐπωμοσάμην ἀφήσειν αὐτόν.

ΖΗΝ.: Τί οὖν ἐγένετο; Πάνυ γὰρ τι παράδοξον ἐρεῖν ἔοικας.

ΖΗΝ.: Ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι ἤκομεν, δύο δὴ ὁ μειρακίσκος κύλικας ἐτόιμους ἔχων οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμοὶ μὲν τὸ φάρμακον, Πτοιόδωρ δὲ τὸ ἀφάρμακτον ἔδωκεν· εἶτα ὁ μὲν ἔπινεν, ἐγὼ δὲ αὐτίκα μάλα ἐκτάδην ἐκείμην ὑποβολιμαῖος ἀντ' ἐκείνου νεκρός. Τί τοῦτο γελαῖς, ὦ Ζηνόφαντε; Καὶ μὴν οὐκ ἔδει γε ἐταίρω ἀνδρὶ ἐπιγελαῖν.

Λουκιανός, *Νεκρικοί Διάλογοι* 17 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ὦν (μτχ. ενεστ. ρ. εἶμι)
 πλέον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. πολύ) τοῦ ἱκανοῦ
 ἐμφραγῶν ἀπεπνίγην (οριστ. παθ. αορ. β'
 ρ. ἀποπνίγομαι)
 τὸ δὲ ἐμὸν παράδοξόν τι ἐγένετο
 οἶσθα (οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) που
 ἀεὶ
 θεραπεύω
 ὑπισχνούμενον ἐπ' ἐμοὶ τεθνήξασθαι
 (απαρ. συντ. μέλλ. ρ. θνήσκω)
 ὑπὲρ τὸν Τιθωνόν
 ὁ/ἡ ἐπίτομος, τὸ ἐπίτομον (<ἐπί + τέμνω)
 ὁ κληῖρος
 ἐξηῦρον (οριστ. αορ. β' ρ. ἐξευρίσκω)
 πριάμενος (μτχ. αορ. ρ. ὠνέομαι, ὠνούμαι)
 τὸ φάρμακον
 ἀναπείθω
 ἐπειδὴν τάχιστα αἰτήσῃ (υποτ. αορ. ρ. αἰτέω, αἰτῶ)
 πιεῖν (απαρ. αορ. β' ρ. πίνω)
 ἐμβάλοντα (μτχ. αορ. β' ρ. ἐμβάλλω) εἰς κύλικα
 (ουσ. ἡ κύλιξ, τῆς κύλικος)... καὶ
 ἐπιδοῦναι (απαρ. αορ. β' ρ. ἐπιδίδωμι)
 ἐλεύθερον ἐπωμοσάμην (οριστ. αορ. ρ. ἐπόμνυμαι)
 ἀφήσειν (απαρ. μέλλ. ρ. ἀφίημι)
 πάνυ
 ἐρεῖν (απαρ. μέλλ. ρ. λέγω) ἔοικας (οριστ. παρακ.
 ρ. ἔοικα)
 ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι (μτχ. αορ. ρ. λούομαι)
 ἦκομεν
 ὁ μειρακίσκος
 οὐκ οἶδ' ὅπως
 ὁ/ἡ ἀφάρμακτος, τὸ ἀφάρμακτον
 εἶτα
 αὐτίκα μάλα
 ἐκέιμην (οριστ. παρατ. ρ. κεῖμαι) ἐκτάδην
 ὁ ὑποβολιμαῖος, ἡ ὑποβολιμαία, τὸ ὑποβολιμαῖον
 καὶ μὴν
 οὐκ ἔδει (οριστ. παρατ. απρόσ. ρ. δεῖ) γε ἐπιγελαῶν
 (απαρ. ενεστ. ρ. ἐπιγελάω, ἐπιγελῶ) ἐταίρω

ὄντας (πβ. ν.ε.: ουσία, οντολογία)
 επειδή έφραγα περισσότερο απ' όσο έπρεπε, έσκασα
 η δική μου περίπτωση όμως υπήρξε κάπως περιέργη
 γνωρίζεις ίσως
 πάντοτε, συνεχώς
 καλλιερῶ (αγρό), λατρεύω (θεό), φροντίζω (άνθρωπο)
 επειδή υποσχόταν ότι μετά τον θάνατό του θα τον
 κληρονομούσα (επί λέξει: ο θάνατός του θα ήταν
 προς όφελός μου)
 πιο πολύ και από τον Τιθωνό
 σύντομος
 η κληρονομιά
 βρήκα, ανακάλυψα
 αφού αγόρασα
 το δηλητήριο
 πείθω κάποιον παρά τη θέλησή του, παρασύρω
 αμέσως μόλις ζητήσει να πιει (πβ. ν.ε.: αίτηση,
 αίτημα)
 αφού το βάλει σε ποτήρι του κρασιού... και
 να το δώσει
 ορκίστηκα ότι θα τον αφήσω ελεύθερο
 πολύ
 δείχνεις / μοιάζεις ότι θα πεις
 αφού, λοιπόν, μετά το λουτρό μας ήρθαμε (στο σπίτι)
 το παλικαράκι
 δεν ξέρω πώς
 αυτός που δεν περιέχει δηλητήριο
 έπειτα
 αμέσως, την ίδια στιγμή
 κειτόμουν ξαπλωμένος (πβ. ν.ε.: κείμενο, κοιτώνας, κoi-
 τασμα)
 αυτός που παίρνει τη θέση κάποιου άλλου
 (πβ. ν.ε.: υποβολή, υποβάλλω)
 κι όμως
 δεν έπρεπε βέβαια να γελάς εις βάρος ενός συντρόφου
 / φίλου (πβ. ν.ε.: εταιρεία, εταιρικός)

Ερμηνευτικά σχόλια

ὕπερ τὸν Τιθωνόν: Η Ηώς, η θεά της αυγής, ερωτεύτηκε τον Τιθωνό, γιο του βασιλιά της Τροίας Λαομέδοντα. Αφού τον έκλεψε, παρακάλεσε τον Δία να του χαρίσει την αθανασία. Λησμόνησε, όμως, να ζητήσει να παραμείνει για πάντα νέος, με αποτέλεσμα, όταν ο Τιθωνός άρχισε να γερνά, να πάφει να τον επιθυμεί και, τελικά, να τον μεταμορφώσει σε τζιτζικα.

Ερωτήσεις

1. Ποια ήταν η «σύντομη οδός» που ανακάλυψε ο Καλλιδημίδης για την κληρονομιά του Πτοιοδώρου;
2. Ποια ήταν η κατάληξη του σχεδίου του Καλλιδημίδη;
3. Ποια παροιμία σας θυμίζει το πάθημα του Καλλιδημίδη;

Η πορεία προς τον Άδη. Ο Ερμής ψυχοπομπός οδηγεί μια γυναίκα στον Χάροντα που περιμένει στη βάρκα του (425 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

Ο Πλούτων, ο άρχοντας του Κάτω Κόσμου, κάθεται στο παλάτι του συντροφιά με τη γυναίκα του Περσεφόνη (4ος αι. π.Χ., Staatliche Antikensammlungen Μονάχου)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἐλεύθερος

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο ἐλεύθερον]

Αρχαία Ελληνική ----- Αρχαία/Νέα Ελληνική ----- Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά	Αρχαία Ελληνική <i>αἱ Ἐλευθεραί</i> (περιοχή της αρχαίας Αττικής)	Αρχαία/Νέα Ελληνική <i>ἐλευθερώω, ἐλευθερῶ (-ώνω)</i> <i>ἡ ἐλευθερία</i> <i>ἡ ἐλευθέρωσις (-ν)</i> <i>ὁ ἐλευθερωτής</i> <i>ἐλευθεριάζω</i> <i>ἡ ἐλευθεριότης (-τητα)</i> [= (α.ε.) η συμπεριφορά ἐλεύθερου ἀνθρώπου, (ν.ε.) η ἄλλειψη νηθικῶν φραγμῶν] <i>ἐλευθέριος</i> [= (α.ε.) αὐτός που χαρακτηρίζει ἐλεύθερο ἀνθρώπο, και ως ἐπίθ. του Δία Ἐλευθερωτή, (ν.ε.) χωρίς περιορισμούς]	Νέα Ελληνική λευτεριά λεύτερος Λευτέρης
	σύνθετα	<i>ὁ ἐλευθερόπαις</i> [= αὐτός που ἔχει ἐλεύθερα παιδιά] <i>ἐλευθεροποιός</i> <i>ἐλευθεροπρεπής</i> [= αὐτός που ταιριάζει σε ἐλεύθερο ἄντρα]	<i>ἐλευθερόστομος</i> [= αὐτός που μιλάει ἐλεύθερα] <i>ἡ ἐλευθεροστομία</i> <i>ἀπελεύθερος</i> <i>ἡ ἀπελευθέρωσις (-ν)</i> <i>φιλελεύθερος</i>	ἐλευθεροτυπία ἐλευθερόφρων [= 1. αὐτός που σκέφτεται ἐλεύθερα, 2. ο απαλλαγμένος ἀπό προκαταλήψεις] φιλελευθεροποιῶ φιλελευθερισμός ἀπελευθερώνω

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά *ἐλευθέρωσις* και *ἐλευθερωτής*, σε σχέση με ὅσα διδαχθήκατε στις προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).
2. α. Να συνδυάσετε σε φράσεις το επίθετο «ἐλεύθερος» με τα ουσιαστικά «ζώνη», «σκοπευτής», «χρόνος» και να γράψετε τη σημασία των φράσεων που θα σχηματίσετε.
β. Να γράψετε προτάσεις με τις φράσεις: «προσωπική ἐλευθερία», «ἐλευθερία του λόγου», «ἐλευθερία του Τύπου».
3. Να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων φράσεων:
 - α. Ο γενικός διευθυντής απέσυρε την υποψηφιότητά του για τη θέση του προέδρου αφίνοντας το πεδίο ἐλεύθερο σε άλλους υποψηφίους.
 - β. Μόλις ἄρχισαν οι πόνοι, ἔφυγαν για το μαιευτήριο και ὅλοι της ευχήθηκαν «καλή λευτεριά».
 - γ. Σταμάτα επιτέλους να αγχώνεσαι με τη δουλειά και ἀφισε τον εαυτό σου ἐλεύθερο να απολαύσει τις διακοπές.
 - δ. Εξέτισε την ποιή φυλάκισής του και αφέθηκε ἐλεύθερος.
4. Να βρείτε ἀπό τον Λεξιλογικό Πίνακα ν.ε. αντώνυμα των παρακάτω λέξεων: «υποδουλώνω», «κατακτητής», «εξαρτημένος» / «δεσμευμένος», «εξάρτηση» / «δέσμευση».

Παραγωγή ουσιαστικών
Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι **αφηρημένα** ουσιαστικά, γένους **θηλυκού** ή **ουδετέρου**, και φανερώνουν **ιδιότητα**. Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις, ανάλογα με την κλίση των επιθέτων, είναι:

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από επίθετα

-ία	από επίθετα β' κλίσης σε -ος και από μερικά γ' κλίσης <i>κακός > ἡ κακία, άτυχός > ἡ άτυχία</i>
-(ε)ια (προπαροξύτονα)	από επίθετα γ' κλίσης σε -ns, -ns, -es <i>ύγιός > ἡ ύγεία</i>
-(ο)ια (προπαροξύτονα)	από συνηρημένα επίθετα β' κλίσης σε -ous <i>εὔνοος > ἡ εὔνοια</i>
-ος	από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εΐα, -ύ <i>πλατύς > τὸ πλάτος</i>
-σύνη	από επίθετα β' κλίσης και γ' κλίσης σε -ων, -ων, -ον <i>δίκαιος > ἡ δικαιοσύνη, άφρων > ἡ άφροσύνη</i>
-(υ)της	από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εΐα, -ύ <i>βαρύς > ἡ βαρύτης, ταχύς > ἡ ταχυτής/ἡ ταχύτης</i>
-(ό)της	από επίθετα β' κλίσης σε -ος <i>άρχαϊός > ἡ άρχαϊότης</i>
-άς	από αριθμητικά επίθετα <i>μόνος > ἡ μονάς</i>

Ασκήσεις

1. Να γράψετε ουσιαστικά παράγωγα των παρακάτω επιθέτων:

- σοφός > _____
- εὐγενής > _____
- δοῦλος > _____
- άγαθός > _____
- σάφρων > _____
- γενναῖος > _____
- δριμύς > _____

2. Να βρείτε από ποια επίθετα προέρχονται τα παρακάτω ουσιαστικά:

- άβρότης (= τρυφερότητα) > _____
- εὔρος > _____
- βραδυτής > _____
- άπειθεια > _____
- άπειρία > _____
- αὐθάδεια > _____
- ώραιότης > _____

3. Να συμπληρώσετε στα τετραγωνίδια παράγωγα ουσιαστικά των επιθέτων που δίνονται. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται παράγωγο ουσιαστικό του επιθέτου *λαμπρός*.

- α. λεπτός
- β. αίτιος
- γ. άμελής
- δ. άπνους
- ε. άκριβής
- στ. πρᾶος
- ζ. άτακτος
- η. κύριος
- θ. θρασύς

α.																				
β.																				
γ.																				
δ.																				
ε.																				
στ.																				
ζ.																				
η.																				
θ.																				

Γ. Γραμματική

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

Όπως και στη ν.ε., τα επίθετα προσδίδουν μια **ιδιότητα** σε ένα ουσιαστικό. Στην α.ε. υπάρχουν δευτερόκλιτα και τριτόκλιτα επίθετα. Στα δευτερόκλιτα περιλαμβάνονται επίθετα **τρικατάληκτα** (δηλ. με τρεις καταλήξεις, μία για κάθε γένος) και **δικατάληκτα** (δηλ. με δύο καταλήξεις, μία **κοινή** για το αρσενικό και το θηλυκό και μία για το ουδέτερο). Συγκεκριμένα:

	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	
τρικατάληκτα	-ος	-η -α	-ον	ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν ὁ δίκαιος, ἡ δικάια, τὸ δίκαιον
δικατάληκτα	-ος	-ος	-ον	ὁ ἔνδοξος, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον

➔ Παρατηρήσεις

1. Στα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα το **αρσενικό** και το **ουδέτερο** γένος κλίνονται σύμφωνα με τη **β' κλίση** των ουσιαστικών (βλ. Ενότητα 4), ενώ το **θηλυκό** κλίνεται σύμφωνα με την **α' κλίση** των ουσιαστικών (βλ. Ενότητα 6).
2. Το **θηλυκό** γένος των τρικατάληκτων δευτερόκλιτων επιθέτων κανονικά λήγει σε **-η**. Όταν, όμως, πριν από την κατάληξη **-ος** του αρσενικού υπάρχει **φωνήεν ή -ρ-**, τότε λήγει σε **-α (μακρό)**, π.χ. *ἀγαθ-ός, ἀγαθ-ή, ἀγαθ-όν*, αλλά *πλούσι-ος, πλουσί-α* (προσοχή στον τονισμό, η λήγουσα είναι μακρά), *πλούσι-ον* και *μικρ-ός, μικρ-ά, μικρ-όν*.
3. Το **θηλυκό** των τρικατάληκτων δευτερόκλιτων επιθέτων στην **ονομαστική, γενική** και **κλιτική** του πληθυντικού τονίζεται όπου και όπως το **αρσενικό** στις αντίστοιχες πτώσεις, π.χ. *πλούσιαι, πλουσίων* (αρσ.: *πλούσιοι, πλουσίων*).
4. **Δικατάληκτα** είναι κυρίως τα περισσότερα σύνθετα επίθετα σε **-ος**, π.χ. *ὁ/ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον ὁ/ἡ ἀθάνατος, τὸ ἀθάνατον*.

► Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που λείπουν:

	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
	ενικός αριθμός		
ονομ.	ὁ φαιδρός	_____	τὸ φαιδρόν
γεν.	_____	_____	_____
δοτ.	_____	_____	_____
αιτ.	_____	_____	_____
	πληθυντικός αριθμός		
ονομ.	_____	_____	_____
γεν.	_____	_____	_____
δοτ.	_____	_____	_____
αιτ.	_____	_____	_____

► Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού και στα τρία γένη.

2. Η δεικτική αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο

Η αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, -ή, -ό) είναι **τρικατάληκτη** και κλίνεται ως εξής:

	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	οὗτος	οὗτοι	αὕτη	αὗται	τοῦτο	ταῦτα
γενική	τούτου	τούτων	ταύτης	τούτων	τούτου	τούτων
δοτική	τούτῳ	τούτοις	ταύτῃ	ταύταις	τούτῳ	τούτοις
αιτιατική	τούτον	τούτους	ταύτην	ταύτας	τοῦτο	ταῦτα
κλιτική	οὗτος	—	αὕτη	—	—	—

➔ Παρατηρήσεις

- Είναι η μόνη αντωνυμία που έχει **κλιτική** πτώση στον **ενικό** αριθμό του **αρσενικού** και του **θηλυκού** γένους.
- Το ουδέτερο δεν έχει τελικό **-ν** στην **ονομαστική** και **αιτιατική ενικού**.
- Οι τύποι του **ουδετέρου** γένους και οι **πλάγιες πτώσεις** του **αρσενικού** και του **θηλυκού** γένους έχουν αρχικό γράμμα **τ**.
- Για τις υπόλοιπες δεικτικές αντωνυμίες βλ. *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*.

Στην Ίλιάδα ο Αχιλλέας οργανώνει αγώνες, για να τιμήσει τον νεκρό φίλο του Πάτροκλο (τμήμα αττικού μελανόμορφου αγγείου, 580-570 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Ανυπέβλητα πρότυπα

Α. Κείμενο

Γύρω στα 373 π.Χ., μετά τον θάνατο του βασιλιά της Κύπρου Ευαγόρα, ανεβαίνει στον θρόνο ο νεαρός γιος του Νικοκλής. Ο Αθηναίος δάσκαλός του Ισοκράτης του απευθύνει τρεις λόγους (*Πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλῆς, Εὐαγόρας*), στους οποίους περιλαμβάνει –πέραν του εγκωμίου του νεκρού Ευαγόρα– διεξοδικές οδηγίες και παραινήσεις για σωστή διακυβέρνηση. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, ο Ισοκράτης επισημαίνει τη σημασία που έχει για τους επιφανείς άντρες η υστεροφημία τους.

Ὅρῶν, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά σε τὸν τάφον τοῦ πατρὸς οὐ μόνον τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων, ἀλλὰ καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἠγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, χαίρειν ὀρῶντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν. Πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχοι, εἴ τις δυνηθεῖν περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν· εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιῶντας ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν. Τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν, ὅταν ὀρᾷ τοὺς μὲν περὶ τὰ Τρωϊκὰ γενομένους ὑμνουμένους, αὐτὸν δὲ προειδῆ, μηδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἐκείνων ἀρετάς, μηδέποτε τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθησόμενον; Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος· οὕτω γὰρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥσθ' ἥδιον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν οὐς οὐκ ἴσασιν εἰ γεγόνασιν, ἢ τούτων ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν.

Ἴσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6 (διασκευή)

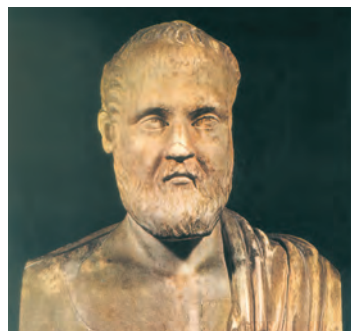
Γλωσσικά σχόλια

τῶ πλήθει καὶ τῶ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων
 γυμνικοῖς ἀγῶσιν (δοτ. πληθ. ουσ. ὁ ἀγών)
 ἠγησάμην (οριστ. αορ. ρ. ἠγέομαι, ἠγοῦμαι)
 εἷ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν
 περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων
 ἡ ἐπιμέλεια
 τὴν σὴν (κτιπ. αντων. β' προσ.) μεγαλοπρέπειαν
 πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω (συγκρ. βαθμ. επιθ. πολύς,
 πολλή, πολύ) χάριν ἔχει
 εἷ τις δυνηθείη (ευκτ. παθ. αορ. α'
 ρ. δύναμαι)
 τὰ ἐπιτηδεύματα
 ὁ κίνδυνος
 εὐρύσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους
 τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιοῦντας
 ὅπως... καταλείψουσιν
 τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν (ευκτ. αορ.
 ρ. ἀθυμέω, ἀθυμῶ)
 οἱ περὶ τὰ Τρωικὰ γεγόμενοι
 (ὅταν) αὐτὸν δὲ προειδῆ (ρ. πρόοιδα) μηδέποτε
 τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθσόμενον (μτχ. παθ.
 μέλλ. α' ρ. ἀξιόομαι, ἀξιοῦμαι)
 μηδ' ἂν ὑπερβάλλη
 οὕτω γὰρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν (οριστ.
 παρακ. ρ. φύομαι)
 ὥστε ἥδιον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. ἡδέως) ἂν εὐλο-
 γουμένων ἀκούοιεν (ευκτ. ενεστ. ρ. ἀκούω)
 οὓς οὐκ ἴσασιν (οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) εἰ γεγόνασιν
 (οριστ. παρακ. ρ. γίγνομαι)
 ἢ τούτων ὑφ' ὧν εὔπεπονθότες (μτχ. παρακ.
 ρ. πάσχω) τυγχάνουσιν (β' ὅρος σύγκρισης)

με το πλήθος και τη λαμπρότητα των προσφορών σου
 με αθλητικούς αγώνες
 θεώρησα, σκέφτηκα
 εάν νιώθουν κάτι οι νεκροί για όσα γίνονται εδώ
 (στον κόσμο των ζωντανών)
 η φροντίδα
 τη μεγαλοπρέπεια των τιμών σου προς αυτόν
 και θα όφειλε πολύ μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη
 αν κάποιος μπορούσε (πβ. ν.ε.: δύναμη, δυναστεία,
 δυνάστης)
 οι αρχές, οι συνήθειες του βίου
 η ριψοκίνδυνη πράξη
 διότι θα διαπιστώσουμε ότι οι φιλόδοξοι και γενναίοι
 άντρες κάνουν τα πάντα
 (φροντίζοντας) πώς θα αφήσουν πίσω τους (πβ. ν.ε.:
 κατάλοιπο, εγκατάλειψη)
 και ποιος δε θα στενοχωριόταν (πβ. ν.ε.: ευθυμώ,
 ευθυμία)
 αυτοί που έζησαν τον καιρό των Τρωικών
 ενώ για τον εαυτό του γνωρίζει εκ των προτέρων ότι
 ποτέ δε θα κριθεί άξιος για τέτοιους επαίνους (πβ.
 ν.ε.: αξίωση, αξίωμα, αξιωματικός)
 και αν ακόμα ξεπεράσει (πβ. ν.ε.: υπερβολή, υπερβολι-
 κός)
 γιατί τόσο μικρόψυχοι είναι μερικοί από τη φύση τους
 (πβ. ν.ε.: φυτό, φυτικός)
 ώστε με μεγαλύτερη ευχαρίστηση θα άκουγαν να
 επαινούνται (πβ. ν.ε.: ευλογία, εύλογος)
 αυτοί για τους οποίους δε γνωρίζουν εάν έχουν
 υπάρξει (πβ. ν.ε.: ιστορία, είδος, ιδέα)
 παρά αυτοί από τους οποίους συμβαίνει να έχουν
 ευεργετηθεί

Ερμηνευτικά σχόλια

χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν: Από τον λόγο του Ισοκράτη αντλούμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις μεγαλοπρεπείς και πλουσιοπάροχες τελετές με τις οποίες ο Νικοκλής τίμησε τον νεκρό πατέρα του: τέλεσε μουσικούς και αθλητικούς αγώνες, καθώς και διαγωνισμούς ιππικής και ναυτικής δεξιοτεχνίας. Η τέλεση αγώνων για να τιμηθεί κάποιος νεκρός ήταν συνήθης κατά την αρχαιότητα (βλ. *Ιλιάδα* Ψ).

Ο Ισοκράτης
 (ρωμαϊκό αντί-
 γραφο προτο-
 μής τον 4ου αι.
 π.Χ., Εθνικό
 Αρχαιολογικό
 Μουσείο Νεα-
 πόλεως)

ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν: Η υστεροφημία παρουσιάζεται από τον Ισοκράτη (όπως και στα ομηρικά έπη) ως βασική επιδίωξη των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται από φιλοδοξία και προβαίνουν σε μεγαλειώδεις πράξεις. Άξια προσοχής είναι η παρατήρηση του Ισοκράτη, η οποία απαντά και σε πολλούς άλλους συγγραφείς, ότι οι ζωντανοί προκαλούν τον φθόνο με την ευτυχία τους.

Ερωτήσεις

1. Πώς τίμησε ο Νικοκλής τον πατέρα του; Τι θεωρεί ο Ισοκράτης ότι θα ικανοποιούσε περισσότερο τον Ευαγόρα;
2. Πώς λειτουργεί ο φθόνος όταν πρόκειται να τιμηθούν κατορθώματα ένδοξων αντρών;
3. Ο Περικλής στον *Επιτάφιο* λόγο που εκφωνεί προς τιμήν των Αθηναίων που έπεσαν κατά το πρώτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου παρατηρεί: *μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴπται ἰκανὸς εἶναι δρᾶσαι τι ὧν ἤκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν* (Θουκ. 2.35.2-3; γιατί μέχρι αυτού του σημείου είναι ανεκτοί οι έπαινοι, όταν λέγονται για άλλους, στον βαθμό δηλαδή που ο καθένας νομίζει ότι είναι ικανός να κάνει κάτι από όσα άκουσε· επειδή όμως καταλαμβάνονται από φθόνο για ό,τι τους ξεπερνάει, δείχνουν γι' αυτό δυσπιστία). Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με όσα διαβάσατε στο κείμενο του Ισοκράτη.

του Πελοποννησιακού πολέμου παρατηρεί: *μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴπται ἰκανὸς εἶναι δρᾶσαι τι ὧν ἤκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν* (Θουκ. 2.35.2-3; γιατί μέχρι αυτού του σημείου είναι ανεκτοί οι έπαινοι, όταν λέγονται για άλλους, στον βαθμό δηλαδή που ο καθένας νομίζει ότι είναι ικανός να κάνει κάτι από όσα άκουσε· επειδή όμως καταλαμβάνονται από φθόνο για ό,τι τους ξεπερνάει, δείχνουν γι' αυτό δυσπιστία). Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με όσα διαβάσατε στο κείμενο του Ισοκράτη.

Ο Αχιλλέας ξεπερνούσε όλους τους Αχαιοούς στην ομορφιά και στην ανδρεία (450 π.Χ. Μουσείο Βατικανού).

Ο Ηρακλής αποτελεί το πρότυπο του ισχυρού και ακατάβλητου ήρωα. Στην παράσταση αυτή εικονίζεται η πάλη του με το λιοντάρι της Νεμέας (520 π.Χ. Βρετανικό Μουσείο).

Ο Θησέας ορμά με το ξίφος του στον Μινώταυρο (470 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Σπίνια Φερράρας).

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὁ πατήρ

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο του πατρός]

Αρχαία Ελληνική ----- Αρχαία/Νέα Ελληνική ----- Νέα Ελληνική

Ομόριζα	απλά	ή πάτρα [= η πατρίδα]	ή πατρίς (-ίδα) πάτριος (αναφέρεται κυρίως σε νόμους, σε παραδόσεις και σε προγονικά έθιμα) πατρικός ή πατριά [= η καταγωγή, η οικογένεια] πατρώος [αυτός που ανήκει στον πατέρα, στον πρόγονο] ὁ πατριώτης πατριωτικός πατρόθεν [= από τον πατέρα] ὁ πατριός (ν.ε. πατριός)	πατρότητα πατερικός το πατριωτάκι πατριωτικά πατριωτισμός
	σύνθετα	ὁ ὁμοπάτωρ [= ο ὁμοπάτριος] ὁ φιλοπάτωρ [= αυτός που αγαπάει τον πατέρα του] ὁ/ή πατρομήτωρ [= ο παππούς / η γιαγιά] ὁ πατραλοίας [= ο πατροκτόνος] πατρωνύμιος [= αυτός που έχει το όνομα του πατέρα]	πατροπαράδοτος πατροφόνος πατροκτόνος ὁ πατριάρχης [= 1. ο αρχηγός της οικογένειας, 2. ιερατικός τίτλος] πατρωνυμικός ὁ/ή ἀπάτωρ [= ο αγνώστου πατρός] ὁ προσπάτωρ (-ορας) ὁμοπάτριος ή Κλεοπάτρα [κύριο όνομα = αυτή που κατάγεται από ένδοξο πατέρα] ὁ φιλόπατρις ή φιλοπατρία ἄπατρις	πατρώνυμο πατρογονικός πατρολογία πατριδογνωσία πατριδολατρία Πατριαρχείο

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις λέξεις της στήλης Β' και, αφού δημιουργήσετε αποδεκτά ονοματικά σύνολα, να τα χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:

Α'	Β'
1. πατρογονικός	α. εστίες
2. πατριωτικός	β. φιλοξενία
3. δεύτερη	γ. αγώνας
4. πατερικός	δ. Πατριαρχείο
5. πατροπαράδοτος	ε. πατρίδα
6. Οικουμενικός	στ. κείμενο

2. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. συνώνυμες των παρακάτω:

συμπολίτης, συντοπίτης → _____
 πρόγονος → _____
 εθνικός → _____
 πατριωτισμός → _____

3. Σε ποιες περιπτώσεις και με ποια ειδικότερη σημασία χρησιμοποιούνται οι φράσεις; «Πάτερ ημών», «Πατέρες της Εκκλησίας», «πάτερ φαμίλιας», «πνευματικός πατέρας», «παίρνω (κάτι) πατριωτικά».

Παραγωγή ρημάτων

Ρήματα παράγονται:

1. από ονόματα

2. από άλλα ρήματα

3. από επιρρήματα ή επιφωνήματα

Παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Τα ρήματα που παράγονται από ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) σημαίνουν **είμαι, κάνω, έχω** ή **προξενώ** αυτό που δηλώνει το όνομα από το οποίο προέρχονται.

Στην παραγωγή ρημάτων από ονόματα χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες **παραγωγικές καταλήξεις**, οι οποίες προέρχονται από αρχική παραγωγική κατάληξη **-jω** (βάλ-jω > βάλλω, τιμά-jω > τιμάω):

Καταλήξεις ρημάτων που παράγονται από ονόματα

- (ι)άω	τιμ-άω, τιμῶ < τιμή, ἐρυθρ-ιάω, ἐρυθριῶ < ἐρυθρός
-έω	φθον-έω, φθονῶ < φθόνος
-όω	ἀξι-όω, ἀξιῶ < ἄξιος
-εύω	κινδυν-εύω < κίνδυνος
-σσω / -ττω	αἰμά-σσω / -ττω (= ματώνω) < αἷμα
-ζω	ἀγορά-ζω < ἀγορά
-άζω	ὄνομ-άζω < ὄνομα
-ίζω	ἀγν-ίζω < ἀγνός
-αίνω	ὑγι-αίνω < ὑγιής
-ύνω	αἰσχ-ύνω < αἴσχος
-αίρω	καθ-αίρω < καθαρός
-λω	ποικίλ-λω < ποικίλος

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα ονόματα της στήλης Α' με τα παράγωγα ρήματα της στήλης Β':

A'	B'
1. <i>ικέτης</i>	α. βοάω, βοῶ
2. <i>παῖς</i>	β. δουλόω, δουλῶ
3. <i>μέλας</i>	γ. ἀνιάω, ἀνιῶ
4. <i>ἐχθρός</i>	δ. δοξάζω
5. <i>άνια</i>	ε. σκηνέω, σκηνῶ
6. <i>σκηνή</i>	στ. δουλεύω
7. <i>δοῦλος</i>	ζ. ἐχθραίνω
8. <i>δόξα</i>	η. παιδεύω
9. <i>βοή</i>	θ. μελαίνω
	ι. παίζω
	ια. ἱκετεύω

2. Να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα από τα παρακάτω ονόματα:

<i>τόλμη</i>	>	_____
<i>παγίς (-ίδος)</i>	>	_____
<i>θερμός</i>	>	_____
<i>εὐεργέτης</i>	>	_____
<i>νόσος</i>	>	_____
<i>πόνος</i>	>	_____

3. Να γράψετε από ποια ονόματα προέρχονται τα παρακάτω ρήματα:

<i>ὀρίζω</i>	<	_____
<i>λαμπρύνω</i>	<	_____
<i>φονεύω</i>	<	_____
<i>ἐρίζω</i>	<	_____
<i>στεφανῶ (-όω)</i>	<	_____
<i>ὀρμάω (-άω)</i>	<	_____

1. Ο αναδιπλασιασμός

Οι συντελικοί χρόνοι, δηλαδή ο παρακειμένος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας, έχουν στην αρχή του θέματος **αναδιπλασιασμό** σε όλες τις εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους (απαρέμφατο, μετοχή).

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τρεις τύπους παρακειμένου με αναδιπλασιασμό: **πεφύκασιν**, **γεγόνασιν** και **πεπονθότες**.

Είδη ομαλού αναδιπλασιασμού

	Το ρήμα αρχίζει από:	είδος αναδιπλασιασμού
A.	1. απλό σύμφωνο (εκτός του ρ-) 2. δύο σύμφωνα, από τα οποία: $\left\{ \begin{array}{l} \text{το πρώτο είναι άφωνο} \\ \text{(κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ)} \\ \text{και το δεύτερο υγρό ή ένρινο} \\ \text{(μ, ν, λ, ρ)} \end{array} \right.$	επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε λύω → λέλυκα γράφω → γέγραφα
B.	1. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ) 2. ρ- 3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο 4. τρία σύμφωνα	συλλαβική αύξηση (βλ. Ενότητα 7) ψεύδω → έψευκα ράπτω → έρραφα (Προσοχή στον διπλασιασμό του ρ!) κτείνω → έκτονα στρατεύω → έστράτευκα
Γ.	φωνήεν ή δίφθογγο	χρονική αύξηση (βλ. Ενότητα 7) έλπίζω → ήλπικα άθροίζω → ήθροικα

➔ Παρατηρήσεις

1. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στον αναδιπλασιασμό που παίρνουν τα ρήματα που αρχίζουν από **δασέα σύμφωνα (χ, φ, θ)**, τα οποία **τρέπονται στα αντίστοιχα ψιλά (κ, π, τ)**:

χ → κ	χορεύω	→	κε-χόρευκα
φ → π	φυλάττω	→	πε-φύλαχα
θ → τ	θύω	→	τέ-θυκα

2. Στα σύνθετα ή παρασύνθετα ρήματα με **α' συνθετικό πρόθεση** ο αναδιπλασιασμός μπαίνει **μετά** την πρόθεση, π.χ. **άπο-γράφω** → **άπο-γέ-γραφα**.

3. Ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού είναι ο **απτικός**.

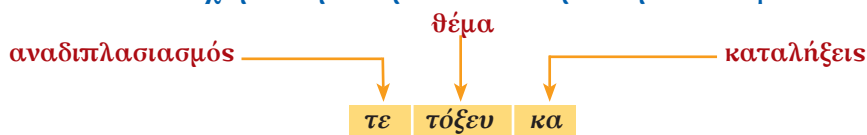
Ρήματα που αρχίζουν από **α, ε, ο**, στους συντελικούς χρόνους **επαναλαμβάνουν τους δύο πρώτους φθόγγους του θέματος** και συγχρόνως **τρέπουν σε μακρό το αρχικό φωνήεν**, δηλαδή **α → η, ε → η, ο → ω**, π.χ. **άκούω** → **άκήκοα** (<άκ-άκο-α), **ελαύνω** → **έλληκα** (<έλ-έλα-κα), **όρύττω** → **όρώρυχα** (<όρ-όρυ-χα).

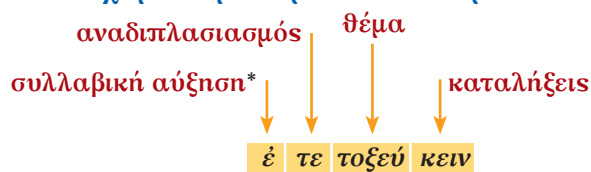
2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχθείτε τον σχηματισμό της οριστικής έγκλισης του παρακειμένου και του υπερσυντελικού των βαρύτονων φωνηεντόληκτων ρημάτων στην ενεργητική φωνή.

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου ε.φ.

Σχηματισμός οριστικής υπερσυντελικού ε.φ.

Κλίση

οριστική παρακειμένου	οριστική υπερσυντελικού
τε-τόξευ-κα	έ-τε-τοξεύ-κειν
τε-τόξευ-κας	έ-τε-τοξεύ-κεις
τε-τόξευ-κε	έ-τε-τοξεύ-κει
τε-τοξεύ-καμεν	έ-τε-τοξεύ-κεμεν
τε-τοξεύ-κατε	έ-τε-τοξεύ-κετε
τε-τοξεύ-κασιν	έ-τε-τοξεύ-κεσαν

3. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

- α. **Ουρανικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με **μετατροπή του ουρανικού χαρακτήρα του θέματος σε -χ-**, π.χ. κηρύττω → κε-κήρυχ-α → έ-κε-κηρύχ-ειν, τάττω → τέ-ταχ-α → έ-τε-τάχ-ειν.
- β. **Χειλικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με **μετατροπή του χειλικού χαρακτήρα του θέματος σε -φ-**, π.χ. τρίβω → τέ-τριφ-α → έ-τε-τρίφ-ειν, κόπτω → κέ-κοφ-α → έ-κε-κόφ-ειν.
- γ. **Οδοντικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με τον χρονικό χαρακτήρα -κ-, αφού προηγουμένως **αποβάλλουν τον οδοντικό χαρακτήρα**, π.χ. πείθω → πέ-πει-κα → έ-πε-πεί-κειν, κομίζω → κε-κόμι-κα > έ-κε-κομί-κειν.

* Μόνο τα ρήματα που ως αναδιπλασιασμό επαναλαμβάνουν το αρχικό σύμφωνο μαζί με ένα -ε-. Τα υπόλοιπα στον υπερσυντελικό παρουσιάζουν μόνο αναδιπλασιασμό, π.χ. άθροίζω → ήθροικα → ήθροίκειν, στρατεύω → έστράτευκα → έστρατεύκειν.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε την οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού των ρημάτων: *ιδρύω, καλύω, πράττω*.
2. Να μεταφέρετε τα ρήματα από την οριστική του ενεστώτα στην οριστική των χρόνων που ζητούνται:

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
ταράττει		
βλάπτομεν		
σπουδάξετε		
πταίουσιν		

3. Στις προτάσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο της οριστικής του παρακειμένου:
 - α. Ἡ πόλις ἡμῶν σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα πολλάκις ἤδη _____ (σώζω).
 - β. Ἡμεῖς _____ (στρατεύω) ἐπὶ βασιλέα.
 - γ. Ὑμεῖς ταῦτα _____ (πράττω) κατὰ τοὺς θεῶν ὄρκους.
 - δ. Σὺ δὲ _____ (φροντίζω), ὥστε μηδὲν τῶν ἐπιτηδείων ἐλλείπειν (= ὥστε να μη λείπει τίποτε ἀπὸ τα αναγκαία).
 - ε. Ἀλκιβιάδης _____ (βλάπτω) τοὺς συνόντας (= αὐτοὺς που τον συναναστρέφονται).
4. Να συμπληρώσετε οριζοντίως τους αντίστοιχους τύπους των άλλων χρόνων των παρακάτω ρημάτων:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος	υπερσυντέλικος
γυμνάζεις					
			ἐπίστευσαν		
	ἐσκεύαζε				
		διαπράξομεν			
				κεκρήχαμεν	
					ἐτεθύκετε

5. Να μεταφέρετε τα υπογραμμισμένα ρήματα στην οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού:
 - α. Ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῶ πιστεύω (= τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη ἔχω στον εαυτό μου), ὥστε σύνεμι ἀδεῶς (= συναναστρέφομαι χωρὶς φόβο) τοῖς πονηροτάτοις. (_____ / _____)
 - β. Θαυμάζω δὲ Λακεδαιμονίων πάντων μάλιστα. (_____ / _____)
 - γ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα τριάκοντα δραχμὰς ἑκατέρω. (_____ / _____)
 - δ. Τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τοὺς ἰδιώτας οὔτε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως βλάπτει. (_____ / _____)
6. Να γράψετε τα παρακάτω ρήματα στην α.ε.:

ἔχει ἀλλάξει (ἀλλάττω) → _____ εἶχες καταδιώξει (διώκω) → _____

ἔχουμε φυλάξει (φυλάττω) → _____ εἶχαν γράψει (γράφω) → _____

Τιμαὶ γὰρ καὶ ἄθλα, δελέατα ἃ ὁ θεὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις,
μεγάλων πόνων καὶ ἰδρώτων εἰς ἀνάγκας καθιστάσι

Ἀντιφῶν 49 (ἐκδ. Diels-Kranz)

Οι τιμές και τα βραβεία, δολώματα που ο θεός έδωσε στους ανθρώπους, τους αναγκάζουν να υπομένουν μεγάλα βάσανα και μόχθους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στενών φίλων ήταν ο Αχιλλέας και ο Πάτροκλος. Στην εικόνα ο Αχιλλέας δένει με προσοχή το τραύμα του φίλου του (περ. 500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Ο Σωκράτης για τη φιλία

Α. Κείμενο

Ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.), συγγραφέας με έργο πολύπλευρο (βλ. Ενότητα 5), αποτελεί –μαζί με τον Πλάτωνα και τον Αριστοφάνη– μία από τις σημαντικότερες πηγές που διαθέτουμε για τον βίο και τη διδασκαλία του Σωκράτη, αφού ο τελευταίος απέφυγε συνειδητά να ασχοληθεί με τη συγγραφή. Υπήρξε για μικρό χρονικό διάστημα μαθητής του και δέχτηκε επίδραση από τον μεγάλο φιλόσοφο. Στο έργο του *Απομνημονεύματα* ο Ξενοφών καταγράφει αναμνήσεις όσων άκουσε από τον δάσκαλό του, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι ακόλουθες απόψεις του Σωκράτη για τη φιλία.

Τοῦτο μὲν πολλῶν ἀκούω, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν ἐστι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός, παντὸς δὲ μᾶλλον ἐπιμέλονται οἱ πολλοὶ ἢ φίλων κτήσεως. Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροῦς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη ἐπιμελῶς κτῶνται, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, οὐχ ὅπως κτήσωνται φροντίζουσι. Καίτοι ποῖος ἵππος ἢ ποῖον ζεῦγος οὕτω χρήσιμον ὥσπερ ὁ χρηστός φίλος; Ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον; Ἡ ποῖον ἄλλο κτῆμα οὕτω πάγχρηστον; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ καί, ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύει, ἂν τέ τις φόβος ταραττή, συμβοηθεῖ, καὶ εὖ μὲν πράττοντα πλεῖστα εὐφραίνει, σφαλλόμενον δὲ πλεῖστα ἐπανορθοῖ. Ἄλλ' ὅμως ἐνιοὶ δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἔνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται.

Ξενοφών, *Απομνημονεύματα* 2.4.1-7 (διασκευή)

Αγαλμα του Σωκράτη έξω από την Ακαδημία Αθηνών

Γλωσσικά σχόλια

πολλῶν ἀκούω
ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν (υπερθ. βαθμ. επιθ.
ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν) ἐστί φίλος

παντὸς δὲ μᾶλλον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. μάλα)
ἐπιμέλονται (ρ. ἐπιμέλομαι ἢ ἐπιμελέομαι, ἐπιμε-
λοῦμαι) οἱ πολλοὶ ἢ φίλων κτήσεως
(β' ὅρος σύγκρισης)

καὶ γάρ
τὸ ἀνδράποδον
κτῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. κτάομαι, κτῶμαι)
οὐχ ὅπως κτήσονται φροντίζουσι
καίτοι
τὸ ζεύγος

οὕτω... ὥσπερ
ὁ χρήσιμος, ἢ χρησίμη / χρήσιμος, τὸ χρήσιμον
ὁ χρηστός, ἢ χρηστή, τὸ χρηστόν
ὁ/ἡ εὖνους, τὸ εὖνουν
ὁ/ἡ παραμόνιμος, τὸ παραμόνιμον
ὁ/ἡ πάγχρηστος, τὸ πάγχρηστον
ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ

ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι (απαρ. αορ. ρ. ποιέω, ποιῶ)
δέη (υποτ. ενεστ. απρόσ. ρ. δεῖ)

συνεπισχύω
συμβοηθέω, συμβοηθῶ
εὖ μὲν πράττοντα (μτχ. ενεστ. ρ. πράττω) πλεῖστα
(υπερθ. βαθμ. επιρρ. πολύ) εὐφραίνει
σφαλλόμενον δὲ πλεῖστα ἐπανορθοῖ (οριστ. ενεστ.
ρ. ἐπανορθόω, ἐπανορθῶ)

ἔνιοι (αόρ. αντων.) πειρῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ.
ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) δένδρα θεραπεύειν
τοῦ καρποῦ ἔνεκεν
παμφορώτατος (υπερθ. βαθμ. επιθ.
ὁ/ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον)
ἀργῶς καὶ ἀνεμιμένως

ακούω ἀπὸ πολλοῦς
ὅτι δηλαδή ἀπ' ὅλα τα περιουσιακὰ στοιχεῖα (πβ.
ν.ε.: ἀπόκτηση, κτητικός, κτήμα) τὸ πιο σημαντικό
(πβ. ν.ε.: κράτος, εγκρατής, κραταιός) εἶναι ὁ φίλος
ὁμῶς οἱ περισσότεροὶ φροντίζουν (πβ. ν.ε.: ἐπιμέλεια,
ἐπιμελητής, ἀτιμέλητος) περισσότερο γιὰ σιδή-
ποτε ἄλλο παρά γιὰ τὴν ἀπόκτηση φίλων

γιατί πράγματι
ὁ δούλος (πβ. ν.ε.: ἐξανδραποδισμός)
ἀποκτοῦν
δε φροντίζουν νὰ ἀποκτήσουν
καὶ ὁμῶς
ζευγάρι ζῶων ποὺ χρησιμοποιοῦνται σὲ ἀγροτικές
ἐργασίες (πβ. ν.ε.: ζυγός, ζευγὰς, ζευγαρώνω)

ἔτσι / τόσο... ὅπως / ὅσο βέβαια
ἀνώτερος, σημαντικότερος (ἐδῶ)
ἐνάρετος, καλός
εὐνοϊκός, καλοπροαίρετος
διαρκής, σταθερός, πιστός
χρήσιμος σὲ ὅλα
ἀφιερώνεται στὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τοῦ φίλου
τοῦ
καὶ ἀν χρειάζεται (πβ. ν.ε.: ἐνδεῖα, δέψη) νὰ κάνει
καλὸ σὲ κάποιον
ἐνισχύω κάποιον βοηθώντας τὸν
βοηθῶ κάποιον μαζί με ἄλλους
ὅταν εὐτυχεῖ, τοῦ προσφέρει μεγάλη εὐχαρίστηση

ἐνῶ, ὅταν δυστυχεῖ (πβ. ν.ε.: σφάλμα, ἐπισφαλής,
ἀνασφάλεια), καταβάλλει πάρα πολλές προσπά-
θειες νὰ τὸν στήσει πάλι στὰ πόδια τοῦ (πβ. ν.ε.:
ἀνεπανόρθωτος, ἐπανόρθωση)
μερικοὶ προσπαθοῦν νὰ καλλιεργήσουν δέντρα γιὰ
τὸν καρπὸ τοῦς

αὐτός ποὺ παράγει κάθε λογὴς καρποῦς
με βραδύτητα καὶ ἀμέλεια

Ερωτήσεις

1. Ποια ἀντίφραση διαπιστώνει ὁ Σωκράτης ἀνάμεσα σὲ ὅσα ἀκούει νὰ λέγονται γιὰ τὴν φιλία καὶ σὲ ὅσα βλέπει νὰ συμβαίνουν;
2. Γιατί ὁ καλὸς καὶ πιστὸς φίλος εἶναι ἀναντικατάστατος κατὰ τὸν Σωκράτη; Ποια ἐπιχειρήματα προβάλλει, γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἀποψή του;
3. Ποιοὶ πιστεύετε ὅτι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι κίνδυνοι ποὺ ἀντιμετωπίζει μιὰ φιλικὴ σχέση στὴν ἐποχή μας;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κτάομαι, κτώμαι [= αποκτώ]

θ. **κτα-, κτη-, κτε-**

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους *κτημάτων, κτήσεως, κτώνται, κτήσονται, κτήμα και κτήματος*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	τὸ κτέανον (συνήθως: τὰ κτέ- ανα) [= τὸ κτήμα] κτηνηδόν [= σαν κτήνος]	τὸ κτήμα κτηματικός κτηπικός ὁ κτήτωρ (-ορας) [= ο κάτοχος] ἡ κτήσις (-n) [= n απόκτηση] τὸ κτήνος [= (α.ε.) κτήμα, συνήθως στον πληθ.: περιουσία που απο- τελείται από ζῶα, (νε.) ζῶο] κτηνώδης	-κτώ / -κτώμαι (μόνο ως β' συνθετικό) κτηματίας τα κεκτημένα [= αυτά που έχουν αποκτηθεῖ / κατοχυρωθεῖ] κτητορικός κτηνωδία
	σύνθετα	ἐπικτώμαι [= αποκτώ, κερδίζω επιπλέον] ἡ ἐπικτήσις [= το πρόσθετο κέρδος] ἄκτητος [= αυτός που δεν μπο- ρεῖ να αποκτηθεῖ]	ἀποκτώμαι [= (α.ε.) χάνω την περι- ουσία μου, (νε.) γίνομαι κτήμα κάποιου] ἡ ἀπόκτησις (-n) [= (α.ε.) n απώλεια, (νε.) n απόκτηση] κατακτώμαι (νε. κατακτώ) ἡ κατάκτησις ἐπικτήτος [= αυτός που έχει απο- κτηθεῖ] ἀκτήμων ἡ ἀκτημοσύνη [= n ἔλλειψη περιου- σιακῶν στοιχείων, n πενία] ὁ κτηνοτρόφος	αποκτώ απόκτημα [= ὅ,τι ἔχει αποκτήσει κάποιος] κτηματαγορά κτηματολόγιο κτηματομεσίτης κοινοκτημοσύνη

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά *ἡ κτήσις, ὁ κτήτωρ, τὸ κτήμα* σε σχέση με ὅσα διδαχτήκατε σε προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).
2. Να εξηγήσετε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι φράσεις:
 - α. υπερασπίζομαι τα κεκτημένα μου
 - β. λόγω κεκτημένης ταχύτητας
 - γ. κτήμα ες αεί
3. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις προσαρμόσετε στην κατάλληλη πτώση και -στην περίπτωση των επιθέτων- στο κατάλληλο γένος:
 - α. Οι ανωνυμίες που φανερώνουν τον κτίτορα ονομάζονται _____ ανωνυμίες.
 - β. Τονίστηκε η επιτακτική ανάγκη σύνταξης εθνικού _____
 - γ. Θεωρούσε σπουδαιότερο _____ του το υπερπολυτελές αυτοκίνητό του.
 - δ. Μετά από πολλά χρόνια σκληρής προσπάθειας _____ τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να αντιμετωπίζει τα προβλήματα αποτελεσματικά.

**απόκτημα
κτηπικός
κτηματολόγιο
αποκτώ**

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τους πίνακες με κατάλληλες παράγωγες λέξεις της α.ε.:

	πρόσωπο που ενεργεί		ενέργεια / κατάσταση
ἀγοράζω		λαμβάνω	
γεννάω, γεννώ		κρούω	
φονεύω		λέγω	
ἠγοῦμαι		χαίρω	

	ὄργανο ή μέσο
ξύω	
αποβαίνω	
σκάπτω	

2. Να ενώσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. με τη σωστή κατηγορία σημασίας:

3. Να εντάξετε, ανάλογα με τη σημασία τους, τα παρακάτω ουσιαστικά στην κατάλληλη στήλη:

ἀσπίδιον, τεχνίτης, Σταγειριότης, ἰππάριον, παιδίσκη, πυργίσκος, παρθενών, θιασώτης, γραΐδιον, σωματίον, προυνταεῖον, Κροτωνιάτης, γυμνάσιον.

υποκοριστικά	περιεκτικά	τοπικά	παρώνυμα	εθνικά

4. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά από τα επίθετα:

κακός > _____, εὐγενής > _____, εὔνους > _____, ἄφρων > _____, εὖπορος > _____.

5. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β' να σχηματίσετε ρήματα παράγωγα από τα ουσιαστικά της στήλης Α'. Να χρησιμοποιηθούν όλες οι καταλήξεις:

Α'	Β'
1. πόνος	α. _____ύνω
2. σῆμα	β. _____ω
3. βαρύς	γ. _____ῶ
4. βασιλεύς	δ. _____ίζω
5. ἐλπίς	ε. _____αίνω

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα ονοματικά σύνολα: *ὁ ἀγαθὸς φίλος, τὸ μέγιστον ἀγαθόν.*
2. Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στο ίδιο γένος και στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
3. Να γράψετε τις παρακάτω λέξεις στη γενική και δοτική ενικού:
τοὺς ἀγρούς _____ / _____, *ἡ οἰκία* _____ / _____, *τὰ ἀνδράποδα* _____ / _____, *τοῦ ἵππου* _____ / _____, *ὧ φόβε* _____ / _____, *τοῖς δένδροις* _____ / _____, *τοῦ καρποῦ* _____ / _____.
4. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.			<i>αὕτη ἡ εὐφορος χώρα</i>	
γεν.	<i>τούτου τοῦ ποταμοῦ</i>			
δοτ.				
αιτ.				

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικής αντωνυμίας *οὗτος, αὕτη τοῦτο*:
 α. *Δαρεῖος οὐκ ἦλθεν εἰς* _____ *τὴν οἰκίαν.*
 β. *Καὶ τῆς νυκτὸς* _____ *οὐδεὶς ἐκοιμήθη.*
 γ. *Τὰ παιδιά* _____ *οὐκ ἐγίνωσκον τοὺς κινδύνους.*
 δ. *Ἀλκιβιάδης ἐν* _____ *ταῖς ὁδοῖς ἐπορεύετο.*
6. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με το ίδιο πρόσωπο των ρημάτων στους υπόλοιπους χρόνους:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
<i>τάττει</i>					
<i>συνεπισχύεις</i>					
<i>θεραπεύουσι</i>					

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):
 α. *Τῆς πόλεως ἦρχον οἱ πλούσιοι.* (_____ / _____)
 β. *Οὐκ ἔπεισαν τοὺς συμμάχους οἱ τῶν Λακεδαιμονίων πρέσβεις.* (_____ / _____)
 γ. *Δαρεῖος ἔπεμψεν ἄγγελον εἰς τὰς Ἀθήνας.* (_____ / _____)
 δ. *Οἱ Πέρσαι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον τοῖς Ἀθηναίοις.* (_____ / _____)
 ε. *Οἱ παῖδες ἐφύλαξαν τὰς τοῦ πατρὸς συμβουλὰς.* (_____ / _____)

8. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική παρατατικού και αορίστου (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

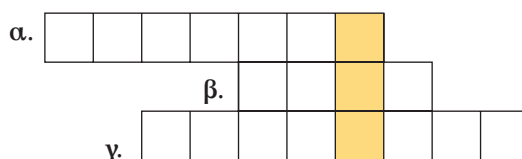
- α. Ὁ ἀγαθὸς φίλος ἐαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ. (_____ / _____)
 β. Οἱ σύμμαχοι κινδυνεύουσιν. (_____ / _____)
 γ. Ὁ παιδοτρίβης τοὺς παῖδας γυμνάζει. (_____ / _____)
 δ. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν. (_____ / _____)
 ε. Ἀγαμέμνων τὴν θυγατέρα Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι θύει. (_____ / _____)

9. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

- α. Τὰ συσσίτια τε ὑμῖν συντάττει (= προστάζει να οργανωθούν) ὁ νόμος καὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὄπλων ἔξιν (= συνήθεια). (_____ / _____)
 β. Ἔνιοι (= μερικοί) δὲ κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐκβαλόντες (= αφού τραβήξουν) μάχαιραν ἢ τι τῶν ἄλλων ὄπλων παραλόγως ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους. (_____ / _____)
 γ. Καὶ τὰ Μηδικὰ ἄρματα πείθει Κῦρος Κναζάρην εἰς τὸν τρόπον τοῦτον μετασκευάσαι. (_____ / _____)
 δ. Σὺ δ' οὕτω σφόδρα πιστεύεις τοῖς σεαυτοῦ λόγοις, ὥστε πείσεις νομίζεις τοὺς δικαστάς. (_____ / _____) (_____ / _____)
 ε. Ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ (= στη φυλακή) πλείω (= περισσότερο) χρόνον ἢ ἔξω διατρίβει (= περνάει τον καιρό του). (_____ / _____)

10. Εάν συμπληρώσετε στα τετραγωνίδια τις λέξεις που ζητούνται, στην ἐγχρωμῆ στήλη θα σχηματιστεῖ ἡ λέξη που λείπει ἀπὸ τὸν στίχο «ᾧ γλυκύ μου _____, γλυκύτατόν μου τέκνον»:

- α. γ' εν. οριστ. αορ. ρ. ταράττω
 β. αιτ. πληθ. β' προσ. προσωπικής αντωνυμίας
 γ. δοτ. εν. ουσ. ὁ ὑποκριτής

11. Να μεταφέρετε στον ἄλλο ἀριθμὸ τα δευτερόκλιτα ουσιαστικά καὶ ἐπίθετα τοῦ κειμένου, διατηρώντας τὴν πτώση καὶ τὸ γένος (στα ἐπίθετα):

Καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ περὶ τούτου διαμάχονται (= ἀγωνίζονται), ὅπως βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι (= υποδεικνύοντας) ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον, καὶ τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν, καὶ τότε μὲν ὄσιον, τότε δὲ ἀνόσιον, καὶ τὰ μὲν ποίει (= να τα κάνεις), τὰ δὲ μὴ ποίει.

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c-d

**Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρεῖσσον ἢ φίλος σαφής,
 οὐ πλοῦτος, οὐ τυραννίς**

Εὐριπίδης, Ὀρέστης, στ. 1155-6

Τίποτα δεν είναι καλύτερο ἀπὸ τὸν εὐκρινὴ φίλο,
 οὔτε τὰ πλούτη οὔτε τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα.

Νίκος Εγγονόπουλος, Αλέξανδρος και Βουκεφάλας (από το αρχείο της Λένας Εγγονοπούλου)

αν τῆς νίκης τῆς κατ' Ἰνδῶν ἐπώνυμον ὠνόμασε, τὴν δὲ Βουκεφάλαν ἐς τοῦ ἵππου τοῦ Βουκεφάλα τὴν μνήμην, ὡς ἀπέθανεν αὐτοῦ ὑπὸ καύματός τε καὶ ἡλικίας καματηρὸς γενόμενος, πολλὰ δὲ πρόσθεν ζυγκαμῶν τε καὶ συγκινδυνεύσας Ἀλεξάνδρῳ, ἀναβαινόμενός τε πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου, ὅτι τοὺς ἄλλους πάντας ἀπνηξίου ἀμβάτας, καὶ μεγέθει μέγας καὶ τῷ θυμῷ γενναῖος. Σημεῖον δέ οἱ ἦν βοὸς κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη, ἐφ' ὅτῳ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἔφερεν· οἱ δὲ λέγουσιν ὅτι λευκὸν σῆμα εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μέλας ὢν αὐτός, ἐς βοὸς κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον. Οὗτος ὁ ἵππος ἐν τῇ Οὐξίων χώρᾳ ἀφανὴς ἐγένετο Ἀλεξάνδρῳ, καὶ Ἀλέξανδρος προεκήρυξεν ἀνὰ τὴν χώραν πάντας ἀποκτενεῖν Οὐξίους, εἰ μὴ ἀπάξουσιν αὐτῷ τὸν ἵππον. Τοσῆδε γὰρ σπουδῇ, Ἀλεξάνδρῳ ἀμφ' αὐτὸν ἦν.

Ἀρριανός, *Αλέξανδρου Ἀνάβασις* 5.19.4-6 (διασκευή)

Ἡ ἀγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα

Α. Κείμενο Στο ἔργο του Αλεξάνδρου Ἀνάβασις (βλ. Ενότητα 7) ο Φλάβιος Ἀρριανός (περ. 95-175 μ.Χ.) αφηγείται καὶ τὸ τέλος τοῦ Βουκεφάλα, τοῦ ἀγαπημένου ἀλόγου τοῦ Μεγάλου Αλεξάνδρου. Εκτός ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ ἀλόγου, ο Ἀρριανός παραδίδει καὶ ἓνα χαρακτηριστικὸ ἐπεισόδιο ποῦ καταδεικνύει τὸν στενὸ δεσμὸ τοῦ μεγάλου στρατηλάτη με τὸν πιστὸ σύντροφό του.

Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς ἐπέρασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος. Καὶ τὴν μὲν Νίκαι-

Ο Μ. Αλέξανδρος σε μεταξοτυπία τοῦ Andy Warhol (1981, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης)

Γλωσσικά σχόλια

<p>ἴνα <i>ἔνθεν ὀρμηθεῖς</i> (μτχ. παθ. αορ. ρ. ὀρμάομαι, ὀρμῶμαι) <i>ἔπερασεν τὴν Νίκαιαν τῆς νίκης τῆς κατ' Ἰνδῶν ἐπώνυμον ὠνόμασε αὐτοῦ</i></p> <p><i>ὑπὸ καύματος</i> (ουσ. τὸ καῦμα, τοῦ καύματος) <i>τε καὶ ἡλικίας καματηρὸς γενόμενος ὁ καματηρός, ἡ καματηρά, τὸ καματηρόν</i> <i>πολλὰ δὲ πρόσθεν ξυγκαμῶν</i> (μτχ. αορ. β' ρ. ξυγκάμνω) <i>τε καὶ συγκινδυνεύσας</i> (μτχ. αορ. ρ. συγκινδυνεύω) <i>Ἀλεξάνδρῳ ἀναβαινόμενός τε πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου ὅτι ἀπηξίου</i> (οριστ. παρατ. ρ. ἀπαξιόω, ἀπαξιῶ) <i>ὁ ἀμβάτης</i> (ποιπτ. τύπος ἀντὶ ὁ ἀναβάτης) <i>μεγέθει</i> (δοτ. εν. ουσ. τὸ μέγεθος, τοῦ μεγέθους) <i>μέγας</i> <i>τῷ θυμῷ γενναῖος</i> <i>σημεῖον δέ οἱ</i> (δοτ. εν. γ' προσ. προσ. αντων.) <i>ἦν βοῦς</i> (γεν. εν. ουσ. ὁ βοῦς) <i>κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη ἐφ' ὄτῳ</i> (δοτ. εν. ουδ. αναφ. αντων. ὅστις, ἥτις, ὅ, τι) <i>τὸ σῆμα μέλας</i> (επίθ. ὁ μέλας, ἡ μέλαινα, τὸ μέλαν) <i>ἦν αὐτός ἐς βοῦς κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον</i> (μτχ. παρακ. ρ. εἰκάζομαι) <i>ἀφανὴς ἐγένετο Ἀλεξάνδρῳ προκηρύσσω</i> <i>ἀποκτενεῖν</i> (απαρ. μέλλ. ρ. ἀποκτείνω) <i>ἀπάγω</i> <i>ἢ σπουδή</i></p>	<p>εκεῖ όπου στο σημεῖο ἀπὸ το ὁποῖο ξεκίνησε καὶ πέρασε (πβ. ν.ε.: ὀρμή, ὀρμητήριο, παρόρμηση) ἔδωσε στὴν πόλη τὸ ὄνομα Νίκαια ἀπὸ τὴ νίκη του κατὰ τῶν Ἰνδῶν (πβ. ν.ε.: ἐπωνυμία) εκεῖ, σε αὐτὸ τὸ σημεῖο (με τὴ σημασία αὐτὴ ἐπιβιώνει καὶ στὴ ν.ε.) επειδὴ καταβλήθηκε ἀπὸ τὸν καύσωνα καὶ τὰ γηραιά (πβ. ν.ε.: καυστήρας, καυστικός) καταβεβλημένος, καταπονημένος ἀφοῦ εἶχε ὑποφέρει προηγουμένως πολλὰ καὶ εἶχε περάσει πολλοὺς κινδύνους μαζί με τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὸν ὁποῖο ἴππευε μόνου ὁ Ἀλέξανδρος επειδὴ ἀπαξίωσε, ἀπέρριπτε ὡς ἀνάξιους ὁ ἀναβάτης μεγαλόσωμος (πβ. ν.ε.: μεγεθύνω, μεγεθυντικός) δυνατός καὶ εἶχε σημάδι ἓνα κεφάλι βοδιοῦ χαραγμένο πάνω του εξαίτιας τοῦ ὁποῖου τὸ σημάδι (πβ. ν.ε.: σημειώνω, σῆμα, σημαία) ἐνὼ ὁ ἴδιος ἦταν μαύρος (πβ. ν.ε.: μελάνι, μελανιάζω) που ἔμοιαζε πάρα πολὺ με κεφάλι βοδιοῦ (πβ. ν.ε.: εἰκαστικός, εἰκασία) ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἔχασε διακηρύσσω δημόσια ὅτι θα ἐκτελέσει / ὅτι θα φονεύσει ἐπιστρέφω κάτι τὸ ενδιαφέρον</p>
--	---

Ἑρμηνευτικά σχόλια

Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεῖς ἔπερασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος: Ἡ ἴδρυση τῶν δύο πόλεων στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπην (σήμερα ὀνομάζεται «Τζέλουμι») συνδέεται με τὴ μεγάλη μάχη που ἐγίνε ἐκεῖ μεταξύ τῆς στρατιάς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰνδοῦ βασιλιά Πῶρου, που ἔληξε με νίκη τῶν Μακεδόνων. Ἡ Νίκαια χτίστηκε ἀκριβῶς στὸ πεδίο τῆς μάχης, ἐνῶ ἡ Βουκεφάλαια ἢ Βουκέφαλα (κατὰ τὸν Πλούταρχο, «Βουκεφαλία») στὸ σημεῖο ἀπὸ το ὁποῖο ξεκίνησε ὁ Ἀλέξανδρος με τὸν στρατό του, γιὰ νὰ διαβῆ τὸν Ὑδάσπην.

Οὔξιοι: Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς Σουσιανῆς στὴ μεθόριο τῆς Περσίας. Κατοικοῦσαν στὶς πηγές τοῦ Τίγρη ποταμοῦ (σημερινὸ Καροῦμι). Ἡ περιοχὴ όπου ζοῦσαν ἦταν ἰδιαίτερα εὐφορῆ. Διακρίνονταν σε ορεινοὺς, που ἦταν πρὸ σκληροτράχηλοι καὶ ὀνομαστοὶ πολεμιστῆς, καὶ πεδινούς. Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξαν σύμμαχοι τοῦ Δαρείου, ὥσπου τὸ 331 π.Χ. τοὺς ὑπέταξε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς ἔκανε φόρου ὑποτελεῖς.

Ερωτήσεις

1. Πώς πέθανε ο Βουκεφάλας;
2. Σε τι όφειλε το όνομά του το άλογο του Μ. Αλεξάνδρου;
3. Ποιο γεγονός επικαλείται ο Αρριανός, για να καταδείξει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Μ. Αλεξάνδρου για το άλογο του;
4. Μπορείτε να ανακαλέσετε στη μνήμη σας άλλες γνωστές περιπτώσεις στενού δεσμού μεταξύ ενός ανθρώπου και ενός ζώου;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή πόλις

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο πόλις]

Αρχαία Ελληνική ----- Αρχαία/Νέα Ελληνική ----- Νέα Ελληνική

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	<p>πολίζω [= οικοδομώ, ιδρύω πόλη]</p> <p>ή πολίχνη [= η μικρή πόλη]</p> <p>τὸ πόλισμα [= το σύνολο των οικημάτων μιας πόλης, η πόλη, η κωμόπολη]</p>	<p>ὁ πολίτης</p> <p>ή πολιτεία [= (α.ε.) το πολίτευμα, ο τρόπος ζωής των πολιτών, (ν.ε.) το κράτος, η πόλη]</p> <p>ὁ πολιτευτής [= ο πολιτικός]</p> <p>πολιτικός</p> <p>τὰ πολιτικά</p> <p>τὸ πολίτευμα</p> <p>πολιτεύω [= είμαι πολίτης]</p> <p>πολιτεύομαι [= (α.ε.) είμαι ενεργός πολίτης, δρω ως πολίτης, (ν.ε.) θέτω υποψηφιότητα στις εκλογές]</p> <p>ὁ πολιτισμός</p>	<p>η πολιτική</p> <p>πολιτικάντης [= ο πολιτικός που αναδεικνύεται με ευτελή μέσα, δημαγωγία, πελαταιακές σχέσεις]</p> <p>πολιτειακός [= αυτός που σχετίζεται με το πολίτευμα]</p> <p>πολιτισμένος</p> <p>πολιτιστικός</p>
	σύνθετα	<p>ὁ ὑπίπολις [= ο πολίτης ἐνδοξῆς πόλης]</p> <p>ὁ ἄπολις [= αυτός που δεν έχει πόλη, πατρίδα]</p> <p>ἀπολίτευτος</p> <p>ὁ πολιτάρχης [= ο αρχηγός της πόλης]</p>	<p>ή ἀκρόπολις (-n)</p> <p>ή κωμόπολις (-n)</p> <p>πολιορκῶ</p> <p>ή πολιορκία</p> <p>ὁ πολιοῦχος [= ο προστάτης της πόλης]</p> <p>πολιτογραφῶ [= (α.ε.) εγγράφω κάποιον ως πολίτη, (ν.ε.) δίνω υπηκοότητα]</p> <p>ὁ πολιτοφύλαξ (-ακας) [= αυτός που φυλάει τους πολίτες]</p> <p>συμπολιτεύω (ν.ε. συμπολιτεύομαι)</p> <p>ή συμπολίτευσις (-n)</p> <p>ὁ συμπολίτης</p> <p>ἀντιπολιτεύομαι [= είμαι πολιτικός αντίπαλος]</p>	<p>πολιτικοποιώ</p> <p>πολιτικοποίηση</p> <p>πολιτικολογώ</p> <p>πολιτοφυλακή [= ἐνοπλοσώμα πολιτών για τη διατήρηση της τάξης]</p> <p>πολεοδόμος</p> <p>πολεοδομία</p> <p>αντιπολίτευση</p> <p>απολίτιστος</p> <p>απολιτικός</p>

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παρακάτω α.ε. παράγωγα του ρ. *πολιτεύω*: *πολιτεία, πολίτευμα*.
2. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις λέξεις της στήλης Β' δημιουργώντας αποδεκτά ονοματικά σύνολα:

Α'	Β'
1. πολιτιστικός	α. πολιορκία
2. πολιτισμένος	β. θεσμός
3. στενή	γ. πόλη
4. πολιτειακός	δ. πολίτης
5. συνήγορος του	ε. χώρες
6. σχέδιο	στ. πρωτεύουσα

3. Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη λέξη από αυτές που δίνονται στο πλαίσιο:

- α. Λίγες πόλεις στην Ελλάδα έχουν σωστό _____ σχεδιασμό.
- β. Το Παρίσι αποκαλείται « _____ του φωτός».
- γ. Η φιλολαϊκή _____ της κυβέρνησης απέδωσε καρπούς.
- δ. Άλλο η _____ και άλλο η κομματικοποίηση.

πόλη
πολιτική
πολιτικοποίηση
πολεοδομικός

4. Να σχηματίσετε στη ν.ε. όσο το δυνατόν περισσότερα ονοματικά σύνολα με τη λέξη «πολιτικός» και να δώσετε τη σημασία τους. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ρημάτων

Παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Ρήματα παράγονται και από άλλα **ρήματα** και μπορεί να σημαίνουν:

α. Πράξη που αρχίζει να γίνεται (**εναρκτικά**). Έχουν παραγωγική κατάληξη **-σκω**, π.χ. *γυράσκω* < *γυράω* (= γερνάω).

β. Πράξη που γίνεται συχνά ή με ένταση (**θαμιστικά** ή **επιτατικά**). Έχουν παραγωγικές καταλήξεις **-άζω, -ίζω, -ύζω**, π.χ. *στενάζω* (= στενάζω συχνά) < *στένω*.

γ. Έφεση, μεγάλη επιθυμία για εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο ρήμα (**εφετικά**). Έχουν παραγωγικές καταλήξεις **-ιάω (-ιῶ), -είω**, π.χ. *κλαυσιῶ*, *-ιῶ* < *κλαίω*.

Επίσης, ρήματα παράγονται και από:

α. **Επιρρήματα**, π.χ. *διχάζω* (= διαιρώ σε δύο μέρη) < *δίχα* (= σε δύο μέρη), *ἐγγίζω* (= φέρνω κοντά) < *ἐγγύς* (= κοντά).

β. **Επιφωνήματα**, π.χ. *οϊμῶζω* (= θρηνώ) < *οἶμοι* (= αλίμονο).

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά των ρ. *κτίζω* και *βαίνω* (στήλη Α') με την κατηγορία στην οποία ανήκουν (στήλη Β'):

Α'	Β'
1. κτίσις	
2. κτίστης	α. το πρόσωπο που ενεργεί
3. κτίσμα	β. ενέργεια, κατάσταση
4. βῆμα	γ. αποτέλεσμα ενέργειας
5. βάθρον	δ. τόπος
6. βαθμός	ε. όργανο, μέσο
7. βατήρ	

2. Να γράψετε παράγωγα ρήματα της α.ε. από τα παρακάτω ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα):

βάρβαρος > _____
σπουδή > _____
εὐθύς > _____
νίκη > _____
φόβος > _____

3. Να γράψετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. από τα επίθετα:

γενναῖος > _____
ἀφανής > _____
εὐθύς > _____

Γ. Σύνταξη

Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης

Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης είναι δύο, το **υποκείμενο** και το **κατηγορημα**.

Υποκείμενο είναι το ονοματικό σύνολο που φανερώνει **ποιος** ενεργεί ή πάσχει ή βρίσκεται σε μία κατάσταση. Βρίσκεται πάντοτε σε πτώση **ονομαστική**.

Κατηγορημα είναι το σύνολο των λέξεων της πρότασης που **αναφέρονται στο υποκείμενο**. Οι **μορφές** που μπορεί να πάρει το κατηγορημα είναι οι εξής:

Απλή πρόταση

υποκείμενο

κατηγορημα

μονολεκτικό

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι είτε ενεργητικής διάθεσης* και αμετάβατο είτε ουδέτερης ή παθητικής διάθεσης, το κατηγορημα περιλαμβάνει **μόνο τον ρηματικό τύπο**, π.χ. *Ὁ παῖς ὑπνῶττει* / Το παιδί **παιίζει**.

περιφραστικό

συνδετικό ρήμα + κατηγορούμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι συνδετικό (*εἰμί, γίνομαι, φαίνομαι* κ.ά.) παθητικής ή ουδέτερης διάθεσης, το κατηγορημα περιλαμβάνει τον **ρηματικό τύπο** και το **κατηγορούμενο**, έναν όρο που δηλώνει μια **ιδιότητα του υποκειμένου**, π.χ. *Ὁ χρῆσμός σαφής ἐστι* / Το παιδί **είναι ήσυχο**.

ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο (+2ο αντικείμενο)

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό, το κατηγορημα περιλαμβάνει τον **ρηματικό τύπο** και το **αντικείμενο**, έναν όρο που δηλώνει το πρόσωπο, ζώο ή πράγμα στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια του ρήματος, π.χ. *Σὺ μὴ ἐλπίσης ταῦτα* / Εσύ μην ακούς **τους άλλους**.

Μερικά ενεργητικά μεταβατικά ρήματα χρειάζονται δύο αντικείμενα, για να αποδώσουν ολοκληρωμένο νόημα (**δίπτωτα ρήματα**): για τον λόγο αυτό το κατηγορημα των προτάσεων αυτών περιλαμβάνει και **δύο αντικείμενα**, π.χ. *Διηγῆσομαι ὑμῖν μῦθον* / Η Πολιτεία παρέχει **κίνητρα στους επιχειρηματίες**.

ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο + κατηγορούμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό και σημαίνει «αποκαλώ», «θεωρώ», «εκλέγω», «μετατρέπω (κάτι σε κάτι άλλο)», το κατηγορημα εκτός από τον **ρηματικό τύπο** περιλαμβάνει και το **αντικείμενο** και το **κατηγορούμενο του αντικειμένου**, π.χ. *Οἱ Ἀθηναῖοι εἶλοντο Περικλέα στρατηγόν* / Ο διευθυντής με **αποκάλεσε ασυνεπή**.

* **Ενεργητικής διάθεσης** χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενό τους ενεργεί. Περαιτέρω διακρίνονται σε **μεταβατικά**, που δηλώνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου τους μεταβαίνει σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, και σε **αμετάβατα**, που δε δηλώνουν μετάβαση ενέργειας, π.χ. Ο Γιάννης **περπατάει** στον κήπο (ενεργητικό αμετάβατο) / Η Μαρία **σκέφτεται** με νοσταλγία τις περσινές διακοπές της (ενεργητικό μεταβατικό).

Παθητικής διάθεσης χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενό τους γίνεται αποδέκτης της ενέργειας κάποιου άλλου, π.χ. Το αεροσκάφος **καταρρίφθηκε** από εχθρικά πυρά.

Ουδέτερης διάθεσης χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενό τους δεν ενεργεί ούτε παθαίνει, απλώς βρίσκεται σε μια κατάσταση, π.χ. Ο Κώστας **κοιμάται**.

➔ Παρατηρήσεις

Υποκείμενο

1. Το υποκείμενο μιας πρότασης βρίσκεται με την ερώτηση, «**ποιος / ποια / ποιο + ρήμα;**».
Ἀλέξανδρος τοὺς στρατιώτας συνήγαγε.
2. Ως υποκείμενο μιας πρότασης είναι δυνατόν να τεθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, επίθετα, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονομαστικές προτάσεις κ.ά.
3. Το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενο της πρότασης (όταν αυτό είναι πτωτικό) στο πρόσωπο και στον αριθμό. Εξαιρέση αποτελεί η **απτική σύνταξη**, που χαρακτηρίζει κυρίως την ιωνική-απτική διάλεκτο. Όταν το υποκείμενο της πρότασης είναι **ουδέτερο πληθυντικού αριθμού**, το ρήμα τίθεται στο γ' ενικό αντί του γ' πληθυντικού, π.χ. *τὰ παιδιά παίζει.*

Κατηγορούμενο

1. Το κατηγορούμενο αποδίδει μία **ιδιότητα** στο υποκείμενο (ή στο αντικείμενο) με τη μεσολάβηση ενός συνδετικού ρήματος (*εἰμί, γίγνομαι, φαίνομαι, διατελῶ, διάγω* κ.ά.). Το εντοπίζουμε με την ερώτηση «**τι (λογής) + ρήμα;**».
Ἡ πόλις ἀνάστατος ἐγένετο.
2. Το κατηγορούμενο είναι συνήθως επίθετο. Ως κατηγορούμενο σε μια πρόταση είναι δυνατόν, επίσης, να τεθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονομαστικές προτάσεις (κυρίως αναφορικές) κ.ά.
3. Το κατηγορούμενο, όταν είναι επίθετο, συμφωνεί με το υποκείμενο ή το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται στο **γένος**, στον **αριθμό** και στην **πτώση**, π.χ. *Καὶ ἦν ἡ μάχη καρτερά.* Όταν είναι ουσιαστικό, συμφωνεί υποχρεωτικά στην πτώση και ενδεχομένως στον αριθμό και στο γένος, π.χ. *Τὰ δὲ Κύθηρα νῆσός ἐστιν.* Μερικές φορές τίθεται στο ουδέτερο γένος, π.χ. *Καλὸν ἡ σωφροσύνη, ἀλλ' ἐπίπονον,* ή σε γενική (κατηγορηματική), π.χ. *Ὁ θρόνος τοῦ μεγάλου βασιλέως χρυσοῦ ἦν.*

Αντικείμενο

1. Με αντικείμενο συντάσσονται τα ενεργητικής διάθεσης **μεταβατικά** ρήματα, όσα δηλαδή δε δηλώνουν απλώς ότι το υποκείμενο ενεργεί, αλλά και ότι η ενέργειά του **μεταβαίνει** σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.
2. Το αντικείμενο βρίσκεται σε μία από τις **πλάγιες πτώσεις** (γεν., δοτ., αιτ.), **ποτέ σε ονομαστική**. Το εντοπίζουμε με την ερώτηση «**ποιον / ποιαν / τι + ρήμα;**».
Κλέαρχος τοὺς στρατιώτας συνήγαγε.
3. Στα δίπτωτα ρήματα το δεύτερο αντικείμενο το εντοπίζουμε με την ερώτηση «**σε / με / για / από ποιον ή τι + ρήμα;**».
Ἐπαυσαν Τιμόθεον τῆς στρατηγίας: ἀπὸ τι ἔπαυσαν Τιμόθεον; → (από τη στρατηγία) *τῆς στρατηγίας* → αντικείμενο.
4. Μερικά ρήματα άλλες φορές λειτουργούν ως μεταβατικά και άλλότε ως αμετάβατα. Συγκρίνετε, π.χ., στη ν.ε.: Μη μου μιλάς! **Σκέφτομαι...** (αμετάβατη χρήση), **αλλά:** Ο παππούς **σκεφτόταν** πάντα με νοσταλγία το **χωριό** (μεταβατική χρήση).

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε το ρήμα, το υποκείμενο και το κατηγορούμενο στις παρακάτω προτάσεις:
 - α. *Οὗτοί εἰσι πονηροί.*
 - β. *Σὺ ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων διατελεῖς* (= εἶσαι διαρκώς).
 - γ. *Ὁ πόλεμος πολλῶν αἴτιος κακῶν γέγνηται.*
 - δ. *Ἐμπόριον ἦν τὸ χωρίον* (= η περιοχή ήταν εμπορικό λιμάνι) *καὶ ὄρμουν αὐτόθι* (= αγκυροβολούσαν εκεί) *ὀλκάδες πολλάι.*
 - ε. *Οἱ Καππαδόκαι ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται.*
 - στ. *Ἡ μὲν τοῦ σώματος ἰσχὺς γηράσκει, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ῥώμη ἀγήρατός ἐστι.*
 - ζ. *Οὐδεὶς ἔστι μοι ἀλλότριος* (= ξένος), *ἂν χρυστὸς ᾖ.*

2. Να συμπληρώσετε το κατηγορούμενο στις παρακάτω προτάσεις:

- α. *Εγώ και σὺ _____ (φίλος) ἐσμέν.*
β. _____ (μαθητής) τοῦ Σωκράτους ἐστέ;
γ. *Οἱ πρόγονοι ἦσαν _____ (σοφός) καὶ _____ (ἀγαθός).*
δ. *Οἱ ἀδικοῦντες τὴν πόλιν ἡμέτεροι _____ (ἐχθρός) εἰσιν.*
ε. *Ἐκείνη ἡ γραῦς _____ (δίκαιος) ἦν.*

3. Να βρείτε το ρήμα, το υποκείμενο και το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις:

- α. *Ἀλέξανδρος ἐθήρευεν ἐλάφους ἐν τῷ ὄρει.*
β. *Σωκράτης διδάσκει τὴν ἀρετὴν.*
γ. *Ὁ στρατηγὸς τὴν ἐλληνικὴν δύναμιν ἤθροισεν.*
δ. *Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος.*
ε. *Οἱ δικασταὶ ἐθαύμασαν τὴν σοφίαν τοῦ νομοθέτου.*

4. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν στις παρακάτω προτάσεις και να βρείτε τα κατηγορούμενα:

- α. *Ἡ πόλις ἡμῶν ἐνδοξ_____ ἐγένετο.*
β. *Σὺ τυφλ_____ τὰ τ' ὄτα τὸν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματ' (= και στα αυτιά και στο νου και στα μάτια) εἶ.*
γ. *Ἀλέξανδρος ἦν υἱ_____ Φιλίππου.*
δ. *Καὶ ἦν ἡ μάχη καρτερ _____ (= σφοδρή).*
ε. *Πᾶν ἀναγκαῖον πρᾶγμ' ἀνιαρ _____ ἔφυ.*

5. Να βρείτε τα αντικείμενα στις παρακάτω προτάσεις:

- α. *Οἱ Φελλόποδες εὐχονται ἡμῖν εὐπλοῖαν.*
β. *Βασιλεὺς ἤκουσε Πισσαφέρωνος τὴν Κύρου στρατείαν (= εκστρατεία).*
γ. *Μὴ μοι φθονήσης τοῦ μαθήματος (= μη μου αρνηθείς από φθόνο το μάθημα).*

6. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν στις παρακάτω προτάσεις και να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων:

- α. *Οὗτος ἐθαύμαζε τὴν ἀρετ_____ τῶν προγόνων.*
β. *Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμπον τοὺς νέ_____ πρὸς τοὺς διδασκάλους.*
γ. *Καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς πόλ_____ ἔκτισεν Ἀλέξανδρος.*
δ. *Ἡ πόλις ἐκράτησε τῶν ἐχθρ_____ καὶ τρόπαι_____ ἔστησεν.*
ε. *Οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς συμμάχ_____ ὠργίζοντο.*

7. Να βρείτε τα ρήματα και τα υποκείμενά τους στις παρακάτω προτάσεις και στη συνέχεια να τα μεταφέρετε στον αντίστοιχο τύπο του άλλου αριθμού:

- α. *Υμεῖς ἐκινδυνεύσατε τὸν ἔσχατον κίνδυνον.*
β. *Οὗτος ἐθαύμαζε τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων.*
γ. *Οἱ στρατιῶται διέβαινον ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.*
δ. *Στέφανον ὁ νικητὴς λαμβάνει.*

8. Να βρείτε το ρήμα, το υποκείμενο και το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις και στη συνέχεια να μεταφέρετε τα αντικείμενα στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

- α. *Οὐ φέρει καλὸν καρπὸν τοῦτο τὸ δένδρον.*
β. *Γέρων ἀγροὺς καὶ ἀμπέλους εἶχε.*
γ. *Οἱ Ἕλληνες φρουροῦσι τὰς πύλας.*
δ. *Οἱ Σμυρναῖοι ἀποστέλλουσιν ἐς Κλάρων θεωρούς.*
ε. *Οἱ ἡμέτεροι σύμμαχοι ὑπομένουσι τοὺς κινδύνους.*

**Ἀδύνατον οἰκεῖσθαι πόλιν ἄνευ δικαιοσύνης
καὶ πολιτικῆς ἀρετῆς**

Αριστοτέλης, Πολιτικά 1283a 21

Εἶναι ἀδύνατο να υπάρξει πόλη χωρὶς δικαιοσύνη
και πολιτικὴ ἀρετή.

Τοιχογραφία από το Ακρωτήρι της Θήρας που εικονίζει νηοπομπή (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Αθήνα και Ατλαντίδα

Α. Κείμενο

Στον διάλογο του *Τίμαιος* ο Πλάτων (427-347 π.Χ.) περιλαμβάνει μια ιστορία που υποτίθεται ότι τη διηγήθηκαν στον Σόλωνα κατά την επίσκεψή του στην Αίγυπτο (590 π.Χ.) Αιγύπτιοι ιερείς. Στην ιερή πόλη Σάιν, στο δέλτα του Νείλου, υπήρχε ναός της Νηίθ, της θεάς που θεωρούνταν ιδρύτρια της πόλης και συσχετιζόταν, κατά την αφήγηση, με τη θεά Αθηνά. Εκεί ο Σόλων πληροφορήθηκε για μια μεγάλη δύναμη, την Ατλαντίδα, η οποία σε πολύ προγενέστερους χρόνους είχε συγκρουστεί με όλες τις δυνάμεις, καθώς και με τον στρατό της Αθήνας.

Ἐν δὲ δὴ τῇ Ἀτλαντίδι νήσῳ μεγάλη συνέστη καὶ θαυμαστὴ δύναμις βασιλέων, κρατοῦσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου, πολλῶν δὲ ἄλλων νήσων καὶ μερῶν τῆς ἠπείρου. Αὕτη δὴ πᾶσα συναθροισθεῖσα εἰς ἓν ἡ δύναμις τὸν τε παρ' ὑμῖν καὶ τὸν παρ' ἡμῖν καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα τόπον μᾶ ποτὲ ἐπέχειρσεν ὁρμῇ δουλοῦσθαι. Τότε οὖν ὑμῶν, ὦ Σόλων, τῆς πόλεως ἡ δύναμις εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους διαφανῆς ἀρετῆ τε καὶ ρώμῃ ἐγένετο· πάντων γὰρ προέστη εὐψυχία καὶ τέχναις ὅσαι κατὰ πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους ἀφικομένη κινδύνους, καὶ κρατήσασα μὲν τῶν ἐπιόντων τρόποιον ἔστησε, τοὺς δὲ μῆπω δεδουλωμένους διεκάλυσε δουλωθῆναι, τοὺς δ' ἄλλους ἀφθόνως ἅπαντας ἠλευθέρωσεν. Ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, ἡ Ἀτλαντὶς νῆσος κατὰ τῆς θαλάττης δῦσα ἠφανίσθη· διὸ καὶ νῦν ἄπορον καὶ ἀδιερεύνητον γέγονεν τοῦκεῖ πέλαγος.

Πλάτων, *Τίμαιος* 25a-d (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

συνέστη (οριστ. αορ. β' ρ. συνίσταμαι)
κρατούσα (μτχ. ενεστ. ρ. κρατέω, κρατῶ)

ἀπάσης τῆς νήσου
συναθροισθεῖσα (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. συναθροίζομαι)
εἰς ἕν

τόν τε παρ' ὑμῖν καὶ τὸν παρ' ἡμῖν καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ
στόματος πάντα τόπον

μῆ ποτὲ ἐπεχείρησεν ὁρμῇ δουλοῦσθαι (απαρ. ενεστ.
ρ. δουλόομαι, δουλοῦμαι)
διαφανῆς ἀρετῇ καὶ ῥώμῃ ἐγένετο

πάντων προέστη (οριστ. αορ. β' ρ. προΐσταμαι)
εὐψυχία καὶ τέχναις ὅσαι κατὰ πόλεμον
ἀφικομένη (μτχ. αορ. β' ρ. ἀφικνέομαι,
ἀφικνοῦμαι) ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους
κρατήσασα τῶν ἐπιόντων (μτχ. ενεστ.
ρ. ἐπέροχομαι) τρόπαιον ἔστησε

τοὺς δὲ μίπω δεδουλωμένους (μτχ. παρακ.
ρ. δουλόομαι, δουλοῦμαι) διεκώλυσε δουλωθῆναι
ἀφθόνως

ὑστέρω δὲ χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων καὶ
κατακλυσμῶν γενομένων
δῦσα (μτχ. αορ. β' ρ. δύομαι) ἠφανίσθη (οριστ.
παθ. αορ. α' ρ. ἀφανίζομαι)

διό
ὁ/ἡ ἄπορος, τὸ ἄπορον
ὁ/ἡ ἀδιερεύνητος, τὸ ἀδιερεύνητον

τούκεϊ = τὸ ἐκεῖ (κράση)

συγκροτήθηκε (πβ. ν.ε.: σύστασι, συστατικό)
που εξουσίαζε ολόκληρο το νησί, κυριαρχούσε σε
ολόκληρο το νησί (πβ. ν.ε.: κράτος, κράτησι)
αφού συνενώθηκε (πβ. ν.ε.: συνάθροιση)

τον δικό σας και τον δικό μας τόπο και ὅλη την
περιοχή που βρίσκεται μέσα στο στόμιο (ενν.
μέσα από τις Ηράκλειες στήλες, το σημερινό
Γιβραλτάρ)

επιχείρησε κάποτε να υποδουλώσει με μια και
μόνη επίθεση (πβ. ν.ε.: ορμητήριο)

ἐγινε ξακουστή (πβ. ν.ε.: διαφάνεια, αδιαφανής)
για τη γενναιότητα και το σθένος της (πβ. ν.ε.:
ρωμαλέος)

ξεχώρισε απ' ὅλες (πβ. ν.ε.: προστάτης, προστασία)
στη γενναιότητα και στις πολεμικές τέχνες
αφού διέτρεξε (πβ. ν.ε.: ἀφιξη, ικανός, ικανότητα)

τους ἐσχάτους κινδύνους
αφού νίκησε τους επιδρομείς / τους επιτιθέμε-
νους, ἔστησε μνημεῖο νίκης (πβ. ν.ε.: τροπαιοῦ-
χος, τροπαιοφόρος)

και παρεμπόδισε (πβ. ν.ε.: κώλυμα) την υποδου-
λωσι ὅσων δεν είχαν ἀκόμη υποδουλωθεῖ

χωρίς υστεροβουλία, με μεγαλοψυχία
και αργότερα, αφού ἔγιναν πολύ δυνατοί (πβ. ν.ε.:
αἰσιος, ἀπαίσιος) σεισμοί και κατακλυσμοί
βυθίστηκε (πβ. ν.ε.: κατάδυση, ἀνάδυση) και εξα-
φανίστηκε

γι' αὐτὸ

αδιάβατος (πβ. ν.ε.: πόρος, ἀπορία)

ανεξερεύνητος, αὐτὸς που εἶναι δύσκολο να εξε-
ρευνηθεῖ

Ερμηνευτικά σχόλια

τῇ Ἀτλαντίδι νήσῳ: Ο θρύλος για τη χαμένη Ατλαντίδα εἶναι γνωστός σε ὅλο τον κόσμο. Σύμφωνα με τον μῦθο, ἐπρόκειτο για ἕνα μεγάλο νησί με ανεπτυγμένο πολιτισμὸ ἢ για μια μεγάλη χώρα που καταποντίστηκε στη θάλασσα. Ο Πλάτων πραγματεύεται τον μῦθο αὐτὸ στους διαλόγους *Κριτίας* και *Τίμαιος*.

κρατούσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου... καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα τόπον: Σύμφωνα με την ἐκδοχή που παρουσιάζει ο Πλάτων στον *Τίμαιο*, η Ατλαντίδα βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τις Ηράκλειες στήλες (τον σημερινὸ πορθμὸ του Γιβραλτάρ). Ἦδη στην ἀρχαιότητα ἀμφισβητήθηκε η ὑπαρξη της Ατλαντίδας, (βλ. Στράβ. 2.3.6). Μεταξὺ ἄλλων την ἀμφισβητούσε και ο Ἀριστοτέλης.

Στη Σχολή των Αθηνών, ἔργο του Ραφαήλ, ο Πλάτων στέκεται δίπλα στον Ἀριστοτέλη κρατώντας τον Τίμαιο (1509-1510, Βατικανό)

Ερωτήσεις

1. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο για τη δύναμη της Ατλαντίδας;
2. Ποια ήταν, σύμφωνα με τη διήγηση, η συμβολή της Αθήνας στην αντιμετώπιση του συνασπισμού των βασιλέων της Ατλαντίδας, που υπήρξε μεγάλη απειλή για τους λαούς του ευρύτερου χώρου της Μεσογείου;
3. Πώς καταστράφηκε η Ατλαντίδα σύμφωνα με το κείμενο;
4. Η Ατλαντίδα και ο μύθος της εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να εξάπτουν το ενδιαφέρον και τη φαντασία. Σε τι οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η διαχρονική απήχηση μύθων και αφηγήσεων για άγνωστους ή χαμένους πολιτισμούς;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κρατέω, κρατῶ [= 1. είμαι ισχυρός, έχω την εξουσία, 2. επικρατώ]

< **κράτος** [= (α.ε.) η ισχύς, η δύναμη, (ν.ε.) η χώρα]

θ. **κρατ-, κρατεσ-**

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους *κρατούσα* και *κρατήσασα*]

Αρχαία Ελληνική

Αρχαία/Νέα Ελληνική

Νέα Ελληνική

	απλά	Ομόρριζα	σύνθετα
	κρατύνω [= 1. ενισχύω, 2. κυβερνώ] κρατερός [= ισχυρός]	τὸ κράτος [= (α.ε.) δύναμη] ὁ κραταῖός [= ισχυρός] ἡ κράτησις (-n) [(α.ε.) ως β' συνθετικό] τὸ κράτημα κράτιστος [= 1. ισχυρότατος, 2. άριστος]	κρατούντες [= οι κυβερνώντες] κρατικός κρατητήριο κρατίδιο κρατούμενος / κρατούμενο
	θαλασσοκρατῶ ἀριστοκρατοῦμαι [= κυβερνώμαι από τους άριστους] δημοκρατοῦμαι αὐτοκρατής [= αυτός που κυβερνάει όπως θέλει] Ξενοκράτης Ἴσοκράτης Μενεκράτης	ἐπικρατῶ ἡ ἐπικράτησις (-n) ἐπικρατής ἡ ἐπικράτεια [= 1. κυριαρχία, 2. χώρα] κατακρατῶ [= υποτάσσω κάποιον] ἡ κατακράτησις (-n) ἀκρατής [= ανίσχυρος] ἡ ἀκράτεια ἡ γυναικοκρατία ἐγκρατής [= 1. αυτός που έχει την εξουσία, 2. αυτός που είναι κύριος του εαυτού του] ἡ ἐγκράτεια συγκρατῶ ἡ συγκράτησις (-n) ὁ αὐτοκράτωρ [= ο κύριος του εαυτού του] ὁ θαλασσοκράτωρ ἡ ἀριστοκρατία ἀριστοκρατικός ἡ δημοκρατία δημοκρατικός ἡ τιμοκρατία [= (α. ε.) πολίτευμα όπου η συμμετοχή των πολιτών στην εξουσία ήταν ανάλογη της περιουσίας τους] τιμοκρατικός Σωκράτης Ἴπποκράτης	κρατικοποιώ [= κάνω μια επιχείρηση ή οργανισμό ιδιοκτησία του κράτους] κρατικοποίηση αποκρατικοποίηση ανδροκρατία γραφειοκράτης γραφειοκρατία γραφειοκρατικός τεχνοκράτης τεχνοκρατικός αποικιοκράτης αποικιοκρατικός τρομοκρατῶ τρομοκράτης τρομοκρατικός Τουρκοκρατία Ενετοκρατία

Ασκήσεις

1. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τρία ουσιαστικά της α.ε. που προέρχονται από επίθετα.
2. Να συνδυάσετε το επίθετο «κρατικός» με τα παρακάτω ουσιαστικά και να χρησιμοποιήσετε τις φράσεις σε προτάσεις: υπάλληλος, υπηρεσία, φορέας, μηχανή.
3. Να γράψετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα τις συνώνυμες ή αντώνυμες λέξεις της ν.ε. που ζητούνται:

Συνώνυμα	Αντώνυμα
δημόσιος _____	ιδιωτικοποίηση _____
φυλακή _____	ανίσχυρος _____
κυριαρχώ _____	

4. Να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων που περιέχουν το ρήμα «κρατώ».
 - α. Τον κρατούσα σε απόσταση, γιατί ήταν φορτικός.
 - β. Κράτησε χαρακτήρα και δεν απάντησε στην προσβολή που του έγινε.
 - γ. Δεν κρατώ ποτέ κακία σε κανέναν.
 - δ. Ο χορός στο πανηγύρι καλά κρατεί.
 - ε. Κράτησε τον λόγο του και ξαναγύρισε.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Επίθετα παράγονται:

1. από ουσιαστικά

2. από ρήματα

3. από επιρρήματα

Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος)

Καταλήξεις επιθέτων τα οποία σημαίνουν:

- α) αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό

-ιος (-αιος, -ειος, -οιος, -ώιος > ῥος)

οὐράν-ιος < οὐρανός

ἀναγκ-αῖος < ἀνάγκη

τέλ-ειος < τέλος

παντ-οῖος < πᾶς

πατρ-ῶος < πατήρ

-κός (-ακός, -ικός, -υκός, -εικός)

Κορινθι-ακός < Κορίνθιος

φυσ-ικός < φύσις

ἀλ-υκός (= αλμυρός) < ἄλς

κεραμ-εικός < κεραμεύς

- γ) τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
-(ι)μος
νόμ-μος < νόμος

β) ὕλη ή (σπάνια)

χρώμα

-οῦς (< -εος)

ἀργυρ-οῦς < ἄργυρος

-ινος

λίθ-ινος < λίθος

➔ Παρατήρηση

Σε **-ειος** (και όχι σε **-ιος**) λήγουν κανονικά τα επίθετα που παράγονται από ονόματα **προσώπων** ή **ζώων**, π.χ. κύκνειος < κύκνος.

Ασκήσεις

1. Ποιες από τις παραπάνω καταλήξεις έχετε συναντήσει και στην παραγωγή επιθέτων της ν.ε.;
2. Να κατατάξετε τα παρακάτω επίθετα της α.ε. στην κατάλληλη στήλη ανάλογα με τη σημασία τους: *οικείος, πολιτικός, μπρῶος, τίμιος, πένθιμος, χρυσοῦς, σπουδαῖος, κόσμιος, σπονδεῖος, χρόνιος, τιμητικός, σιδηροῦς, ἄλλοῖος.*

αυτός που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό	ύλη ή χρώμα	αυτός που είναι κατάλληλος για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

Γ1. Γραμματική

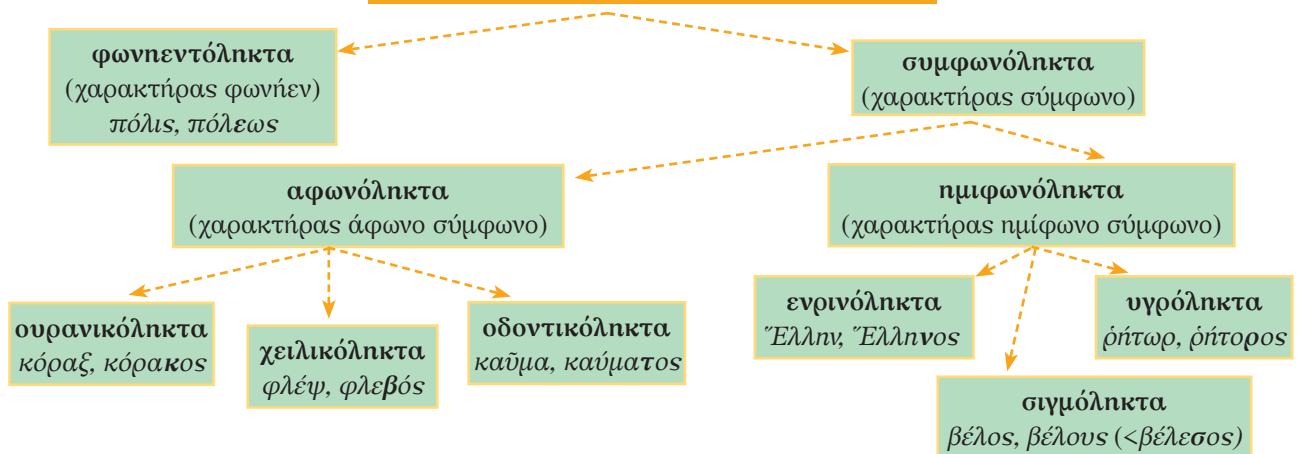
Γ' κλίση ουσιαστικῶν

Οι τύποι *Ἀτλαντίδι, δύναμις, βασιλέων, μερῶν, στόματος, πόλεως* και *πέλαγος*, που συναντήσατε στο κείμενο της Ενότητας, ανήκουν σε ουσιαστικά της γ' κλίσης.

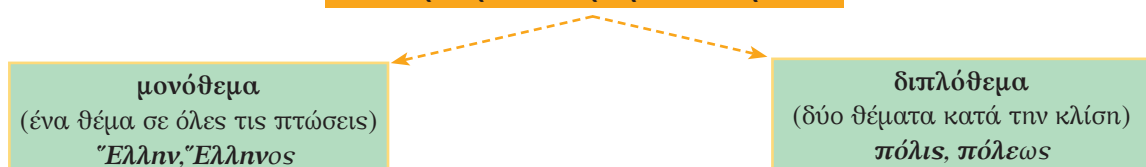
Στη γ' κλίση ανήκουν ουσιαστικά και των **τριῶν γενῶν**. Διακρίνονται στις εξής **κατηγορίες**:

α. Κατηγορίες ουσιαστικῶν γ' κλίσης

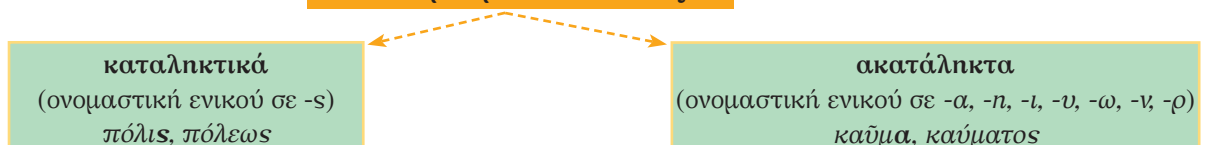
1. Με κριτήριο τον χαρακτήρα του θέματος

1. Με κριτήριο τον αριθμό των θεμάτων

3. Με κριτήριο την κατάληξη

β. Οι καταλήξεις των ουσιαστικών γ' κλίσης

	αρσενικά και θηλυκά		ουδέτερα	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	-ς ή -	-ες	-	-α
γεν.	-ος ή -ως	-ων	-ος ή -ως	-ων
δοτ.	-ι	-σι(ν)	-ι	-σι(ν)
αιτ.	-α ή -ν	-ας ή -ς	-	-α
κλπ.	-ς ή -	-ες	-	-α

γ. Καταληκτικά διπλόθεμα φωνεντόληκτα σε -ις (γεν. -εως)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τα φωνεντόληκτα ουσιαστικά *δύναμις* και *πόλις*. Τα ουσιαστικά αυτά παρουσιάζουν στη ν.ε. ονομαστική ενικού σε **-n** και γενική ενικού σε **-ns** (π.χ. η δύναμη, της δύναμης) συχνά όμως χρησιμοποιείται και η γενική ενικού σε **-εως**, π.χ. Είναι θέμα ηθικής τάξεως / Σχέδιο πόλεως.

Τα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζονται **διπλόθεμα**, γιατί παρουσιάζουν ένα θέμα σε **-ι** (στην ονομ., αιτ. και κλπ. ενικού) και ένα σε **-ε** (στην γεν. και δοτ. ενικού και σε όλο τον πληθυντικό), π.χ. ονομ. εν. *πράξι-ς*, αιτ. εν. *πράξι-ν*, δοτ. πληθ. *πράξε-σι*.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ δύναμις	αἱ δυνάμεις
γεν.	τῆς δυνάμεως	τῶν δυνάμεων
δοτ.	τῇ δυνάμει	ταῖς δυνάμεσι(ν)
αιτ.	τὴν δύναμιν	τὰς δυνάμεις
κλπ.	(ῶ) δύναμι	(ῶ) δυνάμεις

➔ Παρατηρήσεις

1. Στη **γενική ενικού** η **κατάληξη** είναι **-ως**. Τονίζονται στη γενική ενικού και πληθυντικού στην προπαραλήγουσα, μολονότι η λήγουσα είναι μακρά. Αυτό οφείλεται στο ότι ο αρχικός τύπος γενικής ενικού είχε θέμα σε **-n-** (*δυνάμπος*). Αργότερα με αντιμεταχώρηση* προέκυψε ο τύπος *δυνάμεως*. Αυτό δεν επηρέασε τον τονισμό της λέξης.
2. Η **κλιτική ενικού** είναι **ακατάληκτη**.
3. Τα **δίχρονα φωνήεντα** στις **καταλήξεις** των ουσιαστικών της γ' κλίσης είναι **βραχέα**.

δ. Καταληκτικά μονόθεμα φωνεντόληκτα σε -εύς (γεν. -έως)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε έναν τύπο ουσιαστικού αυτής της κατηγορίας, *βασιλέων*. Στη ν.ε. τα ουσιαστικά αυτά έχουν κατάληξη **-ας** και γενική ενικού σε **-α**. Ωστόσο, συχνά χρησιμοποιείται η γενική σε **-έως** (π.χ. ο *γραφέας* → του *γραφέα*/ του *γραφέως*).

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ ἰππεύς	οἱ ἰππεῖς (< ἰππέες)
γεν.	τοῦ ἰππέως	τῶν ἰππέων
δοτ.	τῷ ἰππεῖ	τοῖς ἰππεῦσι(ν)
αιτ.	τὸν ἰππέα	τοὺς ἰππέας
κλπ.	(ῶ) ἰππεῦ	(ῶ) ἰππεῖς (< ἰππέες)

* **Αντιμεταχώρηση** ονομάζεται η αμοιβαία αλλαγή ποσότητας / διάρκειας δύο διαδοχικών φωνηέντων, ενός μακροῦ και ενός βραχέος, π.χ. -ηο- > -εω-.

➔ Παρατηρήσεις

1. Το **-υ-** αποβάλλεται, όταν ακολουθεί φωνήεν στην κατάληξη.
2. Στη **δοτική ενικού** το **-ε-** του θέματος συναρείται με το **-ι** της κατάληξης σε **-ει**.
3. Η **κλιτική ενικού** είναι **ακατάληκτη**.

ε. Ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -α (γεν. -ατος)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε το ουσιαστικό **τὸ στόμα**, που ανήκει σε αυτή την κατηγορία.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	τὸ σῆμα	τὰ σήματα
γεν.	τοῦ σήματος	τῶν σημάτων
δοτ.	τῷ σήματι	τοῖς σήμασι (<σήματ-σι)
αιτ.	τὸ σῆμα	τὰ σήματα
κλιτ.	(ῶ) σῆμα	(ῶ) σήματα

➔ Παρατήρηση

Η **ονομαστική**, **αιτιατική** και **κλιτική** ενικού σχηματίζονται από το θέμα **χωρίς κατάληξη** (σηματ-). Το **-τ-** αποβάλλεται, επειδή στην Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα **-ν, -ρ, -ς**. Από την αποβολή αυτή εξηγείται η φαινομενική ύπαρξη δύο θεμάτων.

Γ2. Σύνταξη

Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους

Απλές

Έχουν μόνο τους βασικούς όρους.

Τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν; (υποκείμενο και ρήμα)

Σὺ Ἕλλην εἶ. (Υποκείμενο, ρήμα και κατηγορούμενο)

Συνέμειξαν (= συγκρούστηκαν) οἱ Μακεδόνες τοῖς Πέρσαις. (Υποκείμενο, ρήμα και αντικείμενο)

Οὐ τοῦτο ἐρωτῶ σε. (Υποκείμενο, ρήμα και δύο διαφορετικά αντικείμενα)

Ἀθηναῖοι στρατηγὸν εἵλοντο (= εξέλεξαν) Περικλέα. (Υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο και κατηγορούμενο)

Σύνθετες

Έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα, που συνδέονται μεταξύ τους με σύνδεσμο ή χωρίζονται με κόμμα.

Κάστωρ και Πολυδεύκης ἀθάνατοι ἐγένοντο. (Δύο υποκείμενα)

Σοφὸς και θεῖος ὁ ἀνὴρ ἐστὶ. (Δύο κατηγορούμενα)

Λακεδαιμόνιοι τὰ τε μακρὰ τείχη και τὸν Πειραιᾶ κατέλαβον. (Δύο αντικείμενα)

Ελλειπτικές

Παραλείπεται κάποιος ή κάποιοι βασικοί όροι τους (ως ευκόλως εννοούμενοι).

Πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχοι. (Παραλείπεται το υποκείμενο *Εὐαγόρας*)

Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος. (Παραλείπεται το ρ. *ἐστὶ*)

Επαυξημένες

Εκτός από τους κύριους όρους έχουν και προσδιορισμούς, δηλ. όρους που διευκρινίζουν και συμπληρώνουν τους κύριους όρους τους.

Εἰ τις δυνθεῖν περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων και τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν.

Οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν.

Ασκήσεις

1. Να εντάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά σε κατηγορίες ουσιαστικών της γ' κλίσης και στη συνέχεια να τα κλίνετε: τὸ σῶμα, ἡ φράσις, ὁ βασιλεύς, ἡ ἀκρόπολις.
2. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται στην παρένθεση:
ἡ θλίψις _____ (γεν. εν.), τὸ καῦμα _____ (δοτ. εν.), ἡ σύνεσις _____ (δοτ. εν.), ὁ πορθμεύς _____ (αιτ. πληθ.), ἡ κτῆσις _____ (αιτ. πληθ.), ἡ πράξις _____ (δοτ. πληθ.), ἡ φρόνησις _____ (κλιτ. εν.), ὁ χαλκεύς _____ (γεν. εν.), ἡ πόλις _____ (αιτ. εν.), ὁ γονεύς _____ (γεν. εν.), ἡ τύψις _____ (δοτ. πληθ.), τὸ χάσμα _____ (δοτ. πληθ.).
3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:
τοῦ δώματος → _____ τὸν ἱερέα → _____
(ῶ) γραφεῖς → _____ τῶν πραγμάτων → _____
τὰς δύσεις → _____ (ῶ) ῥήσεις → _____
ταῖς ἀκροπόλεσι → _____ τὴν ὄπλισιν → _____
τῇ φύσει → _____ τῷ ιδρύματι → _____
τοῦ φάσματος → _____ τῶν φραγμαμάτων → _____
τὰς τάξεις → _____ (ῶ) φύσι → _____
ταῖς λύσεσι → _____ τῷ βαφεῖ → _____
τοῖς ἱερεῦσι → _____ τῷ κλάσματι → _____
4. α. Να μεταγράψετε τις παρακάτω λόγιες φράσεις της ν.ε. σύμφωνα με την ορθογραφία της α.ε. β. Να εντοπίσετε τα τριτόκλιτα ουσιαστικά και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού, γ. Στη συνέχεια να σχηματίσετε με αυτές τις φράσεις προτάσεις της ν.ε.: ἔχω υπ' ὄψιν, εν εξελίξει, κοινή συναινέσει.
5. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον άλλο αριθμό:
α. Ἐν ταῖς νήσοις ταύταις θαυμασταὶ δυνάμεις πόλεων βαρβάρων ἦσαν.
β. Μεγίστων ἐπαίνων ἀξίαν νομίζω εἶναι τὴν πόλιν.
6. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως προς τους ὅρους τους:
α. Ἡμεῖς φυλάττομεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους. ε. Λακεδαιμόνιοι ἐποιοῦντο εἰρήνην.
β. Οἱ ἀγαθοὶ σάζονται. στ. Λύσανδρος τὰς τε ναῦς (= τα πλοία) καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τᾶλλα πάντα εἰς Λάμψρακον ἀπήγαγεν
γ. Μηδὲν ἄγαν. (= οδήγησε, μετέφερε).
δ. Σοφὸν τὸ σαφές.
7. Να εξετάσετε αν ο χαρακτηρισμός των προτάσεων είναι σωστός (Σ) ή λανθασμένος (Λ) και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας:
α. Οὔποτε ὁ ἐχθρὸς φίλος ἐστίν: σύνθετη πρόταση
β. Ὁ Ἀλκιβιάδης ᾤχετο (= αναχώρησε, έφυγε): επαυξημένη πρόταση
γ. Πολιτεία τροφή ἀνθρώπων ἐστίν: σύνθετη πρόταση
δ. Θηραμένης ἠρέθη (= εκλέχθηκε) πρεσβευτῆς εἰς Λακεδαίμονα: ελλειπτική πρόταση
ε. Αἱ κατηγορίαι ἐγίνοντο πολλαί: επαυξημένη πρόταση
στ. Ἀθηναῖοι ἐπέειθοντο τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς νόμοις: απλή πρόταση

Διὰ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίνονται

Πλάτων, Φαίδων 66c

Όλοι οι πόλεμοι γίνονται για την απόκτηση αγαθών.

Παράδειγμα στενής φιλίας υπήρξε και εκείνη που συνέδεε τον Θησέα με τον βασιλιά των Λαπιθών Πειρίθου. Στην εικόνα ο Θησέας απαγει τη βασίλισσα των Αμαζόνων, ενώ ο Πειρίθους φυλάει τα νότα τους (500-490 π.Χ., Μουσείο Λούβρου).

Δάμων και Φιντίας

Α. Κείμενο

Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης (1ος αι. π.Χ.) στο έργο του *Βιβλιοθήκη* που αριθμούσε σαράντα βιβλία, αλλά δε σώζεται ολόκληρο, συνδυάζει πολλές και ποικίλες πηγές, για να παρουσιάσει παράλληλα την ελληνική και τη ρωμαϊκή ιστορία. Απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό, γι' αυτό και περιλαμβάνει στο έργο του υλικό ανεκδοτολογικού χαρακτήρα, που δε στηρίζεται απαραίτητα σε ιστορικές μαρτυρίες. Το περιστατικό με τον Δάμωνα και τον Φιντία που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό του υλικού που περιέχει η *Βιβλιοθήκη*.

Διονυσίου τυραννοῦντος Φιντίας τις Πυθαγόρειος ἐπιβεβουλευκῶς τῷ τυράννῳ, μέλλων δὲ τῆς τιμωρίας τυγχάνειν, ῥητήσατο παρὰ τοῦ Διονυσίου χρόνον εἰς τὸ πρότερον ἂ βούλεται διοικῆσαι· δώσειν δ' ἔφησεν ἐγγυητὴν τῶν φίλων ἓνα. Τοῦ δὲ δυνάστου θαυμάσαντος, εἰ τοιοῦτός ἐστι φίλος ὃς ἑαυτὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἀντ' ἐκείνου παραδώσει, προεκαλέσατό τινα τῶν γνωρίμων ὃ Φιντίας, Δάμωνα ὄνομα, Πυθαγόρειον φιλόσοφον, ὃς ἔγγυος εὐθύς ἐγενήθη. Τινὲς μὲν οὖν ἐπὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τοὺς φίλους εὐνοίας, τινὲς δὲ τοῦ ἐγγύου προπέτειαν καὶ μανίαν κατεγίνωσκον. Πρὸς δὲ τὴν τεταγμένην ὥραν ἅπας ὁ δῆμος συνέδραμεν, караδοκῶν εἰ φυλάξει τὴν πίστιν Φιντίας. Ἦδη δὲ τῆς ὥρας συγκλειούσης Φιντίας ἀνελπίστως ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ χρόνου ῥοπῆς δρομαῖος ἦλθε. Θαυμάσας οὖν ὁ Διονύσιος ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄνδρας τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φιλίαν προσλαβέσθαι.

Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη* 10.4.3-6 (διασκευή)

Ο Ηρακλής και ο πιστός σύντροφός του Ιόλαος επάνω σε τέθριππο άρμα (520-510 π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Γλωσσικά σχόλια

Διονυσίου τυραννοῦντος (μτχ. ενεστ. ρ. τυραννέω, τυραννῶ)

ἐπιβεβουλευκῶς (μτχ. παρακ. ρ. ἐπιβουλεύω) τῷ
τυράνῳ μέλλων τῆς τιμωρίας τυγχάνειν
ῆτήσατο (οριστ. αορ. ρ. αἰτέομαι, αἰτούμαι)
εἰς τὸ πρότερον ἃ βούλεται διοικῆσαι (απαρ. αορ.
ρ. διοικέω, διοικῶ)

ἔφησεν (οριστ. αορ. ρ. φημί)
τοῦ δὲ δυνάστου θαυμάσαντος (μτχ. αορ. ρ. θαυμάζω)
εἰ τοιοῦτός ἐστι φίλος ὃς αὐτὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν
ἀντ' ἐκείνου παραδώσει
προεκαλέσατο (οριστ. αορ. ρ. προκαλέομαι,
προκαλοῦμαι)

ὃς ἔγγυος ἐγενήθη (οριστ. παθ. αορ. α' ρ. γίγνομαι)
ἐπίνουν (οριστ. παρατ. ρ. ἐπαινέω, ἐπαινῶ)
τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τοὺς φίλους εὐνοίας
τοῦ ἐγγύου προσπέτειαν καὶ μανίαν
κατεγί(γ)νωσκον
ἢ τεταγμένη ὥρα
ἅπασ ὁ δῆμος συνέδραμεν (οριστ. αορ. β' ρ. συντρέχω)

καραδοκῶν (μτχ. ενεστ. ρ. караδοκέω, караδοκῶ)
φυλάττω τὴν πίστιν (τεχνικός νομικός ὅρος)
ἦδη δὲ τῆς ὥρας συγκλειούσης
ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ χρόνου ῥοπῆς
ἔρχομαι δρομαῖος
ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον (μτχ. ενεστ. ρ.
ἐγκαλέομαι, ἐγκαλοῦμαι)
τρίτον αὐτὸν εἰς τὴν φιλίαν προσλαβέσθαι
(απαρ. αορ. β' ρ. προσλαμβάνομαι)

ὅταν ασκούσε τὴν εξουσία (ἦταν τύραννος) ὁ Διονύσιος
που εἶχε συνωμοτήσει ἐναντίον τοῦ ἀρχοντα καὶ ἐπρό-
κειτο νὰ τιμωρηθεῖ

ζήτησε (πβ. ν.ε.: αἴτησι, αἴτημα, ἀπαραίτητος)
για νὰ τακτοποιήσει προηγουμένως τὶς υποθέσεις τοῦ

εἶπε (πβ. ν.ε.: ἀφασία, ἀντιφατικός, καταφατικός)
κι ἐπειδὴ ὁ ἀρχοντας ἀπόρησε
ἀν ὑπάρχει τέτοιος φίλος που θὰ δεχθεῖ νὰ φυλακιστεῖ
(πβ. ν.ε.: κάθειρξη) ἀντὶ γιὰ κείνον
προσκάλεσε

ὁ ὁποῖος μπήκε ἐγγυητὴς
ἐπαινοῦσαν τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς φί-
λους
καταλόγιζαν ἐπιπολαιότητες καὶ παραφροσύνη στὸν
ἐγγυητὴ (πβ. ν.ε.: ἐγγύσι, ἐγγύσι, φερέγγυος)
ἢ καθορισμένη ὥρα
ὅλος ὁ λαὸς συγκεντρώθηκε (πβ. ν.ε.: συνδρομή, συν-
δρομικός)

περιμένοντας με ἀγωνία
τηρῶ τὴν υπόσχεσή μου
καὶ ὅταν πια πλησίαζε ἡ ὥρα
στὸ ἐσχάτο γύρισμα τοῦ χρόνου, τὴν τελευταία στιγμὴ
ἔρχομαι τρέχοντας
ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν τιμωρία τὸν κατηγορούμενο (πβ.
ν.ε.: ἐγκλημα, ἐγκληματικός)
νὰ τὸν δεχτοῦν ὡς φίλο τοὺς

Ἑρμηνευτικά σχόλια

Διονυσίου τυραννοῦντος: Πρόκειται γιὰ τὸν τύραννο τῶν Συρακουσῶν Διονύσιο τὸν Πρεσβύτερο (430-367 π.Χ.) ἢ τὸν Νεότερο (γεννήθηκε γύρω στὸ 397 π.Χ.), καθὼς ὁ ἀκριβὴς χρονικὸς προσδιορισμὸς τοῦ περιστατικοῦ εἶναι ἀδύνατος.

Φιντίας τῆς Πυθαγόρειος: Φιλόσοφος ἀπὸ τῆς Συρακούσας, ὁπαδὸς τοῦ Πυθαγόρα. Ὁ Πυθαγόρας ἀπὸ τὴ Σάμο (περ. 569-475 π.Χ.) υπήρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους μαθηματικούς τῆς ἀρχαιότητος. Πίστευε ὅτι οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, πῶς μόνον ὅ,τι προσδιορίζεται ἀριθμητικὰ εἶναι ὑπαρκτό· θεωροῦσε ἐπίσης ὅτι ἡ ἀρμονία που επικρατεῖ στὸ σύμπαν εἶναι ἡ ἴδια ἀρμονία που διέπει τὶς σχέσεις τῶν ἀριθμῶν. Ἡ διδασκαλία τοῦ συνδύαζε τὴν ἐπιστήμη με τὴν θρησκεία καὶ περιείχε μυστικιστικὰ στοιχεῖα. Καθὼς δὲν ἔχουν σωθεῖ γραπτὰ του, ἦδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἐντονὴ μυθοπλασία γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπό του.

Δάμων: Πυθαγόρειος φιλόσοφος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. ἀπὸ τῆς Συρακούσας. Ἡ ἱστορία τῶν δύο φίλων, που παραδίδεται σὲ πολλὰ παραλλαγές, δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι ἀπηχεῖ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Εἶναι μάλλον ἀνεκδοτολογικὸ χαρακτηριστὴρα, ὅπως ὅποτε ὅμως ἀνταντακλὰ τὸν στενὸ δεσμὸ που συνέδεε τοὺς πυθαγορείους μεταξὺ τους.

Ερωτήσεις

1. Για ποιον λόγο είχε καταδικαστεί ο Φιντίας από τον Διονύσιο των Συρακουσών;
2. Ποια χάρη ζήτησε ο Φιντίας πριν από την εκτέλεση της ποινής του; Ποια εγγύηση έδωσε για την επιστροφή του;
3. Πώς αντέδρασε η κοινή γνώμη στην προσφορά του Δάμωνα;
4. Ποια ήταν η αντίδραση του Διονυσίου, όταν διαπίστωσε τη συγκινητική φιλία που συνέδεε τον Δάμωνα με τον Φιντία και τη συναίσθηση καθήκοντος που διέκρινε τους πυθαγορείους; Γνωρίζετε άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα πιστών φίλων;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὁ τύραννος [= ο απόλυτος άρχων στο πολίτευμα της τυραννίδας]

θ. *τυρανν-*

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους *τυρανοῦντος* και *τυράννῳ*]

Αρχαία Ελληνική

Αρχαία/Νέα Ελληνική

Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
	σύνθετα	<i>τυραννεύω</i> <i>τυραννίζω</i>	<i>τυραννῶ</i> <i>τυραννία</i> <i>ἢ τυραννίς (-ίδα)</i> <i>τυραννικός</i>	<i>τυραννίσκος</i> [= ο μικρής αξίας τύραννος] <i>τυράννισμα</i>
		<i>τυρανοκτονῶ</i> <i>τυρανοποιός</i> <i>ἀτυράννευτος</i> <i>μισοτύραννος</i> <i>φιλοτύραννος</i> <i>κατατυραννῶ</i>	<i>ὁ τυρανοκτόνος</i> <i>ἢ τυρανοκτονία</i>	

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε το επίθετο «τυραννικός» με τα ουσιαστικά «εξουσία» και «συμπεριφορά» και να γράψετε στη ν.ε. μία πρόταση με τις φράσεις που προκύπτουν.
2. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα συνώνυμα των λέξεων: δικτάτορας-καταπιεστικός και ταλαιπωρία-μαρτύριο.

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (β' μέρος)

Καταλήξεις επιθέτων που σημαίνουν:

- α. πλησμονή, δηλ. αφθονία κάποιου πράγματος
- εις τολμήεις (γεν. -εντος) < τόλμη
 - όεις άστερόεις < άστήρ
 - (ει)νός σκοτεινός < σκότος
 - λός φειδωλός < φειδώ
 - (η)λός άπατηλός < άπάτη
 - (α)λέος ρωμαλέος < ρώμη
 - ρός (-αρός, λιπαρός < λίπος,
 - ερός, -ηρός, δροσερός < δρόσος
 - υρός)
 - ώδης μανιώδης < μανία

β. χρόνο ή μέτρο

- (ι)αῖος μηνιαῖος < μήνη (= σελίνη)
- ήσιος ημερήσιος < ημέρα
- ινός έαρινός < έαρ

Ασκήσεις

1. Από τα παρακάτω ουσιαστικά να σχηματίσετε επίθετα που δηλώνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο:

- όδύνη > _____
- τύχη > _____
- θέρος > _____
- φλόξ (γεν. φλογός) > _____
- έτος > _____
- φθόνος > _____

2. Να αντιστοιχίσετε τα επίθετα (στήλη Α') με τις έννοιες που αυτά δηλώνουν (στήλη Β'). Στη συνέχεια να γράψετε από ποια ουσιαστικά της α.ε. παράγονται:

Α'	Β'
1. ξύλινος	
2. μάχιμος	α. ύλη ή χρώμα
3. χαρίεις	β. αυτός που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει
4. ήθικός	η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό
5. μολύβδινος	γ. κατάλληλος για εκείνο που δηλώνει
6. έχθρός	η πρωτότυπη λέξη
7. σθεναρός	δ. πλησμονή
8. πειναλέος	ε. χρόνος ή μέτρο
9. μανικός	
10. μεσημβρινός	

Απαρέμφατα και μετοχές ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Εκτός από τις εγκλίσεις, το ρήμα σχηματίζει δύο **ονοματικούς τύπους**, το **απαρέμφατο** και τη **μετοχή**.

α. Το απαρέμφατο

Το απαρέμφατο λέγεται έτσι, γιατί η κατάληξη του **δε δηλώνει συγκεκριμένο πρόσωπο του λόγου** (στερητικό $\acute{\alpha}$ - + *παρεμφαίνω*). Είναι άκλιτος ρηματικός τύπος που, όταν είναι έναρθρο, ισοδυναμεί με αφηρημένο ουσιαστικό (βλ. παρακάτω στη Σύνταξη).

- **Καταλήξεις απαρεμφάτων βαρύτονων ρημάτων στην ενεργητική φωνή**

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
φωνεντόληκτα	-ειν τοξεύειν	-σειν τοξεύσειν	-σαι τοξεύσαι	-κέναι τετοξευκέναι
ουρανικόληκτα	-ειν πράττειν	-ξειν πράξειν	-ξαι πράξαι	-χέναι πεπραχέναι
χειλικόληκτα	-ειν γράφειν	-ψειν γράψειν	-ψαι γράψαι	-φέναι γεγραφέναι
οδοντικόληκτα	-ειν πείθειν	-σειν πείσειν	-σαι πείσαι	-κέναι πεπεικέναι

➔ Παρατηρήσεις

1. Το απαρέμφατο του **αορίστου δεν παίρνει αύξηση** (όπως και οι εγκλίσεις του ίδιου χρόνου πλην της οριστικής).
2. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**, π.χ. *βε-βουλευκέναι*, *τε-θανυμακέναι*, *ἐ-σκευακέναι*.
3. Το απαρέμφατο ενεστώτα του ρ. *εἰμί* είναι: **εἶναι**.

β. Η μετοχή

Η μετοχή είναι ρηματικό επίθετο που παρουσιάζει **τρία γένη** και αντίστοιχα **τρεις καταλήξεις** (τριγενές και τρικατάληκτο).

• Καταλήξεις μετοχών βαρύτονων ρημάτων στην ενεργητική φωνή.

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
φωνηεντόληκτα	-ων, -ουσα, -ον ὁ τοξεύ-ων, ἡ τοξεύ-ουσα τὸ τοξεῦ-ον	-σων, -σουσα, -σον ὁ τοξεύ-σων ἡ τοξεύ-σουσα τὸ τοξεῦ-σον	-σας, -σασα, -σαν ὁ τοξεύ-σας ἡ τοξεύ-σασα τὸ τοξεῦ-σαν	-κώς, -κυῖα, -κός ὁ τετοξευ-κώς ἡ τετοξευ-κυῖα τὸ τετοξευ-κός
ουρανικόληκτα	-ων, -ουσα, -ον ὁ πράττων ἡ πράττουσα τὸ πράττων	-ξων, -ξουσα, -ξον ὁ πράξων ἡ πράξουσα τὸ πράξων	-ξας, -ξασα, -ξαν ὁ πράξας ἡ πράξασα τὸ πράξαν	-χώς, -χυῖα, -χός ὁ πεπραχώς ἡ πεπραχυῖα τὸ πεπραχός
χειλικόληκτα	-ων, -ουσα, -ον ὁ γράφων ἡ γράφουσα τὸ γράφον	-πων, -πουσα, -πον ὁ γράφων ἡ γράφουσα τὸ γράφον	-ψας, -ψασα, -ψαν ὁ γράψας ἡ γράψασα τὸ γράψαν	-φώς, -φυῖα, -φός ὁ γεγραφώς ἡ γεγραφυῖα τὸ γεγραφός
οδοντικόληκτα	-ων, -ουσα, -ον ὁ πείθων ἡ πείθουσα τὸ πείθον	-σων, -σουσα, -σον ὁ πείσων ἡ πείσουσα τὸ πείσον	-σας, -σασα, -σαν ὁ πείσας ἡ πείσασα τὸ πείσαν	-κώς, -κυῖα, -κός ὁ πεπεικώς ἡ πεπεικυῖα τὸ πεπεικός

➔ Παρατηρήσεις

1. Η μετοχή του αορίστου **δεν παίρνει αύξηση**.
2. Η μετοχή του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**, π.χ. ὁ ἔσκευακώς, ἡ ἔσκευακυῖα, τὸ ἔσκευακός.
3. Η μετοχή ενεστώτα του ρ. *εἰμί* είναι: **ᾶν, οὔσα, ὄν**.
4. Το **αρσενικό** και **ουδέτερο** γένος των μετοχών όλων των χρόνων της ενεργητικής φωνής κλίνονται σύμφωνα με τη **γ' κλίση**, ενώ το **θηλυκό** σύμφωνα με τα θηλυκά σε **-α** της **α' κλίσης**.

Γ2. Σύνταξη

1. Το απαρέμφατο

Η ονοματική φύση του απαρεμφάτου φαίνεται από το ότι μπορεί να έχει άρθρο (ουδετέρου γένους, ενικού αριθμού) σε όλες τις πτώσεις, π.χ. τὸ πράττειν, τοῦ πράττειν. Λέγεται τότε **ἐναρθρο απαρέμφατο** και παρουσιάζει τις συντακτικές χρήσεις ενός ουσιαστικού (δέχεται ἄρνηση *μή*), π.χ. Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν (το ἐναρθρο απαρέμφατο τὸ λακωνίζειν εἶναι υποκείμενο του ρήματος ἐστὶ).

Το **ἀναρθρο απαρέμφατο** (ειδικό και τελικό) εἶναι πιο συχνό και έχει πολλές συντακτικές χρήσεις, οι κυριότερες από τις οποίες εἶναι: **αντικείμενο** σε προσωπικά ρήματα και **υποκείμενο** σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις.

Είδος	
<p>Ειδικό:</p> <ul style="list-style-type: none"> • μεταφράζεται με τις λέξεις «ότι», «πως», • εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν «λέω», «νομίζω», «γνωρίζω», «αντιλαμβάνομαι» κ.ά., • δέχεται άρνηση <i>οὐ</i>: <i>Ἐκείνους λύειν φημί τὴν εἰρήνην.</i> 	<p>Τελικό:</p> <ul style="list-style-type: none"> • μεταφράζεται με τη λέξη «να», • εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν «θέλω», «μπορώ», «προτρέπω», «απαγορεύω» κ.ά., • δέχεται άρνηση <i>μή</i>: <i>Τὰς συνθήκας λύειν ἐπιχειροῦσιν.</i>
Βασικές συντακτικές χρήσεις	
<ul style="list-style-type: none"> • Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα, δηλ. ρήματα που κλίνονται σε όλα τα πρόσωπα και έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. <i>Ἔφησε δώσειν ἐγγυητὴν ἓνα τῶν φίλων.</i> • Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα, δηλ. ρήματα που απαντούν μόνο στο γ' εν. πρόσωπο και δεν έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Είναι παρόμοια με τα ν.ε. «πρέπει», «λέγεται», «ενδέχεται» κ.ά.: συνηθέστερα στην α.ε. είναι τα <i>δει</i>, <i>χρή</i> (= πρέπει), <i>προσῆκει</i> (= αρμόζει). Την ίδια συντακτική θέση παίρνει το απαρέμφατο και με απρόσωπες εκφράσεις, δηλ. φράσεις που αποτελούνται από ένα επίθετο ή ένα επίρρημα και το γ' ενικό πρόσωπο των ρημάτων <i>εἰμι</i> και <i>ἔχω</i>, π.χ. <i>δίκαιόν ἐστι</i> (= είναι δίκαιο / είναι σωστό), <i>καλόν ἐστι</i> (= είναι όμορφο / είναι καλό), <i>καλῶς ἔχει</i> (= καλόν ἐστι): <i>Προσῆκει ὑμῖν τοὺς προγόνους μιμεῖσθαι.</i> <i>Δίκαιόν ἐστιν ὑπὲρ μεγάλων ἐγκλημάτων δεινὰς ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας.</i> 	

2. Η μετοχή

Οι μετοχές, ανάλογα με τη συντακτική τους λειτουργία, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: **επιθετικές, κατηγορηματικές, επιρρηματικές**.

Επιθετική

- Μεταφράζεται ως αναφορική πρόταση με τις λέξεις «**που**», «**ο οποίος**». Συνήθως είναι έναρθρη.
- Συντακτικά καταλαμβάνει θέσεις ουσιαστικών και επιθέτων. *Ὁ φεύγων πόνους φεύγει τιμάς* (= αυτός που αποφεύγει τους κόπους αποφεύγει και τις τιμές).

Κατηγορηματική

- Μεταφράζεται με τις λέξεις «**να**», «**ότι**» και (σπανιότερα, όταν εξαρτάται από ρήμα ψυχικού πάθους) «**που**».
- Εξαρτάται συνήθως από ρ. συνδετικά, γνωστικά, αισθητικά, έναρξης, λήξης, ψυχικού πάθους. *Ἐμοὶ χαρίζου ἀποκρινόμενος* (= Κάνε μου τη χάρη να μου απαντήσεις).

Επιρρηματική

Λειτουργεί ως **επίρρημα**. Μπορεί να είναι:

- **τροπική** [μτφρ. με ν.ε. μετοχή (-ντας), «με το να»]
Ἦλθεν ἔχων (= έχοντας) *ὀλίγας ναῦς.*
- **χρονική** (μτφρ. «όταν», «αφού», «ενώ»)
Οὗτος τοσαῦτα εἰπὼν (= αφού είπε) *ἀπῆλθεν.*
- **αιτιολογική** (μτφρ. «επειδή», «αφού», «εφόσον»)
Κινδυνεύσαντες (= επειδή κινδύνευσαν) *ἠττηθῆναι ἀπεχώρησαν.*
- **τελική** (μτφρ. «για να», δηλώνει σκοπό και βρίσκεται σε χρόνο μέλλοντα)
Τοῦτο λέγων (= για να πω) *ἔρχομαι.*
- **υποθετική** (μτφρ. «αν»)
Ταῦτα ποιοῦντες (= αν κάνετε) *τὰ δίκαια ψηφιεῖσθε.*
- **εναντιωματική** (μτφρ. «αν και», «μολονότι»)
Ὀλίγοι ὄντες (= αν και ήταν) *ἐνίκησαν.*

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε τα απαρέμφατα ε.φ. του κειμένου της Ενότητας και να αναγνωρίσετε τον χρόνο και το είδος τους.
2. Να σχηματίσετε τα απαρέμφατα και τις μετοχές (και στα τρία γένη) όλων των χρόνων των παρακάτω ρημάτων: *ἐπιβουλεύω, φυλάττω, θαυμάζω*.
3. Να κλίνετε το θηλυκό γένος της μετοχής ενεστώτα του ρ. *ἐπιβουλεύω*, της μετοχής μέλλοντα του ρ. *φυλάττω* και της μετοχής αορίστου του ρ. *θαυμάζω*.
4. Να εντοπίσετε τις μετοχές στις παρακάτω φράσεις και να προσδιορίσετε το είδος τους:
 - α. Ταῦτα πράξας ἐκείνους εὐδαίμονας ποιήσεις.
 - β. Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς ἀρετὴν μακρὰ ἐστὶ.
 - γ. Ἐγὼ πειράσομαί σε διδάσκειν ὅτι ἀληθῆ λέγω, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὄψεως.
 - δ. Χαίρουσι περὶ τῶν ἄλλων κακῶς λέγοντες.
 - ε. Τριήρεις ἐξέπεμπον ὡς γῆς καὶ θαλάττης ἄρξοντες.
5. Να εντοπίσετε τα απαρέμφατα στις παρακάτω φράσεις, να προσδιορίσετε το είδος τους και να τα μεταφέρετε στους άλλους χρόνους:
 - α. Τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ῥαδίως καθορῶσιν (= κοιτάζουν), εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν.
 - β. Κίμων ἠνάγκασε τὸν βασιλέα συνάψαι μάχην.
 - γ. Οὗτος οἶεται (= νομίζει) δίκαια πράττειν.
 - δ. Ἀπὸ Κνίδου μέχρι Σινώπης Ἕλληνες τὴν Ἀσίαν παροικοῦσιν, οὓς (= τους οποίους) οὐ δεῖ πείθειν, ἀλλὰ μὴ κωλύειν (= να μην εμποδίζουμε) τοῦ πολέμου.
 - ε. Σωκράτης βούλεται (= θέλει) διδάσκειν τοὺς συνόντας (= στους μαθητές του) τὴν ἀρετήν.

6. Συμπληρώνοντας τα ζητούμενα στα τετραγωνίδια θα σχηματίσετε στην ἐγχρωμ στήλη μια λέξη που σημαίνει στην α.ε. τη «φυλακή»:

- α. απαρ. μέλλ. ρ. λύω
- β. απαρ. αορ. ρ. ῥάπτω
- γ. απαρ. παρακ. ρ. πράττω
- δ. ονομ. εν. θηλ. μτχ. παρακ. ρ. κόπτω
- ε. γεν. εν. αρσ. μτχ. ενεστ. ρ. ῥίπτω
- στ. γεν. εν. θηλ. μτχ. αορ. ρ. πείθω

α.											
β.											
γ.											
δ.											
ε.											
στ.											

7. Να εντοπίσετε στο παρακάτω κείμενο τις μετοχές και τα απαρέμφατα ε.φ. και να αναγνωρίσετε το είδος τους.

Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι (= οι γεροντότεροι από τους αρχηγούς των φυλών) καταμαθόντες (= αφού εξέταζαν) τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐπαγὲς εἶη (= αν ήταν αρτιμελές) καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον.

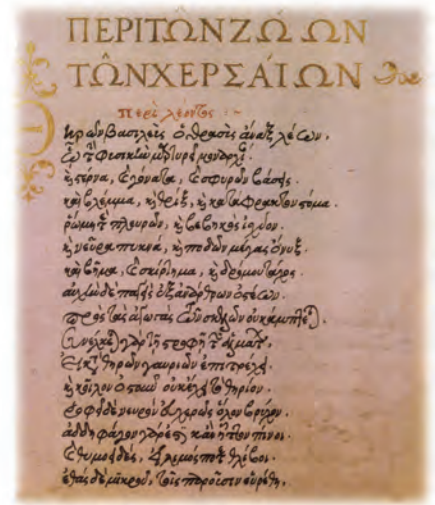
Πλούταρχος, Λυκοῦργος 16.1

Πρὸς δὲ τὸν φίλον ἔχειν ὥσπερ πρὸς αὐτὸν
(ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός)

Ἀριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια 1166a 31

Στον φίλο να συμπεριφέρεσαι ὅπως στον εαυτό σου
(γιατί ο φίλος είναι ένας άλλος σου εαυτός).

Εικόνα από χειρόγραφο του Αγγέλου Βεργικίου για το Περί ζώων ιδιότητος του Μ. Φιλί (Βοδλιανή Βιβλιοθήκη της Οξφόρδης)

Ένα άδικο παράπονο

Α. Κείμενο

Ο μύθος του Αισώπου που θα μελετήσετε παρουσιάζει με χιουμοριστικό τρόπο πώς ένα μεγαλύτερο σε μέγεθος και ανώτερο σε μυϊκή δύναμη ον μπορεί να ηττηθεί από έναν αμελητέο στην όψη και ανίσχυρο φαινομενικά αντίπαλο.

Λέων κατεμέμφετο Προμηθέα πολλάκις, ὅτι μέγαν αὐτὸν ἔπλασεν καὶ καλὸν καὶ τῶν ἄλλων θηρίων δυνατώτερον «τοιούτος δὲ ὦν», ἔφασκε, «τὸν ἀλεκτρούνα φοβοῦμαι». Καὶ ὁ Προμηθεὺς ἔφη: «Τί με μάτην αἰτιᾷ; Τὰ γὰρ ἐμὰ πάντα ἔχεις, ὅσα πλάττειν ἐδύναμιν ἡ δέ σου ψυχὴ πρὸς τοῦτο μόνον μαλθακὴ ἐστὶ». Ἦκλαιεν οὖν ἑαυτὸν ὁ λέων καὶ τῆς δειλίας κατεμέμφετο καὶ τέλος ἀποθανεῖν ἤθελεν. Οὕτω δὲ γνώμης ἔχων ἐλέφαντι περιτυγχάνει καὶ ὀρῶν διαπαντὸς τὰ ὦτα κινοῦντα, «Τί πάσχεις», ἔφη, καὶ τί ποτε οὐδὲ μικρὸν ἀτρεμεῖ σου τὸ οὖς;» Καὶ ὁ ἐλέφας κατὰ τύχην περιπτάντος αὐτῷ κώνωπος, «Ὁρᾷς», ἔφη, τοῦτο τὸ βραχύ, τὸ βομβοῦν; Ἦν εἰσδύνη μου τῇ τῆς ἀκοῆς ὁδῷ, τέθνηκα». Καὶ ὁ λέων, «Τί οὖν ἔτι ἀποθνήσκεις», ἔφη, «με δεῖ τοσοῦτον ὄντα καὶ ἐλέφαντος εὐτυχέστερον, ὅσον κρεῖττων κώνωπος ὁ ἀλεκτροῦν;»

Μύθος του Αισώπου (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

κατεμέμεφτο (οριστ. παρατ. ρ. καταμέμομαι)
 ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν
 τοιοῦτος δὲ ὢν (επιρρ. εναντ. μτχ.)
 ἔφασκε
 ὁ ἀλεκτροῶν
 τί με μάτην αἰτιᾶ (β' εν. οριστ. ενεστ.
 ρ. αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι);
 τὰ γὰρ ἐμά (κπητ. αντων.) πάντα ἔχεις, ὅσα
 πλάττειν ἐδυνάμην
 πρὸς τοῦτο μόνον μαλθακή ἐστι
 ἔκλαιεν ἑαυτὸν
 τέλος
 οὔτω δὲ γνώμης ἔχων ἐλέφαντι περιτυγχάνει και
 ὀρῶν (μτχ. ενεστ. ρ. ὀράω, ὀρῶ) διαπαντὸς τὰ ὦτα
 (ουσ.τὸ οὔς) κινούντα (μτχ. ενεστ. ρ. κινέω, κινῶ)...
 ἔφη
 πάσχω
 τί ποτε οὐδὲ μικρὸν ἀτρεμεῖ (οριστ. ενεστ.
 ρ. ἀτρεμέω, ἀτρεμῶ) σου τὸ οὔς;
 κατὰ τύχην περιπτάντος (μτχ. αορ. ρ. περιπέτομαι)
 αὐτῷ κώνωπος
 ὁ βραχύς, ἡ βραχεῖα, τὸ βραχύ
 τὸ βομβοῦν (μτχ. ενεστ. ρ. βομβέω, βομβῶ)
 ἦν εἰσδύνη (υποστ. ενεστ. ρ. εἰσδύνω) μου τῆ τῆς
 ἀκοῆς ὁδῶ
 τέθνηκα (οριστ. παρακ. ρ. θνήσκω)
 τί οὖν ἔτι ἀποθνήσκειν με δεῖ τοσοῦτον ὄντα
 και ἐλέφαντος εὐτυχέστερον;
 ὅσον κρείττων (συγκρ. βαθμ. επιθ. ἀγαθός) κώνωπος
 (β' ὀρος σύγκρισης) ὁ ἀλεκτροῶν

κατηγορούσε (πβ. ν.ε.: μομφή, μεμπτός, αξιόμεμπτος)
 ὁμορφος
 παρόλο που είμαι τέτοιος
 ἔλεγε (πβ. ν.ε.: αποφαιτικός, αντιφατικός)
 ο πετεινός
 γιατί με κατηγορεῖς άδικα; (πβ. ν.ε.: αιτίαση, αναίτιος,
 αιτιώδης)
 γιατί ἔχεις όλα τα δικά μου, ὅσα μπορούσα να δημι-
 ουργήσω
 σε αυτό μόνο δειλιάζει
 ἔκλαιγε τον εαυτό του
 τελικά
 κι ενώ βρισκόταν σε αυτή την κατάσταση, συναντάει
 ἕναν ἐλέφαντα και βλέποντάς τον να κουνάει συνε-
 χῶς τα αυτιά του (πβ. ν.ε.: ωτορινολαρυγγολόγος)...
 εἶπε
 παθαίνω
 γιατί επιτέλους δε μένει ακίνητο ούτε για λίγο το αυτί
 σου; (πβ. ν.ε.: τρεμούλα, τρόμος)
 καθώς ένα κουνούπι πέταξε τυχαία γύρω του (πβ.
 ν.ε.: πτήση, πτητικός)
 ο κοντός, ο μικρός
 που βουίζει (πβ. ν.ε.: βόμβος, βομβητής, βόμβα)
 αν μπει στο αυτί μου
 πεθαίνω, υποφέρω
 γιατί, λοιπόν, πρέπει πια να πεθάνω, αφού είμαι τόσο
 μεγάλος και πιο τυχερός από τον ἐλέφαντα;
 ὅσο δυνατότερος είναι ο πετεινός από το κουνούπι

Ερμηνευτικά σχόλια

Προμηθεύς: Τιτάνας ή γιος Τιτάνα, ευεργέτης και, κατά άλλη εκδοχή, δημιουργός του ανθρώπινου γένους. Όταν οι θεοί έπλασαν τα ζώα και τον άνθρωπο, ανέθεσαν στον Προμηθεά και τον Επιμηθεά να τα εξοπλίσουν με τα κατάλληλα εφόδια. Ο Επιμηθεύς επέδειξε απερισκεψία κατά τη διαδικασία αυτή και, όταν αργότερα ήρθε ο Προμηθεύς να επιθεωρήσει το έργο του, βρήκε τον άνθρωπο γυμνό και ανυπεράσπιστο. Τότε αναγκάστηκε να κλέψει από την Αθηνά και τον Ηφαιστο τη φωτιά και τις σχετικές με αυτήν τεχνικές γνώσεις και προίκισε με αυτές τον άνθρωπο, σώζοντάς τον έτσι από τον αφανισμό (βλ. Πλάτων, *Πρωταγόρας* 320d-322a). Ο μύθος του Αισώπου που διαβάσατε ακολουθεί την άλλη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία ο Προμηθεύς υπήρξε ο δημιουργός του ανθρώπινου γένους και των ζώων· έπλασε τον άνθρωπο από πηλό και φωτιά με τη βοήθεια της Αθηνάς και γέννησε με την Πανδώρα τον Δευκαλίωνα, τον γενάρχη των ανθρώπων.

Ο Προμηθεύς τιμωρείται για την ευεργεσία του προς τους ανθρώπους (6ος αι. π.Χ. Μουσείο Βατικανού)

Ερωτήσεις

1. Για ποιον λόγο κατηγορούσε τον Προμηθέα το λιοντάρι και πώς απάντησε εκείνος;
2. Γιατί ο ελέφαντας φοβόταν το κουνούπι;
3. Ποιο συμπέρασμα έβγαλε το λιοντάρι από όσα του είπε ο ελέφαντας; Ποιο νομίζετε ότι είναι το επιμύθιο (συμπέρασμα, δίδαγμα) της ιστορίας που διαβάσατε;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἄρχω [= αρχίζω, κυβερνώ, είμαι αρχηγός]

θ. **ἀρχ-**

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο **ἄρχεται**]

Αρχαία Ελληνική

Αρχαία/Νέα Ελληνική

Νέα Ελληνική

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	ὁ ἀρχός [= ο αρχηγός] ἀρχεύω [= είμαι αρχηγός]	ἡ ἀρχή ὁ ἄρχων (-οντας) ἀρχίζω ἀρχικός ἀρχαῖος ἡ ἀρχαιότης (-τητα) ἀρχαϊκός ἀρχαῖζω [= μιμούμαι τον τρόπο των αρχαίων] τὸ ἀρχεῖον (-ο)	αρχάριος αρχονταρῖκι [= χώρος μοναστηριού για την περιποίηση των επισκεπτών] αρχοντιά αρχοντικός
	σύνθετα	ὁ ἀρχιθεωρός [= ο αρχηγός] ἀρχέχορος [= ο πρώτος του χορού] ἀρχέκακος [= ο πρώτος αίτιος του κακού] ἀρχηγετῶ [= ξεκινώ] ὁ πείθαρχος [= υπάκουος] ἐξάρχω [= αρχίζω κάτι] ἡ τριηραρχία	ὁ ἀρχηγός ὁ ἀρχάγγελος ἀρχέγονος [= αυτός που υπάρχει από την εμφάνιση του όντος, πρώτος] τὸ ἀρχέτυπον (-ο) [= πρωτότυπο] ὁ ἀρχιερεύς (-έας) ὁ ἀρχιτέκτων (-οντας) ἡ ἀρχαιολογία ἡ ἀρχαιρεσία [= εκλογή αρχόντων] ἀρχαιοπρεπής ὑπάρχω ὁ ἐξάρχος [= (α.ε.) αρχηγός, (ν.ε.) εκκλησιαστικός αντιπρόσωπος] ἡ μοναρχία ὁ δήμαρχος ὁ φρούραρχος ἄναρχος ὁ γενάρχης [= ο προπάτωρ] ὁ γυμνασιάρχης ἡ πειθαρχία ὁ πατριάρχης	αρχηγείο αρχοντοχωριάτης αρχοντόσπιτο αρχιμηνιά αρχιπέλαγος αρχιστράτηγος αρχαιογνωσία αρχαιοελληνικός αρχαιοκάπηλος αρχαιοδίφης αρχαιομαθής αρχαιοθετώ πλοίαρχος εργοστασιάρχης θιασάρχης λυκειάρχης οικογενειάρχης ποιμενάρχης φρουδάρχης εξαρχής

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της ν.ε. που δίνονται στη στήλη Α' με αυτές της στήλης Β' και να σχηματίσετε αποδεκτές φράσεις:

A'	B'
1. έξαρχος	α. ύφος
2. άναρχος	β. Αρχιερέυς
3. αρχαιοπρεπής	γ. ένστικτο
4. αρχαιολογικός	δ. πειθαρχία
5. στρατιωτικός	ε. Θεός
6. Μέγας	στ. Πανάγιος Τάφος
7. αρχέγονος	ζ. εύρημα

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με λέξεις της ν.ε. ετυμολογικώς συγγενείς με εκείνες του Λεξιλογικού Πίνακα:

ουσιαστικό	ουσιαστικό	επίθετο
ο δήμαρχος	η	
ο	η μοναρχία	
ο έξαρχος		
ο πατριάρχης	η	
	η πειθαρχία	
ο αρχηγός		
ο άναρχος	η	

3. Να χρησιμοποιήσετε τις παρακάτω λέξεις / φράσεις σε προτάσεις της ν.ε., ώστε να αναδειχθεί η διαφορά στη σημασία τους:

- α. κατ' αρχάς
- β. κατ' αρχήν
- γ. αρχικά

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (α' μέρος)

Επίθετα παράγωγα από ρήματα είναι:

κυρίως ρηματικά επίθετα
με καταλήξεις -τέος, -τος

άλλα επίθετα παράγωγα
από ρήματα

Στον πίνακα που ακολουθεί εξετάζονται τα κυρίως ρηματικά επίθετα.

Σημαίνουν:	
ρηματικά επίθετα σε -τος	• ό,τι και η μετοχή παθητικού παρακειμένου του ρήματος από το οποίο παράγονται. γράφω > γραπτός (= γραμμένος)
	• εκείνον που μπορεί να πάθει ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται. άπτομαι > άπτός (= αυτός που μπορεί να δεχτεί το άγγιγμα κάποιου)
	• εκείνον που αξίζει να πάθει ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται. θαυμάζω > θαυμαστός
	• ό,τι και η (ενεργητική ή παθητική) μετοχή ενεστώτα ή αορίστου του ρήματος από το οποίο παράγονται. θνήσκω > θνητός (= ό θνήσκων), πράττω > άπρακτος (= αυτός που δεν έπραξε)
ρηματικά επίθετα σε -τέος	• εκείνον που πρέπει να πάθει ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται. γράφω > γραπτέος (= αυτός που πρέπει να γραφεί)

➔ Παρατήρηση

Τα κυρίως ρηματικά επίθετα γενικά είναι **δευτερόκλιτα τρικατάληκτα** π.χ. λυτός, λυτή, λυτόν. Όμως τα **σύνθετα σε -τος** είναι (προσπαροξύτονα) δικατάληκτα, π.χ. ό/ή άλυτος, τό άλυτον.

Ασκήσεις

1. Να δώσετε πέντε παραδείγματα ρηματικών επιθέτων της α.ε. που χρησιμοποιούνται και στη ν.ε.
2. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα από τα παρακάτω ρήματα που να φανερώνουν αυτόν που μπορεί ή αξίζει να πάθει ό,τι δηλώνει το ρήμα:
 αγαπάω, αγαπῶ > _____
 βαίνω (θ. βα-) > _____
 σέβομαι > _____
 όρώ, όρῶ > _____
3. Να σχηματίσετε ρηματικά επίθετα σε -τος από τα παρακάτω ρήματα:
 πλέκω > _____
 γιγνώσκω (θ. γνω-σ-) > _____
 ρέω (θ. ρυ-) > _____
 καλέω, καλῶ (θ. κλη-) > _____
4. Να γράψετε από ποια ρήματα παράγονται και τι σημαίνουν τα επίθετα:
 διδακτέον < _____
 έπιτρεπτέον < _____
 θεραπευτέος < _____
 λεκτέος < _____
 νομιστέος < _____

1. Γ' κλίση ουσιαστικών

α. Ακατάληκτα διπλόθεμα οδοντικόληκτα σε -ων (γεν. -οντος)

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ γέρον	οἱ γέροντες
γεν.	τοῦ γέροντος	τῶν γερόντων
δοτ.	τῷ γέροντι	τοῖς γέρουσι (<γέροντ-σι)
αιτ.	τὸν γέροντα	τοὺς γέροντας
κλιτ.	(ῶ) γέρον	(ῶ) γέροντες

➔ Παρατηρήσεις

1. Η κλιτική ενικού σχηματίζεται **χωρίς κατάληξη** από το ασθενές (βραχύ) θέμα. Το **-τ-** αποβάλλεται, επειδή στην Αρχαία Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα -ν, -ρ, -ς.
2. Σύμφωνα με τα ουσιαστικά αυτά κλίνεται το **αρσενικό γένος των μετοχών ενεστώτα του ρ. εἰμί (ῶν, οὔσα, ὄν) και των βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής φωνής (λύων, λύουσα, λῦον)**, καθώς και το **αρσενικό γένος της μετοχής μέλλοντα των βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής φωνής (λύσων, λύσουσα, λῦσον)**. Όμως οι μετοχές σχηματίζουν την κλιτική ενικού όμοια με την ονομαστική (ῶν, λύων, λύσων).

β. Καταληκτικά μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -ας (γεν. -αντος)

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	ὁ γίγας	ὁ ἀνδριάς	οἱ γίγαντες	οἱ ἀνδριάντες
γεν.	τοῦ γίγαντος	τοῦ ἀνδριάντος	τῶν γιγάντων	τῶν ἀνδριάντων
δοτ.	τῷ γίγαντι	τῷ ἀνδριάντι	τοῖς γίγασι (<γίγαντ-σι)	τοῖς ἀνδριᾶσι (<ἀνδριάντ-σι)
αιτ.	τὸν γίγαντα	τὸν ἀνδριάντα	τοὺς γίγαντας	τοὺς ἀνδριάντας
κλιτ.	(ῶ) γίγαν	(ῶ) ἀνδριάς	(ῶ) γίγαντες	(ῶ) ἀνδριάντες

➔ Παρατηρήσεις

1. Η κλιτική ενικού στα βαρύτονα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας είναι **ακατάληκτα (γίγαν)**. Το **-τ-** αποβάλλεται, επειδή στην Αρχαία Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα -ν, -ρ, -ς.
2. Η κλιτική ενικού στα **οξύτονα** ουσιαστικά αυτής της τάξης είναι **όμοια με την ονομαστική (ἀνδριάς)**.
3. Σύμφωνα με τα ουσιαστικά αυτά κλίνεται το **αρσενικό γένος της μετοχής αορίστου των βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής φωνής (λύσας, λύσασα, λῦσαν)**. Όμως η μετοχή σχηματίζει την κλιτική ενικού **όμοια με την ονομαστική (λύσας)**.

2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Στη μέση φωνή το α' ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα (όπως και στη ν.ε.) και του μέλλοντα λήγουν σε **-μαι**. Οι καταλήξεις της οριστικής ενεστώτα της μ.φ. στην α.ε. είναι περίπου οι ίδιες με τη ν.ε. (εκτός από το β' ενικό πρόσωπο).

Ο **μέλλοντας** έχει τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα, μόνο που προστίθεται, όπως και στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 5), ο **χρονικός χαρακτήρας -σ-** πριν από τις καταλήξεις.

▶ Να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους της δεύτερης στήλης του πίνακα:

οριστική ενεστώτα	οριστική μέλλοντα
βουλεύ-ομαι	βουλευ-σ-_____
βουλεύ-η (ή -ει)	βουλευ-σ-_____ (ή _____)
βουλεύ-εται	βουλευ-σ-_____
βουλευ-όμεθα	βουλευ-σ-_____
βουλεύ-εσθε	βουλευ-σ-_____
βουλεύ-ονται	βουλευ-σ-_____

➔ Παρατηρήσεις

1. Η μέση φωνή του ενεστώτα και του μέλλοντα στην α.ε. δηλώνουν τόσο τη **μέση** όσο και την **παθητική διάθεση**. Στην α.ε. η μέση διάθεση δε δηλώνει απλώς ότι το υποκείμενο ενεργεί και ότι η ενέργεια γυρίζει στον εαυτό του (όπως στη ν.ε., π.χ. ντύνομαι), αλλά και ότι το υποκείμενο **ενεργεί με αυξημένη προσωπική συμμετοχή ή ιδιαίτερο ενδιαφέρον** για την ενέργειά του αυτή. Έτσι, πολλές φορές τύποι μέσης φωνής ενεστώτα και μέλλοντα αποδίδονται στη ν.ε. ενεργητικά:

Οἱ Ἀθηναῖοι λύονται τὰς σπονδάς (= οι Αθηναίοι **παραβιάζουν** τη συνθήκη) *καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν* (= **προτιμούν** περισσότερο έτσι να κερδίζουν).

Ὁ παῖς λούεται.

2. Για τα **αφωρόληκτα ρήματα** ισχύουν όσα γνωρίζετε σχετικά με τον σχηματισμό της οριστικής του μέλλοντα της ενεργητικής φωνής.

▶ Να συμπληρώσετε τον μέλλοντα των παρακάτω ρημάτων:

ουρανικόληκτα	χειλικόληκτα	οδοντικόληκτα
- _____ ομαι	- _____ ομαι	- _____ ομαι
πρά _____ (ρ. πράττομαι)	γρά _____ (ρ. γράφομαι)	πεί _____ (ρ. πείθομαι)

3. Οριστική μέλλοντα ρήματος εἰμί

Ο μέλλοντας του ρ. *εἰμί* στην οριστική είναι **ἔσομαι** και παρουσιάζει τις ίδιες καταλήξεις με τον **ενεστώτα** και τον **μέλλοντα μ.φ.** των βαρύτονων ρημάτων.

▶ Να συμπληρώσετε στον πίνακα που ακολουθεί τα πρόσωπα που λείπουν:

ἔσομαι

ἔσται

Ασκήσεις

1. Να εντάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά στις κατηγορίες ουσιαστικών της γ' κλίσης και στη συνέχεια να τα κλίνετε: ὁ λέων, ὁ ἐλέφας.
2. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται:
ὁ δράκων _____ (γεν. πληθ.), ὁ ἀδάμας _____ (αιτ. πληθ.), ὁ Ξενοφῶν _____ (αιτ. εν.), ὁ Αἴας _____ (κλιτ. εν.), ὁ ἰμάς _____ (δοτ. πληθ.).
3. Να κλίνετε στον χρόνο που βρίσκονται τους ρηματικούς τύπους: γίγνομαι, ἄρξομαι, πείσομαι, βλάπτομαι.
4. Να σχηματίσετε τις μετοχές ενεργητικής φωνής και να κλίνετε το αρσενικό γένος των μετοχών του ενεστώτα, του μέλλοντα και του αορίστου του ρ. θαυμάζω.
5. Να μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα μέσης φωνής όσα από τα παρακάτω ρήματα βρίσκονται στον μέλλοντα και το αντίστροφο: ἀποτρέπεσθε, ἀντιπασσόμεθα, φυλάττονται, παιδεύσεται, κόψη, πραξόμεθα.
6. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον άλλο αριθμό:
α. Ἐπεκέρυξε καὶ ζημίαν (= τιμωρία) αὐτοῖς καὶ τοῖς θεράπουσι.
β. Τοῦ ἐλέφαντος τὴν τίγριν ἀλκιμωτέραν (= πιο δυνατή) οὔτοι ἄγουσι (= θεωρούν).
7. Να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο οριστικής μέλλοντα του ρ. εἰμί στα αποσπάσματα:
α. Ἐὰν κολάζητε τοὺς ἀδικούντας, _____ ὑμῖν οἱ νόμοι καλοὶ καὶ κύριοι.
β. Ἐδιδάχθη ὑπὸ τινων ὅτι διορύξας τὸν ἰσθμὸν (= εἰάν ανοίξει διώρυγα στον ἰσθμό) αἴτιος τοῦ κατακλυσθῆναι τὴν Αἴγυπτον.
γ. Σοῦ οὐδεὶς _____ δικαστὴς πικρότερος.
δ. Οὔτοι, φίλιοι μὲν ἦκοντες (= που ἔρχονται ως φίλοι) καὶ εἰρηνικὰ διαγγέλλοντες, σωτῆρες _____
8. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος στην οριστική του χρόνου που δίνεται στην παρένθεση:
α. Ἐγώ, ἔφη, _____ (παρασκευάζομαι, μέλλ.) πείθεσθαι τοῖς νόμοις.
β. Ὁ ἐρμηνεύς (= ο διερμηνέας) εἶπε περσιστί (= στην περσική γλώσσα) ὅτι παρὰ βασιλέως στρατιῶται _____ (πορεύομαι, μέλλ.) πρὸς τὸν σατράπην.
γ. Πατρὸς ὁ Κῦρος _____ (λέγομαι, ενεστ.) γενέσθαι Καμβύσου.
δ. Εἰς τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἡφαίστου οἴκημα τὸ κοινὸν Προμηθεὺς λαθῶν (= ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν προσοχή, κρυφά) _____ (εἰσέρχομαι, ενεστ.).
ε. Διαβεβηκόσι αὐτοῖς (= ὅταν αὐτοὶ εἶχαν διαβεῖ) πάλιν _____ (φαίνομαι, ενεστ.) Μιθραδάτης, ἔχων ἰππέας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας εἰς τετρακισχίλους.
9. Στο παρακάτω γνωμικό του Μενάνδρου να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο οριστικής μέλλοντα του ρ. εἰμί και να κλίνετε τις υπογραμμισμένες λέξεις:
Ἄν πάντα δουλεύειν ὁ δοῦλος μανθάνη, πονηρὸς _____. Μεταδίδου παρρησίας (= δίνε του ελευθερία λόγου), βελτίονα (= καλύτερο) αὐτὸν τοῦτο ποιήσει πολὺ.
10. Να μεταφέρετε στην α.ε. τις παρακάτω προτάσεις:
α. Εμεῖς θα εἴμαστε σύμμαχοι, ἐνὼ εσεῖς (= ὑμεῖς δέ) θα εἴστε ἐχθροί.
β. Οἱ Ἀθηναῖοι θα σκεφτοῦν (ρ. βουλευομαι) γιὰ τὴν εἰρήνη (περὶ + γενική).
γ. Εσεῖς πολεμάτε (ρ. μάχομαι) γιὰ τὴν πατρίδα (ὑπέρ + γενική).

Τρόπου καλοκαγαθίαν ὄρκου πιστοτέραν ἔχε

Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον 3.37.30

Τον χρηστό χαρακτήρα να εμπιστεύεσαι πιο πολύ και από τον ὄρκο.

Η Λητώ, μητέρα του Απόλλωνα και της Αρτεμις, κάθεται σε δίφρο, ενώ στηρίζεται σε μια φοινικιά, για να αντέξει τους πόνους της γέννας (επάνω όψη) (ερυθρόμορφη πυξίδα, 370 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Η μεταμόρφωση του Λευκίππου

Α. Κείμενο

Ο Αντωνίνος Λιβεράλις (πιθ. 2ος αι. μ.Χ.) έζησε στη Ρώμη και ασχολήθηκε με τη μυθογραφία. Στο έργο του *Μεταμορφώσεων Συναγωγή* καταγράφει σε πεζό λόγο μια σειρά μεταμορφώσεων ανθρώπων σε ζώα ή σε αντικείμενα. Μεταξύ αυτών παραδίδει και τον μύθο του Λευκίππου, που γεννήθηκε κορίτσι και χρειάστηκε θεϊκή παρέμβαση, για να μεταμορφωθεί σε αγόρι και να μη θανατωθεί από τον ίδιο τον πατέρα του.

Γαλάτεια ή Εύρυτιού του Σπάρτωνος συνεζύγη εν Φαιστῶ τῆς Κρήτης Λάμπρῳ τῷ Πανδίωνος, ἀνδρὶ τὰ μὲν εἰς γένος εὖ ἔχοντι, βίου δὲ ἐνδεεῖ. Οὗτος, ἐπειδὴ ἐγκύμων ἦν ἡ Γαλάτεια, πύξατο μὲν ἄρρενα γενέσθαι αὐτῷ παῖδα, προηγόρευσε δὲ τῇ γυναικί, ἂν γεννήσῃ κόρον, ἀφανίσαι. Τῇ δὲ Γαλατεία θυγάτηρ ἐγένετο. Καὶ κατοικτεῖρασα τὸ βρέφος καὶ τὴν ἐρημίαν τοῦ οἴκου λο-

γισαμένη ἐψεύσατο τὸν Λάμπρον ἄρρεν λέγουσα τεκεῖν καὶ ἐξέτρεφεν ὡς παῖδα κοῦρον ὀνομάσασα Λεύκιππον. Ἐπεὶ δὲ πύξετο ἡ κόρη καὶ ἐγένετο ἄφατόν τι κάλλος, δείσασα τὸν Λάμπρον ἡ Γαλάτεια, κατέφυγεν εἰς τὸ τῆς Λητοῦς ἱερὸν καὶ πλεῖστα τὴν θεὸν ἰκέτευσεν, εἴ πως αὐτῇ κόρος ἡ παῖς ἀντὶ θυγατρὸς δύναιτο γενέσθαι. Ἡ δὲ Λητώ συνεχῶς ὀδυρομένην καὶ ἰκετεύουσαν ᾠκτεῖρε τὴν Γαλάτειαν καὶ μετέβαλε τὴν φύσιν τῆς παιδὸς εἰς κόρον. Ταύτης ἔτι μέμνηται τῆς μεταβολῆς Φαίστιοι καὶ τὴν ἑορτὴν Ἐκδύσια καλοῦσιν, ἐπεὶ τὸν πέπλον ἡ παῖς ἐξέδυ.

Ἄντωνίνος Λιβεράλις, *Μεταμορφώσεων Συναγωγή* 17 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

<p>συνεζύγη (οριστ. παθ. αορ. β' ρ. <i>συνεζύγνυμαι</i>) <i>ἀνδρὶ τὰ μὲν εἰς γένος εὖ ἔχοντι, βίου δὲ ἐνδεεῖ</i> (δοτ. εν. αρσ. επιθ. <i>ὁ/ἡ ἐνδεής, τὸ ἐνδεές</i>) <i>ἐπειδὴ ἐγκύμων ἦν</i> <i>πύξατο</i> (οριστ. αορ. ρ. <i>εὐχομαι</i>) <i>ὁ/ἡ ἄρρην, τὸ ἄρρην</i> <i>γενέσθαι αὐτῷ παῖδα</i> <i>προαγορεύω</i> <i>κατοικτεῖρω</i> <i>ἡ ἐρημία</i> <i>λογίζομαι</i></p>	<p>παντρεύτηκε άντρα ευγενικής καταγωγής, αλλά φτωχό (πβ. ν.ε.: ένδεια, δέηση) όταν εγκυμονούσε (πβ. ν.ε.: έγκυος, εγκυμοσύνη) ευχήθηκε αρσενικός (πβ. ν.ε.: αρρενωπός) να αποκτήσει παιδί λέω εκ των προτέρων, προειδοποιώ λυπάμαι η μοναξιά, η ερήμωση (πβ. ν.ε.: ερημία, ερημίτης) υπολογίζω, σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: λογιστής, λογισμός, λογισμικό)</p>
<p><i>ἐπεύσατο</i> (οριστ. αορ. ρ. <i>ψεύδομαι</i>) <i>τεκεῖν</i> (απαρ. αορ. β' ρ. <i>τίκτω</i>) <i>ἐκτρέφω</i> <i>ὡς παῖδα κοῦρον</i> <i>πύξετο</i> (οριστ. παρατ. ρ. <i>αὔξομαι</i>) <i>ὁ/ἡ ἄφατος, τὸ ἄφατον</i></p>	<p>είπε ψέματα, ξεγέλασε ότι γέννησε (πβ. ν.ε.: τόκος, τοκετός, πρωτότοκος) ανατρέφω, μεγαλώνω (πβ. ν.ε.: εκτροφείο, εκτροφή) σαν γιο μεγάλωνε (πβ. ν.ε.: αύξηση, αυξητικός, επαύξηση) ανείπωτος, ανώτερος από κάθε περιγραφή (πβ. ν.ε.: αφασία, κατάφαση, αποφατικός)</p>
<p><i>δείσασα</i> (μτχ. αορ. ρ. <i>δέδοικα</i> και <i>δέδια</i>) <i>πλείστα τὴν θεὸν ἰκέτευεν</i> <i>εἰ πως αὐτῇ κόρος ἢ παῖς ἀντὶ θυγατρὸς</i> <i>δύναιτο γενέσθαι</i> <i>ὀδύρομαι</i> <i>ᾠκτεῖρε</i> [οριστ. αορ. ρ. <i>οἰκτ(ε)ίρω</i>]</p>	<p>επειδή φοβήθηκε ικέτευε θερμά τη θεά μήπως με κάποιο τρόπο μπορούσε το κορίτσι να γίνει γι' αυτήν αγόρι θρηνώ (πβ. ν.ε.: οδυρμός) λυπήθηκε, ευσπλαχνίστηκε (πβ. ν.ε.: οικτιρμός, οι- κτίρμων)</p>
<p><i>μέμνηνται</i> (οριστ. παρακ. ρ. <i>μιμνήσκομαι</i>) <i>ἐξέδυ</i> (οριστ. αορ. β' ρ. <i>ἐκδύομαι</i>) <i>τὸν πέπλον</i></p>	<p>ακόμα θυμούνται (πβ. ν.ε.: μνημοσύνη, αμνήμων) έβγαλε τον πέπλο, (μεταφορικά) απέβαλε τη γυναι- κεία φύση</p>

Ερμηνευτικά σχόλια

τὴν ἑορτὴν Ἐκδύσια: Γιορτή προς τιμὴν της Φυτίας Λητώς που τελούνταν στη Φαιστό της Κρήτης σε ανάμνηση της θαυμαστής μεταμόρφωσης του κοριτσιού σε άντρα χάρι στην παρέμβαση της Λητώς. Κατά τη διεξαγωγή της γιορτής οι μελλοντικοί κοιμόνταν μπροστά στο άγαλμα του Λευκίππου που είχε σπηθεί στο ιερό της θεάς. Κατόπιν είτε έγδυναν τελετουργικά το ξόανο του Λευκίππου είτε οι άντρες αντάλλασσαν τα ρούχα τους με τις υποψήφιες συζύγους τους. Σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, η γιορτή συνδεόταν με τη μετάβαση των νεαρών Κρητών από την παιδική στην ανδρική ηλικία. Οι έφηβοι (που ονομάζονταν και *έκδυόμενοι*) άφηναν τα παιδικά ρούχα τους, έπαιρναν τα όπλα τους και γίνονταν πολίτες.

ἐπεὶ τὸν πέπλον ἢ παῖς ἐξέδυ: Πέρα από την κυριολεκτική σημασία της (το κορίτσι έβγαλε από πάνω του τον κοριτσίστικο πέπλο), η φράση μεταφορικά υποδηλώνει την αποβολή της γυναικείας φύσης.

Ερωτήσεις

1. Τι ανάγκασε τη Γαλάτεια να καταφύγει στη βοήθεια της Λητώ;
2. Πώς αντέδρασε η Λητώ στους θρήνους της Γαλάτειας;
3. Σε ποια αίτια οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η παρατηρούμενη και στις μέρες μας (ιδίως σε φτωχότερους πληθυσμούς) προτίμηση για αρσενικά τέκνα; Γνωρίζετε έργα της ελληνικής ή της παγκόσμιας λογοτεχνίας που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο θέμα;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

φύω [= (ενεργ.) κάνω να φυτρώσει, γεννώ, (μέσο) φυτρώνω, αναπτύσσομαι, είμαι εκ φύσεως, γεννιέμαι]

θ. **φυ-**

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο *τὴν φύσιν*]

Αρχαία Ελληνική - - - Αρχαία/Νέα Ελληνική - - - Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά		
	σύνθετα	<p><i>ἡ φυή</i> [= η φυσική διάπλαση, η σωματική ανάπτυξη]</p> <p><i>φυσίζοος</i> [= αυτός που δίνει ζωή]</p> <p><i>ἐμφύω</i></p>	<p><i>ἡ φύσις</i> (-n)</p> <p><i>φυσικός</i></p> <p><i>ἡ φυλή</i></p> <p><i>τὸ φῦλον</i> (-ο) [= το γένος]</p> <p><i>φυτεύω</i></p> <p><i>τὸ φυτόν</i> (-ό)</p> <p><i>φυτικός</i></p> <p><i>ἡ φυτεία</i></p>
	<p><i>φυτοκομῶ</i></p> <p><i>ἡ φυτοκομία</i></p> <p><i>φυσιολογικός</i></p> <p><i>ἡ φυσιognωμία</i></p> <p><i>φυσιognωμικός</i></p> <p><i>τὸ φυτῶριον</i> (-ο)</p> <p><i>αὐτοφυής</i></p> <p><i>ἡ ἐμφύτευσις</i> (-n)</p> <p><i>ἐμφυτεύω</i></p> <p><i>ἔμφυτος</i></p> <p><i>εὐφυής</i></p> <p><i>ἰδιοφυής</i></p> <p><i>ἡ ἰδιοφυῖα</i></p> <p><i>κατάφυτος</i></p>	<p>φυτοζωώ [= καλύπτω με δυσκολία τις βιοτικές ανάγκες μου]</p> <p>φυτολογία</p> <p>φυτοφάγος</p> <p>φυσιοδίφης</p> <p>φυσιολάτρης</p> <p>φυσικοθεραπεία</p> <p>φυσιognωμιστής</p> <p>φυσικομαθηματικός</p> <p>δενδροφύτευση</p> <p>μεγαλοφυής</p> <p>πυκνόφυτος</p> <p>τριχοφυῖα</p>	

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα του ρ. *φύω* ουσιαστικά *ἡ φύσις* και *ἡ φυή*, σύμφωνα με όσα έχετε διδαχτεί μέχρι τώρα (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια/κατάσταση κτλ.).
2. Να συνδυάσετε το επίθετο «φυσικός» με τα παρακάτω ουσιαστικά σε προτάσεις της ν.ε. και να εξηγήσετε τη σημασία του σε καθεμία από αυτές: πλούτος, επιστήμη, συνέπεια, φαινόμενο.
3. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω φράσεων στη ν.ε. και να γράψετε μία πρόταση με καθεμία φράση: α. φύσει αδύνατο(ν), β. νεκρή φύση, γ. εκ φύσεως, δ. πάσης φύσεως.
4. Να βρείτε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. συνώνυμες των λέξεων: «βλαστάνω», «έξυπνος», «πυκνοφυτεμένος».

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (β' μέρος)

Στην προηγούμενη Ενότητα διδαχθήκατε τα κυρίως ρηματικά επίθετα. Στην Ενότητα αυτή εξετάζονται τα υπόλοιπα **παραγόγα από ρήματα επίθετα**:

Σημαίνουν:	Καταλήξεις
α. ό,τι και η μετοχή ενεστώτα ή παρακειμένου του ρήματος από το οποίο παράγονται	<ul style="list-style-type: none"> • -άς (γεν. -άδος): επίθετα γ' κλίσης μονοκατάληκτα. <i>μιγάς</i> (= ό μμειγμένος) < <i>μειγνύω</i> • -ής (γεν. -οῦς): επίθετα γ' κλίσης δικατάληκτα (τα περισσότερα σύνθετα ή παρασύνθετα). <i>έπιτυχής</i> (= ο επιτυχημένος) < <i>έπιτυγχάνω</i> • -ός, -(α)νός, -ρός, -ερός: επίθετα β' κλίσης τρικατάληκτα. <i>λοιπός</i> (=ό ύπολειπόμενος) < <i>λείπω</i> <i>τερπνός</i> (=ό τέρπων) < <i>τέρπω</i> <i>πιθανός</i> (=ό πείθων) < <i>πείθω</i> (θ. πιθ-) <i>λαμπρός</i> (=ό λάμπων) < <i>λάμπω</i> <i>φανερός</i> (=ό φαινόμενος) < <i>φαίνω, -ομαι</i> (θ. φαν-)
β. εκείνον που έχει ικανότητα, κλίση ή επιτηδειότητα σε αυτό που δπλώνει το ρήμα από το οποίο παράγονται	<ul style="list-style-type: none"> • -ικός, -τικός: επίθετα β' κλίσης τρικατάληκτα. <i>λεκτικός</i> < <i>λέγω</i> <i>άμυντικός</i> (= επιτήδειος στο να αμύνεται) < <i>άμύνω, -ομαι</i> • -ιμος: επίθετα β' κλίσης δικατάληκτα. <i>φρόνιμος</i> < <i>φρονέω, φρονῶ</i> • -μων (γεν. -ονος): επίθετα γ' κλίσης δικατάληκτα. <i>οικτίρων</i> < <i>οικτ(ε)ίρω</i> (= σπλαχνίζομαι) • -τήριος: επίθετα β' κλίσης δικατάληκτα ή τρικατάληκτα. <i>λυτήριος</i> < <i>λύω</i>

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε από τα παρακάτω ρήματα παράγωγα επίθετα που φανερώνουν ό,τι και η μετοχή ενεστώτα ή παρακειμένου των ρημάτων:

- νέμομαι* (θ. νομ-) > _____
- έμφαίνω* > _____
- χαλάω* (θ. χαλα-) > _____
- θάλλω* (θ. θαλ-) > _____
- έπιρρέπω* > _____

2. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα από τα ρήματα που σας δίνονται και να γράψετε τη σημασία τους:

- κωλύω* > _____
- ώφελέω, ώφελῶ* > _____
- έλεέω, έλεῶ* > _____
- άγω* > _____

► Να συμπληρώσετε, σύμφωνα με αυτή την παρατήρηση, τον πίνακα:

ουρανικόληκτα	χειλικόληκτα	οδοντικόληκτα
ρ. τάττομαι	ρ. γράφομαι	ρ. κομίζομαι
έταξάμπν	έγραψάμπν	έκομισάμπν
ετάξω		
	έγραψάμεθα	
		έκομίσαντο

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με τους χρόνους που ζητούνται στο πρόσωπο που δίνεται:

ενεστώτας	παρατατικός	αόριστος
λογίζεσθε		
		έφεύσατο
	πύχοντο	

2. Να κλίνετε τα ρήματα στον χρόνο που βρίσκονται: *ετάττετο, πύξατο, έφυλάξω, έπαύσασθε.*

3. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού διατηρώντας τον χρόνο και τη φωνή: *προηγόρευσε, κατελύσω, διεπράξαντο, έπορευόντο, έκτισε, έπειθεσ.*

4. Να μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο του παρατατικού της μέσης φωνής όσα από τα παρακάτω ρήματα βρίσκονται στον ενεστώτα και να μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο του αορίστου όσα βρίσκονται στον μέλλοντα: *άποτρέπεισθε, άντιπασσόμεθα, φυλάττονται, παιδεύσεται, κόψη, πραξόμεθα.*

5. Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στη σωστή στήλη και να συμπληρώσετε τους υπόλοιπους χρόνους τους διατηρώντας την έγκλιση,

τον αριθμό και το πρόσωπο: *προσδέχεται, ήπτου, κατασκευάζονται, άναγκάσεσθε, συνεσκευάσω.*

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος

6. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο οριστικής του χρόνου που ζητείται στην παρένθεση:

- α. "Όσοι επί της κεφαλής όπλα _____ (φέρω, παρατ.), οὔτοι γυμνοί _____ (γίγνομαι, παρατ.) πρὸς τὰ τοξεύματα καὶ τᾶλλα βέλη ἀνεχώρησαν οὖν καὶ αὐτοῦ _____ (στρατοπεδεύομαι, αόρ.) παρὰ τὸν ποταμὸν.
- β. Οἱ μὲν Ἕλληνες _____ (παρασκευάζομαι, παρατ.) πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ πρὸς τὸν κίνδυνον οἱ δὲ πολέμοι _____ (τοξεύω, παρατ.) καὶ έσφενδόνων.
- γ. Ηριππίδας, έπει ύπέσχετο (= υποσχέθηκε) αὐτῶ, _____ (θύομαι, παρατ.) καὶ _____ (πορεύομαι, παρατ.) σὺν ἧ εἶχε δυνάμει (= με όση δύναμη είχε).
- δ. Μετὰ δὲ τοῦτο _____ (άρχομαι, αόρ.) λόγου ό Φαρνάβαζος.

"Όστις νέμει κάλλιστα τὴν αὐτοῦ φύσιν, οὔτος σοφὸς πέφυκε πρὸς τὸ συμφέρον

Εὐριπίδης, Απόσπασμα 634 (Nauck)

Όποιος ξέρει πολύ καλά να διαφεντεύει τον χαρακτήρα του αυτός ξέρει πολύ καλά το συμφέρον του.

Το Θέατρο των Συρακουσών (φωτ. Πλάτων Μάξιμος)

Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου

Α. Κείμενο

Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ.), Ρωμαίος στην καταγωγή, στο έργο του *Ποικίλη Ἱστορία*, που σώζεται τμηματικώς μόνο, περιλαμβάνει ανεκδοτολογικές διηγήσεις με ηθικολογικές προεκτάσεις. Από την άποψη αυτή το έργο του μπορεί να θεωρηθεί συγγενές με ανάλογα έργα που έγραψαν ο Πλούταρχος και ο Αθήναιος και χαρακτηριστικό της εποχής του, που έδειχνε ιδιαίτερη αγάπη για τα ανέκδοτα και τα παράδοξα. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε ο Αιλιανός αναφέρεται στον τύραννο Διονύσιο Β΄, που κυβέρνησε την πόλη των Συρακουσών από το 367 έως το 345 π.Χ.

Διονύσιος ὁ δεύτερος τὴν ἀρχὴν εἶχεν εὖ μάλα περιπεφραγμένην. Ναῦς μὲν ἐκέκτητο οὐκ ἐλάττους τῶν τετρακοσίων, πεζῶν δὲ δύναμιν ἐς δέκα μυριάδας, ἵππεις δὲ ἐννεακισχιλίους. Ἡ δὲ πόλις τῶν Συρακοσίων λιμέσιν ἐκεκόσμητο μεγίστοις, καὶ τεῖχος αὐτῇ περιεβέβλητο ὑψηλότατον. Εἶχε δὲ καὶ συμμάχους παμπόλλους. Καὶ τούτοις ἐπιθαρῶν ὁ Διονύσιος ἀδάμαντι δεδεμένην ᾤετο τὴν ἀρχὴν κεκτῆσθαι. Ἄλλ' οὗτός γε εἶδε καὶ τοὺς υἱοὺς βιαίως ἀποσφαγέοντας καὶ τὰς θυγατέρας ἀναιρεθείσας. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ταφῆς τῆς νομιζομένης ἔτυχεν· οἱ μὲν γὰρ ζῶντες κατεκαύθησαν, οἱ δὲ καταμνηθέντες ἐς τὴν θάλατταν ἐξερρίφησαν. Αὐτὸς δὲ ἐν πενία διάγων κατέστρεψε τὸν βίον γηραιός. Καὶ ἦν δεῖγμα οὐ τὸ τυχὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐς σωφροσύνην καὶ τρόπου κόσμον ἢ τοῦ Διονυσίου ἐς οὕτω ταπεινὰ μεταβολή.

Στατήρας της εποχής του Διονυσίου (350 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Αιλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 6.12 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

εὖ μάλα περιπεφραγμένην (μτχ. παρακ.
ρ. περιφράσσομαι)
ναῦς (αιτ. πληθ. ουσ. ἡ ναῦς, τῆς νεώς) ἐκέκμητο (οριστ.
υπερσ. ρ. κτάομαι, κτῶμαι) οὐκ ἐλάττους
(συγκρ. βαθ. επιθ. ὁ ὀλίγος, ἡ ὀλίγη τὸ ὀλίγον)
τῶν τετρακοσίων
ἐς δέκα μυριάδας
ἱππεῖς ἐννεακισχιλίους
λιμέσιν (δοτ. πληθ. ουσ. ὁ λιμήν, τοῦ λιμένος)
ἐκεκόσμητο (γ' εν. οριστ. υπερσ. ρ. κοσμέομαι,
κοσμοῦμαι) μεγίστοις
τείχος αὐτῇ περιεβέβλητο (γ' εν. οριστ. υπερσ.
ρ. περιβάλλομαι)
τούτοις ἐπιθαρρῶν (μτχ. ενεστ.
ρ. ἐπιθαρρέω, ἐπιθαρρῶ)
ἀδάμαντι δεδεμένην (μτχ. παρακ. ρ. δέομαι / δοῦμαι)
ᾧετο (οριστ. παρατ. ρ. οἶομαι / οἶμαι) τὴν ἀρχὴν
κεκτῆσθαι
τοὺς υἱοὺς βιαίως ἀποσφαγέοντας (μτχ. παθ. αορ. β' ρ.
ἀποσφάττομαι ἢ ἀποσφάζομαι)
τὰς θυγατέρας ἀναιρεθείσας (μτχ. παθ. αορ. α' ρ.
ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι)
οὐδεὶς τῶν ἀπ' αὐτοῦ ταφῆς τῆς νομιζομένης ἔτυχεν
κατεκαύθησαν (οριστ. παθ. αορ. α'
ρ. κατακαίομαι ἢ κατακάομαι)
κατατμηθέντες (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. κατατέμνομαι)
ἐς τὴν θάλατταν ἐξερρίφθησαν (οριστ. παθ. αορ. β' ρ.
ἐκρίπτομαι)
ἐν πενίᾳ διάγων κατέστρεψε τὸν βίον
ἦν δείγμα οὐ τὸ τυχόν
ἐς τρόπου κόσμον
ἢ τοῦ Διονυσίου ἐς οὕτω ταπεινὰ μεταβολῆ

πολύ καλά προστατευμένη (πβ. ν.ε.: περίφραξη,
φράγμα, απόφραξη)
εἶχε στην κατοχή του περισσότερα από τετρακόσια
(πολεμικά) πλοία (πβ. ν.ε.: νπολόγιο, νπογνώμονας,
νποτομπή, ναυτικός)

μέχρι εκατό χιλιάδες (πβ. ν.ε.: εκατομμύριο)
εννέα χιλιάδες ἱππεῖς
εἶχε στολιστεῖ (πβ. ν.ε.: κοσμητικός, διάκοσμος) με
πολύ μεγάλα λιμάνια (πβ. ν.ε.: λιμενικός, ελλιμε-
νίζομαι)
εἶχε χτιστεῖ γύρω της τείχος (πβ. ν.ε.: περιβάλλον,
περίβλημα, περίβολος)
έχοντας εμπιστοσύνη σε αυτά (πβ. ν.ε.: θαρραλέος,
αναθαρρεύω, θρασύς)
πίστευε ότι η εξουσία του ήταν πολύ σταθερή (πβ.
ν.ε.: δετός, άδετος, δέμα)

τους γιους του να σφαγιαζονται

τις κόρες του να εκτελούνται (πβ. ν.ε.: αναίρεση,
αναιρετικός)
κανείς από τους δικούς του δεν τάφηκε όπως έπρεπε
κάηκαν (πβ. ν.ε.: καύση, καύσιμο, άκαυστος)

αφού τους κομματίασαν, τους πέταξαν στη θάλασσα
(πβ. ν.ε.: ρίψη, απόρριψη, απορρίμματα)

τελείωσε τη ζωή του μες στη φτώχεια
ήταν σπουδαίο παράδειγμα (πβ. ν.ε.: δειγματοληψία,
επίδειξη)

για την καλή συμπεριφορά
η τόσο ταπεινωτική κατάληξη του Διονυσίου

Ερμηνευτικά σχόλια

Διονύσιος δὲ ὁ δεῦτερος: Πις του Διονυσίου Α', τον οποίο διαδέχθηκε το 367/366 π.Χ. σε ηλικία περίπου τριάντα χρονών. Ήταν άνθρωπος με αδύναμο χαρακτήρα, άπειρος στην άσκηση της εξουσίας, αλλά και ιδιαίτερα καλλιεργημένος. Φιλοξένησε στην αυλή του ανθρώπους των τεχνών και των επιστημών, ενώ και ο ίδιος έγγραφε ποίηση και ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία. Δέχτηκε μάλιστα να εφαρμόσει τις θεωρίες του Πλάτωνα για τη διακυβέρνηση, αλλά, και τις δύο φορές που προσκάλεσε τον Αθηναίο φιλόσοφο, αθέτησε τις υποσχέσεις του και τον απέπεμψε. Το 356 π.Χ. ανετράπη από τον Δίωνα και κατέφυγε στους Επιζεφύριους Λοκρούς (στην Ιταλία), όπου έμεινε έως το 347/346 π.Χ., οπότε και ανακατέλαβε την εξουσία κατόπιν προδοσίας. Τελικά εκδιώχθηκε από τους Συρακουσίους με τη βοήθεια των Κορινθίων και πέθανε στην Κόρινθο σε βαθιά γεράματα μισότυφλος, φτωχός και περιφρονημένος.

Το κράτος των Διονυσίου Α' των Συρακουσών (379 π.Χ.) αποτελούσε, κατά την εποχή της μεγαλύτερης ακμής του, την ισχυρότερη ελληνική δύναμη.

Ερωτήσεις

1. Ποια στοιχεία επικαλείται ο Αιλιανός, για να καταδείξει τη δύναμη των Συρακουσών στα χρόνια του Διονυσίου;
2. Από πού αντλούσε ο Διονύσιος τη σιγουριά για την εξουσία του σύμφωνα με το κείμενο;
3. Ποιες συμφορές γνώρισε ο Διονύσιος στη διάρκεια της ζωής του;
4. Στο εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου της Ενότητας γίνεται λόγος για ηθικολογικές προεκτάσεις στο έργο του Αιλιανού. Μπορείτε να το επιβεβαιώσετε με βάση το απόσπασμα που μελετήσατε;
5. Γνωρίζετε από την Ιστορία ή άλλα μαθήματα παραδείγματα ανθρώπων που θα μπορούσαμε να πούμε ότι είχαν κατάληξη παρόμοια με εκείνη του Διονυσίου;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή θάλαττα / θάλασσα

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο θάλατταν]

Αρχαία Ελληνική

Αρχαία/Νέα Ελληνική

Νέα Ελληνική

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	<p>θαλασσεύω [= βρίσκομαι στη θάλασσα / ταξιδεύω διά θαλάσσης]</p> <p>θαλασσίζω [= μοιάζω με θαλασσινό νερό]</p> <p>θαλασσω [= μετατρέπω σε θάλασσα]</p> <p>θαλαττοῦμαι [= ταξιδεύω στη θάλασσα]</p>	θαλάσσιος	<p>θαλασσώνω</p> <p>θαλασσίς</p> <p>το θαλασσί</p> <p>θαλασσινός</p> <p>τα θαλασσινά</p>
	σύνθετα	<p>θαλασσοειδής</p> <p>θαλασσοκοπῶ [= χτυπώ τη θάλασσα με το κουπί]</p> <p>θαλασσοργῶ [= ασχολούμαι με τη θάλασσα]</p> <p>ή θαλασσοργία</p> <p>θαλασσοργός</p> <p>θαλασσόπληκτος</p>	<p>θαλασσοκρατῶ</p> <p>θαλασσοκράτωρ</p> <p>θαλασσοκρατία</p> <p>θαλασσοπόρος</p> <p>ή λιμνοθάλασσα</p> <p>παραθαλάσσιος</p>	<p>θαλασσογραφία</p> <p>θαλασσοδέρνω</p> <p>θαλασσοπνίγομαι</p> <p>θαλασσόλυκος</p> <p>θαλασσοταραχή</p> <p>θαλασσοπούλι</p> <p>ακροθαλασσιά</p> <p>υποθαλάσσιος</p> <p>λαοθάλασσα</p> <p>φουσκοθαλασσιά</p>

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε το επίθετο «θαλάσσιος» με τα παρακάτω ουσιαστικά σε προτάσεις της ν.ε.: πανίδα, συγκοινωνία, ταξίδι, εξερεύνηση.
2. Να βρείτε τη σημασία των φράσεων στη ν.ε. και να γράψετε μία πρόταση για κάθε φράση:
 - α. οργώνω τις θάλασσες
 - β. τα κάνω θάλασσα
 - γ. έχω φάει τη θάλασσα με το κουτάλι
3. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα ένα συνώνυμο των λέξεων στη ν.ε.:

κοσμοπλημιμύρα	→ _____	γαλάζιος	→ _____
τρικυμία	→ _____	υποβρύχιος	→ _____
θαλασσοδέρνομαι	→ _____	ακρογιάλι	→ _____

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα

Καταλήξεις επιθέτων που παράγονται από επιρρήματα

-ιος	πρόσθιος	<	πρόσθεν
-ιμος	ὄψιμος	<	ὄψέ
-(ι)νός	περυσινός	<	πέρυσι
-αίος	χυδαίος	<	χύδην (= ανακατεμένα)
-ικός	καθολικός	<	καθόλου (= γενικά)

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα από τα επιρρήματα:

ὄπισθεν > _____ σήμερον > _____ πρωί > _____.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στον πίνακα που ακολουθεί. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται ένα παράγωγο επίθετο που στη ν.ε. σημαίνει «ορμητικός, βίαιος, σφοδρός, οξύς»:

- α. Αυτός που έχει την τάση να φιλονικεί (ρηματικό επίθ. του ρ. ἐρίζω)
- β. Αυτός που δε φαίνεται (ρηματικό επίθ. του ρ. φαίνομαι)
- γ. Ο μισητός (ρηματικό επίθ. του ρ. στυγέω, -ῶ)
- δ. Παράγωγο επίθετο του ρ. φεύγω (γεν. πληθ.)
- ε. Παράγωγο επίθετο του ρ. νέμομαι (δοτ. εν.)
- στ. Παράγωγο επίθετο του επιρρήματος χθές (ονομ. εν. αρσ.)
- ζ. Παράγωγο επίθετο του ουσιαστικού σκότος (γεν. εν. αρσ.)
- η. Αυτός που πρέπει να γίνει (κυρίως ρηματικό επίθ. του ρ. πράττω)

α.																			
β.																			
γ.																			
δ.																			
ε.																			
στ.																			
ζ.																			
η.																			

Γ. Γραμματική

1. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Οι τύποι ἐκέκμητο, ἐκεκόσμητο και περιεβέβλητο του κεμένου της Ενότητας είναι τύποι οριστικής υπερσυντελικού μέσης φωνής.

Η οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής σχηματίζεται όπως και στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 9), με διαφορετικές όμως καταλήξεις:

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε την οριστική παρακειμένου και υπερσυντέλικου των ρ. *λύομαι* και *προβουλεύομαι*.
2. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με τους χρόνους που ζητούνται στο πρόσωπο που δίνεται:

ενεστώτας	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
<i>βλάπτεσθε</i>		
<i>όπλιζόμεθα</i>		
<i>άπαλλάττεται</i>		
<i>καταφεύδονται</i>		

3. Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στη σωστή στήλη και να συμπληρώσετε τους υπόλοιπους χρόνους τους: *έκδιώκεται*, *κατεκοπτόμεθα*, *έκπαιδύσεσθε*, *έλογίσω*.

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

4. Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα στην α.ε.:

έχει καταγραφεί → _____
έχουμε χτυπηθεί (πλήττω = χτυπώ) → _____
έχετε προφυλαχθεί → _____

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων με τους τύπους οριστικής των ρημάτων που βρίσκονται στην παρένθεση:

- α. _____ (*ἄρχομαι*, ενεστ.) *ὁ πόλεμος ἐνθένδε* (= από εκείνη τη στιγμή) *ἤδη Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἑκατέροις ξυμμάχων, ἐν ᾧ καταστάντες ξυνεχῶς ἐπολέμουν·* _____ (*γράφομαι*, γ' εν. παρακ.) *δὲ ἐξῆς* (= με τη σειρά) *ὡς ἕκαστα* _____ (*γίγνομαι*, γ' εν. παρατ.) *κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.*
- β. *Οὗτος* _____ (*κελεύω*, παρατ.) *οὖν τοὺς λέγοντας ἐν τῷ δήμῳ τῇ μὲν εἰρήνῃ μὴ ἐπιτιμᾶν* (= να μην κατηγορούν) *εἰ δέ τι μὴ καλῶς* _____ (*γράφομαι*, παρακ.) *ἐν τῇ εἰρήνῃ, τοῦτ' ἐπανορθώσασθαι* (= να το διορθώσουν).
- γ. *Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων* _____ (*κομίζομαι*, παρακ.) *τιμωρίαν, πρῶτον μὲν παρὰ θεῶν, μετὰ δὲ ταῦτα παρ' ἡμῶν τῶν ἀδικηθέντων.*
- δ. *Βέλτιον ἂν ἡμῖν εἶχε* (= θα ήταν καλύτερα για εμάς), *ἐξ ἀρχῆς εἰ ταῦτ'* _____ (*ἀποψηφίζομαι*, α' πληθ. υπερσ.).
- ε. *Σὺ δὲ ταύτης* _____ (*ἀπαλλάττομαι*, παρακ.) *τῆς ἀσθενείας καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν ἐνεγράφης πολιτείαν.*

Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος

Θουκυδίδης, *Ιστορία* Α 143

Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση

Α. Κείμενο

Πολύ συχνά στις παραινέσεις τους οι Πατέρες της Εκκλησίας χρησιμοποιούν παραδείγματα από τη φύση, για να κάνουν περισσότερο σαφή την ηθική διδασκαλία τους. Σε ένα κήρυγμά του ο Μέγας Βασίλειος (329-378 μ.Χ.) χρησιμοποιεί το παράδειγμα του κάβουρα που επιστρατεύει την πονηριά και την εφευρετικότητά του προκειμένου να εξασφαλίσει τη λεία του. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο ο ιεράρχης αντιστρέφει το συμπέρασμα της αλληγορίας και εξηγεί στους πιστούς ποια είναι η ενδεδειγμένη προσέγγιση προς τον συνάνθρωπο.

Οι Τρεις Ιεράρχες (1450 κ.εξ., μονή Βατοπεδίου)

Ὁ καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμῆι τοῦ ὄστρεου· ἀλλὰ δυσάλωτος ἡ ἄγρα αὐτῶ διὰ τὴν περιβολὴν τοῦ ὄστράκου γίνεται. Ἄρραγεῖ γὰρ ἐρκίω τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἡ φύσις κατῆσφαλίσατο. Διὸ καὶ ὄστρακόδερμον προσηγόρευται. Καὶ ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμένα τὸ ὄστρεον περιπτύσσονται, ἀναγκαίως ἄπρακτοί εἰσιν αἱ χηλαὶ τοῦ καρκίνου. Τί οὖν ποιεῖ; Ὅταν ἴδῃ ἐν ἀπνέμοις χωρίοις μεθ' ἡδονῆς διαθαλπόμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου τὰς πτυχὰς ἑαυτοῦ διαπλώσαντα, τότε δὴ λάθρα ψηφίδα παρεμβαλὼν, διακωλύει τὴν σύμπτυξιν, καὶ εὐρίσκεται τὸ ἐλλείπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιεχόμενος. [...] Ἐγὼ δέ σε βούλομαι τὸ ποριστικὸν καὶ εὐμήχανον τῶν καρκίνων ζηλοῦντα, τῆς βλάβης τῶν πλησίων ἀπέχεσθαι. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλω, καὶ ταῖς τῶν πλησίων ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἐντροφῶν.

Μέγας Βασίλειος, Ὁμιλίες εἰς τὴν Ἑξαήμερον 7.3

Γλωσσικά σχόλια

<p>ὁ καρκῖνος τὸ ὄστρεον δυσάλωτος (επιθ. ὁ/ἡ δυσάλωτος, τὸ δυσάλωτον) ἢ ἄγρα αὐτῶ διὰ τὴν περιβολὴν τὸ ὄστρακον</p> <p>ἀρραγεῖ (δοτ. εν. ουδ. επιθ. ὁ/ἡ ἀρραγής, τὸ ἀρραγές) ἐρκίω ἢ φύσις κατησφαλίσατο διό προσπνόμενται (οριστ. παρακ. ρ. προσαγορεύομαι) δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσπρομοσμέναι (μτχ. παρακ. ρ. προσαρμόττομαι) περιπτύσσομαι ὁ/ἡ ἄπρακτος, τὸ ἄπρακτον</p> <p>αἱ χηλαί ἐν ἀπνέμοις χωρίοις μεθ' ἡδονῆς διαθαλάπτομενον (μτχ. ενεστ. ρ. διαθάλλομαι) καί... τὰς πτυχὰς διαπλώσαντα</p> <p>λάθρα ψηφίδα (ουσ. ἡ ψηφίς, τῆς ψηφίδος) παρεμβάλων (μτχ. αορ. β' ρ. παρεμβάλλω) διακωλύω ἢ σύμπτυξις εὐρίσκεται τὸ ἐλλεῖπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιεχόμενος τὸ ποριστικὸν καὶ εὐμήχανον ζηλοῦντα (μτχ. ενεστ. ρ. ζηλώω, ζηλῶ) τῆς βλάβης τῶν πλησίον ἀπέχεσθαι (απαρ. ενεστ. ρ. ἀπέχομαι) ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλω (ὁ) ταῖς τῶν πλησίον ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον ἐντρυφῶ, ἐντρυφῶ</p>	<p>ο κάβουρας το στρεῖδι δύσκολο (στη σύλληψη) το κυνήγι για αυτόν (πβ. ν.ε.: άλωση, κατανάλωση, παρανάλωμα) εξαιτίας του περιβλήματος το σκληρό περίβλημα των οστρακόδερμων (πβ. ν.ε.: οστρακιά, εξοστρακίζομαι) με άθραυστο (πβ. ν.ε.: ρήγμα, ρήξη, άρρηκτος) περι- βλημα η φύση το διασφάλισε γι' αυτό έχει ονομαστεί, αποκληθεί (πβ. ν.ε.: αγόρευση) τα δύο κελύφη που συναρμόζονται απόλυτα μεταξύ τους (πβ. ν.ε.: αρμός, προσαρμογή, εφαρμογή) αγκαλιάζω (πβ. ν.ε.: περίπτυση, πτυχή) αναποτελεσματικός (πβ. ν.ε.: απραξία, πολυπραγμο- σύνη, πρακτικός) οι δαγκάνες σε απάνεμα μέρη να απολαμβάνει τον ήλιο (πβ. ν.ε.: θαλπωρή, περιθάλλω, υπόθαλη) και να έχει ανοίξει το κέλυφός του (πβ. ν.ε.: πτύχωση, πτυχίο, ανάπτυξη) κρυφά (πβ. ν.ε.: λαθραίος, λαθροχειρία, λαθροθήρας) αφού βάλει (ανάμεσα στις πτυχές) πετραδάκι (πβ. ν.ε.: ψηφιδωτό, ψήφος) εμποδίζω (πβ. ν.ε.: κώλυμα, παρακώλυση) το κλείσιμο παρουσιάζεται να αποκτά τη δύναμη που του λείπει με την εφευρετικότητά του ενώ θαυμάζεις την εφευρετικότητα (πβ. ν.ε.: πόρος, βιοπορισμός) και την επινοητικότητα να αποφεύγεις (πβ. ν.ε.: αποχή) να κάνεις κακό (πβ. ν.ε.: επιβλαβής, αβλαβής) στο διπλανό σου αυτός που πλησιάζει τον συνάνθρωπό του με δόλο αυτός που επωφελεΐται από τις κακοτυχίες (πβ. ν.ε.: ευκαιρία, κακοκαιρία) των άλλων ο ξένος, αυτός που ανήκει σε άλλον ευχαριστιέμαι, χαιρόμαι</p>
--	--

Ερωτήσεις

1. Ποιο τέχνασμα χρησιμοποιεί ο κάβουρας προκειμένου να γευθεί τη σάρκα του οστράκου;
2. Ποια συμπεριφορά αναμένει ο Μέγας Βασίλειος από όσους παρακολουθούν την ομιλία του;
3. Θέλοντας να αποτρέψει τους ακροατές του από συμπεριφορές που αρμόζουν σε άλογα όντα, ο Μέγας Βασίλειος χρησιμοποιεί το παράδειγμα του κάβουρα και του στρεϊδιού. Να σκεφτείτε ένα παρόμοιο παράδειγμα και να το παρουσιάσετε στην τάξη.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή σάρξ [=n σάρκα]

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο *τῆς σαρκός*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία/Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	σαρκῶ [= ενδυναμώνω κάποιον]	σαρκάζω [= (α.ε.) τρώω σάρκες, (ν.ε.) ειρωνεύομαι] ὁ σαρκασμός σαρκικός σάρκινος σαρκώδης τὸ σάρκωμα ἡ σάρκωσις τὸ σαρκίον	σαρκαστής σαρκαστικός
	σύνθετα	σαρκολιπής [=ισχνός] σαρκοποιός σαρκοφόρος σαρκοφθόρος σαρκοφαγῶ σαρκοφυΐα	σαρκοβόρος σαρκοφάγος ἡ σαρκοφάγος λιπόσαρκος παχύσαρκος λευκόσαρκος	ενσαρκώνω κατάσαρκα μετενσάρκωση

Ασκήσεις

1. α. Να γράψετε τι δηλώνουν (ύλη, πλησμονή κτλ.) τα α.ε. παράγωγα επίθετα του ουσιαστικού *ή σάρξ*: *σαρκικός, σάρκινος, σαρκώδης*.
β. Να γράψετε σε ποια κατηγορία ανήκει το παράγωγο ουσιαστικό *σαρκίον* (υποκοριστικό, περιεκτικό, τοπικό κτλ.).
2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις μεταφέρετε στον σωστό τύπο:

<ol style="list-style-type: none"> α. Τα _____ σχόλια του δημοσιογράφου εις βάρος του προσκεκλημένου του προκάλεσαν την αντίδραση του κοινού. β. Στο Μουσείο του Καΐρου εντυπωσιακό έκθεμα είναι και οι _____ των φαραώ. γ. Προσκάλεσα τον παππού μου στην εκδρομή, αλλά αυτός μου απάντησε: «Το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε _____ ασθενής». δ. Το λιοντάρι είναι _____ ζώο. ε. Φόρεσε τη μάλλινη μπλούζα του _____ και ζεστάθηκε. 	σάρξ σαρκαστικός σαρκοβόρος κατάσαρκα σαρκοφάγος
---	---
3. Να αναζητήσετε σε λεξικό τη σημασία και την προέλευση της φράσης «σάρκα από τη σάρκα μου» και να σχηματίσετε με αυτή μία πρόταση στη ν.ε.

Παραγωγή επιρρημάτων

Επιρρήματα παράγονται:

1. από κλιτά μέρη του λόγου

2. από προθέσεις

3. από επιρρήματα

Παράγωγα επιρρήματα		
καταλήξεις	παραδείγματα	
Τοπικά	-θι, -σι(ν), -οι (στάση σε τόπο)	ἄλλοθι (= αλλού) < ἄλλος Ἀθήνησι(ν) < Ἀθῆναι Μεγαροῖ < Μέγαρα
	-ω, -σε, -δε (-ζε) (κίνηση προς τόπο)	κάτω < κατά ἄλλοσε (= προς άλλο μέρος) < ἄλλος Ἀθήναζε (Ἀθήνασ-δε) < Ἀθῆναι
	-θεν: -οθεν, -ωθεν (κίνηση από τόπο)	ἄλλοθεν (= από άλλο μέρος) < ἄλλος πάντοθεν (= από παντού) < πᾶς (γεν. παντ-ός) ἄνωθεν (= από πάνω) < ἄνω
Τροπικά	-ως (-ῶς) (παραγωγική κατάληξη για τον σχηματισμό επιρρημάτων από επίθετα, αντωνυμίες και μετοχές)	δικαίως < δίκαιος σαφῶς < σαφής ἄλλως (= αλλιώς) < ἄλλος ὁμολογουμένως < ὁμολογούμενος (ὁμολογέω, -ῶ)
	-δην: -άδην, -ίνδην -(ν)δόν -(τ)ί -εῖ -s (παραγωγικές καταλήξεις για τον σχηματισμό επιρρημάτων από άλλα κλιτά μέρη του λόγου)	βάδην < βαίω (θ. βα-) τροχάδην < τρέχω ἀριστίνδην < ἄριστος ἀγεληδόν < ἀγέλη ἄμισθί < ἄμισθος ὀνομαστί < ὀνομάζω πανδημεί < πάνδημος ἐναλλάξ (< ἐναλλάγ-s) < ἐναλλάσσομαι
Ποσοτικά	-s -κισ -άκισ	τρῖς < τρεῖς, τρία δεκάκισ < δέκα πεντάκισ < πέντε
Χρονικά	-τε	ἄλλοτε < ἄλλος

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα επιρρήματα από τις παρακάτω λέξεις. Για τον σχηματισμό των τοπικών επιρρημάτων να λάβετε υπόψη σας τα δεδομένα της τρίτης στήλης:

πρωτότυπη λέξη	παράγωγο επιρρημα	δηλώνει
Πλαταιαί >	→	στάση σε τόπο
πρός >	→	κίνηση προς τόπο
έκατερος >	→	κίνηση από τόπο
καλός >	→	τρόπο
ἀληθής >	→	τρόπο
ἀναφαίνω >	→	τρόπο
έλλνίζω >	→	τρόπο

2. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β' να σχηματίσετε επιρρήματα παράγωγα από τις λέξεις της στήλης Α' και να γράψετε δίπλα τη σημασία τους:

Α'	Β'	σημασία
1. ἕκαστος	α. _____ ί	_____
2. πονηρός	β. _____ κισ	_____
3. ἀμάχητος	γ. _____ οῖ	_____
4. ἑπτά	δ. _____ τε	_____
5. Πυθώ (= οι Δελφοί)	ε. _____ εἰ	_____
6. νίπποιος (=ατιμώροτος)	στ. _____ ὦς	_____

3. Να βρείτε τη διαφορά σημασίας μεταξύ των παρακάτω επιρρημάτων και να γράψετε από ποιες λέξεις παράγονται:

αὐτόθι-αὐτόθεν _____

οἴκοι - οἴκαδε ἢ οἰκόνδε - οἴκοθεν _____

ἐκεῖσε - ἐκεῖθεν _____

πάντοθεν - πάντως _____

4. Με ποια σημασία χρησιμοποιούνται στη ν.ε. τα παρακάτω επιρρήματα και φράσεις της α.ε.;

φύρδην μ(ε)ἰγδην _____

πύξ λάξ _____

ἄλλοθι _____

Απαρέμφατα και μετοχές μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Καταλήξεις απαρεμφάτων βαρύτονων ρημάτων στη μέση φωνή

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
φωνεντόληκτα	-εσθαι βουλεύεσθαι	-σεσθαι βουλεύσεσθαι	-σασθαι βουλεύσασθαι	-σθαι βε-βουλεῦ-σθαι
ουρανικόληκτα	-εσθαι πράττεσθαι	-ξεσθαι πράξεσθαι	-ξασθαι πράξασθαι	-χθαι πεπράχθαι
χειλικόληκτα	-εσθαι γράφεσθαι	-ψεσθαι γράψεσθαι	-ψάσθαι γράψασθαι	-φθαι γεγράφθαι
οδοντικόληκτα	-εσθαι πείθεσθαι	-σεσθαι πείσεσθαι	-σασθαι πείσασθαι	-σθαι πεπεισθαι

➔ Παρατηρήσεις

- Όπως και στην ενεργητική φωνή, το απαρέμφατο του **αορίστου** δεν έχει αύξηση.
- Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό** (π.χ. *βεβουλεῦσθαι, ἠθελῆσθαι*).
- Το **-αι** στην κατάληξη των απαρεμφάτων είναι **βραχύ**.
- Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** της μέσης φωνής τονίζεται πάντοτε στην **παραλήγουσα**.

Καταλήξεις μετοχών βαρύτονων ρημάτων στη μέση φωνή

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
φωνεντόληκτα	-όμενος, -n -ον ὁ βουλευόμενος ἡ βουλευομένη τὸ βουλευόμενον	-σόμενος, -n -ον ὁ βουλευσόμενος ἡ βουλευσομένη τὸ βουλευσόμενον	-σάμενος, -n -ον ὁ βουλευσάμενος ἡ βουλευσαμένη τὸ βουλευσάμενον	-μένος, -n -ον ὁ βεβουλευμένος ἡ βεβουλευμένη τὸ βεβουλευμένον
ουρανικόληκτα	-όμενος, -n -ον ὁ πραττόμενος ἡ πραττομένη τὸ πραττόμενον	-ξόμενος, -n -ον ὁ πραξόμενος ἡ πραξομένη τὸ πραξόμενον	-ξάμενος, -n -ον ὁ πραξάμενος ἡ πραξαμένη τὸ πραξάμενον	-γμένος, -n -ον ὁ πεπραγμένος ἡ πεπραγμένη τὸ πεπραγμένον
χειλικόληκτα	-όμενος, -n -ον ὁ γραφόμενος ἡ γραφομένη τὸ γραφόμενον	-ψόμενος, -n -ον ὁ γραψόμενος ἡ γραφομένη τὸ γραψόμενον	-ψάμενος, -n -ον ὁ γραψάμενος ἡ γραψαμένη τὸ γραψάμενον	-μμένος, -n -ον ὁ γεγραμμένος ἡ γεγραμμένη τὸ γεγραμμένον
οδοντικόληκτα	-όμενος, -n -ον ὁ ὀνομαζόμενος ἡ ὀνομαζομένη τὸ ὀνομαζόμενον	-σόμενος, -n -ον ὁ ὀνομασόμενος ἡ ὀνομασομένη τὸ ὀνομασόμενον	-σάμενος, -n -ον ὁ ὀνομασάμενος ἡ ὀνομασαμένη τὸ ὀνομασάμενον	-σμένος, -n -ον ὁ ὀνομασμένος ἡ ὀνομασμένη τὸ ὀνομασμένον

➔ Παρατηρήσεις

1. Η μετοχή του **αορίστου** δεν έχει αύξηση.
2. Η μετοχή του **παρακειμένου διατηρεί τον αναδιπλασιασμό**, π.χ. *βεβουλευμένος, -n, -ον* και *ἠθελημένος, -n, -ον*.
3. Το **αρσενικό** και το **ουδέτερο** γένος των μετοχών όλων των χρόνων στη μέση φωνή κλίνονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα αρσενικά και ουδέτερα της **β' κλίσης**, ενώ το **θηλυκό** σύμφωνα με τα αντίστοιχα θηλυκά της **α' κλίσης**.

Γ2. Σύνταξη

1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου

Στην Ενότητα 13 γνωρίσατε τα είδη και τις κυριότερες συντακτικές λειτουργίες του απαρεμφάτου. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου μπορεί να είναι:

- α. Το **ίδιο με το υποκείμενο του ρήματος** από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε το φαινόμενο της **ταυτοπροσωπίας**.
Οὔτοι ἐθέλουσιν ὑπὲρ πατρίδος θνήσκειν (αυτοί θέλουν αυτοί να πεθάνουν).
- β. **Διαφορετικό από το υποκείμενο του ρήματος** από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο και πάντοτε σε αιτιατική. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε το φαινόμενο της **ετεροπροσωπίας**.
Οἶομαι πάντας ὑμᾶς γινώσκειν τὰ ῥηθέντα (εγώ νομίζω ότι εσείς, γνωρίζετε).

2. Το υποκείμενο της μετοχής

Το υποκείμενο μιας μετοχής βρίσκεται στο **ίδιο γένος**, στον **ίδιο αριθμό** και στην **ίδια πτώση με τη μετοχή**. Από την άποψη του υποκειμένου της, μια επιρρηματική μετοχή μπορεί να είναι συνημμένη ή απόλυτη.

- α. **Συνημμένη** χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή, όταν το υποκείμενό της **έχει και άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση**.
Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται παρεσκευάσαντο πρὸς μάχην (η φράση *οἱ στρατιῶται*, που είναι υποκείμενο της μετοχής *ἀκούσαντες* είναι και υποκείμενο του ρήματος *παρεσκευάσαντο*).
- β. **Απόλυτη** χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή, όταν το υποκείμενό της **δεν έχει άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση**. Σε μια τέτοια περίπτωση, αν παραλείψουμε τη μετοχή, το υποκείμενό της περιττεύει στην πρόταση:
Ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτοὺς οὐδεμιᾶς διαφορᾶς πρότερον ὑπαρχούσης (το υποκείμενο *διαφορᾶς* της μετοχής δεν έχει καμία άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση).

➔ Παρατηρήσεις

1. Μόνο η **επιρρηματική** μετοχή μπορεί να είναι **απόλυτη**.
2. Η **απόλυτη** μετοχή βρίσκεται σε πτώση **γενική**, εάν ανήκει σε προσωπικό ρήμα, ή **αιτιατική**, εάν ανήκει σε απρόσωπο ρήμα.

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε το απαρέμφατο μ.φ. του κειμένου της Ενότητας, να δηλώσετε το είδος του και να δικαιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου του.
2. Να εντοπίσετε τις μετοχές μ.φ. του κειμένου και να βρείτε τα υποκείμενά τους. Να εξετάσετε, όπου είναι απαραίτητο, αν είναι συνημμένες ή απόλυτες.
3. Να γράψετε σε όλους τους άλλους χρόνους, διατηρώντας τη φωνή, το γένος, τον αριθμό και την πτώση, τη μετοχή *προσηροσμένα*.
4. Να εντοπίσετε τις μετοχές ε.φ. και μ.φ. στις παρακάτω προτάσεις, να βρείτε αν είναι συνημμένες ή απόλυτες και να τις κλίνετε στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται:
 - α. *Καὶ οἱ μὲν πολέμοι οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγριτα ποταμὸν.*
 - β. *Ἦλιον δὲ νεφέλη προκαλύψασα ἠφάνισε μέχρι ἐξέλιπον ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἡ πόλις ἐάλω (= καταλήφθηκε).*
5. Να αναγνωρίσετε το είδος των απαρεμφάτων στις παρακάτω προτάσεις, να δικαιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου τους και να τα μεταφέρετε στους άλλους χρόνους στη φωνή που βρίσκονται:
 - α. *Οἱ στρατιῶται ἠναγκάζοντο προφυλάττεσθαι τὰ βέλη.*
 - β. *Οὐ πένητα κατέλιπέν μ' (= με άφρησε) ὁ πατήρ οὐδὲ πολλὴν οὐσίαν κεκτημένον, ἀλλὰ τοσαύτην ὄσπν οὐδ' αὐτοὶ οὕτοι ἀποκρύψασθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐδυνήθησαν.*
6. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τους τύπους που ζητούνται στις παρενθέσεις:
 - α. *Αὕτη τῷ οἰκέτρῃ (= τον υπηρέτη) προσέταξεν _____ (απαρ. ενεστ. ρ. ἀπάγω) ἔξω τὸν κύνα _____ (απαρ. ενεστ. ρ. βούλομαι) γὰρ _____ (απαρ. ενεστ. ρ. ἀναπαύομαι) μεθ' ἡσυχίας Ἀλέξανδρον ἔφη.*
 - β. *Βούλομαι τοίνυν καὶ ὅλως _____ (μτχ. ενεστ. ρ. ψεύδομαι) αὐτοὺς ἐπιδείξαι (= να αποδείξω).*
 - γ. *Δεῖ με, περὶ ᾧ οὗτος _____ (ονομ. εν. αρσ. μτχ. παρακ. ρ. ἐπιβουλεύω) ἦκει (= ἔχει ἔρθει), περὶ τοῦ πράγματος _____ (αιτ. εν. αρσ. μτχ. αορ. ρ. ἀκούω) καὶ περὶ τῆς πατρίδος καὶ περὶ τῆς οὐσίας _____ (απαρ. αορ. ρ. ἀγωνίζομαι).*
 - δ. *Λέγουσι δ' οἱ νῦν Ἰλιεῖς καὶ τοῦτο, ὡς οὐδὲ τελέως _____ (απαρ. παρακ. ρ. ἀφανίζομαι) συνέβαινε τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, οὐδ' ἐξελείφθη οὐδέποτε.*

Φθείρουσιν ἦθη χρήσθ' ὀμίλιαι κακαί

Μένανδρος, *Γνώμαι Μονόστιχοι*

Οι κακές συναναστροφές φθείρουν τα χρηστά ήθη.

Ο Ερμής είναι ένας θεός που διώκει την αδικία και την παρανομία. Στην εικόνα κυνηγά τον πανούργο κλέφτη Πανδάρω, που έκλεψε τον χρυσό σκύλο που φρουρούσε τον ναό του Δία (μελανόμορφη κύλικα, περ. 580 π.Χ., Μουσείο Λούβρου)

Η ειλικρίνεια ανταμείβεται

Α. Κείμενο

Στον μύθο του Αισώπου (βλ. Ενότητες 6 και 14) που ακολουθεί πρωταγωνιστούν δύο διαχρονικοί ανθρωπινοί τύποι. Ο ένας, τίμιος και ειλικρινής, λέει την αλήθεια, ακόμα και όταν αυτή δεν τον συμφέρει. Ο άλλος, πονηρός και επιτίδειος, προσπαθεί με δόλο να επωφεληθεί από τις περιστάσεις.

Ευλευόμενός τις παρά τινα ποταμὸν τὸν πέλεκυν ἀπέβαλε. Τοῦ δὲ ρεύματος παρασύραντος αὐτὸν ὠδύρετο, μέχρις οὗ ὁ Ἑρμῆς ἐλέησας αὐτὸν ἤκε. Καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔκλαιε, τὸ μὲν πρῶτον καταβὰς χρυσοῦν αὐτῷ πέλεκυν ἀνήνεγκε καὶ ἐπυνθάνετο, εἰ οὗτος αὐτοῦ εἶπ. Τοῦ δὲ εἰπόντος μὴ τοῦτον εἶναι, ἀργυροῦν ἀνήνεγκε καὶ ἠρώτα, εἰ τοῦτον ἀπέβαλεν. Ἄρνησαμένου δὲ καὶ τοῦτον τὸ τρίτον τὴν ἰδίαν ἀξίνην αὐτῷ ἐκόμισε. Τοῦ δὲ ἐπιγνόντος ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην πάσας αὐτῷ ἐχαρίσατο. Καὶ ὃς παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἐταίρους τὰ γεγενημένα αὐτοῖς διηγήσατο. Τῶν δὲ τις ἀναλαβὼν πέλεκυν παρεγένετο ἐπὶ τὸν αὐτὸν ποταμὸν καὶ ξυλευόμενος ἐπίτηδες τὴν ἀξίνην εἰς τὰς δίνας ἀφῆκε, καθεζόμενός τε ἔκλαιε. Ἑρμοῦ δὲ ἐπιφανέντος καὶ πυνθανομένου, τί τὸ συμβεβηκὸς εἶπ, ἔλεγε τὴν τοῦ πελέκεως ἀπώλειαν. Τοῦ δὲ χρυσοῦν αὐτῷ ἀνενεγκόντος καὶ διερωτῶντος, εἰ τοῦτον ἀπολώλεκεν, ὑπὸ τοῦ κέρδους ἐξαφθεις ἔφασκεν αὐτὸν εἶναι. Καὶ ὁ θεὸς αὐτῷ οὐκ ἐχαρίσατο, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἴδιον πέλεκυν ἀποκατέστησεν.

Μύθος του Αισώπου (διασκευή)

Μινωικός χρυσός πέλεκυς (περ. 1600 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

Γλωσσικά σχόλια

<p>ξυλευόμενός τις παρά τινα ποταμόν τὸν πέλεκυν ἀπέβαλε (οριστ. αορ. β' ρ. ἀποβάλλω) τοῦ δὲ ρεύματος παρασύραντος αὐτὸν ὠδύρετο, μέχρις οὗ ὁ Ἑρμῆς ἐλεήσας (μτχ. αορ. ρ. ἐλεέω, ἐλεῶ) αὐτὸν ἦκε δι' ἣν (αιτ. εν. θηλ. αναφ. αντων. ὄς, ἦ, ὄ) καταβάς (μτχ. αορ. β' ρ. καταβαίνω) ἀνίνεγκε (οριστ. αορ. β' ρ. ἀναφέρω) πυνθάνομαι εἰ οὗτος αὐτοῦ εἶη (ευκτ. ενεστ. ρ. εἰμί) τοῦ δὲ εἰπόντος (μτχ. αορ. β' ρ. λέγω) μὴ τοῦτον εἶναι τὸ τρίτον ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιον ἡ ἀξίνη κομίζω τοῦ δὲ ἐπιγόντος (μτχ. αορ. β' ρ. ἐπιγιγνώσκω) ἀποδέχομαι καὶ ὃς παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἐταίρους ἀναλαμβάνω ἡ δίνη ἀφῆκε (οριστ. αορ. β' ρ. ἀφίημι) καθεζόμενός τε ἔκλαιε Ἑρμοῦ ἐπιφανέντος (μτχ. παθ. αορ. β' ρ. ἐπιφαίνομαι) τοῦ δὲ χρυσοῦν αὐτῷ ἀνενεγκόντος (μτχ. αορ. β' ρ. ἀναφέρω) ἀπολώλεκεν (οριστ. παρακ. ρ. ἀπόλλυμι) ὑπὸ τοῦ κέρδους ἐξαφθεῖς (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. ἐξάπτομαι) φάσκω ἀποκατέστησεν (οριστ. αορ. ρ. ἀποκαθίστημι)</p>	<p>καθὼς ἔκοβε ξύλα στην ὄχθη ενός ποταμού (πβ.: δρυὸς πεσοῦσps πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται) (εδῶ) ἔχασε το τσεκούρι του (του ἔπεσε στο ποτάμι) και, επειδὴ το ρεῦμα το παρέσυρε, ἔκλαιγε, μέχρι που ο Ἑρμῆς τον λυπήθηκε και ἦρθε (κοντά του) εξαιτίας της οποίας (εδῶ) βούτηξε στο ποτάμι και ἔφερε επάνω (πβ. ν.ε.: διένεξη) ρωτῶ αν ἦταν δικό του κι όταν αυτός εἶπε ότι δεν ἦταν αυτό (το τσεκούρι του) την τρίτη φορά ο δικός του (πβ. ν.ε.: ιδιωτικός, ιδιαίτερος, ιδιάζων) εἶδος τσεκουριού φέρνω (πβ. ν.ε.: κομιστής, κόμιστρο, νοσοκομεῖο) κι όταν αυτός το αναγνώρισε επιδοκιμάζω κι αυτός ἦρθε στους συντρόφους του (πβ. ν.ε.: εταιρεία) και παίρνω μαζί μου (πβ. ν.ε.: ἀνάληψη) το ρεῦμα ἀφησε κάθισε και ἔκλαιγε όταν παρουσιάστηκε σ' αὐτόν ο Ἑρμῆς όταν του ἀνέβασε χρυσό (τσεκούρι) ἔχει χάσει επειδὴ φλεγόταν ἀπὸ την επιθυμία του κέρδους (πβ. ν.ε.: ἐξαψη) λέω, ισχυρίζομαι ἔβαλε στη θέση του, ἐπέστρεψε</p>
--	---

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐπιφανέντος: Ὅπως εἶδατε και στα ομηρικά ἔπη, πεποίθηση των αρχαίων Ελλήνων ἦταν ὅτι οι θεοὶ μπορούσαν να παρουσιαστούν στους θνητούς με ἀνθρώπινη ἢ θεϊκὴ μορφή είτε για να επιβραβεύσουν τη θεοσέβειά τους είτε για να δοκιμάσουν την πίστη τους. Η *ἐπιφάνεια* στον μῦθο του Αἰσώπου δεν πρέπει συνεπῶς να μας ξενίζει.

Ερωτήσεις

1. Γιατί παρουσιάστηκε ο Ερμής στον πρώτο ξυλοκόπο;
2. Γιατί επιβράβευσε ο Ερμής τον πρώτο ξυλοκόπο;
3. Τι παρακίνησε τον δεύτερο ξυλοκόπο να προσπαθήσει να εξαπατήσει τον θεό; Ποια κατάληξη είχε η απόπειρά του;
4. Ποιο είναι το ηθικό δίδαγμα του μύθου; Ποια αξία προβάλλει και πώς αντιμετωπίζεται αυτή στις μέρες μας;
5. Σε τι αποβλέπει ο Ερμής δοκιμάζοντας τους δύο ανθρώπους του μύθου; Μπορείτε να ανακαλέσετε ανάλογα παραδείγματα δοκιμασίας ανθρώπων από θεούς από τη μυθολογία, τα παραμύθια ή άλλες πηγές;
6. Μπορείτε να θυμηθείτε από τον Όμηρο περιπτώσεις «επιφάνειας» θεών σε ανθρώπους; Να συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά των θεών οι οποίοι παρουσιάζονται σε θνητούς στο έπος με αυτά του Ερμί στον μύθο που μελετήσατε.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἡ δίκη [= το ορθό, ο κανόνας, το δίκαιο, η δίκη]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο *δικαιοσύνη*]

Αρχαία Ελληνική _ _ _ _ Αρχαία/Νέα Ελληνική _ _ _ _ Νέα Ελληνική

		Ομόρριζα		
		απλά	σύνθετα	
		<p>δικάζω δικάσιμος ὁ δικαστής δικαστικός δικανικός [= δικαστικός] τὸ δικαστήριον (-ιο) δικαιῶ (δικαιώνω) [= (α.ε.) επανορθώνω, (ν.ε.) αποδεικνύω σωστό] τὸ δικαίωμα ἡ δικαίωσις (-n) ἡ δικαιοσύνη δίκαιος δίκην [= σαν (επίρρ.)]</p>	<p>το δίκιο</p>	
		<p>δικηφόρος [= αυτός που φέρνει δικαιοσύνη, ο τιμωρός] δικολογῶ ὁ δικολόγος [= δικηγόρος] συνδικάζω [= δικάζω μαζί με άλλον] διαδικάζω</p>	<p>ὁ δικηγόρος ἡ δικογραφία ἡ δικαιολογία ἡ δικαιοδοσία [= αρμοδιότητα] ἀδικῶ τὸ ἀδίκημα ἀντιδικῶ ἡ ἀντιδικία ὁ ἀντίδικος καταδικάζω ἡ καταδίκη ἐκδικάζω ἡ ἐκδίκασις (-n) ἐκδικῶ [= (ν.ε.) εκδικούμαι] ἡ ἐκδίκησις (-n) ἡ διαδικασία προδικάζω [= (α.ε.) υπερασπίζω, (ν.ε.) προεξοφλώ] ὑπόδικος φυγόδικος</p>	<p>δικολάβος [= 1. πρακτικός δικηγόρος χωρίς πτυχίο, 2. μτφ. αυτός που παρουσιάζει τα πράγματα κατά το συμφέρον του] δικαιούχος δικαιοπραξία αδικοχαμένος εξώδικος τελεσίδικος [= αυτός που έχει οριστικό χαρακτήρα] Στρατοδικείο Ναυτοδικείο Αεροδικείο Πταισματοδικείο Πλημμελειοδικείο</p>

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά των ρ. *δικάζω* και *δικαιῶ* στην κατηγορία που ανήκουν: *δικαστής, δικαστήριο, δικαίωμα, δικαίωση.*

τόπος

ενέργεια,
κατάσταση

πρόσωπο
που ενεργεί

αποτέλεσμα
ενέργειας

2. Ποια είναι η σημασιολογική διαφορά των λέξεων «δίκαιο» και «δίκιο» στη ν.ε.;
3. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω φράσεων και να γράψετε μία πρόταση με κάθε φράση:
- θεία δίκη
 - με πνίγει το δίκιο
 - κοιμάται τον ύπνο του δικαίου
 - το δίκαιο του ισχυροτέρου
4. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από το πλαίσιο, αφού τη μεταφέρετε στον τύπο που απαιτείται:
- Μελετούσα όλο το βράδυ τη _____, γιατί αύριο πρέπει να κάνω την τελική μου αγόρευση στο δικαστήριο.
 - Ο εκδοτικός οίκος εξασφάλισε τα πνευματικά _____ αυτού του βιβλίου.
 - Η λαμπρή εμφάνιση των αθλητών μας στους Ολυμπιακούς αγώνες _____ τις προσδοκίες μας.
 - Η υπόθεσή σας υπάγεται στη _____ του Υπουργείου Εξωτερικών.
 - Στις τελευταίες εκλογές διορίστηκε _____ αντιπρόσωπος στην επαρχία.
 - Μετά την ολοκλήρωση της προανάκρισης δεν απομένει παρά να οριστεί τακτική _____ για την υπόθεση.

δικαιοδοσία
δικαιώνω
δικαίωμα
δικαστικός
δικογραφία
δικάσιμος

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να υπογραμμίσετε τα κυρίως ρηματικά επίθετα των παρακάτω προτάσεων και να γράψετε από ποια ρήματα παράγονται:
- Ἐγὼ οὐχ ὁμολογήσω ἄκλιτος ἦκειν, ἀλλ' ὑπὸ σοῦ κεκλημένος.*
 - Ἐγὼ γένος μὲν εἶμι τῆς περιούτου Σκύρου.*
 - Ἔδοξε παντάπασι (= οπωσδήποτε) διαβατέον εἶναι τὸ χωρίον.*
2. Από τα παρακάτω ονόματα να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα της α.ε. που να δηλώνουν ό,τι ζητείται στις παρενθέσεις:
- αἴτιος* > _____ (πλησμονή)
ποταμός > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
ἄργυρος > _____ (χρώμα)
θεός > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
θάνατος > _____ (τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
δίκη > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τα κυρίως ρηματικά επίθετα των ρημάτων:

ρήμα	ρηματικό επίθετο
ἐπαινέω, ἐπαινῶ	
πλάσσω	
γλύφω	
λέγω	
φέρω	
ἀποδέχομαι	

4. Να κατατάξετε τα παρακάτω επιρρήματα στην κατηγορία που ανήκουν (τοπικά, τροπικά κτλ.), ανάλογα με τις καταλήξεις τους:

σαφῶς	
ταυρηδόν	
ὀσάκισ	
ἐγγύθεν	
θύραθεν	
βαρέως	

5. Να γράψετε από ποια ονόματα προέρχονται τα παρακάτω ρήματα και το αντίστροφο:

ρήμα	ὄνομα
ἀθλέω, ἀθλῶ	
	δίκη
ἐλευθερόω, ἐλευθερῶ	
	ἔλεος
ἀληθεύω	
	θάρος
	πέλεκυς
χρυσόω, χρυσῶ	

Γ. Γραμματική - Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα παρακάτω ουσιαστικά και στους δύο αριθμούς: ποταμόν, ρεύματος, αἰτίαν, ἑταίρους, ἀπώλειαν.
2. Να κλίνετε τις μετοχές στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται και στους δύο αριθμούς: ἀποδεξάμενος, ἐλεήσας.
3. Να μεταφέρετε τα απαρέμφατα στη μ.φ. στον χρόνο που βρίσκονται: λύειν, γράφειν, παιδεύσειν, παιδεῦσαι, πέμψειν, πέμψαι.
4. Να συμπληρώσετε τα άλλα δύο γένη των παραπάνω μετοχών στην ίδια πτώση, στον ίδιο χρόνο και στην ίδια φωνή: ξυλευόμενος, καθεζόμενος, πυνθανομένου, λέγοντες, βουλευομένοι, ἀκουσάσας.

13. Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα υποκείμενα, τα αντικείμενα και τα κατηγορούμενα:

α. *Οἱ τῶν πραγμάτων καιροὶ οὐ μένουσι τὴν ὑμετέραν βραδυτῆτα καὶ εἰρωνείαν.*

β. *Τάφρον περὶ τὸ ἱερὸν ἔσκαπτον.*

γ. *Προετάξαντο (= προέταξαν, τοποθέτησαν μπροστά) τῆς φάλαγγος οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἰππέας.*

δ. *Οὔτε πλοῦτος κάλλος φέρει τῷ κεκτημένῳ μετ' ἀνανδρίας.*

ε. *Ἄντὶ φίλων νῦν κόλακες καὶ θεοὶς ἐχθροὶ νομίζονται.*

στ. *Ἐπὶ τῶν καιρῶν τούτων ἐχειροτόνησαν Ἀθηναῖοι στρατηγὸν ἐπ' Ἀμφίπολιν Ἰφικράτην.*

14. Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα απαρέμφατα και, αφού δηλώσετε το είδος και τη συντακτική θέση τους, να αιτιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου τους:

α. *Διδάσκει σε μάχεσθαι ἐν ὄπλοις.*

β. *Δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων.*

γ. *Παισὶν δὲ αἰδῶ (= σεβασμό, φιλότημο) χρῆ πολλήν, οὐ χρυσὸν καταλείπειν (= να κληροδοτούμε).*

δ. *Εἰκότως (= εὐλογα) δοκεῖτε πάντα ταῦτα ὑπομένειν.*

15. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις με κριτήριο τους ὀρους τους:

α. *Τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται.*

β. *Λακεδαιμόνιοι ἔλυσαν τὰς σπονδὰς.*

γ. *Οἱ ἄνθρωποι ἐν ναοῖς τοὺς θεοὺς θεραπεύουσιν.*

δ. *Ὁ νεανίας ἐν τῷ σταδίῳ δίσκον καὶ σφαιρὰν ῥίπτει.*

ε. *Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν Ἡρώδης ἀπεκεφάλισεν.*

στ. *Δέσποτα, μέμνησο (= να θυμάσαι) τῶν Ἀθηναίων.*

**Καὶ ἐπισφαλὲς καὶ ὁμοιον μαινομένῳ
δοῦναι μάχαιραν καὶ μοχθηρῷ δύναμιν**

Ἰάμβλιχος, Προτρεπτικὸς Λόγος 9

Εἶναι το ἴδιο πράγμα, και μάλιστα επικίνδυνο,
το να δώσει κανεὶς μαχαίρι σε τρελό και δύναμη σε μοχθηρό.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. Παράλληλα κείμενα

Ενότητα 1

Το χελιδόνισμα της Ρόδου

Οι αρχαίες ρίζες της νεοελληνικής παράδοσης

Δεν ταξιδεύουν μόνο οι λέξεις στον χρόνο αλλά και τα έθιμα. Παρατίθεται παρακάτω ένα δημώδες άσμα το οποίο τραγουδούσαν παιδιά, καθώς πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι προαναγγέλλοντας τον ερχομό της άνοιξης και έπαιρναν γλυκίσματα. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η επιβίωση αυτού του εθίμου στη νεότερη εποχή, καθώς και η ύπαρξη ανάλογων νεοελληνικών «χελιδονισμάτων». Να συγκρίνετε το αρχαίο άσμα με το νεοελληνικό τραγούδι από τη Θράκη, όπως το μεταφέρει ο Ν.Γ. Πολίτης:

ἦλθ' ἦλθε χελιδὼν
καλὰς ὥρας ἄγουσα,
καλοὺς ἐνιαυτούς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
ἐπὶ νῶτα μέλαινα.
παλάθην σὺ προκύκλει
ἐκ πίονος οἴκου
οἴνου τε δέπαστρον
τυροῦ τε κάνυστρον
καὶ πύρνα χελιδῶν
καὶ λεκιθίταν
οὐκ ἀπωθεῖται· πότερ' ἀπίωμες ἢ λαβόμεθα;
εἰ μὲν τι δώσεις· εἰ δὲ μή, οὐκ ἔασομες·
ἢ τὰν θύραν φέρωμες ἢ τὸ ὑπέρθυρον
ἢ τὰν γυναῖκα τὰν ἔσω καθημέναν·
μικρὰ μὲν ἐστὶ, ῥαδίως νιν οἴσομες.
ἂν δὴ τι φέρῃς, μέγα δὴ τι φέροις·
ἄνοιγ' ἄνοιγε τὰν θύραν χελιδόνι·
οὐ γὰρ γέροντές ἐσμεν, ἀλλὰ παιδία.

Page, *Poetae Melici Graeci* απ. 848, 1-19

Ἦρθε, ἦρθε χελιδόνα
ἦρθε και ἄλλη μελιδόνα
κάθισε και λάλησε
και γλυκά κελάδησε:
«Μάρτη, Μάρτη μου καλέ
και Φλεβάρη φοβερέ,
κι αν φλεβίσεις κι αν τσικνίσεις,
καλοκαίρι θα μυρίσεις.
Κι αν χιονίσεις κι αν κακίσεις,
πάλιν άνοιξη θ' ανθίσεις».
Συ καλή νοικοκυρά,
έμπα στο κελάρι σου,
δώσε και μιαν ορνιθίτσα
φέρε και μια κουλουρίτσα.

Μετάφραση

«Ἦλθε το χελιδόνι ἦλθε / φέρνει τις καλοκαιριές / και χαρούμενες χρονιές, / κάταστρον έχει την κοιλιά, μαύρη την ουρά. / Ρίξε συκοπιταρίδα / από το αρχοντικό σου, / φέρε κύπελλο κρασί / και κανίστρι με τυρί. / Και το ξεροκόμματο, / μα και το αυγόψωμο / αγαπά το χελιδόνι. Να του δίνουμε ή θα καλοχεριστούμε; / Αν μας δώσεις - Αν μας αρνηθείς, ψυχία δε θα βρεις' / ή θα αρπάξουμε την πόρτα ή τ' ανώφλι της/ ή τη νοικοκυρά που ναι μες στο σπίτι' / είναι μικροκαμωμένη, εύκολα σπκώνεται. / Αν θα μας φιλοδωρήσεις, να ναι κάτι που αξίζει. / Άνοιγε, άνοιγε τη θύρα στα χελιδονάκια' / δεν είμαστε δα γέροι, είμαστε παιδιά».

(μτφρ. Μ.Ζ. Κοπιδάκης)

Η αξία της ελληνικής γλώσσας

«Μου δόθηκε, αγαπητοί φίλοι, να γράψω σε μια γλώσσα που μιλιέται μόνον από μερικά εκατομμύρια ανθρώπων. Παρ' όλα αυτά, μια γλώσσα που μιλιέται επί δυόμισι χιλιάδες χρόνια χωρίς διακοπή και μ' ελάχιστες διαφορές. Η παράλογη αυτή, φαινομενικά, διάσταση αντιστοιχεί και στην υλικοπνευματική οντότητα της χώρας μου. Που είναι μικρή σε έκταση χώρου και απέραντη σε έκταση χρόνου. Και το αναφέρω όχι διόλου για να υπερηφανευθώ, αλλά για να δείξω τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας ποιητής, όταν χρησιμοποιεί για τα πιο αγαπημένα πράγματα τις ίδιες λέξεις που χρησιμοποιούσαν μια Σαπφώ ή ένας Πίνδαρος [...]. Χωρίς να λησμονεί κανείς ότι στο μάκρος είκοσι πέντε αιώνων δεν υπήρξε ούτε ένας, επαναλαμβάνω ούτε ένας, που να μη γράφτηκε ποίηση στην ελληνική γλώσσα. Να τι είναι το μεγάλο βάρος παράδοσης που το όργανο αυτό σπκώνει. Το παρουσιάζει ανάγλυφα η νέα ελληνική ποίηση».

Ο. Ελύτης, «Λόγος στην Ακαδημία της Στοκχόλμης», 'Εν λευκῶ, Αθήνα 1992, σσ. 325-327

Ερώτηση

Ποια άποψη εκφράζει ο συγγραφέας του παραπάνω αποσπάσματος; Να στηρίξετε την άποψη αυτή με στοιχεία που θα αντλήσετε από την Ενότητα.

Ενότητα 2

Σε αντίθεση με την εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα, στην οποία ο πατέρας και η μητέρα φροντίζουν πρώτοι να δώσουν καλές βάσεις στο παιδί, στη Σπάρτη, όπως μας πληροφορεί ο Πλούταρχος στα παρακάτω αποσπάσματα, οι γονείς δεν μπορούσαν να μεγαλώνουν και να μορφώνουν τα παιδιά τους όπως ήθελαν, αφού, μόλις αυτά γίνονταν επτά ετών, ζούσαν σε ομάδες και μάθαιναν τόσα γράμματα όσα τους ήταν αναγκαία.

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Τοὺς δὲ Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ἐπὶ ὠνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποιοῖσато παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδ' ἐξῆν ἑκάστῳ τρέφειν οὐδὲ παιδεύειν ὡς ἐβούλετο τὸν υἱόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἑπταετείς γενομένους παραλαμβάνων αὐτὸς εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων εἶθιζε συμπαίζειν καὶ συσχολάζειν.

Πλούταρχος, *Λυκοῦργος* 16.4-5

Γλωσσικά σχόλια

*οὐκ ἐπὶ ὠνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποιοῖσато
παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος
οὐδ' ἐξῆν (οριστ. παρατ. ρ. ἔξεστι) ἑκάστῳ
εὐθὺς ἑπταετείς γενομένους
παραλαμβάνων
εἰς ἀγέλας κατελόχιζε
συννόμους ποιῶν
μετ' ἀλλήλων
εἶθιζε συμπαίζειν καὶ συσχολάζειν*

ο Λυκοῦργος δεν ὀρισε παιδαγωγούς αγορασμένους
ἢ ἔμμισθους
οὔτε ἦταν δυνατό στον καθένα
αμέσως μόλις γίνονταν επτά ετών
αφού τα ἔπαιρνε
κατένεμε σε λόχους
κάνοντάς τους εταίρους (δηλ. συντρόφους)
μεταξύ τους
τα συνήθιζε να παίζουν μαζί και να περνοῦν τον καιρό
τους ομαδικά

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Γράμματα μὲν οὖν ἔνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον ἢ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ νικᾶν μαχόμενον. Διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἄσκησιν, ἐν χρῶ τε κείροντες καὶ βαδίζειν ἀνυποδίτους παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες.

Πλούταρχος, *Λυκοῦργος* 16.6

Γλωσσικά σχόλια

*ἔνεκα τῆς χρείας
πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο
καρτερεῖν πονοῦντα
νικᾶν μαχόμενον
διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης
ἐν χρῶ (ουσ. χρῶς: το δέρμα, η επιδερμίδα) τε
κείροντες
καὶ... ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες*

ὅσα ἦταν αναγκαία, ὅσα χρειάζονταν
εἶχε ὡς σκοπὸ να τους μάθει τὴν υπακοή στους κυβερνῶντες
να ἔχουν υπομονή στους κόπους
να νικοῦν στις μάχες
γι' αὐτὸ και ὅσο μεγάλωναν
και κουρεύοντάς τους σύρριζα
και συνηθίζοντας τους ὡς ἐπὶ το πλεῖστον να...

Ερωτήσεις

1. Ποια χαρακτηριστικά ἔχει η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Σπάρτη;
2. Με βάση το απόσπασμα της Ενότητας, τα παραπάνω αποσπάσματα από τον Πλούταρχο, αλλά και τις γνώσεις σας από την αρχαία ιστορία, να συγκρίνετε την εκπαίδευση στην αρχαία Αθήνα και στην αρχαία Σπάρτη.

Ενότητα 3

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στους παρακάτω στίχους ο Αριστοφάνης περιγράφει διάφορους επαγγελματίες οι οποίοι ξυπνούν με το λάλημα του πετεινού, για να πάνε στις δουλειές τους.

Οὕτω δ' ἰσχυέ τε καὶ μέγας ἦν τότε καὶ πολὺς, ὥστ' ἔτι καὶ νῦν
ὑπὸ τῆς ῥώμης τῆς τότε ἐκείνης, ὅπότεν μόνον ὄρθριον ἄσπρ,
ἀναπιδῶσιν πάντες ἐπ' ἔργον, χαλκῆς, κεραμῆς, σκυλοδέψαι,
σκυτῆς, βαλανῆς, ἀλφιταμοιβοί, τορνευτολυρασπιδοσπηγοί·
οἱ δὲ βαδίζουσ' ὑποδυσάμενοι νύκτωρ.

Ἄριστοφάνης, Ὀρνίθες στ. 488-492

Μετάφραση

Και ήταν τότε (ο πετεινός) τόσο πανίσχυρος και μέγας και πολὺς, ὥστε, ακόμα και τώρα, ἀπὸ τη δύναμή του την τοτινὴ και μόνο που θα τραγουδήσει το πρωὶ ἀναπιδούν ὅλοι για δουλειά: χαλκιάδες, κανατάδες, ταμπάκηδες, παπουτσιῆδες, λουτράρηδες, αλευράδες, τορνευτολυρασπιδαρμοστάδες. Και ἄλλοι ποδένονται και περπατοῦν ἀξιμέρωτα.

(μτφρ. Φ.Ι. Κακριδῆς)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Πλούταρχος στο παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τη βιογραφία του Περικλή ἀναφέρει ὅτι ο Περικλῆς ἐπιθυμοῦσε να μετέχει στα ἀγαθὰ της πόλης κάθε Ἀθηναῖος.

Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκός, ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχνηαι τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθουργοί, βαφεῖς χρυσοῦ, μαλακτῆρες ἐλέφαντος, ζωγράφοι, ποικιλταί, τορνευταί, πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες ἔμποροι καὶ ναῦται καὶ κυβερνήται κατὰ θάλατταν, οἱ δὲ κατὰ γῆν ἀμαξοσπηγοὶ καὶ ζευγοτρόφοι καὶ ἠνίοχοι καὶ καλωστροφοὶ καὶ λινουργοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὁδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς, ἐκάστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγὸς ἴδιον στρατεύμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιωτῶν συντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον, εἰς πᾶσαν ὡς ἔπος εἶπεῖν ἠλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένεμον καὶ διέσπειρον τὴν εὐπορίαν.

Πλούταρχος, Περικλῆς 12.6

Γλωσσικά σχόλια

ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν ἐλέφας	γιατί ὅπου το υλικὸ ἦταν ελεφαντόδοντο
αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχνηαι	και οἱ τεχνίτες που κατεργάζονταν και ἐπεξεργάζονταν το υλικὸ
τέκτονες	ξυλουργοὶ ἢ οἰκοδόμοι
πλάσται	οἱ τεχνίτες που ἐπεξεργάζονται (πλάθουν) τον πηλὸ ἢ το κερὶ
χαλκοτύποι	χαλκιάδες, χαλκουργοὶ
λιθουργοί	λιθοξοοί, μαρμαράδες
μαλακτῆρες ἐλέφαντος	αυτοὶ που κατεργάζονται το ελεφαντόδοντο
ποικιλταί	διακοσμητές
τορνευταί	τορνευτές, αυτοὶ που ἐπεξεργάζονται ἀνάγλυφα ἔργα
πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες	ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι στέλνουν και προμηθεύουν, μεταφέρουν αὐτὰ
κυβερνήται	κυβερνήτες πλοίων
ἀμαξοσπηγοί	ἀμαξοποιοὶ

ζευγοτρόφοι
καλωστροφοί
σκυτοτόμοι
ἐκάστη δὲ τέχνη
καθάπερ
ἴδιον
τὸν θηπτικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην
ὡς ἔπος εἶπεῖν
αἱ χρεῖαι

ζευγολάτες
κατασκευαστές σκοινιών
βυρσοδέψες, τσαγκάρηδες
κάθε ἐπάγγελμα
ὅπως ακριβῶς
το δικό του
το πλήθος των μισθωτῶν και τους ανειδίκευτους
για να το πω ἔτσι
οι ανάγκες

Ερωτήσεις

1. Ποια επαγγέλματα αναφέρει ο Αριστοφάνης και ποια ο Πλούταρχος; Ποια από αυτά διατηρούνται ἔως τις μέρες μας;
2. Να εντοπίσετε ποια από τα επαγγέλματα που αναφέρονται στα παραπάνω αποσπάσματα απαντούν και στο κείμενο της Ενότητας.

Ενότητα 4

Ο Λουκιανός στο ἔργο του *Ἀληθῆς Ἱστορία* αναφέρει επίσης την περιπέτεια που είχαν αυτός και οι σύντροφοί του στο νησί των Βουκεφάλων. Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφει πῶς τους συμπεριφέρθηκαν οι Βουκέφαλοι.

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς ὑπεδέχετο πέλαγος προσπνές καὶ νῆσος οὐ μεγάλη, εὐπρόσιτος, συνοικουμένη· ἐνέμοντο δὲ αὐτὴν ἄνθρωποι ἄγριοι, Βουκέφαλοι, κέρατα ἔχοντες, οἷον παρ' ἡμῖν τὸν Μινώταυρον ἀναπλάττουσιν. Ἀποβάντες δὲ προήειμεν ὕδρευσόμενοι καὶ σιτία ληψόμενοι, εἴ ποθεν δυνηθείμεν οὐκέτι γὰρ εἶχομεν. Καὶ ὕδωρ μὲν αὐτοῦ πλησίον εὔρομεν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐφαίνετο, πλὴν μυκηθμὸς πολὺς οὐ πόρρωθεν ἠκούετο. Δόξαντες οὖν ἀγέλην εἶναι βοῶν, κατ' ὀλίγον προχωροῦντες ἐπέστημεν τοῖς ἀνθρώποις. Οἱ δὲ ἰδόντες ἡμᾶς ἐδίδωκον, καὶ τρεῖς μὲν τῶν ἐταίρων λαμβάνουσι, οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὴν θάλατταν καταφεύγομεν.

Λουκιανός, *Ἀληθῆς Ἱστορία* 2.44

Γλωσσικά σχόλια

ἐντεῦθεν	ἔπειτα
προσπνές	ἥρεμο
εὐπρόσιτος	ευκολοπλησίαστος
συνοικουμένη	κατοικημένη
ἐνέμοντο	κατείχαν
οἷον	ὅπως
παρ' ἡμῖν	σ' ἐμᾶς
ἀναπλάττουσιν	φαντάζονται
ἀποβάντες	αφού αποβιβαστήκαμε
προήειμεν (οριστ. παρατ. ρ. προέειμι)	προχωρήσαμε, για να βρούμε νερό και τροφή
ὕδρευσόμενοι καὶ σιτία ληψόμενοι	
εἴ ποθεν δυνηθείμεν	αν από κάπου μπορούσαμε
οὐκέτι γὰρ εἶχομεν	γιατί δεν εἶχαμε πια
μυκηθμὸς	μουγκρητό
οὐ πόρρωθεν	ὄχι από μακριά (από κοντά)
δόξαντες οὖν	επειδή νομίσαμε, λοιπόν
βοῶν	βοδιῶν
ἐπέστημεν (οριστ. αορ. ρ. ἐφίσταμαι)	βρεθήκαμε κοντά, συναντήσαμε
τῶν ἐταίρων	από τους συντρόφους

Ερωτήσεις

1. Ποια χαρακτηριστικά είχαν οι Βουκέφαλοι και πώς αντιμετώπισαν τον αφηγητή και τους συντρόφους του;
2. Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και το κείμενο της Ενότητας;
3. Με βάση το κείμενο του Λουκιανού γνωρίζουμε πώς εξελίχθηκε η ιστορία: ο Λουκιανός και οι σύντροφοί του πήραν τα όπλα, κυνήγησαν με τη σειρά τους τους Βουκέφαλους, σκότωσαν πολλούς και αιχμαλώτισαν ζωντανούς δύο. Στη συνέχεια οι Βουκέφαλοι έστειλαν αντιπροσώπους ζητώντας πίσω τους δικούς τους και προσφέροντας για λύτρα πολλά τυριά, ξερά φάρια, κρεμμύδια και τέσσερα ελάφια που είχαν τρία πόδια το καθένα. Ανακαλείτε στη μνήμη σας περιπτώσεις από τα ομηρικά έπη, όπου αντίστοιχα κάποιος δίνει λύτρα, για να πάρει πίσω ένα δικό του πρόσωπο;

Ενότητα 5

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Περικλής εκφράζει την άποψη ότι ήρθε ο καιρός η Αθήνα να αξιοποιήσει τον πλούτο της, για να κατασκευάσει δημόσια έργα που θα φέρουν, πέρα από δόξα, ευπορία στους Αθηναίους, αφού θα δραστηριοποιήσουν όλους τους επαγγελματίες. Έτσι, όλοι θα έχουν εργασία και η πόλη θα έχει τη δύναμη να αναπτύσσεται και να συντηρείται μόνη της.

[...] Δεῖ δὲ τῆς πόλεως κατεσκευασμένης ἰκανῶς τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν πόλεμον, εἰς ταῦτα τὴν εὐπορίαν τρέπειν αὐτῆς, ἀφ' ᾧν δόξα μὲν γενομένων αἰδῖος, εὐπορία δὲ γινομένων ἐτοίμη παρέσται, παντοδαπῆς ἐργασίας φανείσης καὶ ποικίλων χρειῶν, αἱ πᾶσαν μὲν τέχνην ἐγείρουσαι, πᾶσαν δὲ χεῖρα κινουσαι, σχεδὸν ὄλην ποιούσιν ἔμμισθον τὴν πόλιν, ἐξ αὐτῆς ἅμα κοσμουμένην καὶ τρεφομένην.

Πλούταρχος, Περικλῆς 12.4

Γλωσσικά σχόλια

δεῖ δὲ τῆς πόλεως κατεσκευασμένης ἰκανῶς τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν πόλεμον εἰς ταῦτα τὴν εὐπορίαν τρέπειν αὐτῆς ἀφ' ᾧν δόξα μὲν γενομένων αἰδῖος εὐπορία δὲ γινομένων ἐτοίμη παρέσται (οριστ. μέλλ. ρ. πάρειμι) παντοδαπῆς ἐργασίας φανείσης καὶ ποικίλων χρειῶν αἱ πᾶσαν μὲν τέχνην ἐγείρουσαι πᾶσαν δὲ χεῖρα κινουσαι ἐξ αὐτῆς ἅμα κοσμουμένην καὶ τρεφομένην

πρέπει η πόλη, αφού ετοίμασε σε ικανοποιητικό βαθμό τα απαραίτητα για τον πόλεμο, σε αυτά τα έργα να διοχετεύσει την ευπορία της (τον πλούτο της) τα οποία, αν γίνουν, θα χαρίσουν δόξα αθάνατη ενώ όσο θα γίνονται θα υπάρχει πραγματική ευημερία (πλούτος) αφού θα απαιτηθεί κάθε είδους εργασία και θα παραστεί κάθε είδους ανάγκη οι οποίες δραστηριοποιώντας κάθε επαγγελματία και κινητοποιώντας (δίνοντας απασχόληση σε) όλα τα χέρια και ταυτόχρονα να αναπτύσσεται και να συντηρείται από μόνη της

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Ισοκράτης στον λόγο του *Περὶ εἰρήνης* προτρέπει τους Αθηναίους να εγκαταλείψουν την επεκτατική πολιτική και να περιοριστούν στα όρια του δικού τους κράτους. Ζώντας ειρηνικά και χωρίς πολέμους, οι Αθηναίοι θα γίνουν διαρκώς πλουσιότεροι, αφού θα έχουν απαλλαγεί από τις εισφορές για τον πόλεμο και θα αναπτυχθεί το εμπόριο.

Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα καὶ τοιούτους ἡμᾶς αὐτοὺς παράσχωμεν οἷους αἱ κοινὰ συνθῆκαι προστάττουσιν, μετὰ πολλῆς μὲν ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν, ἀπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς εἰς ἣν

νῦν πρὸς ἀλλήλους καθέσταμεν, καθ' ἐκάστην δὲ τὴν ἡμέραν πρὸς εὐπορίαν ἐπιδώσομεν, ἀναπεπαιμένοι μὲν τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν τριπραρχιῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν πόλεμον λειτουργιῶν, ἀδεῶς δὲ γεωργοῦντες καὶ τὴν θάλατταν πλέοντες καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ἐπιχειροῦντες αἱ νῦν διὰ τὸν πόλεμον ἐκλελοίπασιν. Ὅψόμεθα δὲ τὴν πόλιν διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν, μεστὴν δὲ γιγνομένην ἐμπόρων καὶ ξένων καὶ μετοίκων ὧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν.

Ἰσοκράτης, *Περὶ εἰρήνης* 20-21

Γλωσσικά σχόλια

ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιισώμεθα
καὶ τοιούτους ἡμᾶς αὐτοὺς παράσχωμεν
οἷους αἱ κοιναὶ συνθήκαι προστάττουσιν

εἰς ἣν νῦν πρὸς ἀλλήλους καθέσταμεν

πρὸς εὐπορίαν ἐπιδώσομεν

ἀδεῶς

αἱ... ἐκλελοίπασιν

ὄψόμεθα

διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν
μεστὴν δὲ γιγνομένην

ὧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν (οριστ. παρακ. ρ.
καθίσταμαι)

αν κάνουμε εἰρήνη

καὶ αν ἔχουμε τέτοια συμπεριφορά

ὅπως ορίζουν οἱ κοινές συνθήκες (αναφέρεται σε ὅσα
εἶχαν οριστεῖ με τὴν Ἀνταλκίδεια Εἰρήνη που εἶχε
συναφθεῖ το 387 π.Χ.)

στην οποία (κοινωνικὴ αναταραχὴ) ἔχουμε περιέλθει
τώρα

θα αυξάνουμε τὸν πλοῦτο

χωρὶς φόβο

οἱ οἱποῖες ἔχουν εκλείπει

θα δοῦμε

να ἔχει διπλάσια ἔσοδα ἀπὸ ὅσα εἰσπράττει τώρα

καὶ να εἶναι γεμάτη ἀπὸ

ἀπὸ τὸς οἱποῖους τώρα ἔχει ερημώσει

Ερωτήσεις

1. Με βάση το πρώτο παράλληλο κείμενο, πώς μπορεί η Αθήνα να αυτοσυντηρηθεῖ κατά τον Περικλή;
2. Σύμφωνα με τον Ισοκράτη, πώς μπορεί η Αθήνα να διπλασιάσει τα ἔσοδά της;
3. Ποιοι εἶναι, κατά τη γνώμη σας, ο κοινός θεματικός ἄξονας που εντοπίζεται ἀνάμεσα στα παραπάνω ἀποσπάσματα καὶ στο κείμενο τῆς Ενότητας;

Ενότητα 6

Στο παρακάτω ἀπόσπασμα ο Μαντίθεος, γνωρίζοντας ὅτι ψέγεται για τα αριστοκρατικά του φρονήματα, ὅσο καὶ για τὴν εικόνα του, προσπαθεῖ να πείσει ὅτι δεν πρέπει να κρίνεται κανεὶς με βάση τὴν ἐξωτερικὴ του εμφάνιση ἀλλὰ με βάση τα ἔργα του. Η ἐξωτερικὴ εμφάνιση ἀποτελεῖ ἀπατηλὸ κριτήριο, ἀντίθετα τα ἔργα ἀναδεικνύουν τὴν πραγματικὴ φύση τῶν ἀνθρώπων.

Καίτοι χρὴ τοὺς φιλοτίμως καὶ κοσμίως πολιτευομένους ἐκ τῶν τοιούτων σκοπεῖν, ἀλλ' οὐκ εἴ τις κομᾶ, διὰ τοῦτο μισεῖν τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τοὺς ιδιώτας οὔτε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως βλάπτει, ἐκ δὲ τῶν κινδυνεύειν ἐθελόντων πρὸς τοὺς πολεμίους ἅπαντες ὑμεῖς ὠφελείσθε. Ὡστε οὐκ ἄξιον ἀπ' ὄψεως, ᾧ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν πολλοὶ μὲν γὰρ μικρὸν διαλεγόμενοι καὶ κοσμίως ἀμπεχόμενοι μεγάλων κακῶν αἴτιοι γεγόνασιν, ἕτεροι δὲ τῶν τοιούτων ἀμελοῦντες πολλὰ κάγαθὰ ὑμᾶς εἰσιν εἰρηασμένοι.

Λυσίας, *ὑπὲρ Μαντιθέου* 18-19

Γλωσσικά σχόλια

τοὺς φιλοτίμως καὶ κοσμίως πολιτευομένους
εἴ τις κομᾶ (ρ. κομᾶω, κομῶ)
τῶν κινδυνεύειν ἐθελόντων

ὅσους πολιτεύονται με φιλοτιμία καὶ σεμνότητα
αν κάποιος ἀφίνει μακριὰ κόμη, αν ἔχει μακριὰ μαλλιά
που θέλουν να κινδυνεύουν (στὴ μάχη), να ἀγωνίζονται

ἀπ' ὄψεως
μικρὸν διαλεγόμενοι
κοσμῖως ἀμπεχόμενοι

ἕτεροι δὲ τῶν τοιούτων ἀμελοῦντες
εἰσιν εἰργασμένοι

ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνισιν
ἀν καὶ μιλοῦν λίγο, σεμνά
ἀν καὶ ντύνονται εὐπρεπῶς (ἀμπέχω = περιβάλλω, κα-
λύπτω, ντύνω)
ἄλλοι ὁμῶς ποὺ τὰ παραμελοῦν αὐτὰ
ἔχουν κάνει, ἔχουν προσφέρει

Ερωτήσεις

1. Πῶς πρέπει νὰ κρίνουν οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἄλλους, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Μαντιθέου;
2. Ποία ἀναλογία μπορεῖτε νὰ διακρίνετε ἀνάμεσα στο παραπάνω κείμενο καὶ σὲ αὐτὸ τῆς Ἐνότητος;

Ἐνότητα 7

Ὁ Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος συνέγραψε τὴν βιογραφία τοῦ Ἀλεξάνδρου, παραθέτει δύο ἐκδοχὲς σχετικὰ με τὴν λύση τοῦ γόρδιου δεσμοῦ.

Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ φασί, τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἔχόντων τὰς ἀρχὰς καὶ δι' ἀλλήλων πολλάκις σκολιοῖς ἐλιγμοῖς ὑποφερομένων, τὸν Ἀλέξανδρον ἀμνησούντα λύσαι, διατεμεῖν τῇ μαχαίρᾳ τὸ σύναμμα, καὶ πολλὰς ἐξ αὐτοῦ κοπέντος ἀρχὰς φανῆναι. Ἀριστόβουλος δὲ καὶ πάνυ λέγει ῥαδίαν αὐτῷ γενέσθαι τὴν λύσιν, ἐξελόντι τοῦ ῥυμοῦ τὸν ἔστορα καλούμενον, ᾧ συνέιχετο τὸ ζυγὸδεσμον, εἶθ' οὕτως ὑφελκύσαντι τὸν ζυγόν.

Πλούταρχος, Ἀλέξανδρος 18.3-4

Γλωσσικά σχόλια

φασί	ισχυρίζονται, λένε
τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἔχόντων τὰς ἀρχὰς	ἐπειδὴ δε φαίνονταν οἱ ἄκρες τῶν σχοινίων
δι' ἀλλήλων πολλάκις σκολιοῖς ἐλιγμοῖς	ἐπειδὴ εἶχαν δεθεῖ με ἀλλεπάλληλους κόμπους
ὑποφερομένων	
ἀμνησούντα λύσαι	ἐπειδὴ δὲν ἤξερε νὰ τὸν λύσει (ἢ ἀμνησούντα: ἐλλειψη μέσων ἢ πόρων)
τὸ σύναμμα	ὁ δεσμός
πάνυ	πολύ
ῥαδίαν	εὐκόλῃ
ἐξελόντι (μτχ. ἀορ. β' ρ. ἐξαιρέω, ἐξαιρῶ) τοῦ ῥυμοῦ	ἀφοῦ ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸν ἄξονα (τὸ τιμόνι) τῆς ἄμαξας
τὸν ἔστορα	τὸν πάσσαλο
ᾧ συνέιχετο τὸ ζυγὸδεσμον	με τὸν ὁποῖο συγκρατιόταν τὸ ζυγὸδεσμο (δηλ. ὁ μιάντας ποὺ συνδέει τὸν ζυγὸ, τὸ ξύλο σὲ σχῆμα σταυροῦ ποὺ βρίσκεται στὸ ἄκρο τοῦ τιμονίου, με τὸν ρυμὸ, τὸ τιμόνι)
εἶθ' οὕτως	ἐπειτα, λοιπὸν
ὑφελκύσαντι τὸν ζυγόν	ἀφοῦ ἔσυρε μακριὰ τὸν ζυγόν

Ερωτήση

Ποιες ἐκδοχὲς καταγράφει ὁ Πλούταρχος σχετικὰ με τὴν λύση τοῦ γόρδιου δεσμοῦ καὶ ποία συμφωνεῖ με τὴν ἀποψη τοῦ Ἀρριανοῦ, ὅπως παρουσιάζεται στὸ κείμενο τῆς Ἐνότητος;

Ἐνότητα 8

Πρῶτο παράλληλο κείμενο

Ὁ Λουκιανὸς στὸ ἔργο του *Περὶ παρασίτου* πραγματεύεται τὸν τύπο τοῦ παρασίτου, τοῦ ἀνθρώπου δηλαδὴ ποὺ προσκολλάται σὲ κάποιον πλούσιο, γιὰ νὰ εξασφαλίσει τὸ καθημερινὸ φαγητὸ του. Σὲ αὐτὸ τὸ ἔργο ὁ παρασίτος Σίμων προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ παρασιτικὴ εἶναι τέχνη, καὶ μάλιστα ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ρητορικὴ καὶ τὴν φιλοσοφία. Στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἐκφράζει τὴν ἀποψη ὅτι οἱ παρασίτοι περιφρονοῦν τὰ χρήματα.

Καὶ ὁ μὲν παράσιτος οὕτως ἔχει πρὸς ἀργύριον ὡς οὐκ ἂν τις οὐδὲ πρὸς τὰς ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς ψηφίδας ἀμελῶς ἔχοι, καὶ οὐδὲν αὐτῷ δοκεῖ διαφέρειν τὸ χρυσίον τοῦ πυρός.

Λουκιανός, *Περὶ παρασίτου, ὅτι τέχνη ἢ παρασιτική* 52

Γλωσσικά σχόλια

οὕτως ἔχει πρὸς ἀργύριον ὡς οὐκ ἂν τις οὐδὲ πρὸς
τὰς ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς ψηφίδας ἀμελῶς ἔχοι

κρατὰ ἀπέναντι στα χρήματα τὴν ἴδια στάση με
κάποιον που θα αδιαφορούσε για τα χαλίκια του
γιαλού

οὐδὲν αὐτῷ δοκεῖ διαφέρειν τὸ χρυσίον τοῦ πυρός

σε τίποτε δε διαφέρει γι' αὐτόν το χρυσάφι ἀπὸ τα
κάρβουνα

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Στον παρακάτω μῦθο ο Αἰσώπος περιγράφει τι ἔπαθε ο λύκος που κακολογούσε τὴν αλεπού στο λιοντάρι.

Λέων γηράσας ἐνόσει κατακεκλιμένος ἐν ἄντρῳ. Παρῆσαν δ' ἐπισκεψόμενα τὸν βασιλέα πλὴν ἀλώπεκος
τᾶλλα τῶν ζώων. Ὁ τοίνυν λύκος λαβόμενος εὐκαιρίας κατηγορεῖ παρὰ τῷ λέοντι τῆς ἀλώπεκος ἅτε δὴ παρ'
οὐδὲν τιθεμένης τὸν πάντων αὐτῶν κρατοῦντα καὶ διὰ ταῦτα μηδ' εἰς ἐπίσκεψιν ἀφιγμένης. Ἐν τοσοῦτῳ δὲ
παρῆν καὶ ἡ ἀλώπηξ καὶ τῶν τελευταίων ἠκροάσατο τοῦ λύκου ῥημάτων. Ὁ μὲν οὖν λέων κατ' αὐτῆς ἐβρουχᾶτο.
Ἡ δ' ἀπολογίας καιρὸν αἰτήσασα· καὶ τίς, ἔφη, τῶν συνελθόντων τοσοῦτον ὠφέλησέν σε, ὅσον ἐγὼ πανταχόσε
περινοστήσασα καὶ θεραπείαν ὑπὲρ σου παρ' ἰατρῶν ζητήσασα καὶ μαθοῦσα; Τοῦ δὲ λέοντος εὐθύς τὴν θε-
ραπειάν εἶπεῖν κελεύσαντος ἐκείνη φησὶν· εἰ λύκον ζῶντα ἐκδείρας τὴν αὐτοῦ δορὰν θερμὴν ἀμφιέσῃ. Καὶ τοῦ
λύκου κειμένου ἡ ἀλώπηξ γελῶσα εἶπεν· οὕτως οὐ χρὴ τὸν δεσπότην πρὸς δυσμένειαν παρακινεῖν ἀλλὰ πρὸς
εὐμένειαν. Ὁ μῦθος δηλοῖ, ὅτι ὁ καθ' ἑτέρου μηχανώμενος καθ' ἑαυτοῦ τὴν πάγην περιτρέπει.

Μῦθος τοῦ Αἰσώπου

Γλωσσικά σχόλια

ἐνόσει κατακεκλιμένος ἐν ἄντρῳ
παρῆσαν δ' ἐπισκεψόμενα τὸν βασιλέα
πλὴν ἀλώπεκος
τοίνυν
παρὰ τῷ λέοντι
ἅτε δὴ παρ' οὐδὲν τιθεμένης τὸν πάντων αὐτῶν
κρατοῦντα

κειτόταν ἄρρωστος σε σπιλιά
εἶχαν πάει να δουν τον βασιλιά
εκτός ἀπὸ τὴν αλεπού
λοιπόν

καὶ διὰ ταῦτα μηδ' εἰς ἐπίσκεψιν ἀφιγμένης
ἐν τοσοῦτῳ δὲ παρῆν
ἠκροάσατο (οριστ. αορ. ρ. ἀκροάομαι, ἀκροῶμαι)

στο λιοντάρι
επειδὴ τάχα δε δίνει δεκάρα για τον βασιλιά ὅλων των
ζώων

τῶν τελευταίων ῥημάτων
κατ' αὐτῆς
ἀπολογίας καιρὸν αἰτήσασα
ἔφη
τῶν συνελθόντων
πανταχόσε περινοστήσασα (μτχ. αορ.
ρ. περινοστήω, περινοστῶ)

καὶ γι' αὐτὸ οὔτε καν τον επισκέφθηκε
πάνω στην ὥρα εμφανίστηκε
ἀκούσε

κελεύσαντος
φησὶν
ἐκδείρας
τὴν αὐτοῦ δορὰν
εἰ... ἀμφιέσῃ (ρ. ἀμφιέννυμαι)

τα τελευταία λόγια
εναντίον της
αφοῦ ζήτησε τὴν ευκαιρία να απολογηθεῖ
εἶπε
ἀπὸ αὐτοὺς που μαζεύτηκαν
που πήγα σε ὅλα τα μέρη

δηλοῖ
ὁ καθ' ἑτέρου μηχανώμενος καθ' ἑαυτοῦ
τὴν πάγην περιτρέπει

αφοῦ διέταξε
λέει
αφοῦ γδάρεις
το δέρμα του, το τομάρι του
αν φορέσεις
δηλώνει, φανερώνει, διδάσκει
ὅποιος σχεδιάζει κακά εναντίον ἄλλου πέφτει ο ἴδιος
στην παγίδα

Ερωτήσεις

1. Ποια χαρακτηριστικά έχει ο παράσιτος σύμφωνα με το πρώτο απόσπασμα;
2. Ποια παγίδα έστησε ο λύκος στην αλεπού στον μύθο του Αισώπου και ποια κατάληξη είχε ο λύκος;
3. Ποια, κατά τη γνώμη σας, είναι τα κοινά σημεία ανάμεσα στο κείμενο της Ενότητας και το δεύτερο παράλληλο κείμενο;

Ενότητα 9

Στο παρακάτω απόσπασμα αποτυπώνεται η αξία της υστεροφημίας για τους πεσόντες στο πεδίο της μάχης.

Και γάρ τοι ἀγήρατοι μὲν αὐτῶν αἰ μνήμαι, ζηλωταὶ δὲ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰ τιμαί· οἱ πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὡς θνητοί, ὑμνοῦνται δὲ ὡς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν. Καὶ γάρ τοι θάπτονται δημοσίᾳ, καὶ ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καὶ σοφίας καὶ πλούτου, ὡς ἀξίους ὄντας τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τετελετηκότητας ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ τοὺς ἀθανάτους τιμᾶσθαι. Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτοὺς καὶ μακαρίζω τοῦ θανάτου καὶ ζηλῶ [...]

Λυσίας, Ἐπιτάφιος 79-81

Γλωσσικά σχόλια

τοι	βέβαια, λοιπόν
ἀγήρατοι	αγέραςτες, αθάνατες
ζηλωταί	αξιοθαύμαστες, αξιοζήλευτες
ὡς ἀξίους ὄντας τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τετελετηκότητας (μτχ. παρακ. ρ. τελευτάω, ῶ)	επειδή το αξίζουν αυτοί που έχουν σκοτωθεί στον πόλεμο
ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ τοὺς ἀθανάτους τιμᾶσθαι	να τιμώνται με τις ίδιες τιμές που τιμούνται και οι αθάνατοι (θεοί)
μακαρίζω	θεωρώ κάποιον ευτυχί

Ερωτήση

Τι κερδίζουν όσοι πέφτουν ηρωικά στο πεδίο της μάχης, σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα;

Ενότητα 10

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα αναφέρονται οι αναγκαίες προϋποθέσεις ώστε να υπάρξει πραγματική φιλία μεταξύ δύο ανθρώπων.

Ἄλλ' ἢ φιλία στάσιμόν τι ζητεῖ καὶ βέβαιον ἦθος καὶ ἀμετάπτωτον ἐν μιᾷ χώρᾳ καὶ συνηθείᾳ· διὸ καὶ σπάνιον καὶ δυσεύρετόν ἐστι φίλος βέβαιος.

Πλούταρχος, Περὶ πολυφιλίας 97b 6-9

Γλωσσικά σχόλια

στάσιμον	σταθερό
βέβαιον	αμετακίνητο, σίγουρο
ἦθος	χαρακτήρας
ἀμετάπτωτον	αμετάβλητο
ἐν μιᾷ χώρᾳ καὶ συνηθείᾳ	στην ίδια θέση και στην ίδια στενή σχέση

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα εξετάζεται αν ένας ευτυχισμένος και αυτάρκης άνθρωπος έχει ανάγκη από φίλους ή όχι.

Αμφισβητείται δὲ καὶ περὶ τὸν εὐδαίμονα, εἰ δεήσεται φίλων ἢ μή. Οὐθὲν γὰρ φασι δεῖν φίλων τοῖς μακαρίοις καὶ αὐτάρκεσιν· ὑπάρχει γὰρ αὐτοῖς τάγαθὰ· αὐτάρκεις οὖν ὄντας οὐδενὸς προσδεῖσθαι, τὸν δὲ φίλον, ἕτερον αὐτὸν ὄντα, πορίζειν ἅ δι' αὐτοῦ ἀδυνατεῖ.

Ἄριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια 1169b

Γλωσσικά σχόλια

ἀμφισβητεῖται	υπάρχει διαφωνία
περὶ τὸν εὐδαίμονα	σχετικά με τον ευτυχισμένο
εἰ δεήσεται	αν έχει ανάγκη, χρειάζεται
οὐθὲν γὰρ φασι δεῖν φίλων τοῖς μακαρίοις καὶ	ισχυρίζονται δηλαδή κάποιοι ότι δε χρειάζονται
αὐτάρκεσιν	φίλους οι ευτυχισμένοι και οι αυτάρκεις
αὐτάρκεις οὖν ὄντας	επειδή, λοιπόν, είναι αυτάρκεις
οὐδενὸς προσδεῖσθαι	δε χρειάζονται κανέναν
ἕτερον αὐτὸν ὄντα	επειδή είναι διαφορετικό άτομο
πορίζειν ἅ δι' αὐτοῦ ἀδυνατεῖ	εξασφαλίζει αυτά τα οποία ο καθένας μόνος του δεν μπορεί να προμηθευτεί

Τρίτο παράλληλο κείμενο

Σε αυτό το απόσπασμα εκφράζεται η άποψη ότι η φιλία είναι αναγκαία στη ζωή του ανθρώπου και σαφώς προτιμότερη από όλα τα αγαθά.

Μετὰ δὲ ταῦτα περὶ φιλίας ἔποιτ' ἂν διελθεῖν· ἔστι γὰρ ἀρετὴ τις ἢ μετ' ἀρετῆς, ἔτι δ' ἀναγκαιότατον εἰς τὸν βίον. Ἄνευ γὰρ φίλων οὐδεὶς ἔλοιτ' ἂν ζῆν, ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα· καὶ γὰρ πλουτοῦσι καὶ ἀρχὰς καὶ δυναστείας κεκτημένοις δοκεῖ φίλων μάλιστ' εἶναι χρεῖα.

Ἄριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια 1155a

Γλωσσικά σχόλια

ἔποιτ' ἂν (δυν. ευκτ. ενεστ. ρ. ἔπομαι) διελθεῖν	θα μπορούσαμε στη συνέχεια να συζητήσουμε
ἔστι γὰρ ἀρετὴ τις ἢ μετ' ἀρετῆς	γιατί (η φιλία) είναι είδος αρετής ή συνυφασμένη με αυτή
οὐδεὶς ἔλοιτ' ἂν (δυν. ευκτ. αορ. β' ρ. αἰρέομαι, -οῦμαι) ζῆν	κανείς δε θα προτιμούσε να ζει
ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα	ακόμα κι αν κατέχει όλα τα υπόλοιπα αγαθά
καὶ γὰρ πλουτοῦσι καὶ ἀρχὰς καὶ δυναστείας κεκτημένοις δοκεῖ φίλων μάλιστ' εἶναι χρεῖα	γιατί και οι πλούσιοι και αυτοί που έχουν αποκτήσει αξιώματα και εξουσία θεωρούν ότι είναι πάρα πολύ μεγάλη ανάγκη να έχουν φίλους

Ερωτήσεις

1. Κάτω από ποιες προϋποθέσεις μπορεί να ανθήσει μια σωστή φιλία, σύμφωνα με το πρώτο απόσπασμα;
2. Να σχολιάσετε την πρώτη περίοδο του δεύτερου παράλληλου κειμένου και να διατυπώσετε την προσωπική σας γνώμη.
3. Πώς δικαιολογεί ο Αριστοτέλης (βλ. τρίτο παράλληλο κείμενο) την άποψη ότι η φιλία είναι αναγκαϊότατον *εις τὸν βίον*;
4. Να εντοπίσετε κοινά θεματικά στοιχεία στο κείμενο της Ενότητας και στα παράλληλα κείμενα.

Ενότητα 11

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Πλούταρχος περιγράφει πόσο δύσκολο ήταν να χαλιναγωγήσει κάποιος ένα άλογο άγριο σαν τον Βουκεφάλα. Ο μόνος που τα κατάφερε ήταν ο Αλέξανδρος, γεμίζοντας έτσι χαρά και υπερφάνεια τον πατέρα του Φίλιππο.

Προσδραμών (Αλέξανδρος) τῷ ἵππῳ καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον, ὡς ἔοικεν ἐννοήσας ὅτι τὴν σκιὰν προπίπτουσαν καὶ σαλευομένην ὀρῶν πρὸ αὐτοῦ διαταράττειτο. [...] Ὡς δ' ἔώρα τὸν ἵππον ἀφεικότα τὴν ἀπειλὴν, ὀργῶντα δὲ πρὸς τὸν δρόμον, ἀφείς ἐδίωκεν, ἤδη φωνῇ θραυστέρᾳ καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος. Τῶν δὲ περὶ τὸν Φίλιππον ἦν ἀγωνία καὶ σιγὴ τὸ πρῶτον ὡς δὲ κάμπας ὑπέστρεψεν ὀρθῶς σοβαρὸς καὶ γεγηθῶς, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀνηλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ δακρυῦσαι τι λέγεται πρὸς τὴν χαρὰν, καὶ καταβάντος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν φιλήσας, ᾧ παῖ, φάναι, ζήτει σεαυτῷ βασιλείαν ἴσῃν· Μακεδονία γὰρ σ' οὐ χωρεῖ.

Πλούταρχος, *Αλέξανδρος* 6.5-8

Γλωσσικά σχόλια

προσδραμών (μτχ. αορ. β' ρ. προστρέχω)	αφού έτρεξε προς
τὴν ἡνίαν	το χαλινάρι
ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον	γύρισε προς τον ήλιο
ὡς ἔοικεν ἐννοήσας	αφού αντιλήφθηκε, καθώς φαίνεται
ὅτι τὴν σκιὰν προπίπτουσαν καὶ σαλευομένην	ὅτι (το άλογο) ταραζόταν, επειδή έβλεπε μπροστά
ὀρῶν πρὸ αὐτοῦ διαταράττειτο	του τη σκιά που έπεφτε και κινούνταν
ἀφεικότα (μτχ. παρακ. ρ. ἀφίημι) τὴν ἀπειλὴν	να έχει απαλλαχθεῖ από την απειλή
ὀργῶντα δέ	και να ορμά
ἀφείς (μτχ. αορ. ρ. ἀφίημι)	αφού το άφησε
φωνῇ θραυστέρᾳ καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος	φονάζοντας αποφασιστικά και χτυπώντας το πόδι
οἱ δὲ περὶ τὸν Φίλιππον	αυτοῖ που ήταν με τον Φίλιππο
ὡς δὲ κάμπας ὑπέστρεψεν ὀρθῶς	ὅταν όμως πήρε στροφή και επέστρεψε ὀρθίος πάνω
σοβαρὸς καὶ γεγηθῶς	στο άλογο
ἀνηλάλαξαν (οριστ. αορ. ρ. ἀναλαλάζω)	περήφανος (με θριαμβευτικό ύφος) και χαρούμενος
φάναι (απαρ. ενεστ. ρ. φημί)	κραύγασαν δυνατά
σεαυτῷ	ὅτι είπε
	για τον εαυτό σου

Ερωτήσεις

1. Πώς κατάφερε ο Αλέξανδρος να δαμάσει τον Βουκεφάλα, σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα; Πώς θα χαρακτηρίζατε τον Αλέξανδρο με βάση όσα διαβάσατε;
2. Ποια συμβουλή έδωσε ο Φίλιππος στον γιο του; Την ακολούθησε ο Αλέξανδρος;

Ενότητα 12

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Στράβων παραθέτει το σχόλιο του Ποσειδωνίου (φιλόσοφος του 2ου/1ου αιώνα π.Χ. από την Απάμεια της Συρίας) σχετικά με την Ατλαντίδα.

Πρὸς ὃ καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος εὖ παρατίθησιν, ὅτι ἐνδέχεται καὶ μὴ πλάσμα εἶναι τὸ περὶ τῆς νήσου τῆς Ἀτλαντίδος, περὶ ἧς ἐκεῖνος ἱστορῆσαι Σόλωνά φησι πεπτυσμένον παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, ὡς ὑπάρχουσα ποτε ἀφανισθεῖν, τὸ μέγεθος οὐκ ἐλάττων ἡπίεϊρου.

Στράβων, Γεωγραφικά 2.3.6

Γλωσσικά σχόλια

πρὸς ὃ καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος εὖ παρατίθησιν

*πλάσμα
περὶ ἧς
φησί*

*πεπτυσμένον (μτχ. παρακ. ρ. πυνθάνομαι)
ὡς ὑπάρχουσα ποτε ἀφανισθεῖν
τὸ μέγεθος οὐκ ἐλάττων ἡπίεϊρου*

σε σχέση με αυτό ορθώς παραθέτει και την εκδοχή του Πλάτωνα πλαστί ιστορία για την οποία ισχυρίζεται αφού την είχε πληροφορηθεί ότι, ενώ υπήρχε κάποτε, εξαφανίστηκε στο μέγεθος όχι μικρότερη από ἡπίεϊρο

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα γίνεται αναφορά στον πόλεμο που είχε διεξαχθεί πολύ παλιά ανάμεσα σε εκείνους που κατοικούσαν έξω από τις Ηράκλειες στήλες και εκείνους που κατοικούσαν εντός. Στον πόλεμο αυτόν έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο οι βασιλιάδες της νήσου Ατλαντίδας.

Πάντων δὴ πρώτον μνησθῶμεν ὅτι τὸ κεφάλαιον ἦν ἐνακισχίλια ἔτη, ἀφ' οὗ γεγωνὸς ἐμνηύθη πόλεμος τοῖς θ' ὑπὲρ Ἡρακλείας στήλας ἔξω κατοικοῦσιν καὶ τοῖς ἐντὸς πᾶσιν ὃν δεῖ νῦν διαπεραίνειν. Τῶν μὲν οὖν ἦδε ἡ πόλις ἄρξασα καὶ πάντα τὸν πόλεμον διαπολεμίσασα ἐλέγετο, τῶν δ' οἱ τῆς Ἀτλαντίδος νήσου βασιλῆς, ἦν δὴ Λιβύης καὶ Ἀσίας μεῖζον νῆσον οὐσαν ἔφαμεν εἶναι ποτε, νῦν δὲ ὑπὸ σεισμῶν δῦσαν ἄπορον πηλὸν τοῖς ἐνθένδε ἐκπλέουσιν ἐπὶ τὸ πᾶν πέλαγος, ὥστε μηκέτι πορεύεσθαι, κωλυτὴν παρασχεῖν.

Πλάτων, Κριτίας 108e-109a

Γλωσσικά σχόλια

πάντων δὴ πρῶτον
μνησθῶμεν (υποτ. παθ. αορ. α' ρ. μιμησκομαι)
ὅτι τὸ κεφάλαιον ἦν ἐνακισχίλια ἔτη
ἀφ' οὗ γεγονὼς ἐμνήθη πόλεμος
ὃν δεῖ νῦν διαπεραίνειν

τῶν μὲν οὖν ἦδε ἡ πόλις ἄρξασα καὶ πάντα
τὸν πόλεμον διαπολεμήσασα ἐλέγετο

τῶν δ' οἱ τῆς Ἀτλαντίδος νήσου βασιλῆς
ἦν δὴ Λιβύης καὶ Ἀσίας μείζω νῆσον οὔσαν
ἔφαμεν εἶναί ποτε
ὑπὸ σεισμῶν δῦσαν
ἄπορον πηλὸν τοῖς ἐνθένδε ἐκπλέουσιν ἐπὶ τὸ πᾶν
πέλαγος, ὥστε μηκέτι πορεύεσθαι, κωλυτὴν
παρασχεῖν

πρώτα απ' όλα βέβαια
ας θυμηθούμε
ὅτι πέρασαν συνολικά εννέα χιλιάδες χρόνια
ἀπὸ τότε που κηρύχθηκε πόλεμος
τὸν πόλεμο αὐτὸν πρέπει νὰ τὸν ἀφηγηθῶ μέχρι τέ-
λους
λεγόταν ὅτι τὴν ἀρχηγία ὅσων κατοικοῦσαν μέσα ἀπὸ
τις Ἡράκλειες στίλινες τὴν εἶχε αὐτὴ ἐδῶ ἡ πόλις
(δηλ. ἡ Αθήνα) μέχρι τὸ τέλος τοῦ πολέμου
ἐνῶ τῶν ἄλλων ἀρχηγοὶ ἦταν οἱ βασιλιάδες τῆς Ἀτλα-
ντίδας
ἡ ὁποία, εἶπαμε, ἦταν κάποτε νησί πιο μεγάλο ἀπὸ
τὴ Λιβύη καὶ τὴν Ἀσία
ἀφού βυθίστηκε μετὰ ἀπὸ σεισμοὺς
ἀφῆσε λάσπη ποὺ ἐμποδίζει αὐτοὺς ποὺ ἀποπλέουν
ἀπὸ ἐδῶ, με ἀποτέλεσμα νὰ μὴν μποροῦν νὰ προχω-
ρήσουν πρὸς τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος / πρὸς τὸν ὠκεανὸ

Ερωτήσεις

1. Συμφωνεῖ ὁ Ποσειδώνιος με τὴν ἀποψη τοῦ Πλάτωνα γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα, ὅπως αὐτὴ ἐκφράζεται στο κείμε-
νο τῆς Ἐνότητος;
2. Ποια ἐπιπλέον στοιχεῖα παρέχει τὸ δεύτερο ἀπόσπασμα σὲ σχέση με τὸ κείμενο τῆς Ἐνότητος;

Ἐνότητα 13

Στὸν λόγο τοῦ Ἰσοκράτη *Πρὸς Δημόνικον* - ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς φιλολόγους νόθος- βρίσκουμε ποικίλες
συμβουλές γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος. Στὸ συγκεκριμένο ἀπόσπασμα ὁ συγγραφεὴς συμβουλεύει τὸν
Δημόνικο γιὰ τὰ κριτήρια με τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀξιολογεῖ τοὺς πραγματικοὺς φίλους.

*Δοκίμαζε τοὺς φίλους ἕκ τε τῆς περὶ τὸν βίον ἀτυχίας καὶ τῆς ἐν τοῖς κινδύνοις κοινωνίας· τὸ μὲν γὰρ χρυσίον
ἐν τῷ πυρὶ βασανίζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχίαις διαγιγνώσκομεν. Οὕτως ἄριστα χρήσει τοῖς φίλοις, ἐὰν
μὴ προσμένῃς τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις, ἀλλ' αὐτεπάγγελτος αὐτοῖς ἐν τοῖς καιροῖς βοηθῆς.*

Ἰσοκράτης, *Πρὸς Δημόνικον* 25-26

Γλωσσικά σχόλια

ἐκ τῆς ἐν τοῖς κινδύνοις κοινωνίας
ἐν τῷ πυρὶ βασανίζομεν
διαγιγνώσκομεν
χρήσει (οριστ. μέλλ. ρ. χρήομαι, χρῶμαι) τοῖς φίλοις
τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις
αὐτεπάγγελτος

ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς στὸν κινδύνου
στὴ φωτιά δοκιμάζομε
διακρίνομε, διαπιστώνομε
θα συμπεριφέρεσαι στὸν φίλου, θα ἀντιμετωπίζεις
τὰ παρακάλια τοὺς
αὐθόρμητα, με δική σου πρωτοβουλία

Ερωτήσεις

1. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του πραγματικού φίλου κατά τον Ισοκράτη;
2. Ποια από τα χαρακτηριστικά που περιγράφονται στο παραπάνω απόσπασμα απαντούν στο κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 14

Από τον παρακάτω μύθο μαθαίνουμε πώς οι λαγοί συμβιβάστηκαν με το πρόβλημα της δειλίας τους.

Λαγωὶ καταγνόντες ἑαυτῶν δειλίαν ἔγνωσαν δεῖν ἑαυτοὺς κατακρημνίσαι. Παραγενομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τινα κρημνόν, ᾧ λίμνη ὑπέκειτο, οἱ ἐνταῦθα βάτραχοι ἀκούσαντες τῆς ποδοφορίας ἑαυτοὺς εἰς τὰ βάθη τῆς λίμνης ἐδίδοσαν. Εἷς δὲ τις τῶν λαγῶν θεασάμενος αὐτοὺς ἔφη πρὸς τοὺς ἑτέρους· ἀλλὰ μὐκέτι ἑαυτοὺς κατακρημνίσωμεν· ἰδοὺ γάρ, εὕρηνται καὶ ἡμῶν δειλότερα ζῶα. Οὕτω καὶ τοῖς ἀνθρώποις αἱ τῶν ἄλλων συμφοραὶ τῶν ἰδίων δυστυχημάτων παραμυθίαι γίνονται.

Μύθος του Αισώπου

Γλωσσικά σχόλια

λαγωί	οι λαγοί
καταγνόντες (μτχ. αορ. β' ρ. καταγιγνώσκω)	όταν ανακάλυψαν / συνειδητοποιήσαν
ἔγνωσαν δεῖν	αποφάσισαν ότι έπρεπε
παραγενομένων δὲ αὐτῶν	όταν όμως αυτοί έφτασαν
ᾧ λίμνη ὑπέκειτο	κάτω από τον οποίο βρισκόταν μια λίμνη
ἐνταῦθα	εκεί
ἢ ποδοφορία	το ποδοβολητό
ἑαυτοὺς εἰς τὰ βάθη τῆς λίμνης ἐδίδοσαν	κρύφτηκαν στα βάθη της λίμνης
εἷς	ένας
θεασάμενος	όταν είδε
ἔφη πρὸς τοὺς ἑτέρους	είπε στους άλλους
μὐκέτι ἑαυτοὺς κατακρημνίσωμεν	ας μην γκρεμιστούμε τώρα πια
ἰδοὺ γάρ	γιατί να
εὕρηνται (οριστ. παρακ. ρ. εὕρισκομαι)	έχουν βρεθεί
τῶν ἰδίων δυστυχημάτων	των δικών τους δυστυχιών
παραμυθίαι	παρηγοριές

Ερωτήσεις

1. Ποιο ήταν το πρόβλημα των λαγών και πώς κατάφεραν να το ξεπεράσουν;
2. Υπάρχουν, κατά τη γνώμη σας, κοινά στοιχεία ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 15

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στην αρχαία ελληνική μυθολογία, όταν κάποιος βρισκόταν σε δύσκολη θέση, ζητούσε από τους θεούς να μεταμορφωθεί. Ο μυθογράφος Παρθένιος αναφέρει τη μεταμόρφωση της Δάφνης στο ομώνυμο φυτό.

Ἀπόλλωνα δὲ Δάφνη ἐπ' αὐτὴν ἰόντα προῖδομένη μάλα ἐρρωμένως ἔφευγεν. Ὡς δὲ συνεδιώκετο, παρὰ Διὸς αἰτεῖται ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι. Καὶ αὐτὴν φασὶ γενέσθαι τὸ δένδρον τὸ ἐπικληθὲν ἀπ' ἐκείνης δάφνην.

Παρθένιος, *Ἐρωτικά Παθήματα* 15.4

Γλωσσικά σχόλια

<i>ἐπ' αὐτὴν ἰόντα προῖδομένη</i>	επειδή είδε (τον Απόλλωνα) να κατευθύνεται προς
<i>μάλα ἐρρωμένως</i>	το μέρος της
<i>ὡς δὲ συνεδιώκετο</i>	με μεγάλο σθένος
<i>ἀπαλλαγῆναι</i>	καθώς όμως καταδιωκόταν
	να χαθεί, να εξαφανιστεί

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Λατίνος ποιητής Οβίδιος στο έργο του *Μεταμορφώσεις* παρουσιάζει μια ιστορία όμοια με αυτήν του Λευκίππου. Ο Λύκτος ζούσε στην Κρήτη με τη γυναίκα του Τελέθουσα. Όταν αυτή έμεινε έγκυος, της ξεκαθάρισε ότι θα κρατούσαν το παιδί, μόνο αν ήταν αγόρι. Η γυναίκα, με την καθοδήγηση της θεάς Ίσιδας, αποφάσισε να κρατήσει το παιδί όποιο κι αν ήταν το φύλο του. Γέννησε τελικά κορίτσι και, για να το γλιτώσει από τον θάνατο, είπε ψέματα στον άντρα της ότι ήταν αγόρι και συνέχισε να το ανατρέφει και να το ντύνει σαν να ήταν αγόρι. Το όνομα του παιδιού ήταν Ίφισ. Μετά από πολλές περιπέτειες η θεά Ίσις μεταμόρφωσε το παιδί σε αγόρι. Παραθέτουμε αποσπάσματα από την έμμετρον ελληνική μετάφραση του ποιήματος.

Η εντολή του Λύκτου

᾽Οτι ἐγγύς, ὡς λέγεται, τῶν τῆς Κνωσσοῦ ὀρίων, 1091
οἷς ἀγχιτέρμων τῆς Φαιστοῦ ἡ βασιλεία κείται,
ἀνὴρ τις Λύκτος τοῦνομα τὴν κατοικίαν εἶχεν,
ὃς γένος καίπερ ἄσημον ἐξ ἐλευθέρων ἔλκων,
τῆς γενετῆς μὲν μείζονα οὐκ ἐπεδείκνυ πλοῦτον,
ἀλλ ὁμως βίον ἔντιμον καὶ ἀπεγῆ ἐβίου.
Αὐτῷ, καθάπερ φέρεται, τῆς γυναικὸς κυοῦσης,
καὶ τῶν ᾠδίνων τοῦ δεινοῦ ἐφρονηκόςτος χρόνου,
τοιούτοις ῥήμασιν αὐτῆς τὰς ἀκοὰς ἐκπλήττει·
δύο τινα καὶ βούλομαι καὶ εὐχομαί σοι, γύναι· 1100
βραχὺν καὶ οὐ πολὺπονον τοῦ τοκετοῦ τὸν χρόνον,
καὶ τέκνον ἄρσεν τὸν καρπὸν τῶν ἐλαφρῶν ᾠδίνων·

Γλωσσικά σχόλια

<i>οἷς ἀγχιτέρμων</i>	κοντά / γειτονικά στα οποία
<i>ὃς γένος καίπερ ἄσημον ἐξ ἐλευθέρων ἔλκων</i>	ο οποίος, αν και η καταγωγή του ήταν άσημη, είχε γονεῖς ελεύθερους
<i>τῆς γενετῆς</i>	απ' ότι επέτρεπε η καταγωγή του
<i>τῶν ᾠδίνων τοῦ δεινοῦ ἐφρονηκόςτος χρόνου</i>	όταν έφτασε η δύσκολη ώρα των πόνων του τοκετού
<i>τοιούτοις ῥήμασιν</i>	με τέτοια λόγια
<i>ἐκπλήττει</i>	τρομάζει, τρομοκρατεί

Το τέχνασμα της Τελέθουσας

[...] Ὅτε δ' ἐπῆλθεν ὁ καιρὸς τῶν χαλεπῶν ῥδίνων, 1150
καὶ ἡ γαστήρ τοῦ αὐξοντος ἀνεκουφίσθη φόρτου,
τῷ ἀγνοοῦντι μὲν πατρὶ θυγάτριόν τι ἔφρυ,
ἀλλὰ ἡ μήτηρ κρύψασα τὸ τοῦ τεχθέντος γένος,
πιστῆ τροφῷ τὸ νήπιον πρὸς τὸ τραφῆναι δίδει,
καὶ τὸν ἀγνώτα σύζυγον κατασοφισαμένη,
ἄρῶν αὐτῷ παρίστησι τὸν τῆς κοιλίας γόνον.

Γλωσσικά σχόλια

τῶν χαλεπῶν	των δύσκολων
ἡ γαστήρ	η κοιλιά
ἔφρυ	γεννήθηκε
τὸ τοῦ τεχθέντος γένος	το φύλο του παιδιού
ἀγνώτα	που δε γνώριζε, που αγνοούσε
κατασοφισαμένη	αφού εξαπάτησε με τεχνάσματα

Ἡ μεταμόρφωση του κοριτσιού σε αγόρι

[...] Οὐδ' ἡ λευκότης ἡ αὐτὴ ἐν τῷ προσώπῳ μένει· 1300
καὶ σθένος προσλαμβάνουσιν αἱ τῶν μελῶν κινήσεις,
καὶ θρασυτέρα γίγνεται ἡ τοῦ προσώπου ὄψις,
καὶ βαθμηδὸν βραχύτερον τὸ τῶν πλοκάμων μέτρον,
ἄλλοιά δέ τις δύναμις ἀρῶνωπῆ τὴν φύσιν,
τὴν πρώτῃν διαδέχεται τῆς κορασίδος χάριν,
καὶ ἄρῶν τέλος γίνεσθαι ἐκ γυναικός, ᾧ Ἴφι.

Ὀβίδιος, *Μεταμορφώσεις* στ. 1091-1102, 1150-1156, 1300-1306 (μτφρ. Α.Σ. Κάσδαγλης)

Γλωσσικά σχόλια

σθένος προσλαμβάνουσιν	αποκτούν επιπλέον δύναμη
θρασυτέρα	περισσότερο θαρραλέα, πιο τολμηρή
καὶ βαθμηδὸν βραχύτερον τὸ τῶν πλοκάμων μέτρον	καὶ βαθμιαία ἐγίνε πιο κοντὸ το μήκος των μαλλιών
ἄλλοιά	αλλιιώτικη, διαφορετική

Ερωτήσεις

1. Τι ζήτησε η Δάφνη από τον Δία στο πρώτο παράλληλο κείμενο και για ποιο λόγο; Υπάρχει, κατά τη γνώμη σας, κάποιο κοινό θεματικό μοτίβο ανάμεσα σε αυτό το απόσπασμα και το κείμενο της Ενότητας;
2. Ποια κοινά θεματικά μοτίβα διαπιστώνετε ότι υπάρχουν ανάμεσα στο κείμενο της Ενότητας και το δεύτερο παράλληλο κείμενο;

Ενότητα 16

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Πλούταρχος περιγράφει τον ξεπεσμό του Διονυσίου του Νεότερου, τυράννου των Συρακουσών, και σχολιάζει τη μεταστροφή της τύχης του.

Τοῦ δὲ Διονυσίου καταπλεύσαντος εἰς Κόρινθον, οὐδείς ἦν Ἑλλήνων ὃς οὐχὶ θεάσασθαι καὶ προσειπεῖν ἐπόθησεν αὐτόν, ἀλλ' οἷ τε χαίροντες ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς διὰ μῖσος ἄσμενοι συνῆλθον, οἷον ἐρριμμένον ὑπὸ τῆς τύχης πατήσοντες, οἷ τε πρὸς τὴν μεταβολὴν τρεπόμενοι καὶ συμπαθοῦντες ἐθεῶντο πολλὴν ἐν ἀσθενέσι τοῖς ἀνθρωπίνοις καὶ προδύλοις τὴν τῶν ἀδύλων αἰτιῶν καὶ θεῶν δύναμιν. Οὐδὲν γὰρ οὔτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς οὔτε τέχνης ὅσον ἐκεῖνο τύχης ἔργον ἐπεδείξατο, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὸ ὀψοπώλιον, ἢ καθήμενον ἐν μυροπωλίῳ, πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τῶν καπνηλείων [...]

Πλούταρχος, *Τιμολέων* 14.1-3

Γλωσσικά σχόλια

τοῦ δὲ Διονυσίου καταπλεύσαντος
οὐδείς ἦν Ἑλλήνων ὃς οὐχὶ
θεάσασθαι καὶ προσειπεῖν ἐπόθησεν αὐτόν
ἀλλ' οἷ τε χαίροντες ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς διὰ μῖσος
ἄσμενοι
συνῆλθον
οἷον ἐρριμμένον (μτχ. παρακ. ρ. *ρίπτομαι*) ὑπὸ τῆς
τύχης πατήσοντες
οἷ τε τρεπόμενοι
πρὸς τὴν μεταβολὴν
ἐθεῶντο (οριστ. παρατ. ρ. *θεάομαι, θεῶμαι*)
πολλὴν ἐν ἀσθενέσι τοῖς ἀνθρωπίνοις καὶ προδύ-
λοις τὴν τῶν ἀδύλων αἰτιῶν καὶ θεῶν δύναμιν
οὐδὲν γὰρ οὔτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς οὔτε τέχνης
ὅσον ἐκεῖνο τύχης ἔργον ἐπεδείξατο

ὀλίγον ἔμπροσθεν
διατρίβοντα
περὶ τὸ ὀψοπώλιον

κεκραμένον (μτχ. παρακ. ρ. *κεράννυμαι* -ενν. οἶνον)

ὅταν ο Διονύσιος κατέπλευσε, αποβιβάστηκε
ὅλοι οι Έλληνες είχαν την περιέργεια (λαχτάρα) να
τον δουν και να μιλήσουν μαζί του
ἄλλοι ἀπὸ μῖσος χαίρονταν για τις συμφορές του
ευχαριστημένοι
συγκεντρώθηκαν
σαν για να τον ποδοπατήσουν ριγμένο κάτω ἀπὸ την
τύχη, την κακοτυχία
και ἄλλοι που μεταστράφηκαν, ἄλλαξαν γνώμη
για την ἀλλαγὴ της τύχης
έβλεπαν τη μεγάλη δύναμη που ασκούν στα ἀσθενή
και ορατά ἀνθρώπινα πράγματα οι ἀθέατες και
θεῖες αἰτίες
γιατί η τότε εποχὴ δεν εἶχε να ἐπιδείξει κανένα ἔργο,
οὔτε της φύσης οὔτε της τέχνης, τόσο ἀξιοπεριε-
ργο ὅσο το ἔργο ἐκεῖνο της τύχης
λίγο πιο πριν
να περνά τον καιρὸ του
γύρω ἀπὸ την ἀγορὰ ὅπου πωλοῦνται τρόφιμα
και ψάρια / την ψαραγορὰ
κρασί ἀναμειγμένο με νερό

Ερωτήσεις

1. Πὼς κατέληξε να ζει ο Διονύσιος ο Νεότερος;
2. Ποιες φράσεις ἀπὸ το παραπάνω ἀπόσπασμα ἀναφέρονται στη μεταστροφή της τύχης;
3. Τι συνδέει, κατὰ τη γνώμη σας, το παραπάνω ἀπόσπασμα με το κείμενο της Ενότητας;
4. Ο Ηρόδοτος μας πληροφορεῖ ὅτι ο Σόλων στη συνομιλία του με τον Κροῖσο εἶχε ἐκφράσει μια ἀποψη σχετικὰ με τον ορισμὸ του ευτυχισμένου ἀνθρώπου. Ποιο ἦταν το ρητὸ του Σόλωνα στην περίπτωση ἐκείνη και πὼς βρίσκει ἐφαρμογὴ στην περίπτωση του Διονυσίου του Νεότερου;

Ενότητα 17

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Αιλιανός περιγράφει στο παρακάτω απόσπασμα τον τρόπο με τον οποίο το χταπόδι συλλαμβάνει τα ψάρια, εξασφαλίζοντας την τροφή του.

Ἐλλοχῶσι δὲ οἱ πολύποδες καὶ τοὺς ἰχθύς τὸν τρόπον τοῦτον. Ὑπὸ ταῖς πέτραις κάθηνται, καὶ ἑαυτοὺς ἐς τὴν ἐκείνων μεταμορφοῦσι χροάν, καὶ τοῦτο εἶναι δοκοῦσιν, ὅπερ οὖν καὶ πεφύκασιν αἱ πέτραι. Οἱ τοίνυν ἰχθύς προσνέουσιν οἰοῦντι τῇ πέτρᾳ τοῖς πολύποσιν, οἱ δὲ ἀφυλάκτους ὄντας αὐτοὺς περιβάλλουσι ταῖς ἐξ ἑαυτῶν ἄρκυσι ταῖς πλεκτάναις.

Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 1.1

Γλωσσικά σχόλια

<i>ἔλλοχῶσι</i>	παραμονεύουν, στήνουν ενέδρα
<i>οἱ πολύποδες</i>	τα χταπόδια
<i>ἑαυτοὺς ἐς τὴν ἐκείνων μεταμορφοῦσι χροάν</i>	μεταμορφώνονται παίρνοντας το χρώμα εκείνων των βράχων
<i>καὶ τοῦτο εἶναι δοκοῦσιν</i>	καὶ φαίνονται ὅτι εἶναι αὐτό (δηλαδή, βράχοι)
<i>ὅπερ πεφύκασιν</i>	το οποίο εἶναι ἀπὸ τῆ φύση τους
<i>προσνέουσιν τοῖς πολύποσιν</i>	πλησιάζουν κολυμπώντας τα χταπόδια
<i>οἰοῦντι τῇ πέτρᾳ</i>	σαν να εἶναι βράχος
<i>ταῖς ἐξ ἑαυτῶν ἄρκυσι ταῖς πλεκτάναις</i>	με τα δικά τους δίχτυα, δηλαδή τα πλοκάμια

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο απόστολος Παῦλος κήρυξε την αγάπη προς τον συνάνθρωπο υποστηρίζοντας ότι αυτή είναι η τέλεια εκπλήρωση των εντολών του Θεού.

Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκε· τὸ γὰρ οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἕτερα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· πληρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.

Ἄποστολος Παῦλος, *Ἐπιστολὴ πρὸς Ῥωμαίους* 13.8-10

Γλωσσικά σχόλια

<i>εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους</i>	εκτός ἀπὸ το να ἀγαπά ο ἕνας τὸν ἄλλο
<i>ὁ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκε</i>	αὐτὸς που ἀγαπά τὸν ἄλλο τηρεῖ τὸν νόμο
<i>ἀνακεφαλαιοῦται</i>	συνοψίζεται
<i>κακὸν οὐκ ἐργάζεται</i>	δεν κάνει κακό
<i>πλήρωμα νόμου</i>	εκπλήρωση τοῦ νόμου

Ερωτήσεις

1. Ποιες ομοιότητες παρουσιάζει η τεχνική των χταποδιών, ὅπως περιγράφεται στο πρώτο ἀπόσπασμα, με την τεχνική του κάβουρα που περιγράφεται στο κείμενο της Ενότητας;
2. Να ἀναζητήσετε κοινὰ σημεῖα ἀνάμεσα στις προτροπές που ἀπευθύνει ὁ Μέγας Βασίλειος στο κείμενο της Ενότητας και σε αὐτές τοῦ ἀποστόλου Παύλου στο δεύτερο παράλληλο κείμενο.

Ενότητα 18

Στους μύθους που ακολουθούν γίνεται αναφορά στις επιπτώσεις που υφίσταται κάποιος, όταν προσπαθεί με ψέματα και τεχνάσματα να εξαπατήσει τους άλλους.

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ἄνηρ πένης νοσῶν καὶ κακῶς διακείμενος νύξατο τοῖς θεοῖς ἑκατόμβην τελέσαι, εἰ περισώσειαν αὐτόν. Οἱ δὲ ἀπόπειραν αὐτοῦ ποιήσασθαι βουλόμενοι ραῖσαι τάχιστα αὐτὸν παρεσκεύασαν. Κάκεϊνος ἐξαναστάς ἐπειδὴ ἀληθινῶν βοῶν ἠπόρει, στεατίνοὺς ἑκατὸν πλάσας ἐπὶ τινος βωμοῦ κατέκαυσεν εἰπὼν ἀπέχετε τὴν εὐχήν, ᾧ δαίμονες. Οἱ δὲ θεοὶ βουλόμενοι αὐτὸν ἐν μέρει ἀντιβουκολῆσαι ὄναρ αὐτῷ ἔπειμψαν, παραινοῦντες ἐλθεῖν εἰς τὸν αἰγιαλόν· ἐκεῖ γὰρ εὐρήσει Ἄττικὰς χιλίας. Καὶ ὃς περιχαρὴς γενόμενος δρομαῖος ἤκεν ἐπὶ τὴν ἠίονα. Ἐνθα δὴ λησταῖς περιπεσῶν ἀπήχηθαι καὶ ὑπ' αὐτῶν πωλούμενος εὗρε δραχμὰς χιλίας.

Μύθος του Αισώπου

Γλωσσικά σχόλια

πένης	φτωχός
νοσῶν καὶ κακῶς διακείμενος	που ἴταν ἀρρωστος και σε ἀσχημη κατάσταση
νύξατο (οριστ. αορ. ρ. εὐχόμαι) τοῖς θεοῖς	υποσχέθηκε / ἔταξε στους θεούς
ἑκατόμβην τελέσαι	να προσφέρει θυσία εκατό βοδιῶν
εἰ περισώσειαν αὐτόν	αν τον ἐσώζαν
ἀπόπειραν ποιούμαι τινος	δοκιμάζω κάποιον
ραῖσαι (απαρ. αορ. ρ. ραῖζω) τάχιστα αὐτὸν	τον ἔκαναν να θεραπευτεῖ πολὺ γρήγορα, τον θερά-
παρεσκεύασαν	πευσαν ἀμέσως
ἐξαναστάς (μτχ. αορ. β' ρ. ἐξανίσταμαι)	ὅταν στάθηκε στα πόδια του, ὅταν ἐνίωσε καλά
βοῶν ἠπόρει (οριστ. παρατ. ρ. ἀπορέω, ἀπορῶ)	δεν εἶχε βόδια
στεατίνοὺς ἑκατὸν πλάσας	αφοῦ ἐπλασε εκατό ἀπὸ ζύμη
ἀπέχετε τὴν εὐχήν, ᾧ δαίμονες	θεοί, λάβετε ὅ,τι σας ἔταξα
ἐν μέρει ἀντιβουκολῆσαι	με τη σειρά τους να τον εξαπατήσουν / περιπαίξουν
ὄναρ	ὄνειρο
παραινοῦντες	παρακινώντας
Ἄττικὰς χιλίας	χίλιες αττικές δραχμές
καὶ ὃς	κι αὐτός
δρομαῖος ἤκεν	ἔφτασε τρέχοντας
ἐπὶ τὴν ἠίονα (ἠιών, ἠίονος)	στην ἀκρογιαλιά
ἐνθα δὴ	ἐκεῖ λοιπόν
λησταῖς περιπεσῶν	αφοῦ ἔπεσε σε ληστές
ὑπ' αὐτῶν πωλούμενος εὗρε δραχμὰς χιλίας	αυτοὶ τον πούλησαν και ἔπιασε χίλιες δραχμές (ἀντί χιλίων δραχμῶν)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ἔθος ἐστὶ τοῖς πλέουσιν ἐπάγεσθαι κύνας Μελιταίους καὶ πιθήκους πρὸς παραμυθίαν τοῦ πλοῦ. Καὶ δὴ τις πλεῖν μέλλων πίθηκον συνανήνεγκε. Γενομένων δὲ αὐτῶν κατὰ τὸ Σούνιον (ἐστὶ δὲ τοῦτο Ἀθηναίων ἀκρωτήριον) συνέβη χειμῶνα σφοδρὸν γενέσθαι. Περιτραπίεισ δὲ τῆς νηὸς καὶ πάντων διακολυμβόντων καὶ ὁ πίθηκος ἐνήχeto. Δελφὶς δὲ θεασάμενος αὐτὸν καὶ οἰόμενος ἄνθρωπον εἶναι ὑπεξεληθὼν διεκόμεζεν. Ὡς δὲ ἐγένετο κατὰ τὸν Πειραιᾶ, τὸν τῶν Ἀθηναίων λιμένα, ἐπυνθάνετο τοῦ πιθήκου, εἰ τὸ γένος Ἀθηναῖός ἐστι. Τοῦ δὲ εἰπόντος καὶ λαμπρῶν γε ἐνταῦθα τετυχηκέναί γονέων, ἐκ δευτέρου ἠρώτα αὐτόν, εἰ ἐπίσταται τὸν Πειραιᾶ. Καὶ ὡς ὑπολαβὼν αὐτὸν ἄνθρωπον λέγειν ἔφασκε καὶ φίλον αὐτοῦ εἶναι καὶ συνήθη. Καὶ ὁ δελφὶς ἀγανακτήσας κατὰ τῆς αὐτοῦ ψευδολογίας βαπτίζων αὐτὸν ἀπέπνιξεν.

Μύθος του Αισώπου

Γλωσσικά σχόλια

ἔθος ἐστὶ	εἶναι συνήθεια
ἐπάγεσθαι	να φέρνουν μαζί τους
κύνας Μελιταίους	σκυλιά από τη Μάλτα
πρὸς παραμυθίαν τοῦ πλοῦ	για ανακούφιση, διασκέδαση στο ταξίδι
μέλλων	ο οποίος επρόκειτο
συνανήνεγκε (οριστ. αορ. β' ρ. συναναφέρω)	έφερε μαζί του
γενομένων δὲ αὐτῶν	και ὅταν αυτοὶ ἔφτασαν
ἐνήχeto (οριστ. παρατ. ρ. νήχομαι)	κολυμπούσε
οἰόμενος	επειδὴ νόμιζε
ὑπεξεληθὼν διεκόμεζεν	τον πήρε στην πλάτη και τον μετέφερε
ἐπυνθάνετο	ζήτησε να πληροφορηθεῖ, ρώτησε
εἰ ἐπίσταται	αν γνωρίζει
ὑπολαβὼν	επειδὴ θεώρησε
ἔφασκε	ἄρχισε να λέει
συνήθη	στενός φίλος
βαπτίζων αὐτόν	βυθίζοντάς τον στο νερό

Ερωτήσεις

1. Με ποιον τρόπο προσπάθησε ο άνθρωπος να ξεγελάσει τους θεούς στο πρώτο παράλληλο κείμενο και πώς αντέδρασαν αυτοί;
2. Πώς κατάλαβε στο δεύτερο παράλληλο κείμενο το δελφίни ότι ο πίθηκος ἔλεγε ψέματα και πώς τον τιμώρησε;
3. Ποια κοινά σημεία συνδέουν τα παραπάνω αποσπάσματα με το κείμενο της Ενότητας;

II. Το λεξιλόγιο των κειμένων

A

<i>ἄγρα (ή)</i>	το κυνήγι
<i>ἄγών (ό)</i>	ο διαγωνισμός
<i>ὁ /ή ἀδιερεύνητος, τὸ ἀδιερεύνητον</i>	ανεξερεύνητος, που δύσκολα εξερευνάται
<i>ἀεί</i>	πάντοτε, συνεχώς
<i>ἀθυμέω, ἀθυμῶ</i>	στενοχωριέμαι, χάνω το κουράγιο μου
<i>ὁ/ή αἰδῖος, τὸ αἰδῖον</i>	παντοτινός, διαρκής
<i>ὁ αἰσχροός, ἡ αἰσχροά, τὸ αἰσχροόν</i>	άσχημος
<i>αἰτέω, αἰτῶ</i>	ζητώ
<i>αἰτέομαι, αἰτοῦμαι</i>	ζητώ
<i>αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι</i>	κατηγορώ
<i>αἰφνιδίως</i>	ξαφνικά
<i>ἀκαιρία (ή)</i>	η κακοτυχία
<i>ἀλεκτροών (ό), τοῦ ἀλεκτρούνος</i>	ο πετεινός
<i>ἀλίσκομαι</i>	κυριεύομαι, συλλαμβάνομαι, παγιδεύομαι
<i>ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον</i>	ο ξένος, αυτός που ανήκει σε άλλον
<i>ἀλφιτοποιία (ή)</i>	η παρασκευή αλφίτων, κριθάλευρου
<i>ἀμβάτης (ό) ἢ ἀναβάτης (ό)</i>	ο αναβάτης
<i>ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι</i>	καταστρέφω, εξοντώνω
<i>ἀναλαμβάνω</i>	παίρνω μαζί μου
<i>ἀναπείθω</i>	πειθώ κάποιον παρά τη θέλησή του, παρασύρω, αλλάζω τη γνώμη κάποιου
<i>ἀναφαίνομαι</i>	διαφαίνομαι, προβάλλω ως συμπέρασμα
<i>ἀναφέρω</i>	φέρνω πάνω
<i>ἀνδράποδον (τό)</i>	ο δούλος
<i>ἀνειμένως</i>	χαλαρά, άνετα
<i>ἄνευ</i>	χωρίς
<i>ἀξιόομαι, ἀξιοῦμαι</i>	κρίνομαι άξιος για κάτι
<i>ἀξιόω, ἀξιῶ</i>	έχω την αξίωση, ζητώ, απαιτώ· θεωρώ σωστό / πρέπον
<i>ἀπάγω</i>	επιστρέφω κάτι
<i>ἀπαξιόω, ἀπαξιῶ</i>	θεωρώ κάποιον / κάτι ανάξιο
<i>ὁ ἄπας, ἡ ἄπασα, τὸ ἄπαν</i>	όλος (ανεξαιρέτως)
<i>ἀπέχομαι</i>	απέχω
<i>ἀποβάλλω</i>	χάνω

<i>ἀποδειλιάω, ἀποδειλιῶ</i>	δειλιάζω
<i>ἀποδέχομαι</i>	επιδοκιμάζω
<i>(ἀπο)θνήσκω</i>	πεθαίνω
<i>ἀποκαθίστημι</i>	βάζω στη θέση του
<i>ἀποκτείνω</i>	σκοτώνω
<i>ἀπόλλυμι</i>	χάνω, καταστρέφω
<i>ἀπολύω</i>	απαλλάσσω
<i>ὁ / ἡ ἄπορος, τὸ ἄπορον</i>	αδιάβατος
<i>ἀποσφάττομαι ἢ ἀποσφάζομαι</i>	σφάζομαι, θανατώνομαι
<i>ὁ / ἡ ἄπρακτος, τὸ ἄπρακτον</i>	αναποτελεσματικός
<i>ἄπτομαι</i>	αγγίζω
<i>ἄρα (συμπερ. σύνδ.)</i>	λοιπόν, πράγματι
<i>ὁ ἀργυροῦς, ἡ ἀργυρᾶ, τὸ ἀργυροῦν</i>	ασημένιος
<i>ἀργῶς</i>	με βραδύτητα
<i>ὁ / ἡ ἀρραγής, τὸ ἀρραγές</i>	ἀθραυστος
<i>ὁ / ἡ ἄρρην, τὸ ἄρρεν</i>	αρσενικός
<i>ἄρχομαι</i>	αρχίζω
<i>ἄσμα (τό), τοῦ ἄσματος</i>	το τραγούδι
<i>ἀτρεμέω, ἀτρεμῶ</i>	μένω ακίνητος / -η
<i>αὔξομαι, αὐξάνομαι</i>	αυξάνομαι, μεγαλώνω
<i>αὐτίκα</i>	αμέσως
<i>αὐτίκα μάλα</i>	αμέσως, την ίδια στιγμή
<i>ἀφανίζομαι</i>	εξαφανίζομαι
<i>ὁ / ἡ ἀφάρμακτος, τὸ ἀφάρμακτον</i>	αυτός που δεν περιέχει διπλητήριο
<i>ὁ / ἡ ἄφατος, τὸ ἄφατον</i>	ανείπωτος, ανώτερος από περιγραφές
<i>ἀφθόνως</i>	χωρίς δισταγμό
<i>ἀφήμι</i>	αφήνω
<i>ἀφικνέομαι, ἀφικνοῦμαι</i>	φτάνω

B

<i>ὁ / ἡ βάναντος, τὸ βάναντον</i>	ταπεινός
<i>βλώσκω (αορ. β' ἔμολον, μτχ. μολών)</i>	έρχομαι, πηγαίνω
<i>βομβέω, βομβῶ</i>	βουίζω
<i>βοῦς (ὁ), τοῦ βοός</i>	το βόδι
<i>ὁ βραχύς, ἡ βραχεΐα, τὸ βραχύ</i>	ο κοντός, ο μικρός

Γ

<i>γε (εγκλιτικό μόριο)</i>	βέβαια, τουλάχιστον
<i>γεωργέω, γεωργῶ</i>	είμαι γεωργός, καλλιεργῶ τη γη
<i>γί(γ)νομαι</i>	γίνομαι
<i>γι(γ)νώσκω</i>	γνωρίζω
<i>γραμματιστής (ὁ)</i>	ο δάσκαλος της γραφής και της ανάγνωσης
<i>γυμνάσιον (τό)</i>	η σχολή γυμναστικής
<i>ὁ γυμνικός, ἡ γυμνική, τὸ γυμνικόν</i>	γυμναστικός, αθλητικός

Δ

<i>ὁ δασύς, ἡ δασεΐα, τὸ δασύ</i>	πυκνός
<i>δέδοικα, δέδια</i>	φοβάμαι
<i>δειῖ</i>	πρέπει
<i>δειγμα (τό)</i>	το παράδειγμα
<i>δέομαι</i>	παρακαλώ, έχω ανάγκη
<i>δή (συμπερ. σύνδεσμος)</i>	λοιπόν, βέβαια
<i>δῆμος (ὁ)</i>	ο λαός
<i>διαβιώω, διαβιῶ</i>	ζω, περνῶ τη ζωή μου
<i>διαθάλλομαι</i>	θερμαίνομαι, ζεσταίνομαι
<i>διακωλύω</i>	εμποδίζω
<i>διαλέγομαι</i>	συζητώ
<i>διαπλόω, διαπλῶ</i>	εκτυλίσσω, απλώνω
<i>διατρέφομαι</i>	συντηρούμαι
<i>ὁ / ἡ διαυγής, τὸ διαυγές</i>	καθαρός
<i>ὁ / ἡ διαφανής, τὸ διαφανές</i>	εμφανής
<i>δίδομαι πρὸς γάμου κοινωνίαν</i>	δίδομαι ως σύζυγος
<i>δίνη (ἡ)</i>	το ρεύμα
<i>διό</i>	γι' αυτό
<i>διοικέω, διοικῶ</i>	διαχειρίζομαι, τακτοποιῶ
<i>δῖς (αριθμ. επίρρ.)</i>	δύο φορές
<i>δουλόομαι, δουλοῦμαι</i>	υποδουλώνω, υποδουλόνομαι
<i>δρομαῖος</i>	αυτός που τρέχει με ὅλες του τις δυνάμεις, ο ταχύς
<i>δρῦς (ἡ), τῆς δρυός</i>	η βελανιδιά
<i>δύναμαι</i>	μπορώ, έχω τη δύναμη
<i>δύομαι</i>	βυθίζομαι

ὁ/ἡ δυσάλωτος, τὸ δυσάλωτον
δυσκόλως

αυτός που είναι δύσκολο να πιαστεί
δύστροπα, δυσάρεστα

E

ἔαρ (τό), τοῦ ἔαρος
ἔγγυος (ὁ)
ἐγκαλέω, ἐγκαλῶ
ἐγκύμων (ἡ), τῆς ἐγκύμονος
ἐγχαράσσομαι
εἰκάζομαι
εἷς, μία, ἕν
εἰσδύνω
εἶτα
ἐκδύομαι
ἐκμανθάνω
ἐξαμαρτάνω
ἐκρίπτομαι
ἐκτάδην (επίρρ.)
ἐκτρέφω
ἔλαφος (ὁ / ἡ)
ἐλεέω, ἐλεῶ
ἐλέφας (ὁ), τοῦ ἐλέφαντος
ἐλλείπω
ἐμβάλλω
ἐμός, ἐμή, ἐμόν (κτιπ. αντων.)
ἐμπλέκομαι
ἐμπίπτω
ὁ / ἡ ἐνδεής, τὸ ἐνδεές
ἐνθα
ἐνθάδε
ἐνταῦθα
ἐντρυφῶ, ἐντρυφῶ
ὁ / ἡ ἐνώπιος, τὸ ἐνώπιον
ὁ / ἡ ἐξάίσιος, τὸ ἐξάισιον

η άνοιξη
ο εγγυητής
κατηγορώ
η έγκυος, η εγκυμονούσα
χαράσσομαι πάνω σε κάτι
παρομοιάζομαι, μοιάζω
ένας, μία, ένα
μπαινώ
έπειτα
βγάζω, γδύνομαι
μαθαίνω καλά
σφάλλω, αδικώ
ρίχνομαι έξω, πετιέμαι
σε έκταση
ανατρέφω, μεγαλώνω
το ελάφι
λυπάμαι, ευσπλαχνίζομαι
ο ελέφαντας
είμαι ελλιπής, ύστερώ
βάζω μέσα
δικός μου, δική μου, δικό μου
μπλέκομαι, ανακατεύομαι
πέφτω μέσα
αυτός που έχει ανάγκη, έλλειψη
όπου
εδώ
εδώ
ευχαριστιέμαι, χαίρομαι
αυτός που βρίσκεται μπροστά σε κάποιον, αυτός
που είναι παρών
πάρα πολύ καλός, δυνατός

<i>ἐξάπτω</i>	ξεσηκώνω, εξεγείρω
<i>ἐξεργάζομαι</i>	εργάζομαι και αποκτώ, εξασφαλίζω
<i>ἐξευρίσκω</i>	βρίσκω
<i>ἐξωμιδοποιία (ή)</i>	η τέχνη να κατασκευάζει κάποιος εξωμίδες (ανδρικά ενδύματα που άφηναν ακάλυπτους τους ώμους)
<i>ἔοικα</i>	μοιάζω, δείχνω
<i>ἐπανορθόω, ἐπανορθῶ</i>	επανορθώνω
<i>ἐπεί (χρον. ή αιτιολ. σύνδ.)</i>	όταν, αφού, επειδή
<i>ἐπειδάν (χρονικοῦποθ. σύνδ.)</i>	όταν, μόλις
<i>ἐπειδάν τάχιστα</i>	αμέσως μόλις
<i>ἐπέρχομαι</i>	επιτίθεμαι
<i>ἐπιβουλεύω</i>	σχεδιάζω κάτι κακό εις βάρος κάποιου
<i>ἐπιγι(γ)νώσκω</i>	αναγνωρίζω
<i>ἐπιδίδωμι</i>	δίνω, προοδεύω
<i>ἐπιθαρρέω, ἐπιθαρρῶ</i>	έχω εμπιστοσύνη
<i>ἐπιμέλεια (ή)</i>	η φροντίδα
<i>ἐπιμελέομαι, ἐπιμελοῦμαι</i>	φροντίζω
<i>ἐπισημαίνω</i>	δείχνω επιδοκιμασία
<i>ἐπιτήδεια (τά)</i>	τα αναγκαία για τη ζωή
<i>ἐπιτήδευμα (τό)</i>	η ασχολία
<i>ἐπιτηδεύω</i>	ασχολούμαι, ασκώ επάγγελμα
<i>ὁ /ή ἐπίτομος, τὸ ἐπίτομον</i>	σύντομος
<i>ἐπιφαίνομαι</i>	παρουσιάζομαι
<i>ἐπόμνυμαι</i>	ορκίζομαι
<i>ἔπος (τό), τοῦ ἔπους</i>	ο λόγος
<i>ἐρημία (ή)</i>	η μοναξιά, η ερήμωση
<i>ὁ ἔσχατος, ή ἐσχάτη, τὸ ἔσχατον</i>	ο τελευταίος, ο πιο δύσκολος
<i>ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον (επιμερ. αντων.)</i>	άλλος, άλλη, άλλο (από δύο)
<i>ἔτι</i>	ακόμα, επιπλέον
<i>εὖ (επίρρ.)</i>	καλά
<i>εὐλογέομαι, εὐλογοῦμαι</i>	επαινούμαι
<i>ὁ /ή εὐμεγέθης, τὸ εὐμέγεθες</i>	αυτός που έχει μεγάλο μέγεθος, ο μεγάλος
<i>εὐμήχανον (τό)</i>	η επινοητικότητα
<i>ὁ /ή εὖνους, τὸ εὖνον</i>	ευνοϊκός, ευμενής
<i>εὖ πάσχω</i>	ευεργετούμαι

<i>εὖ ποιέω / ποιῶ</i>	ευεργετώ
<i>εὖ πράττω</i>	ευτυχώ
<i>ὁ / ἡ εὐπρεπής, τὸ εὐπρεπές</i>	κομψός
<i>εὐφραίνω</i>	ευχαριστώ

Z

<i>ζευγος (τό)</i>	το ζευγάρι ζώων που χρησιμοποιούνται σε αγροτικές εργασίες
--------------------	--

H

<i>ἠγέομαι, ἠγοῦμαι</i>	νομίζω, θεωρώ, είμαι αρχηγός
<i>ἠδέωσ (επίρρ.)</i>	με ευχαρίστηση
<i>ὁ ἠδύς, ἡ ἠδεΐα, τὸ ἠδύ</i>	ευχάριστος, γλυκός
<i>ἦκω</i>	έχω έρθει, φτάνω

Θ

<i>θαυμάζω</i>	απορώ, θαυμάζω
<i>θεραπεύω</i>	καλλιεργώ (αγρό), λατρεύω (θεό), φροντίζω (άνθρωπο)
<i>θυγάτηρ (ἡ), τῆς θυγατρός</i>	n κόρη

I

<i>ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιον</i>	ατομικός, προσωπικός, δικός μου / σου / του
<i>ἵνα (τελ. σύνδ.)</i>	για να

K

<i>καθέζομαι</i>	κάθομαι
<i>καὶ γάρ</i>	και πράγματι, γιατί πράγματι
<i>καὶ μὴν</i>	και ασφαλώς
<i>καίτοι</i>	και βέβαια, και όμως
<i>κάλλος (τό)</i>	n ομορφιά
<i>ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν</i>	όμορφος
<i>ὁ καματηρός, ἡ καματηρά, τὸ καματηρόν</i>	κουρασμένος, εξαντλημένος
<i>κάπηλος (ὁ)</i>	ο μικροπωλητής
<i>καρκίνος (ὁ)</i>	ο κάβουρας
<i>καταγι(γ)νώσκω</i>	κατηγορώ, καταλογίζω
<i>κατακαίομαι ἢ κατακάομαι</i>	καίγομαι ολοκληρωτικά

<i>καταμέμφομαι</i>	κατηγορώ
<i>καταστρέφω τὸν βίον</i>	τελειώνω τη ζωή μου
<i>κατασφαλίζομαι</i>	διασφαλίζω
<i>κατατέμνομαι</i>	κομματιάζομαι
<i>καῦμα (τό), τοῦ καύματος</i>	ο καύσωνας
<i>κεῖμαι</i>	εἶμαι, βρίσκομαι, ξαπλώνω
<i>καραδοκέω, караδοκῶ</i>	περιμένω με αγωνία
<i>κατοικτίρω</i>	λυπάμαι
<i>κεραμεύς (ός), τοῦ κεραμέως</i>	ο τεχνίτης του πηλού
<i>κιθαρίζω</i>	παίζω κιθάρα
<i>κιθαριστής (ός)</i>	ο δάσκαλος της μουσικής που μάθαινε στα παιδιά να παίζουν λύρα ή αυλό, να τραγουδούν και να χορεύουν
<i>κίνησις (ή), τῆς κινήσεως</i>	η αναταραχή, η εξέγερση
<i>κλῆρος (ός)</i>	η κληρονομιά
<i>κοιλότης (ή), τῆς κοιλότητος</i>	το κέλυφος
<i>κομίζω</i>	φέρνω
<i>κοσμέομαι, κοσμοῦμαι</i>	στολίζομαι
<i>κόσμος (ός)</i>	τάξη, στολίδι
<i>κοῦρος (ός)</i>	ο γιος
<i>κρανία (ή), κρανέα (ή) και κράνεια (ή)</i>	η κρανιά, είδος δέντρου
<i>κρατέω, κρατῶ</i>	επικρατώ, εξουσιάζω
<i>ὁ κράτιστος, ἡ κρατίστη, τὸ κράτιστον</i>	πάρα πολύ δυνατός
<i>κτάομαι, κτῶμαι</i>	αποκτώ, κατέχω
<i>κτῆσις (ή), τῆς κτήσεως</i>	η απόκτηση
<i>ὁ κύκνειος, ἡ κυκνεία, τὸ κύκνειον</i>	αυτός που ανήκει σε κύκνο ή μοιάζει με αυτόν
<i>κύλιξ (ή), τῆς κύλικος</i>	το ποτήρι του κρασιού
<i>κυνηγέτης (ός)</i>	ο κυνηγός
<i>κύων (ός /ή), τοῦ κυνός</i>	ο σκύλος
<i>κώνωψ (ός), τοῦ κώνωπος</i>	το κουνούπι

Λ

<i>λάθρα (επίρρ.)</i>	κρυφά
<i>λειτουργέω, λειτουργῶ</i>	προσφέρω δημόσια υπηρεσία με δικά μου χρήματα

λιθοξόος (ὁ)
λογίζομαι

ο τεχνίτης της πέτρας, ο μαρμαράς
υπολογίζω, σκέφτομαι

M

μάλα (επίρρ.)
ὁ μαλθακός, ἡ μαλθακή, τὸ μαλθακόν
μᾶλλον (επίρρ.)
μανία (ἡ)
μεγαλοπρέπεια (ἡ)
ὁ / ἡ μεγαλόψυχος, τὸ μεγαλόψυχον

πολύ
μαλακός, δειλός
περισσότερο
η παραφροσύνη
το μεγαλείο
αυτός που θεωρεί τον εαυτό του άξιο για σπουδαίες
πράξεις, ο γενναίος

μειρακίσκος (ὁ)
ὁ μέλας, ἡ μέλαινα, τὸ μέλαν
μεταβολή (ἡ)
μιμνήσκομαι
μυθεύομαι
μυριάς (ἡ), τῆς μυριάδος

το παλικαράκι
μαύρος
η αλλαγή, η κατάπτωση
θυμάμαι
λέγομαι, κυκλοφορώ ως μύθος
σύνολο 10.000

N

ναῦς (ἡ), τῆς νεώς
ναύκληρος (ὁ)
νουθεσία (ἡ)

το πλοίο
ο ιδιοκτήτης πλοίου, ο ναυτικός, ο θαλασσινός
η συμβουλή

Ξ

ξυγκάμνω ἢ συγκάμνω
ξυλεύομαι

υποφέρω, κουράζομαι μαζί με κάποιον
κόβω ξύλα

O

ὀδύρομαι
οἶδα
οικέτης (ὁ)
οικειῶ, οικειῶ
οικτίρω
οἶομαι / οἶμαι
οἶον

θρηνώ
γνωρίζω
ο οικιακός δούλος
εξοικειώνω
λυπάμαι, ευσπλαχνίζομαι
νομίζω
όπως, π.χ.

<i>οἶος, οἶα, οἶον</i> (αναφ. αντων.)	τέτοιος που
<i>ὄράω, ὄρῶ</i>	βλέπω
<i>ὀρμάομαι, ὀρμῶμαι</i>	ξεκινώ
<i>ὀρμάω, ὀρμῶ</i>	τρέχω ορμητικά
<i>ὀρύττω</i>	σκάβω
<i>ὄς, ἦ, ὄ</i> (αναφ. αντων.)	ο οποίος
<i>ὄσσοπερ, ὄσσηπερ, ὄσονπερ</i> (αναφ. αντων.)	ὄσος βέβαια, ὄσος ακριβῶς
<i>ὄστις, ἦτις, ὄ,τι</i> (αναφ. αντων.)	ὄποιος
<i>ὄστρακον</i> (τό)	το περίβλημα
<i>ὄστρεον</i> (τό)	το στρείδι
<i>οὔτω(ς)</i> (επίρρ.)	έτσι, τόσο
<i>ὀψιαίτατα</i> (επίρρ.)	πάρα πολύ αργά

Π

<i>ὁ / ἡ πάγχρηστος, τὸ πάγχρηστον</i>	χρήσιμος σε όλα
<i>παιδοτρίβης</i> (ὁ)	ο δάσκαλος της γυμναστικής
<i>παίω</i>	χτυπώ
<i>παλαίστρα</i> (ἡ)	η σχολή πάλης
<i>ὁ / ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον</i>	αυτός που παράγει κάθε λογής καρπούς, ο πολύ εύφορος
<i>πάνυ</i> (επίρρ.)	πολύ
<i>παραγί(γ)νομαι</i>	φτάνω κοντά
<i>ὁ / ἡ παραμόνιμος, τὸ παραμόνιμον</i>	διαρκής, σταθερός, πιστός
<i>παρέρχομαι</i>	περνάω, φτάνω
<i>πειράομαι, πειρῶμαι</i>	προσπαθώ
<i>πέλεκυς</i> (ὁ), τοῦ <i>πελέκεως</i>	το τσεκούρι
<i>πέμπω</i>	στέλνω
<i>πενία</i> (ἡ)	η φτώχεια
<i>περιοράω, περιορῶ</i>	αφήνω, αδιαφορώ
<i>περιπέτομαι</i>	πετώ γύρω από κάτι
<i>περιπτύσσομαι</i>	περικλείω
<i>περιτυγχάνω</i>	συναντώ
<i>ποιέω, ποιῶ</i>	κάνω
<i>πολλάκις</i>	πολλές φορές
<i>πολλαχοῦ</i>	σε πολλά μέρη
<i>πονηρία</i> (ἡ)	η κακή κατάσταση

<i>πορίζομαι</i>	εξασφαλίζω, αποκτώ
<i>ποριστικόν (τό)</i>	εφευρετικότητα
<i>ὁ πρᾶος, ἡ πραεΐα, τὸ πρᾶον</i>	ἥπιος
<i>προαγορεύω</i>	λέω εκ των προτέρων, προειδοποιῶ
<i>προΐσταμαι</i>	στέκομαι μπροστά ως αρχηγός / επικεφαλής
<i>προκαλέω, προκαλῶ</i>	προσκαλῶ
<i>προκηρύσσω</i>	διακηρύσσω δημόσια
<i>πρόοιδα</i>	γνωρίζω εκ των προτέρων
<i>προπέτεια (ἡ)</i>	η επιπολαιότητα
<i>προσαγορεύομαι</i>	ονομάζομαι, αποκαλοῦμαι
<i>προσαρμόττομαι</i>	συναρμόζομαι, εφαρμόζω
<i>προσδέομαι</i>	χρειάζομαι
<i>πρόσθεν (επίρρ.)</i>	προηγούμενος, παλαιότερα
<i>προσέχω</i>	στρέφω την προσοχή μου
<i>προσλαμβάνομαι</i>	παίρνω και κάποιον άλλο
<i>πρόσοδος (ἡ)</i>	το έσοδο
<i>ὁ πρότερος, ἡ προτέρα, τὸ πρότερον</i>	προηγούμενος, παλαιότερος
<i>πρωΐτατα</i>	πᾶρα πολύ νωρίς
<i>ὁ πτερόεις, ἡ πτερόεσσα, τὸ πτερόεν</i>	φτερωτός
<i>πυνθάνομαι</i>	ρωτώ, ζητώ να μάθω

P

ρόπή (ἡ) | το γύρισμα

Σ

<i>σῆμα (τό), τοῦ σήματος</i>	το σημάδι
<i>σημεῖον (τό)</i>	το σημάδι
<i>σκέλος (τό), τοῦ σκέλους</i>	το πόδι
<i>σκοπέω, σκοπῶ ἢ σκοπέομαι, σκοποῦμαι</i>	εξετάζω, ερευνῶ
<i>σκυτοτόμος (ὁ)</i>	ο τσαγκάρης, ο βυρσοδέψης
<i>σπουδάζω</i>	ασχολοῦμαι σοβαρά με κάτι
<i>στόμα (τό), τοῦ στόματος</i>	το στόμιο, ο κόλπος
<i>συγκινδυνεύω</i>	κινδυνεύω μαζί με κάποιον
<i>συγκλείω</i>	πλησιάζω
<i>συζεύγνυμαι</i>	ενώνομαι, παντρεύομαι / νυμφεύομαι

συμποθηέω, συμποθηῶ
σύμπτυξις (ή), τῆς συμπτύξεως
συναθροίζομαι
συνεπισχύω
συνίσταμαι
συντρέχω
σφάλλομαι

βοηθώ κάποιον μαζί με άλλον
το κλείσιμο
συγκεντρώνομαι
ενισχύω κάποιον βοηθώντας τον
συναποτελούμαι, συγκροτούμαι
τρέχω μαζί με κάποιον, συγκεντρώνομαι
αποτυγχάνω, καταστρέφομαι

T

τε (συμπλ. σύνδ.)
τέκτων (ό), τοῦ τέκτονος
τέλος (επίρρ.)
ὁ τερπνός, ἡ τερπνή, τὸ τερπνόν
τίκτω
τις, τίς, τί (αόρ. αντων.)
τίς, τίς, τί (ερωτ. αντων.)
τοιούτος, τοιαύτη, τοιούτον (δεικτ. αντων.)
τραγωδέομαι, τραγωδοῦμαι
τρόπαιον (τό)
τρόπος (ό)
τροφός (ή)
τυραννέω, τυραννῶ

και
ο μαραγκός, ο οικοδόμος
τελικά
ευχάριστος, διασκεδαστικός
γεννώ
κάποιος
ποιος
τέτοιος
γίνομαι υπόθεση τραγωδίας
το μνημείο νίκης
η συμπεριφορά
η παραμάνα, η δούλη που μεριμνούσε για την ανα-
τροφή του νηπίου
ασκώ εξουσία

Υ

ύλακή (ή)
ύλη (ή)
ὁ / ἡ υπάργυρος, τὸ υπάργυρον
ύπερβάλλω
ύπισχνέομαι, ύπισχνοῦμαι
ὁ ύποβολιμαῖος, ἡ ύποβολιμαία, τὸ ύποβολιμαῖον
ύστεραία (τῆ)

το γάβγισμα
το δάσος
αυτός που έχει κοιτάσματα αργύρου
ξεπερνῶ
υπόσχομαι
αυτός που παίρνει τη θέση κάποιου άλλου
την επόμενη μέρα

Φ

φαίνω
φάρμακον (τό)

φανερώνω
το δηλητήριο

<i>φάσκω</i>	λέω, υποστηρίζω
<i>φημί</i>	λέω, υποστηρίζω
<i>ὁ / ἡ φιλότιμος, τὸ φιλότιμον</i>	αυτός που αγαπάει και επιδιώκει τις τιμές, ο φιλόδοξος
<i>φοιτάω, φοιτῶ</i>	συχνάζω
<i>φυλάττω</i>	διαφυλάττω, τηρώ
<i>φύσις (ἡ), τῆς φύσεως</i>	η φύση, η μορφή
<i>φύομαι</i>	εἶμαι ἀπὸ τῆ φύση μου, γεννιέμαι

X

<i>χελιδών (ἡ), τῆς χελιδόνος</i>	το χελιδόνι
<i>χηλή (ἡ)</i>	η δαγκάνα
<i>χλαμδουργία (ἡ)</i>	η τέχνη της κατασκευής χλαμύδων
<i>χρή (ἀπρὸς. ρ.)</i>	πρέπει, εἶναι μοιραῖο / γραφτό
<i>ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστόν</i>	ενάρετος, καλός

Ψ

<i>ψέγω</i>	κατηγορώ, κατακρίνω
<i>ψεύδομαι</i>	λέω ψέματα, ξεγελώ
<i>ψηφίς (ἡ), τῆς ψηφίδος</i>	το πετραδάκι

Ω

<i>ώκότης (ἡ), τῆς ώκότητος</i>	η ταχύτητα
<i>ώνέομαι, ώνοῦμαι</i>	(εξ)αγοράζω
<i>ώρα (ἡ)</i>	η εποχή
<i>ὡς (ειδ. σύνδ.)</i>	ὅτι
<i>ὥσπερ</i>	ὅπως ακριβῶς

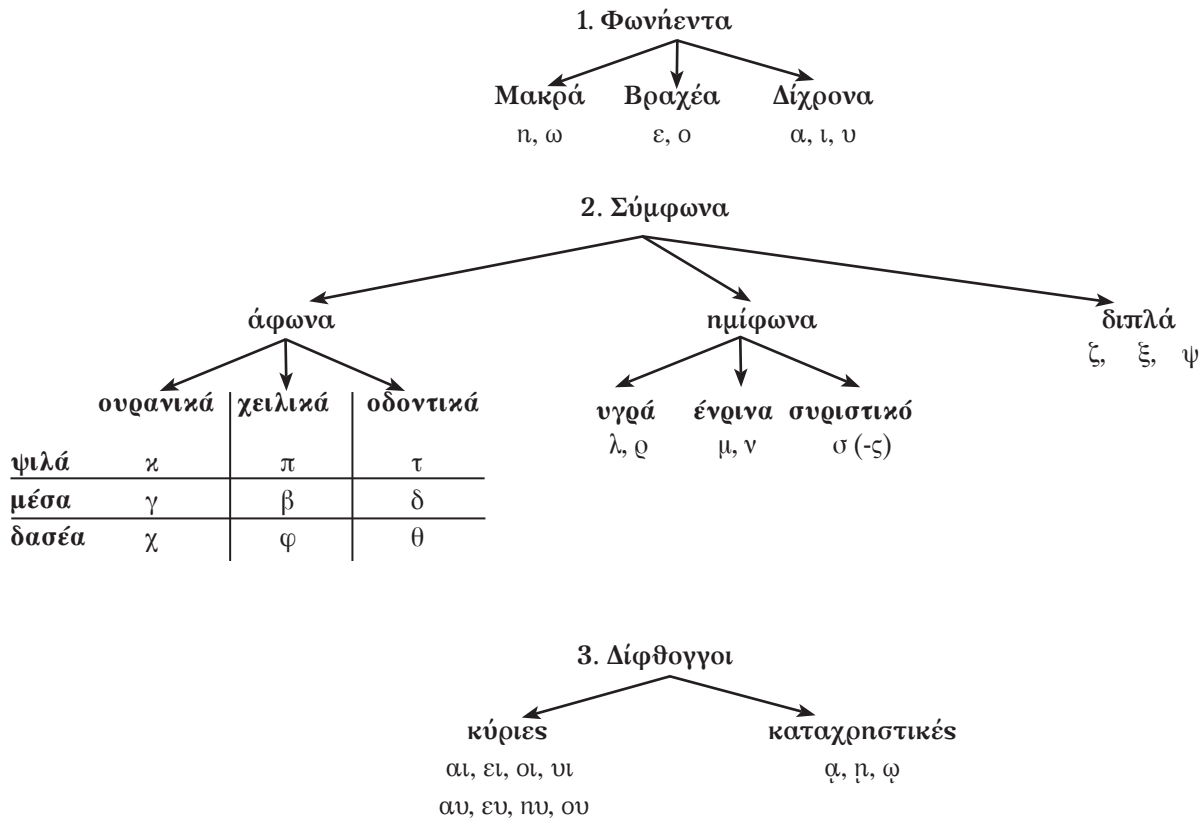
III. Αρχικοί χρόνοι ρημάτων

<p>1. ἄπτω ἄπτομαι* <i>ἤπτον</i> <i>ἠπτόμεν</i> <i>ἄψω</i> <i>ἄψομαι</i> <i>ἤψα</i> <i>ἠψάμην, ἤψθην</i> ——— <i>ἤμμαι*</i> ——— <i>ἤμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. χειλικολήκτων, βλ. γέγραμμαι</p>	<p>5. πέμπω πέμπομαι <i>ἔπεμπον</i> <i>ἐπεμπόμεν</i> <i>πέμψω</i> <i>πέμψομαι, πεμφθήσομαι</i> <i>ἔπεμψα</i> <i>ἐπεμφάμην, ἐπέμφθην</i> <i>πέπομφα</i> <i>πέπεμμαι*</i> <i>ἐπεπόμφειν</i> <i>ἐπεπέμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. χειλικολήκτων, βλ. γέγραμμαι</p>
<p>2. ἄρχω ἄρχομαι <i>ἤρχον</i> <i>ἠρχόμεν</i> <i>ἄρξω</i> <i>ἄρξομαι, ἀρχθήσομαι</i> <i>ἤρξα</i> <i>ἠρξάμην, ἤρχθην</i> <i>[ἤρχα]</i> <i>ἤργμαι*</i> <i>[ἤρχειν]</i> <i>ἤργμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. ουρανικολήκτων, βλ. πέπραγμαι</p>	<p>6. ρίπτω ρίπτομαι <i>ἔριπτον</i> <i>ἐριπτόμεν</i> <i>ρίψω</i> <i>ρίφθήσομαι</i> <i>ἔριψα</i> <i>ἐρίφθην, ἐρίφην</i> <i>ἔριψα</i> <i>ἔριμμαι*</i> <i>ἐρίφειν</i> <i>ἐρίμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. χειλικολήκτων, βλ. γέγραμμαι</p>
<p>3. διαλέγομαι <i>διελεγόμεν</i> <i>διαλέξομαι, διαλεχθήσομαι</i> <i>διελέχθην</i> <i>διείλεμαι*</i> <i>διείλεμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. ουρανικολήκτων, βλ. πέπραγμαι</p>	<p>7. φυλάττω φυλάττομαι <i>ἐφύλαττον</i> <i>ἐφυλαττόμεν</i> <i>φυλάξω</i> <i>φυλάξομαι</i> <i>ἐφύλαξα</i> <i>ἐφυλαξάμην, ἐφυλάχθην</i> <i>πεφύλαχα</i> <i>πεφύλαγμαι*</i> <i>ἐπεφυλάχειν</i> <i>ἐπεφυλάγμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. ουρανικολήκτων, βλ. πέπραγμαι</p>
<p>4. ἐργάζομαι <i>εἰ(ἡ)ργαζόμεν</i> <i>ἐργάσομαι, ἐργασθήσομαι</i> <i>εἰ(ἡ)ργασάμην, εἰ(ἡ)ργάσθην</i> <i>εἶργασμαι*</i> <i>εἶργασμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. οδοντικολήκτων, βλ. πέπεισμαι</p>	<p>8. ψεύδω ψεύδομαι <i>ἔψευδον</i> <i>ἐψευδόμεν</i> <i>ψεύσω, ψευσῶ</i> <i>ψεύσομαι, ψευσθήσομαι</i> <i>ἔψευσα</i> <i>ἐψευσάμην, ἐψεύσθην</i> ——— <i>ἔψευσμαι*</i> ——— <i>ἐψεύσμην*</i></p> <p>* ΠΑΡΑΚ. / ΥΠΕΡΣ. οδοντικολήκτων, βλ. πέπεισμαι</p>

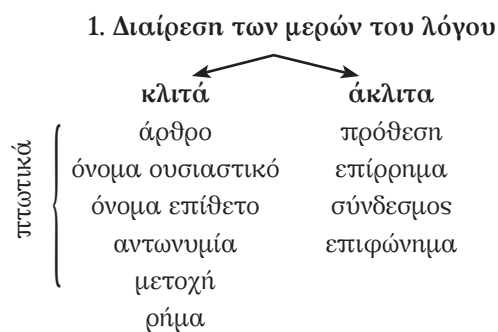
IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων

Γραμματική

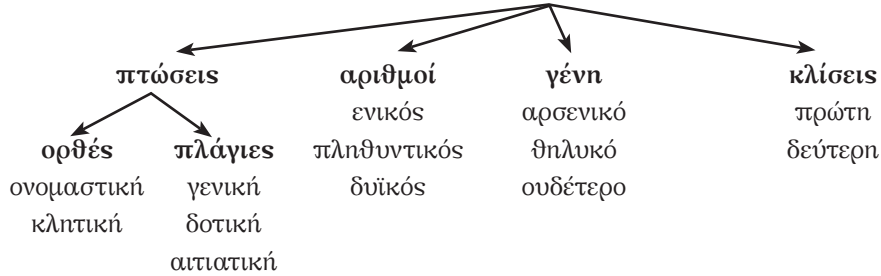
A. Οι φθόγγοι και τα γράμματα

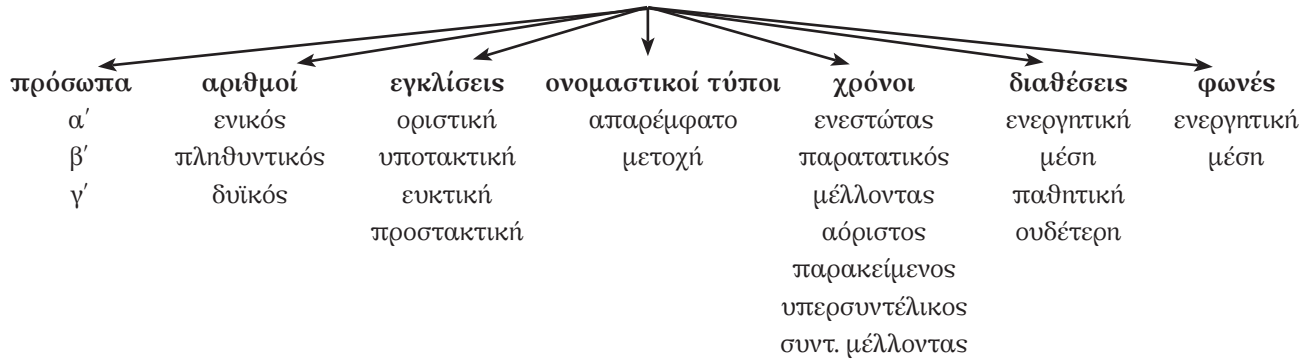
B. Τα μέρη του λόγου

2. Παρεπόμενα των πτωτικών

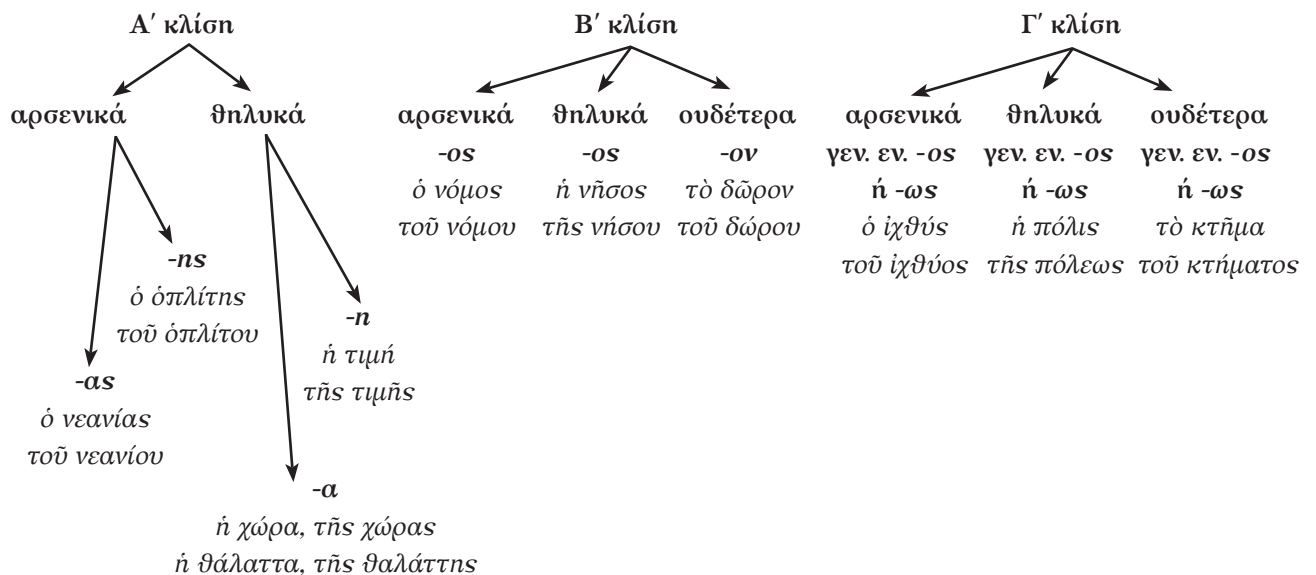

3. Παρεπόμενα του ρήματος

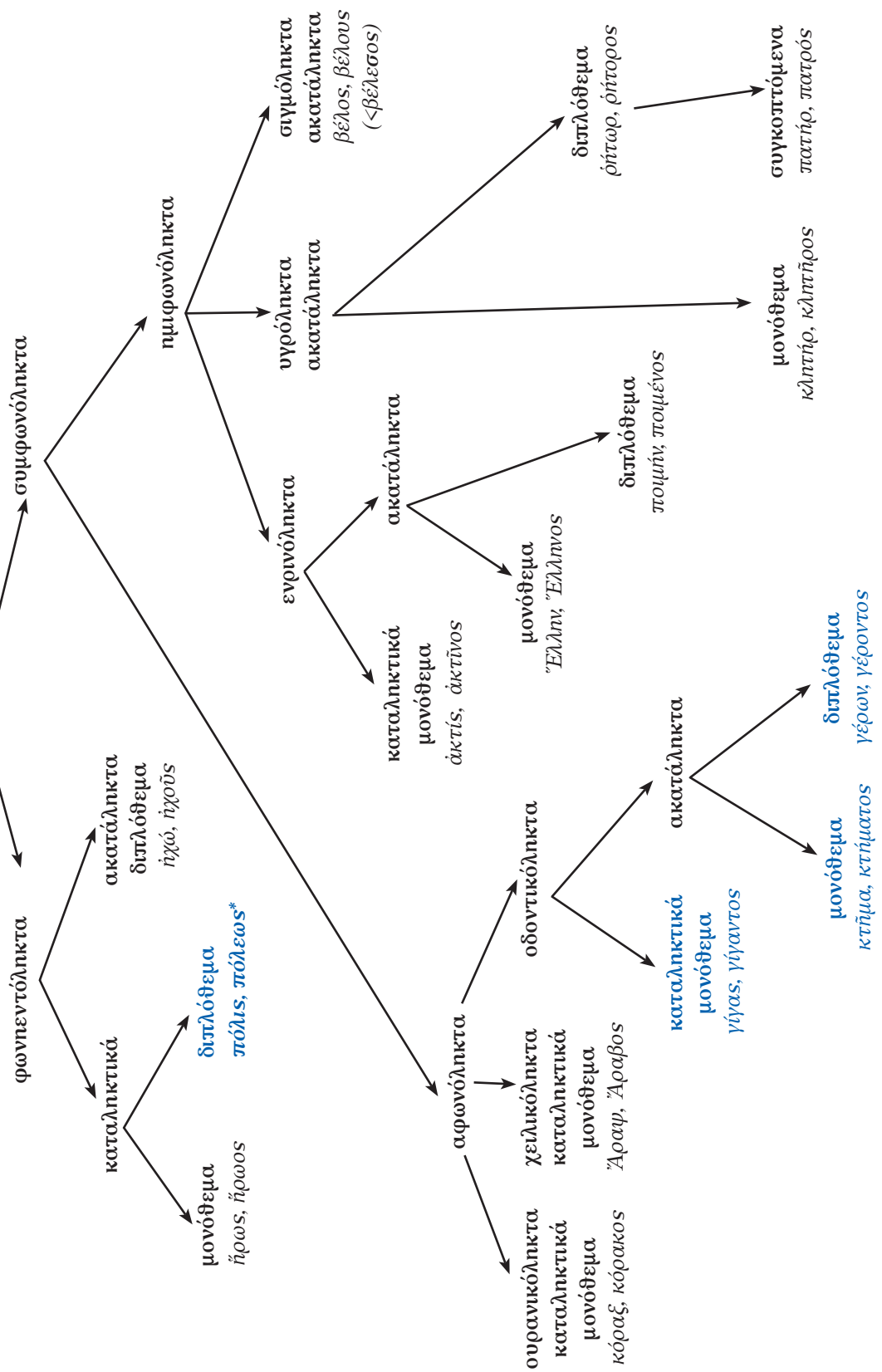

Γ. Τα ουσιαστικά

1. Οι κλίσεις

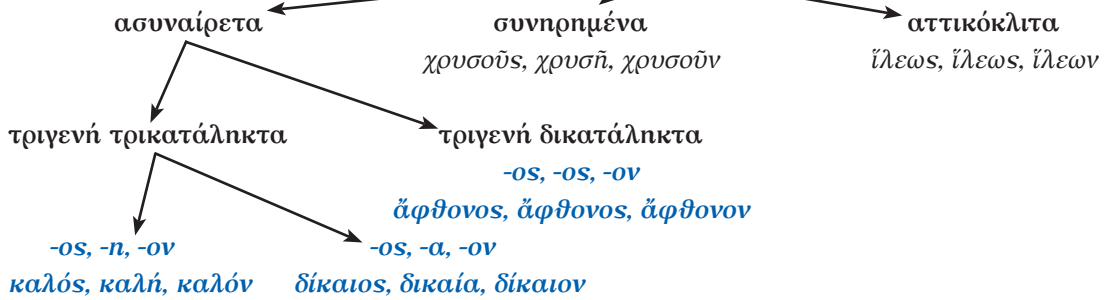

2. Η γ' κλίση*

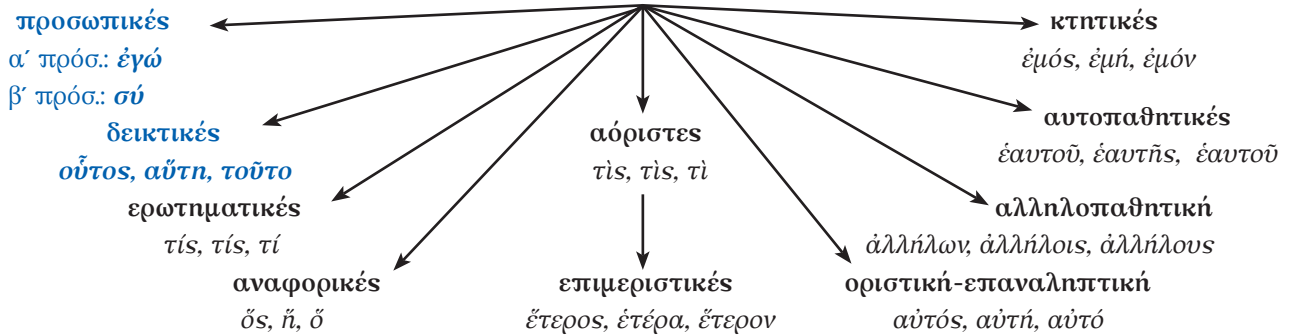

* Στην Α' Γυμνασίου διδάσκονται όσα είναι σημειωμένα με μπλε χρώμα

Δ. Τα δευτερόκλιτα επίθετα*

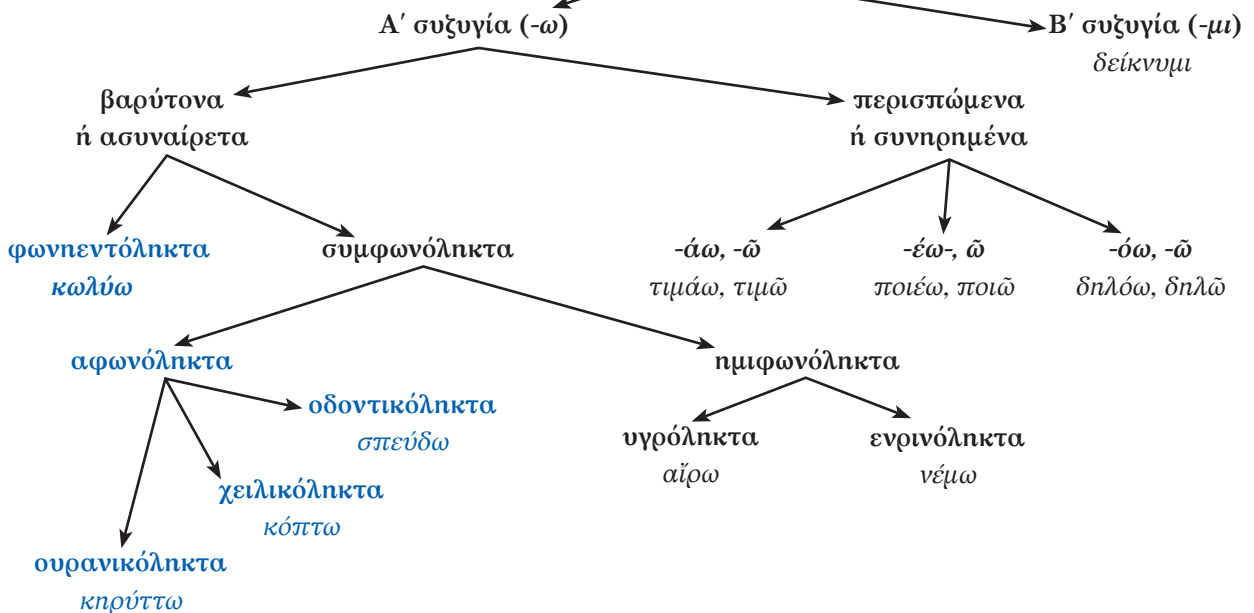

Ε. Οι αντωνυμίες*

ΣΤ. Το ρήμα*

1. Οι συζυγίες

*Στην Α' Γυμνασίου διδάσκονται όσα είναι σημειωμένα με μπλε χρώμα

2. Η ομαλή αύξηση

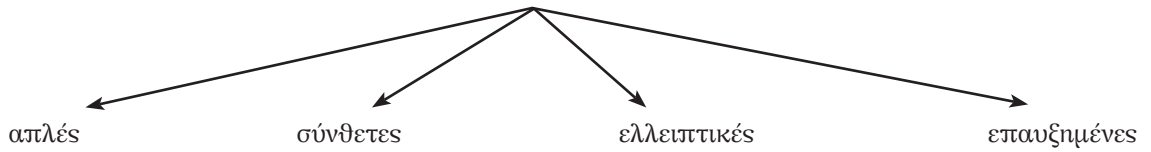
συλλαβική	χρονική
έ- λαμβάνω → ἐλάμβανον	α, ε → η ἄρχω → ἡρχον, ἐλπίζω → ἤλπιζον αι, ει → η αἶρω → ἡρον, εικάζω → ἤκαζον ο → ω ὀρίζω → ὠρίζον οι → ω οἰκίζω → ὤκιζον ἱ, υῖ → ἰ, ὀ ιδρύω → ἴδρουον, ὑβρίζω → ὕβριζον αυ, ευ → αυ αὔξω → αὖξον, εὔδω → πῦδον

3. Ο ομαλός αναδιπλασιασμός

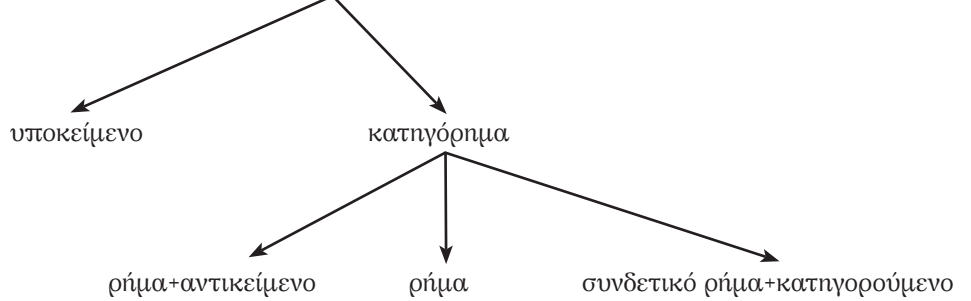
Το ρήμα αρχίζει από:		εἶδος αναδιπλασιασμοῦ
A.	1. απλό σύμφωνο (εκτός του ρ-) 2. δύο σύμφωνα $\left\{ \begin{array}{l} \text{το πρώτο είναι άφωνο} \\ \text{(κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ)} \\ \text{και το δεύτερο υγρό ή ένρινο} \\ \text{(μ, ν, λ, ρ)} \end{array} \right.$	επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε λύω → λέλυκα γράφω → γέγραφα
B.	1. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ) 2. ρ- 3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο 4. τρία σύμφωνα	συλλαβική αύξηση ψηφίζω → ἐψήφικα ράπτω → ἔραφα κτείνω → ἔκτονα στρατεύω → ἐστράτευσα
Γ.	φωνήεν ή δίφθογγο	χρονική αύξηση ἐλπίζω → ἤλπικα ἀθροίζω → ἤθροικα

Σύνταξη

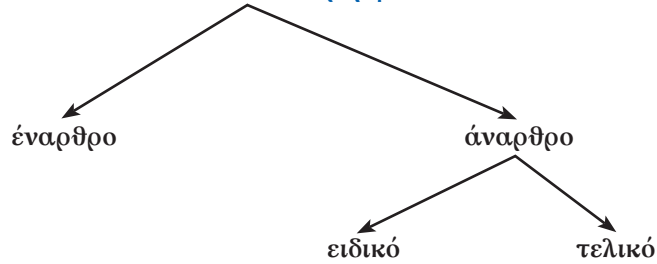
A. Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους

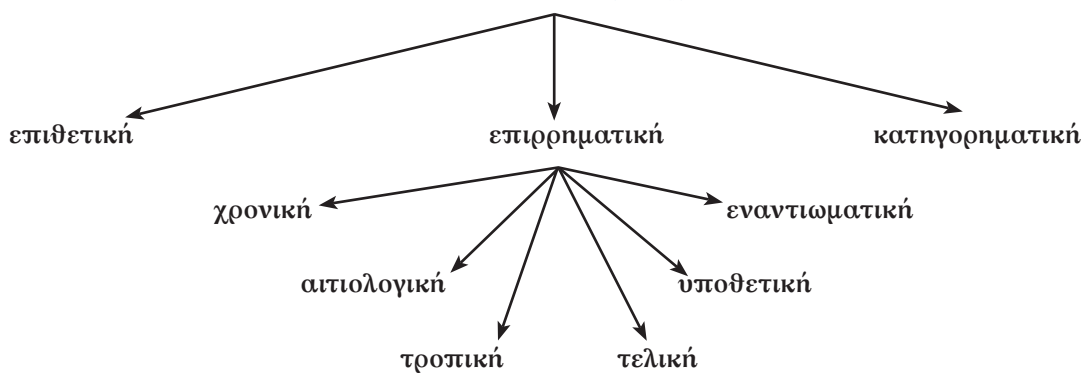
B. Οι βασικοί όροι των απλών προτάσεων

Γ. Τα είδη του απαρεμφάτου

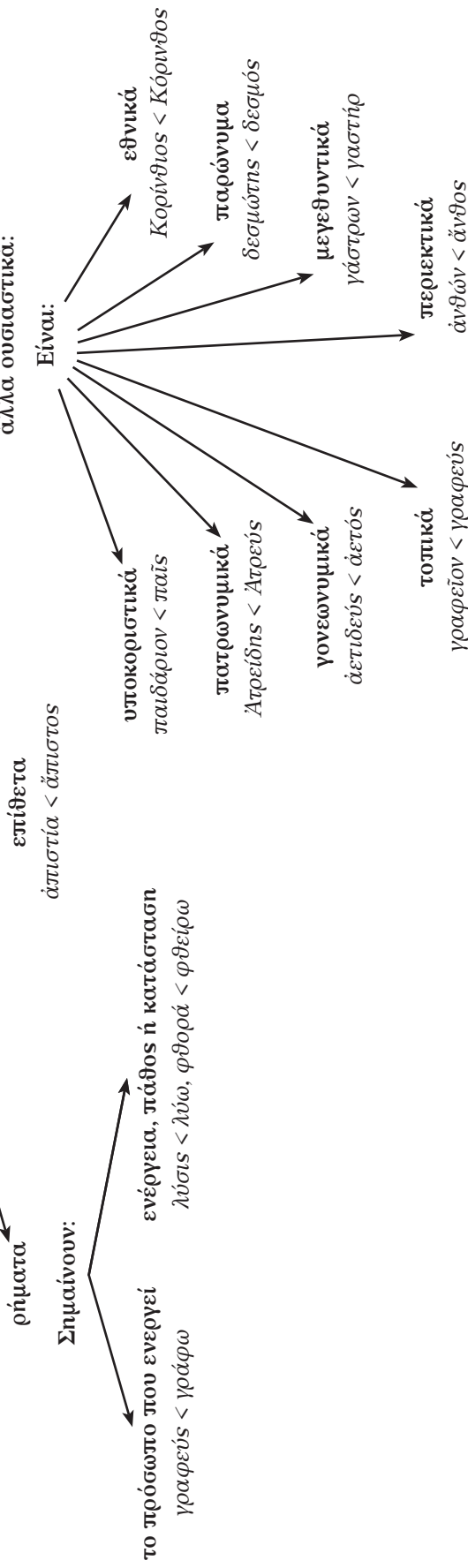

Δ. Τα είδη της μετοχής

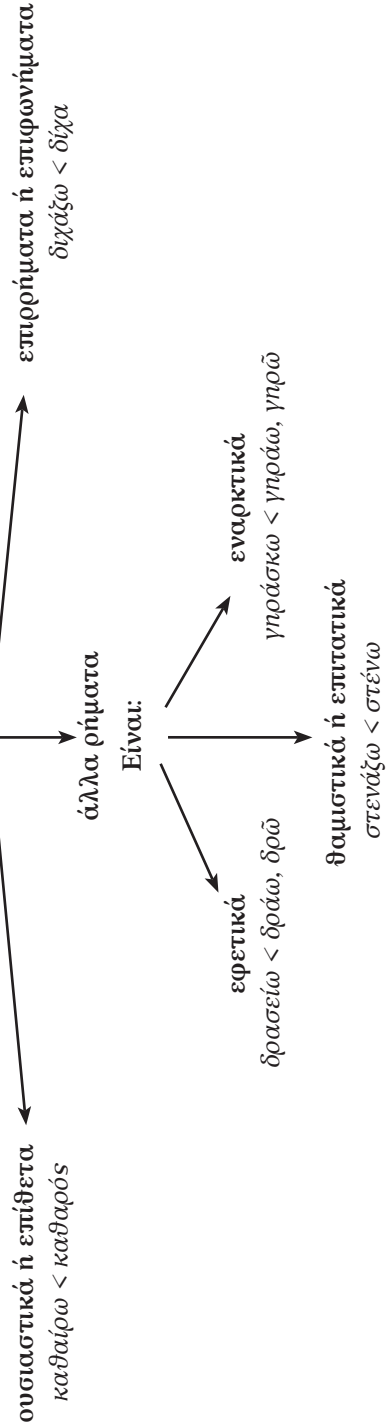

**Ετυμολογία
Παραγωγή**

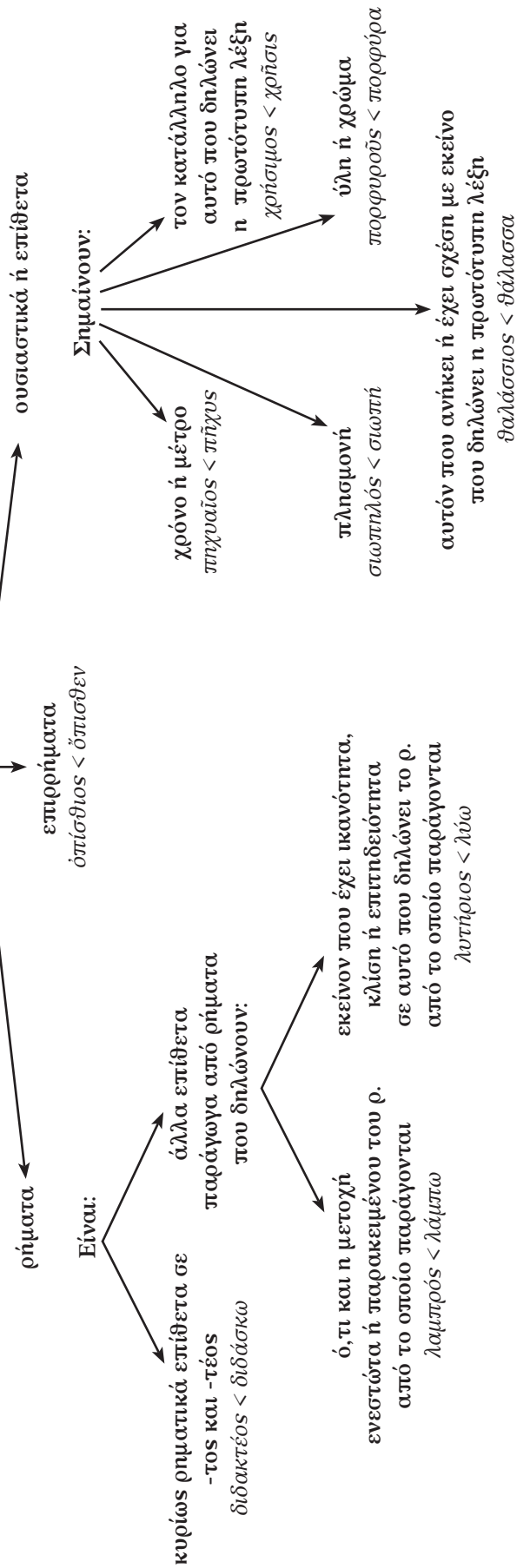
A. Ουσιαστικά παράγωγα από:

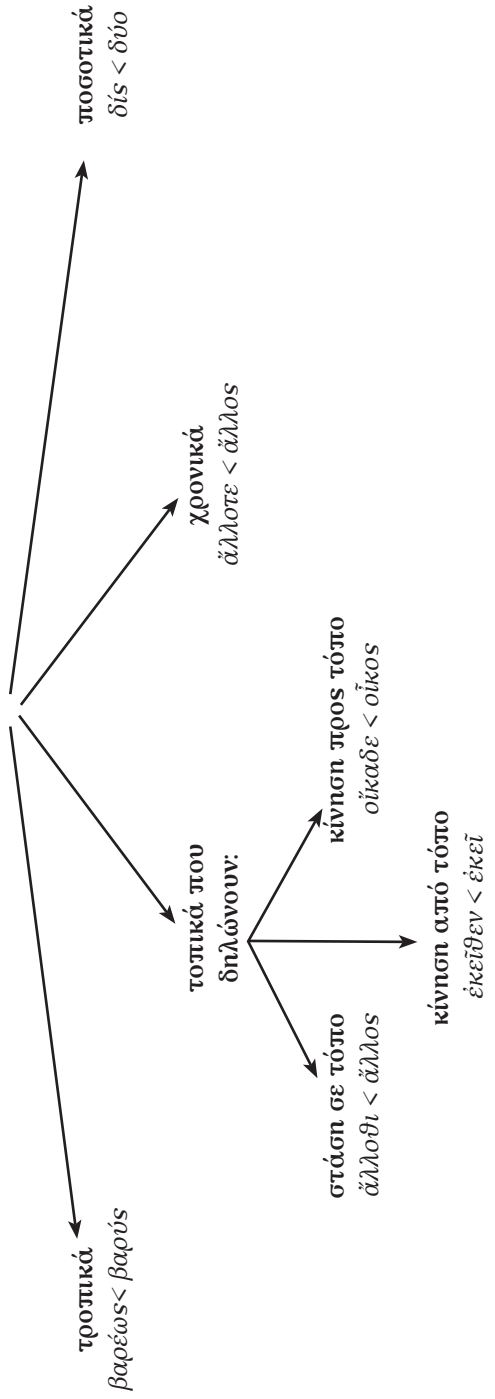
B. Ρήματα παράγωγα από:

Γ. Επίθετα παράγωγα από:

Δ. Παράγωγα επιρρήματα

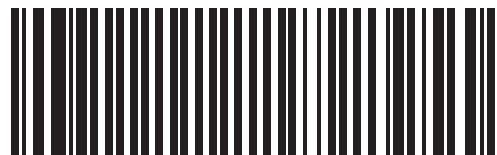
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός βιβλίου: 0-21-0005

ISBN 978-960-06-2653-7

ITYE
"ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(01) 000000 0 21 0005 0